BERÄTTELSER
UR
SVENSKA HISTORIEN.

FÖRSTA DELEN,

INNEHÅLLANDE

HEDNISKA TIDEN.

TILL UNGDOMENS TJENST UTGIFVEN

AF

AND. FRYXELL.

TIONDE UPPLAGAN.

STOCKHOLM,
PÅ L. J. HIERTAS FÖRLAG.
1866.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS JOH. BECKMAN, 1866.

FÖRETAL.

Man börjar temligen allmänt blifva ense derom, att utförliga biografier i en enkelt berättande stil äro de tjenligaste medel att hos barnet och nybegynnaren förbereda ett framtida vidlyftigare studium af historien. — Denna vetenskaps *elementer* äro händelser och karakterer, men ej årtal och namn; derföre består äfven den sanna historiska *elementar*-undervisningen i lefnadsmålningar af sådana män, hvilkas karakter mäktigt inverkat på händelsernas gång och tidehvarfvets lynne. Först sedan ynglingen känner dem, blir det fråga om att kronologiskt ordna och filosofiskt sammanbinda dessa elementer till ett helt.

Kongl. uppfostrings-komitéen har i sina anvisningar och råd till lärare omnämnt behofvet af en biografisk läsebok för fäderneslandets historia. Det är detta behof, som förf. genom närvarande arbete sökt till en del uppfylla. Om han lyckats häri, ämnar han efter den hittills följda planen genomgå hela Svenska historien. Den bifogade tids- och slägt-taflan är ämnad till lärjungarnas utanläsning, hvilka derigenom erhålla en kronologisk och genealogisk öfversigt af hela det förut genomgångna tidehvarfvet.

Stockholm den 31 Juli 1826.

Svenska historien indelas i tre tidehvarf:

1. HEDNISKA TIDEN till Emund Gammals död år 1061. Under denna tid regerade två konungaätter, nämligen *Ynglinga* och *Iwarska* ätten.

2. KATOLSKA TIDEN från år 1061 till 1521. Under denna tid regerade *Stenkilska*, *Sverkerska*, *Erikska* och *Folkunga-ätterna*, samt några utländska konungar.

3. LUTHERSKA TIDEN från 1521 till nu. Under denna tid har *Wasa-ätten* regerat.

I enlighet med Författarens yttrade önskan har Kongl. Uppfostrings-komitéen genomläst och sorgfälligt granskat de af Collega Scholæ Magister Anders Fryxell utarbetade och från trycket nyligen utgifna Berättelser ur Svenska Historien, Första Delen; och som ifrågavarande arbete, ej mindre genom dess rediga anordning, än dess enkla och tydliga framställningssätt, funnits vara väl beräknadt för det dermed åsyftade ändamål, har Komitéen ansett detsamma, både vid den allmänna och enskilda undervisningen, blifva så mycket mera användbart, som en hittills med skäl öfverklagad brist på läroböcker i fäderneslandets historia, afpassade efter den spädare barndomens fattningsförmåga, derigenom blifvit undanröjd. Hvilket yttrande, enligt Komitéens beslut, skulle Författaren meddelas.

Stockholm den 13 September 1823.

J. Adlerbeth,
Kongl. Uppfostrings-Komitéens Sekreterare.

INLEDNING.

OM DEN ÄLDSTA GUDALÄRA I SVERGE.

FÖRSTA KAPITLET.

OM SKAPELSEN.

Alla folkslag hafva sökt att genom en gudalära förklara för sig verldens uppkomst och bibehållande, menniskornas bestämmelse i lifvet samt tillstånd efter döden. Den tro och tanke, våra förfäder hade härom, är beskrifven i en gammal bok, benämnd Edda.

Edda förtäljer, att i tidens begynnelse fanns hvarken jord, haf eller himmel, utan ett stort svalg, som kallades Ginnungagap. På ena sidan, i Niflhem, var blott köld och frost, på den andra, i Muspelshem, der Surtur regerar, ljus och eld. Då ångorna från Niflhem mötte ljusstrålarna från Muspelshem, fingo de lif, och deraf blef en mycket stor jätte, kallad Ymer. Denne jätte var ond, och likaså alla som härstammade från honom, och kallades de Rimtussar. Men de trenne gudarne, Oden, Vile och Ve, dräpte Ymer, i hvars blod alla Rimtussarne fördränktes utom Bergelmer, som med sin hustru räddade sig i en båt, och genom dem fortplantades Rimtussarne. Gudarne förde Ymers kropp ut i Ginnungagap och skapade deraf jorden. Af blodet blef det haf och sjöar, berg af benen, skogar af håret, gräs af skägget, stenar af tänderna. Hufvudskålen uppreste de öfver jorden och gjorde deraf himlahvalfvet. Under hvarje hörn sattes en dvärg, Öster, Vester, Norr och Söder.

Sedan togo gudarne gnistor från Muspelshem och satte på himlen som stjernor. Derpå skapade de sol och måne, natt och dag. Midt på jorden uppreste de en fast borg af Ymers ögonbryn. Denna borg hette Midgård, och der bodde gudarne; men jättarne fingo uppehålla sig utomkring vid hafsstränderna. Gudarne funno en gång vid stranden tvenne träd utan förmåga till lif. Af dem skapade de de första menniskorna, Ask och Embla, från hvilka sedan alla menniskor härstammade, och fingo de bo hos gudarna i Midgård.

ANDRA KAPITLET.

OM GUDARNA.

Oden är den förnämste och äldste och liksom en fader öfver de andra gudarna. Han är mycket vis och har gifvit sitt ena öga i pant för att få hemta visdom ur Mimers brunn. På hans skuldror sitta tvenne korpar, Hugin och Munin (Förutseende och Minne), hvilka flyga kring verlden och återkomma och säga Oden hvad de hört och sett. Han förer i handen det goda spjutet Gugner, och rider på hästen Sleipner, som har åtta fötter. Honom dyrka alla, och menniskor och gudar svärja vid hans namn. Af honom har också onsdagen fått sitt namn. Odens sal heter Walhall. Dit komma de flesta, som falla i strid, och kallas der Einheriar. Hvar dag gå de ut på vallen och strida med hvarandra, men mot qvällen återvända de till Walhall. Då läkas straxt deras sår af sig sjelfva, och många vackra möar, kallade Walkyrior, undfägna dem med mjöd och stekt fläsk. Fläsket tages af galten Sehrimner, som hvar dag stekes och ätes, men hvar natt växer till och blifver hel igen till morgone Så skola Einheriarna hvar dag lefva allt till Ragnarö

Asa-Tor eller *Ake-Tor* är den starkaste af alla gu dar och menniskor. När han spänner sitt bälte Megin

gjard om sig, fördubblas hans kraft. Hans hammare Mjolner krossar allt, hvad den träffar, och återkommer sedan i Tors hand. Men dock måste Tor hafva sina jernhandskar på, ty annars förmår han icke handtera Mjolner. Tors största id är att förfölja och med sin hammare krossa jättar och troll. Han sitter då i en vagn, bespänd med två bockar, och åker så, att det dånar högt och gnistorna flyga rundtomkring utur bergen. Deraf uppkommer åska, som derföre af menniskorna kallas tordön. Torsdagen har ock sitt namn af Tor. Då Tor ej strider emot jättarna, sitter han i sin borg, Trudvang, och så lefver han allt till Ragnarök.

Frey var årsväxtens gud; af honom har fredagen sitt namn. *Brage* var skaldekonstens gud; hans maka *Idun* hade i en ask odödlighetens äpplen, af hvilka gudarne åto, på det de ej skulle åldras. Dessa äpplen voro en gång bortstulna, hvaraf gudarne ledo mycken skada; ty de blefvo gamla och gråhåriga. *Baldur* var oskuldens gud och så älskad, att allt på jorden gaf hans moder Frigg en ed att ej skada Baldur. Så länge han lefde, kunde gudarne ej öfvervinnas. *Heimdal* med sitt Gjallarhorn satt och vaktade, att ej jättarne skulle få bestiga den bro, som gick från himmelen till jorden. Denna bro hette Bifrost, men nu kallas den regnbåge.

Frigg var Odens gemål och den förnämsta gudinna. Hon visste menniskors öden förut. *Freya* var kärlekens gudinna. Hon hade varit gift med Öder. Då han reste bort, sörjde hon högeligen, gret beständigt, och hennes tårar förvandlades till det klaraste guld.

Asken Ygdrasil är det största af alla träd. Dess grenar öfverskygga all verlden och kronan räcker upp i himmelen. Den har tre rötter. Den ena går till Ginnungagap; der är Mimers brunn, hvarest all visdom är förvarad. Den andra går till Niflhem, der draken Nidhögg gnager på den. Den tredje går till Midgård. Vid denna rot är den heliga Urdarbrunnen, der Nornorna eller ödets gudinnor bo. Deras namn äro: *Urd* (det förflutna),

Werdandi (det närvarande) och *Skuld* (det tillkommande). De bestämma allt, som sker i verlden, och sjelfva gudarne måste lyda Nornornas lag.

TREDJE KAPITLET.

OM LOKE.

Loke härstammade från Rimtussarne och var elak till sinnes som de, men hade genom sin illistighet och snälla tunga innästlat sig bland *Asarna*. Han hade med en jättinna tre barn, hvilka alla voro onda, nämligen Midgårds-ormen, Fenris-ulfven och Hel. Oden kastade Midgårds-ormen i hafvet, der han vuxit, så att han räcker rundt kring alla land och biter sig i stjerten. Fenrisulfven blef bunden vid en klippa. Men Hel nedstörtades i Niflhem att der råda öfver alla som dogo af ålder och sjukdom. Utaf henne har helvetet sitt namn. Så skulle det vara till Ragnarök.

Gudarna plägade till tidsfördrif skjuta på Baldur och glädja sig åt att se, hur allting, pilar, spjut och stenar, undvek att såra honom, och alla tyckte, att han hade stor ära af detta. Häröfver blef Loke afundsjuk. Han hade utspanat, att Frigg försummat taga ed af en liten telning, kallad Mistelten. Loke gick derföre och uppryckte densamma och gjorde deraf ett spjut, som han gaf åt Höder den blinde, en af Asarna, bedjande honom dermed skjuta på Baldur och så bidraga till dess heder. Höder sade sig *ej kunna skjuta, ty han såg ej något.* Då riktade Loke spjutet åt Höder, och denne kastade det så, att Baldur genomborrades deraf och föll död till jorden.

Detta var den största olycka, som kunde hända gudar och menniskor. En af gudarna red till Hels bon[i] för att återlösa Baldur derifrån, men Hel sade, *att [h]skulle behålla honom, om ej hela verlden ville gråta h[an] död.* Då utsände gudarne bud och begärde, att allt[i]

som fanns, skulle gråta Baldurs död. Så skedde äfven, och allting, både gudar och menniskor, djur och växter, stenar och jord, gret Baldurs död; men på hemvägen träffade sändebuden en jätteqvinna, benämnd Tock, som ej ville gråta Baldur. Han måste således blifva qvar hos Hel. — Asarna fingo veta, att det var Loke i Tocks skepnad, som nu hade gjort dem denna andra sorgen. De uppsökte honom derföre, bundo honom öfver tre klippor och hängde en orm öfver honom så, att giftet skulle droppa i Lokes ansigte. Hans maka Sigyn sitter hos honom och håller ett käril under giftet. Då kärilet är fullt, och medan Sigyn håller på att slå ut det, droppar ormens gift i ansigtet på Loke, hvilken dervid så ristar sig, att hela jorden darrar. Så skall Loke ligga till Ragnarök.

FJERDE KAPITLET.

OM RAGNARÖK.

Verldens yttersta tid kallas Ragnarök eller gudarnas skymning. Då blifva beständiga krig och blodsutgjutelser. Bröder mörda bröder, barn skona ej sina föräldrar och många brott föröfvas. Derpå följer en förfärlig stark vinter, som varar i tre år utan någon sommar emellan. Midgårds-ormen vältrar sig från hafsbottnen upp på landet, hvarvid allt hafvet brusande stiger öfver sina bräddar. Jorden börjar skälfva, så att allt brister, och Loke och Fenris-ulfven blifva befriade. Surtur kommer från Muspelshem och rider upp på Bifrost, hvilken dervid går i stycken. Sedan tågar han med Loke, Midgårds-ormen, Fenris-ulfven och alla Rimtussar ut på den stora slätten Wigrid.

Då Heimdal ser detta, reser han sig upp och blåser högt i Gjallarhornet, så att all verlden återskallar deraf. Oden rider till Mimers brunn för att hemta råd, men får intet. Ygdrasil skälfver, och allt bäfvar både i

himmelen och på jorden. Asarne härkläda sig och rida med Einheriarna ut på slätten Wigrid. Främst rider Oden med sitt ypperliga spjut Gugner. Mot honom kommer Fenris-ulfven, gapande så, att den nedra käften går efter jorden och den öfra räcker upp till himlen. Vore mera rum, skulle han ock mera gapa. Fenris-ulfven uppslukar så Oden; men blir sjelf söndersliten af Odens son, Widar den tyste. Tor strider emot Midgårds-ormen och dräper honom, men faller sjelf nio steg derifrån, qväfd af ormens gift. Loke och Heimdal döda hvarandra. Nu svartna sol och måne, och stjernorna falla ifrån himlen. Surtur kastar eld omkring, hvaraf hela jorden brinner upp och sjunker slutligen i hafvet.

Efter detta kommer en ny fullkomlig verld, och det onda är nu förbi. Ur hafvet uppskjuter en evigt grönskande jord, med fallande forsar och sjelfsådda skördar. Solen har födt en lika skön dotter, som nu vandrar sin moders bana öfver verlden. Baldur den gode återkommer samt med honom alla rättsinniga och goda, och ett nytt menniskoslägte skall bebygga verlden. Den allsmäktige, hvars namn ej får uttalas, kommer nu att styra och döma alla. De goda skola bo i den härliga borgen Gimle, som är än skönare än solen, och täckt med guld. Men fjerran derifrån ligger borgen Narstrand med portarna vända mot norden. Salens väggar äro flätade af ormar, hvilkas hufvuden hänga inåt och utspruta etter, så att giftströmmar öfverskölja hela golfvet. Häri skola menedare, lönmördare och andra onda menniskor vada till evig tid.

FÖRSTA BERÄTTELSEN.

OM ODEN OCH HANS EFTERTRÄDARE.

FÖRSTA KAPITLET.

SVERGES ÄLDSTA TILLSTÅND.

Våra äldsta sagor hafva ej mycket att förtälja om Sverges tillstånd före Kristi födelse. Landet betäcktes af stora skogar, i hvilka innevånarne drefvo omkring, närande sig mest af jagt och fiske. Deras vapen voro klubbor, stenknifvar samt båge och pilar. Kläderna syddes af vilddjurs skinn, och folkets boningar voro små kojor, till hälften nedgräfda i jorden. Man känner ej någon ordentlig regering, eller någon konungs namn från den tiden. Såsom gudar dyrkades Oden och Tor. Grekerna kallade landet för Tule och Romarne för Skandinavien, beskrifvande det som ett kallt och ödsligt land.

ANDRA KAPITLET.

ODENS ANKOMST TILL SVERGE.

Vid pass 100 år före Kristi födelse bodde i trakten nordost om Svarta hafvet ett folk, som kallades Asar; deras höfding hette Sigge Fridulfson. Emedan nu Asarne ej fingo sitta i fred för Romarne, hvilka vid denna tiden bröto under sig alla riken rundt omkring, beslöt Sigge att vandra ut med sitt folk och söka sig ett nytt land längre upp i norr. Asarne voro slugare och förmer i alla konster, än de öfriga nordiska folken vid den tiden. I synnerhet var Sigge mycket klok och vis. Han kände att Oden var öfver alla nordländerna dyrkad som Gud.

Derföre började han sin vandring med mycken prakt och ståt, sägande sig vara Oden, och sina höfdingar de andra Gudarna. Så genomtågade han flera länder, nämligen Ryssland, Saxen, Westfalen, insättande öfverallt sina söner till konungar. I Danmark stannade han en tid på ön Fyen, och anlade der staden Odense, som efter honom har sitt namn. Men då han fick veta, att uppe i Sverge voro stora bördiga trakter, lemnade han Danmark åt sin son Sköld, som på Seland byggde staden Lejre med ett afgudatempel, der hans efterkommande, som kallades Sköldungar, sedan länge regerade. Sjelf seglade Oden upp till Sverge. Då var en konung benämnd Gylfe, den förste konung i Sverge, som historien nämner. Han mottog Oden med gudomlig vördnad och upplät sitt rike åt honom. Oden anlade då vid Mälaren en stad, som han efter sitt eget namn kallade *Sigtuna* [1]). Der bodde han sjelf och inrättade ett afgudahus; men landet omkring skiftade han åt Asarnas höfdingar, hvilka med honom skulle förestå offren och fälla domar, och kallades dessa för Diar, samt blefvo ansedda för gudar; men af alla tycktes dock Oden förnämst. Han var en fager och högt ansenlig man, och då han satt i lag med sina vänner, hugnade sig alla af honom; men emot sina fiender var han grym och förfärlig. Så väl talade han, att alla tyckte det ensamt vara sanning, som han sade. Han införde skaldekonsten i Norden och var den förste, som här nyttjade skrifkonsten. Hans bokstäfver kallades runor och inskuros i träd, och folket trodde att han med dem öfvade trollkonster. Det berättas, att han också kunnat ett annat slags trolleri, kalladt *Seid*, så att han med orden förmådde släcka eld, stilla sjö och vända vind. Sjelf kunde han låta sin kropp ligga som död, och emellertid for själen som fågel, fisk eller annat djur kring alla länder i hans ärender. Han hade ock ett skepp, benämndt Skidbladner, hvilket kunde hopvikas som ett kläde och hade medvind, hvart han ville [2]).

1) Sigtuna betyder Sigges hem.

2) Härmed betecknas förmodligen, att han först i Norden nyttjat segel och förstått att kryssa i motvind.

Men hans män foro fram i striden med mycken styrka och raseri, brukade inga skyddsvapen, hvarföre de kallades Ber-Serker eller Brynjolösa [1]), och en sådan framfart kallades Berserkagång.

TREDJE KAPITLET.

ODENS LAGSTIFTNING.

Oden påböd en allmän skatt för hvar näsa eller person i riket. Den kallades nässkatten. Han förordnade ock, att hvarje död skulle med sina egodelar brännas på bål, och ju högre lågan steg, desto härligare var den döde i Walhall. Askan borde nedgräfvas och öfver storättade män hög uppkastas; men efter dem, som bedrifvit stora bragder, skulle Bautastenar resas till åminnelse. Han lärde ock, att de, som fallit i strid eller på våldsamt sätt aflidit, skulle komma till honom i Walhall och der njuta stor lycksalighet. Derföre ville han ej heller sjelf dö strådöd [2]), utan då han förstod sig vara nära sitt lifs slut, lät han märka och stinga sig med Gejrs-odd (spjut-udd) och dog deraf, sägande sig gå för att i Walhall bereda sällhet åt sina efterföljare. Folket trodde nu att han gått till Asgård, eller de gamla gudars boning; och tyckte de, att han ofta uppenbarade sig för dem i sömnen, när stora krig tillstundade, gifvande då seger åt somliga, men bjudande andra till sig i Walhall, och ansågos båda lotterna vara goda. Häraf blef folket mycket tappert i strider och frimodigt att förakta döden; och de, som blefvo gamla, läto märka sig med Gejrs-odd, eller kastade sig utför branta berg (ättestupor), heldre än de ville dö den föraktade stрådöden.

---

1) Af Ber, bar, naken, och Serk, brynja.

2) D. v. s. i sin säng, på strå.

FJERDE KAPITLET.

ODENS EFTERTRÄDARE.

Njord blef drott i Sigtuna efter Oden. I hans tid var god väderlek och årsväxt, så att han efter sin död dyrkades som vindens och vädrets gud. Efter honom kom hans son Yngve Frey. Dessa två voro inkomna i riket med Oden och blefvo ansedde som gudar. Yngve flyttade hofvet från Sigtuna till Upsala, der han byggde ett stort afgudatempel. Han anslog vissa landtegendomar öfver hela riket till drottens och offrens underhåll. Dessa kallades *Upsala öde* eller egendom, men nu heta de kungsgårdar. I Yngve Freys tid säges det hafva varit frid öfver hela jorden, och man tror, att Kristi födelse då inträffat. Yngve Frey blef efter sin död satt i hög vid Upsala, der många af de gamla konungarnas högar ännu synas. Hans bild uppsattes jemte Odens och Tors i Upsala tempel. Hit samlades folket tre gånger om året till offer och rådplägning; den största samlingen var vid midvintern, och kallades *Allshärjarting* (hela härens ting) eller *Ting allra Svia* (alla Svears ting), då konungen, stående på en af högarna, rådgjorde med det församlade folket, afhörde dess klagomål, och föredrog för detsamma hvad han ville göra, hvarvid folket gaf sitt missnöje eller bifall tillkänna med rop, slående på sköldarna, och vapenbrak.

Denne Yngve Freys afkomlingar kallas efter honom Ynglingar och förestodo länge offren i Upsala samt styrde Svea välde.

FEMTE KAPITLET.

AGNE SKEPPSBO.

Ynglingarna, som regerade i Upsala, kallades i början drottar, men Dygve, den tionde i ordningen, antog

först namn af konung. Hans sonson hette Agne. Han var en mycket stor krigshjelte, och hade många skepp, med hvilka han ständigt låg ute i vikingatåg. Derföre fick han ock tillnamnet *Skjafrboandi*, d. ä. *Skeppsbo*. En sommar drog han med sin här till Finnland och härjade der. Finnarnas höfding, Froste, samlade folk och gick emot Agne. Der blef då en hård strid, men slutligen föll Froste och en stor del af hans folk. Agne for då kring landet och lade det under sig. Sedan seglade han hem, hafvande med sig som fångar Frostes dotter, Skjalf, och sonen Loge. När han nu kom tillbaka till Sverge, lade han flottan vid Stocksund; så kallades då Mälarens utlopp i hafvet, der Stockholm nu är beläget. Der var på den tiden mycken och stor skog. Konung Agne höll der bröllop med Skjalf, och på hennes begäran lät han på samma gång dricka graföl efter hennes fader. Konung Agne bar omkring sin hals en dyrbar guldkedja. Denna guldkedja hade en af Agnes förfäder lofvat som hemgift åt sin gemål, men försköt henne sedan och förvägrade henne den utlofvade hemgiften; hvarpå en trollqvinna till straff förelade, att denna kedja skulle blifva dödsorsak för den yppersta bland Ynglingarna. Agne hade druckit mycket på Frostes graföl; och när han lade sig att sofva i sitt tält, bad Skjalf honom akta sin kedja, hvarpå han fastspände den tätt kring halsen.

Då han väl insomnat, fästade Skjalf ett starkt tåg i kedjan och drog det upp öfver grenarna i ett träd, som stod öfver tältet. Derpå hissade hon med sina mäns tillhjelp Agne upp i luften, att han der hängdes och dog. Men hon sjelf med Loge och de andra finnarna smögo sig hemligt till skeppen och seglade åter till Finland. Detta lär hafva skett på samma ställe, der nu staden Stockholm står och platsen blef länge kallad Agnes fit eller Agnes strand till konungens minne. Agnes tvenne söner Alrik och Erik togo riket efter honom, och började nu Svea välde att gå i brödraskifte, då det förut alltid haft blott en konung.

ANDRA BERÄTTELSEN.

OM HJALMAR OCH INGEBORG.

FÖRSTA KAPITLET.

OM KONUNG ANE DEN GAMLE.

Den sextonde konungen af Ynglingaätten hette Ane. Han fruktade för krig, och satt derföre hemma i sitt land, varande mycket begifven på offer. Han blef tvenne gånger af främmande konungar besegrad och fördrifven, men öfverlefde dem båda och kom så åter till Upsala välde. Sista gången var han 100 år gammal. Det säges, att han då hvart tionde år offrat en af sina söner åt Oden för att lefva längre, och att han fått 10 års lifstid för hvardera sonen. Så offrade han 9 söner och blef alltså 190 år gammal, och var han då så svag, att han beständigt låg till sängs och diade ur ett horn såsom ett spädt barn. Han ville dock lefva längre, och befallde derföre, att hans tionde son också skulle offras. Men svearne tilläto det ej, och alltså dog Ane af ålder, utan sjukdom och plåga, hvarföre en sådan död efter honom kallades Anesot, och ansågs den af våra förfäder föga berömlig. Ane sjelf fick tillnamnet *den gamle.*

ANDRA KAPITLET.

OM HJALMAR DEN HUGFULLE OCH ÖRVAR-ODD.

På denna tiden lefde i Norge en stor stridsk[illegible], som nyss började draga ut i härnad, och utmärkte sig [illegible] tapperhet. Hans namn var Odd, han kallades äfven *Ör[illegible]-Odd,* d. ä. *Pil-Odd;* ty han [illegible] förtrollade pilar, hv[illegible]a

träffade allt, hvarpå han måttade, och dock sedan kommo tillbaka till honom. Hans första krigsfärd var till Bjarmaland [1]). Han var der i stora farligheter, men befriade sig genom tapperhet och mod, vinnande tillika stora rikedomar; så att han för denna resa blef mycket beryktad öfver hela Norden. Han öfvervann sedan ganska många vikingar. En vår, då han skulle fara ut i härnad, frågade han sin far, hvarest han kunde finna de tappraste män och det skarpaste motstånd, ty han tyckte sig nu vara fullväxt till de svåraste mannarön. Fadren sade då: *du skall uppsöka Hjalmar den hugfulle och dess fosterbroder Tord Stafngalm, hvilka vistas i Upsala i konung Anes hof, och äro hans landtvärnsmän, samt de styfvaste männer jag vet.* Odd tackade för dessa ord och seglade derpå till Sverge. En afton lade han sina skepp vid ett näs och gick upp derpå. Då ser han, hvarest på andra sidan lågo 15 skepp, som tillhörde Hjalmar och Tord; men folket var uppe på land och anställde der lekar. Odd ville nu pröfva, om dessa män verkligen voro så modiga, som det berättades, skiftade derföre sitt folk i två delar och gaf befallning åt sin bror Gudmund, hvad göras skulle. Gudmund går med sin hop ut på näset, men Odd med sin upp i skogen bakom Hjalmars folk. Nu uppgaf Gudmund och hans män ett stort härskri; straxt derpå gjorde Odd med sina män likaledes. Men det är berättadt, att Hjalmar och hans folk ej aktade något på det första ropet, och då de hörde det andra bakom sig, stannade de väl, medan det stod på, men fortsatte straxt leken igen, liksom ingenting varit å färde. Odd och Gudmund draga sig nu tillbaka och mötas. Odd sade: *»här lärer tarfvas mer än att skrika och ropa, och dessa män månde ej frukta för strid.»* *»Had skall man då företaga nu?»* frågade Gudmund. Odd svarar, *att på slika män borde man ej stjäla sig, utan vänta tills morgonen.* Så skedde ock andra dagen: så snart det var

---

1) Bjarmaland ligger i Ryssland söder om Hvita Hafvet.

stridsljust, härkläder sig Odd med sitt manskap och seglar mot Hjalmar. Hjalmar frågade: *»hvem råder för detta folk?»* *»Han heter Odd»*, svarade Odd sjelf. *»Är du den Odd, som for till Bjarmaland?»* frågade Hjalmar vidare. *»Det är jag»*, svarade Odd, *»och vill jag nu röna, hvilken af oss är den käckaste karlen.»* *»Det må vi göra»*, genmälte Hjalmar, *»men huru många skepp hafven i?»* *»Fem skepp»*, säger Odd; *»huru många har du sjelf?»* *»Jag har femton»*, svarar Hjalmar, *»men icke bör mantalet mellan oss vara olika. Jag vill derföre bortlägga tio skepp och gå emot dig med lika styrka.»* *»Manligen är det taladt»*, sade Odd. Derpå rusta de sig och börja den häftigaste strid, som varade allt till qvällen. Då läto höfdingarne hålla upp frisköld [1]), och Hjalmar frågade: *Huru Odd tyckte det hade gått om dagen?* Odd lät väl deröfver. Hjalmar frågade: *om han längre ville hafva denna lek?* *»Det vill jag»*, svarade Odd, *»ty än aldrig fann jag tapprare och handfastare kämpar»*. Nu foro de till sina härbodar och läto folket laga om sig och förbinda sina sår. Andra dagen fortsatte de åter striden; och om qvällen, då frisköld hölls upp, frågade Odd, *hvad Hjalmar tyckte om leken?* *»Väl»*, svarade Hjalmar; *»vill du leka längre?»* *»Det vill jag»*, svarade Odd, *»och nu skola vi som bäst pröfva våra svärd»*. Då frågade Tord Stafngalm: *»är det mycken rikedom att få på era skepp?»* Odd nekade härtill, sägande sig denna sommar ej ännu hafva funnit några egodelar. *»Här hafva då»*, sade Tord, *»de oförståndigaste män funnits, som strida endast af öfvermod och täflan. Det tyckes mig bättre, att vi gjorde bolag tillsammans.»* *»Väl likar detta mig»*, svarar Odd, *»men icke vet jag, hvad Hjalmar säger dertill.»* Hjalmar utlåter sig dermed vara nöjd, blott Odd ville för sig och sitt folk gå in på Hjalmars vikingalag. *»Den vill jag höra»*, svarade Odd, *»innan jag samtycker dertill.»* Hjalmar sade då vilkoren, nämligen: 1) Att aldrig äta rått

1) **Frisköld kallades en hvit sköld, som upphöjdes till fridstecken.**

kött eller dricka blod, hvilket tycktes vara vargamat, ej mannamat. 2) Att aldrig plundra krämareskutor eller bönder, utan vid strandhugg [1]) betala allting. 3) Att aldrig våldföra qvinnor. Den som bryter häremot skall mista lifvet, hvem han ock är. Odd underkastade sig dessa vilkor, och de ingingo alltså fostbrödralag. Detta tillgick enligt bruket på följande sätt: de lösskuro en ganska bred torfremsa, så att ändarna sutto fast i jorden, och upplyftade remsan på spjut. Derpå trädde de båda männerna derunder, sårade sig och läto sitt blod flyta tillsammans i mullen. Sedan knäböjde de och svuro, *att ett och samma skulle öfver dem komma; samt att hämnas hvarandras död, såsom bröder.* Alla gudar kallades till vittne öfver denna ed, hvilken slutligen bekräftades med ett handslag. — Härpå draga fostbröderna ut i härnad och vinna stora egodelar under sommaren. Om hösten bjuder Hjalmar Odd att fara med sig till Uppsala och öfvervintra der. Odd jakar härtill, och så skedde. Konung Ane emottog dem väl och gaf Odd efter någon tid fyra gårdar.

Ane hade en dotter, som hette Ingeborg, och var hon den fagraste och visaste jungfru. En gång, då Odd och Hjalmar talades vid, sade Odd: »*hvarföre begär du icke konungadottren; ty jag ser, att eder håg faller väl tillsammans?*» Hjalmar svarade: »*nog har jag begärt Ingeborg: men konungen vill ej gifta henne med någon, som icke har konunganamn.*» »*Då skole vi*», säger Odd, »*till sommaren samla vårt folk och förelägga konungen tvenne vilkor: antingen att slåss med oss eller gifva dig Ingeborg.*» Hjalmar svarade: »*icke må jag det göra, ty Ane är min konung, och jag har lofvat honom tro, såsom landtvärnsman*» [2]). De sutto der alltså vintern öfver.

---

1) Strandhugg kallades, när sjöfolket gick upp på land och tog sig hvad som behöfdes.

2) Landtvärnsman kallades den som åtagit sig att värna och försvara ett land emot fiendtligt anfall. Landtvärnsmannen skulle alltid vara en stor och ansedd kämpe.

Om våren foro de ut i härnad och vunno stora rikedomar, ty ingen kunde stå emot dem, men om hösten kommo de åter att vintra öfver i Uppsala. På ett af dessa härnadståg fick Odd af en prinsessa på Irland en silkesskjorta, som var så gjord och tilltrollad, att intet jern bet på den, och så länge Odd bar henne, skulle ingenting, hvarken jern, eld eller vatten, skada honom, så framt han ej flydde; ty då kunde hon ej längre skydda honom. Odd tyckte sig häri hafva fått en kostelig ting, och lade aldrig af sig denna skjorta.

TREDJE KAPITLET.

ANDGRIMS SÖNER.

På Bolmsö [1] lefde denna tiden en kämpe benämnd Andgrim, och hans hustru Eyvor. De hade tillsammans tolf söner. Den äldste het Angantyr och var hufvudet högre än de andra, samt tapprare och förmer än andra män. Han hade af sin fader fått det goda svärdet Tirfing, hvilket smiddes af dvärgar åt Odens sonson, Svafurlane, och hade den egenskap att det bet på allt och gaf ständigt seger åt den som förde det. De öfriga elfva bröderna voro äfven stora kämpar, och ofta kom berserkagång öfver dem, så att de dråpo sina egna män, och gingo upp på land samt nedbröto träd och stenar. Derföre foro de ensamma omkring; dock fingo de ej någonsin motstånd, ty folket fruktade dem mycket och onda sägner gingo om dem kring länderna.

En julafton sutto dessa bröder hemma hos sin fader, och gjorde då löften om tillkommande bragder, såsom brukligt var. En af dem vid namn Hjorvard utlofvade då, att han skulle ega Ingeborg, konung Anes dotter i Sve
Våren derpå reste alltså bröderna till Uppsala och trä

1) Bornholm.

fram för Ane, då Hjorvard frambar sitt ärende, begärande straxt svar derpå. Ane började tveka, besinnande af huru stor ätt samt huru starka kämpar dessa bröder voro. Men då Hjalmar hörde Hjorvards begäran, steg han fram för konung Ane, sägande: *»kommer ihåg, herre, huru myckken vördnad och tjenst jag har er bevisat, samt huru jag nu i många år beskyddat ert rike! Ty beder jag, att i viljen gifva mig eder dotter, den jag länge hafver älskat. Och är det tillbörligare, att i låter denna heder vederfaras mig, än dessa främmande berserkar, hvilka blott bedrifvit illgerningar både i edert och andras riken.»* Ane kom nu i svårt val: slutligen sade han *sig ej kunna föredraga någon af dessa förnämliga män framför den andra, utan ville låta Ingeborg sjelf välja.* Ingeborg utlät sig då, *att hon ville hafva den till man, som vore henne väl känd af många goda egenskaper,* tagande alltså Hjalmar. Hjorvard utmanade alltså denne på holmgång[1]) på Samsö, kallande Hjalmar hvars mans niding om han undvek detta envig, men Hjalmar sade sig nog skola komma. Derpå foro Andgrims söner hem. Då de berättade fadren sin färd och det tillämnade enviget, sade han, *att de behöfde goda svärd och vapen, ty de skulle nu träffa hårdtagna och starka vikingar.*

FJERDE KAPITLET.

STRIDEN PÅ SAMSÖ.

På utsatt dag kommo Hjalmar och Odd till Samsö, hafvande med sig tvenne väl beväpnade skepp. Fosterbröderna gingo upp på landet för att efterse, om Andgrims söner voro komna. Hjalmar var fullväpnad; men Odd hade blott en yxa i handen, att dermed hugga äm-

---

1) **Holmgång** betyder envig, ty det hölls vanligtvis på holmar i sjön, eller på de små utstakade platser på landet, hvilka då också kallades holmar.

nesträd till ett block, som gått sönder på skeppet. Under det desse voro borta, kommo Andgrims söner till deras skepp, och föll då berserkagång på dem, så att de beto i sina sköldar, skriade högt, och gingo sex in på hvardera skeppen, huggande ned allt som förekom; men der voro så frimodiga svenner inombords, att ingen flydde, utan hvar och en försvarade sig och föll på sin plats. Då alla voro slagna, ropade berserkarne: *»ljugit har vår fader Andgrim, då han sagt dessa vara starka och hårdtagna män, och borde vi väl fara hem och dräpa den usla gubben till lön för hans lögn.»* Derpå lade de hvar och en af besättningen på dess plats vid årorna, och funno de då, att båda styrmännen feltes, hvaraf de förstodo, att Hjalmar och Odd ej voro bland de slagna. Då föll berserkagången af dem, och blefvo de efter vanan svaga och matta som sjuklingar.

Hjalmar och Odd återvände nu och fingo se berserkarne samt hvad de gjort. Då qvad Hjalmar:

> De skarpa karlar
> Från skeppen stiga,
> Tolf bröder tillsammans,
> Att bryta våra brynjor.
> Vi skola i afton
> Oden gästa
> Två tappre män;
> De tolf månde lefva.

Detta var den enda gång man hört misströstande ord af Hjalmar. Men Odd svarade härpå:

> Det skall jag svara
> På sådant ord.
> De skola i afton
> Oden gästa,
> Tolf berserkar.
> Vi två skola lefva.

»Eller kanske du vill fly till skogs?» sade Odd. Hjalmar svarade:

Aldrig vi fly
För fiender några;
Skulle de också
Synas oss skarpa.

Då skyndade Odd till skogen och högg sig en klubba, hvarefter fosterbröderna gingo ned mot stranden, der de mötte Andgrims söner. En af dem var hufvudet högre än de andra och hade ett svärd, som lyste som solstrimmor. Det var Angantyr med svärdet Tirfing. Då sade Hjalmar: »*vill du, fosterbroder, slåss mot Angantyr ensam, eller mot de andra elfva?*» Odd svarade: »*jag vill slåss mot Angantyr, ty jag litar mera på min skjorta än på din brynja.*» Hjalmar svarade: »*tycker du det vara svårare att slåss mot Angantyr, så vill jag göra det. Eller hvar foro vi någonsin fram, der du gick före mig, då det gällde?*» »*Illa gör du nu*», sade Odd. Men Hjalmar ville ej annorlunda. Derpå kommo de öfverens med Angantyr, att den, som fölle, skulle ej af de efterlefvande plundras, utan sättas i hög med sina vapen och dyrbarheter. Sedan gingo Hjalmar och Angantyr mot hvarandra med stora hugg, så att ingen någonsin sett hårdare anfall; men Odd ropade på de andra elfva sägande

En skall mot en
Stånda i striden;
Om männer i ären,
Och modet ej fattas.

De jakade härtill, och Odd och Hjorvard gingo emot hvarandra. Silkesskjortan hjelpte dock så väl, att intet bet på Odd, men han utdelade så tunga slag med klubban, att han fällde Hjorvard först och sedan de andra tio bröderna, hvar efter annan, och hade ändå ej fått något sår. Då gick han dit, der Hjalmar och Angantyr hade kämpat. Angantyr var då fallen, men Hjalmar satt lutad mot en tufva på marken. Odd gick till honom och qvad:

Hur är dig, Hjalmar?
Har färgen du skiftat?

Svårt du besväras af
Såren de stora.
Skuren är hjelmen,
Sliten är brynjan.
Ditt lif jag ser nu
På sista resan.

Hjalmar svarade:

Sår har jag sexton
Och sliten brynja.
Mörkt är mig för ögon.
Jag mäktar ej gå.
Angantyrs svärd
Skar mig i hjertat
Med hvassa udden,
Härdad i etter.

»Nu har jag fått den största skada, jag kan lida i lifvet», sade Odd, *»och hafva dina råd illa lyckats; annars skulle vi här hafva fått en härlig seger.»* Hjalmar svarade: *»hvar menniska skall dock en gång dö. Men nu skall du föra denna min afskedssång hem till Sverge.»* Började så qväda:

På fjället jag hade
Fem fullgoda gårdar;
Dock leddes jag alltid
Att lefva på landet.
Nu utan lifshopp
Ligga jag måste.
Sårad af svärd,
På Samsö strand.

Men tärnor ej skola
Spörja på landet,
Att nånsin jag hafver
Hejdat för huggen.
Månde det fägna
De fagra tärnor,
Att de ej höra
Huggrädd mig vara.

Kungsdottren fagra
Följde mig på väg,

Ytterst i skären
Vid Agnefit.
Sannas lär sagan,
Som hon mig sade,
Att hon ej mera
Månde mig se.

Svårt var att skiljas
Från sången, den fagra,
Som tärnorna sjöngo
I Sota-skär [1]).
Men skeppet det framsköt
Snällt uti farten.
Och fjerran jag for
Med fasta vänner.
Bär nu till kungssal
Brynjan och hjelmen.
Dem du för alla
Der skall visa.
Hjertat lär hvälfvas
Hos konungadottren,
När brynjan hon ser
För bröstet huggen.

Drag nu af handen
Gullringen röda;
Gif den min unga
Ingeborg.
Han skall hos henne
Hugfästa sorgen,
Att hon ej mera
Månde mig se.

Nu lemnade Hjalmar ringen åt Odd. Sedan begärde han att blifva förd till Uppsala och ej höglagd bland dessa onda trollslika berserkar. Derpå helsade han till alla sina stallbröder, och qvad slutligen:

Dricka med kungen
De kämpar många
Ölet med lust.
Uti Uppsala stad.

---

1) Utanför Sotholms härad i Södermanland.

Mången man mödes
Af mjödet det myckna;
Men mig stänga såren
Här på stranden qvar.

Korpen nu sunnan
Kommer från heden.
Flygande örnen
Följer honom efter.
Han skall suga
Skummande blodet.
Jag örnastek skurit
Nu sista gången.

Derpå dog Hjalmar. Odd drog då alla berserkarne tillsammans, låtande hvar och en behålla sina vapen, och lade Tirfing under Angantyrs hufvud. Derpå uppkastade han stora högar öfver dem. Likaledes gjorde han med sina egna män. Sedan bar han Hjalmar ned på skeppen. Det är berättadt om Odd, att han trodde hvarken på Oden, Tor eller några andra gudomligheter, utan blott på sin egen styrka och lycka, som säges hafva varit så stor, att blott han hissade segel, fick han medvind, hvart han ville. På detta sätt skall han nu hafva seglat till Sverge. Han drog skeppet i land, tog den döda Hjalmar på sina skuldror, och gick så till Uppsala. Der lade han Hjalmar utanför salsdörren, och trädde sedan in, hafvande dess hjelm och brynja i handen. Dessa lade han ned framför Ane och berättade Hjalmars fall. Sedan gick han till Ingeborg, der hon satt på sin stol och höll på att sömma en mantel åt Hjalmar. Odd träder fram för henne och säger: »*Hjalmar helsade och skickade dig denna ring i sin dödsstund.*» Ingeborg tager emot ringen, ser på honom, svarar intet, utan dignar död neder. Då tog Odd och bar ut henne och lade henne i Hjalmars armar, sägande: »*nu skola de döda njuta den sällhet, som ödet nekade de lefvande.*» Odd sade sedan, att arföl s e drickas efter Hjalmar, och han och Ingeborg begra s i samma hög. Konung Ane lät göra som Odd ville h blef alltså öfver dem en dråplig hög uppkastad. n

Odd for sedan vida verlden omkring, och ingen kunde någonsin besegra honom. Han kom ock till Jerusalem och blef kristen, och det finnes ganska många berättelser om hans bragder. Men de stora högarna öfver kämparna på Samsö syntes i många hundra år, och en saga gick ibland folket, att om natten brunno stora eldar derur och starkt buller och dån hördes öfver hela ön ifrån de högsatta berserkarna.

TREDJE BERÄTTELSEN.

OM ROLF KRAKE OCH KONUNG ADIL.

FÖRSTA KAPITLET.

OM KONUNG ADIL I UPPSALA.

Den tjugonde konungen af Ynglingaätten hette Adil. Han var en ganska rik och mäktig konung, men derhos girig, grym, svekfull och afundsam. Mycket begifven var han också på afgudatjenst och offer, så att folket trodde, att han kunde trolla. Sjelf var han ingen stor krigsman; derföre höll han tolf berserkar vid sitt hof, hvilka skulle värja hans rike mot främmande öfvervåld.

Helge het den konung af Sköldungaätten, som vid denna tiden regerade i Danmark. Han var en ganska förnämlig man, tapper och oförskräckt mot fiender, mild och vänlig mot vänner, och derför älskad och aktad af alla. Han tog till drottning Yrsa, en obekant qvinna från Saxen, hvilken var både fager, vis och mild; men då det sedan blef upptäckt, att Yrsa var Helges dotter, reste hon tillbaka till sin moder, ehuru hon mycket älskade Helge, och ehuru gerna han ville qvarhålla henne. Då friade konung Adil till henne, och hon måste, ehuru nödigt, gifva sitt jaord samt följa honom till Uppsala; dock var deras sammanlefnad aldrig mycket vänlig.

Konung Helge lefde emellertid i beständig sorg och vantrefnad, allt sedan Yrsa reste bort. Slutligen fick han en stor längtan att besöka henne i Uppsala, och utrustade dertill en stark här, ty han ämnade tillika straffa [illegible], emedan denne vågat taga Yrsa till maka, utan att be[illegible] Helges, hennes faders tillstånd. Då denna resa förspo[illegible] till Uppsala, beslöt konung Adil med Yrsas inrådan [illegible]

väl emottaga Helge, ty hon ämnade förlika begge konungarna. När derföre Helge lade till stranden, kommo sändemän bjudande honom till gästnings hos konungen. Helge emottog bjudningen och red så med en del af sitt folk dit upp, lemnande största hopen qvar på skeppen. Der var då ett mycket härligt gästabud tillagadt mot honom; men då Helge fick se sin dotter Yrsa, blef han så glad, att han glömde välfägnaden och allt, och ville endast tala med henne. Härvid upptändes konung Adil af harm och svartsjuka. Han utsatte i hemlighet sina berserkar och mycket annat krigsfolk i försåt för konung Helge, och, då denne skulle rida tillbaka till sina skepp, blef han oförsedt anfallen och af den stora myckenheten öfvermannad, så att han slutligen föll efter ett manligt och starkt motstånd. Konung Adil rosade sig mycket öfver sin seger öfver en så mäktig konung; men Yrsa sade: *att slik svekfull seger ej vore att förhäfva sig öfver. Och, emedan Helge så blifvit mördad, ville hon hädanefter, ehvad hon kunde, söka konung Adils och hans berserkars skada.*

ANDRA KAPITLET.

OM SVIPDAGER.

En rik bonde i Sverge, benämnd Svipur, hade trenne söner, Svipdager, Bejgader och Hvitserk, och alla tre voro starka och modiga. När Svipdager var aderton år gammal, gick han till sin fader, sägande: »*led blifver vår lifstid, om vi ständigt skola sitta här uppe i fjällen, utan att se andra menniskor, derföre ämnar jag fara till konung Adil, om han vill taga emot mig.*» Gubben afrådde honom härifrån, förtäljande huru girig och svekfull Adil vore; men Svipdager mente, *att man måste väl något försöka, om man skall vinna heder och beröm i verlden.* Svipdager fick alltså träffeliga vapen och en god häst, hvarefter han gaf sig på vägen. När han kom

fram, såg han, huru hoffolket hade allahanda lekar för sig utanför slottet; men konung Adil satt på en guldstol och såg på, samt alla hans berserkar kring honom. Svipdager red oförskräckt fram, helsade konungen, sade sitt namn och satte sig sedan ned för att åskåda leken. Berserkarne sågo surt på honom, och sade till konungen, *att de väl hade lust försöka om denne mannen vore så stark och karlavuxen, som han ställde sig.* Konungen jakade härtill, men, som det nu qvällades, gick allt folket in i hofsalen. Då gingo berserkarne till Svipdager och frågade honom, *om han vore en kämpe.* Han svarade *sig åtminstone ej vara sämre än någon af dem.* Då gränjade de grymmeligen och frågade, *om han dristade sig att kämpa med dem, och att han då skulle behöfva mer än spotska ord och storskryteri.* Svipdager sade, *att han väl vore färdig fäkta med dem en och en i sender;* men konungen befallte dem vänta till morgondagen. Drottning Yrsa mottog emellertid Svipdager med all välfägnad och heder, och då berserkarne sågo det, sade de till henne, *att de väl visste, att hon önskade deras död för konung Helges skull; likväl skulle de väl veta stilla hennes högmod; ty de fruktade ingalunda den nykomna mannen.* Och efter detta skiljdes de åt den qvällen.

Morgonen derpå höllo de sin strid midt uppå borggården, och var der ganska mycket folk församladt för att åskåda den. Man fick då se många och stora hugg utdelas, men alla kunde klart skönja, att Svipdager var mycket raskare; ty den ena berserken efter den andra måste falla för honom. När han så hade dräpit fyra af dem, reste konungen sig upp, sägande: »*stor skada har du gjort mig, och skall du med ditt lif umgälla det.*» Han befallte derföre sina män att alla angripa Svipdager; men drottning Yrsa med mycket folk kom från andra sidan för att hjelpa denne, och blef derföre fred stiftad den gången. Om qvällen, då konungen en gång såg Svipdager gå ut allena, uppmanade han berserkarne att skynda efter och hämnas deras medbröders fall. De gingo så; men fastän

alla åtta på en gång angrepo, kunde de dock icke fälla honom, utan, då hoffolket fick höra stridsbullret, kommo de ut, och konungen nödgades befalla dem sluta striden, hvarefter han gjorde berserkarne landsflyktiga, emedan de ej förmått fälla en enda man. I deras ställe tog han, på drottning Yrsas inrådan, till sin landtvärnsman Svipdager, såsom den der ensam var lika god som alla tolf berserkarne.

Nu började dessa fördrifna slagskämpar att härja i konung Adils rike; men Svipdager for med hären dem till mötes, fällde den ena och jagade de andra på flykten, kommande åter med seger och beröm till Uppsala. Litet derefter samlade de en större krigshär, begynnande ånyo sitt härjande. Då blef så öfverenskommet, att Svipdager med en tredjedel af svenska hären skulle möta dem; men Adil med sina hofkämpar och den öfriga hären skulle midt under striden falla dem i ryggen. När slaget började, hade berserkarne dubbelt så mycket folk; hvarföre Svipdagers män snart började falla. Fåfängt väntade han hjelp af konung Adil. Denne stod stilla med sin krigshär i en skog bakom berserkarna och ville icke gå fram förr än striden slutats, då han ämnade hålla med den som seger hade vunnit. Svipdager var derföre i stor vånda; han värjde sig väl manneligen, men hade dock redan mistat ena ögat och dertill fått många och stora sår, så att han trodde sig visserligen skola hos Oden gästa. Men just i detsamma kommo hans tvenne bröder, Bejgader och Hvitserk, skickade från gubben Svipur, honom till hjelp. De gingo oförskräckt fram i striden, funno snart berserkarna, hvilka måste för dem bita i gräset, den ena efter den andra Härvid uppmuntrades Svipdagers folk, så att manfallet började vända sig på berserkarnas sida, och de öfverblefne slutligen gåfvo sig i brödernas våld. Nu kom Adil fram utur skogen, rosade deras seger, hvarefter alla följdes åt hem till Uppsala, och måste Svipdager till en tid läggas till sängs för sina sårs skull, under hvilken tid drottning Yrsa skötte och vårdade honom. Knappt var han likväl fullkomligt frisk, förr än han med sina bröder

gick in för konung Adil, sägande *sig vilja fara till en annan konung, som visade dem mera heder och belönade dem bättre, än han.* Adil bad dem stanna qvar, *lofvande att hedra dem framför andra;* dock kunde de ej bevekas, ty Svipdager var högeligen uppretad öfver Adils falskhet i striden. De gingo alltså in för drottning Yrsa, tackande henne för den myckna heder och mildhet, hon dem bevisat, hvarefter de stego upp på sina hästar och redo hem till sin fader igen. Honom sporde de då, hvad han rådde dem, och till hvilken konung de skulle vända sig. Då sade Svipur, »*att ingen höfding i Nordlanden kunde jemföras med konung Rolf i Danmark, Helges och drottning Yrsas son. Han var mild och saktmodig mot arma och förtryckta; sträng och förskräcklig mot sina fiender; men mot sina vänner trofast och så gifmild, att han för dem sparade hvarken guld eller andra dyrbarheter; hvarföre äfven hos honom funnos församlade de förnämsta kämpar öfver hela Norden, och alla kringboende konungar voro honom underdåniga.*» Bröderna tyckte detta vara goda vilkor och foro till konung Rolf, bland hvilkens hofmän de blefvo upptagne och sutto sommaren till ända.

Om hösten hemkommo konung Rolfs berserkar, hvilka efter sin vana gingo fram för hvarje man i hela salen, spörjande, om någon ansåge sig jemgod med dem; men alla erkände berserkarne för sina öfvermän. När de nu kommo till Svipdager och hans bröder, ville dessa ingalunda ödmjuka sig för berserkarne, utan höll deraf på att uppkomma mycket oväsende i salen; men konung Rolf sprang dit och skiljde dem åt, och gjorde mellan dem en fast förlikning, så att de sedan följdes åt i hans vikingafärder; och hade han jemt seger, ehvar han framfor.

TREDJE KAPITLET.

OM BODVAR BJARKE.

Högt uppe i Norges dalar lefde vid denna tiden en fylkes-konung benämnd Ring. Han hade blifvit enkling och sedan på sin ålderdom omgift med en qvinna från Finnmarkerna, benämnd Hvita, hvilken väl var skön, men derhos full af allsköns ondska och arghet; och hade hon i synnerhet fattat ett stort hat till sin stjufson, kungssonen Björn. På den tiden, då denna saga först är skrifven, trodde menniskorna ännu på trolleri och ansågs folket i Finnmarken deri särdeles öfvadt. Det berättas derföre, att drottning Hvita genom sitt trolleri förvandlat kungssonen till en björn. Om dagen gick han ut i markerna och tog sig mat af konungens boskap; men hvar natt blef han åter en menniska och gret och sörjde öfver sitt olyckliga tillstånd. Drottningen påyrkade, att detta skadliga odjuret skulle dräpas. En stor jagt anställdes, och slutligen blef björnen dödad.

Björn kungsson hade en frilla benämnd Berg, hvilken litet derefter födde trenne söner, nämligen Elgfrode, Tore och Bodvar. Dessa sköto hastigt upp som gräs, blifvande mycket större och starkare än andra män, så att de ej voro goda att leka och nappas med, och hände det ofta, att då de skulle leka tillsammans med konungens svenner, togo de så hårdt i dem, att dessa blefvo lemmalytta och ofta till döden skadade deraf. I synnerhet gjorde Elgfrode så, ty han var både starkast och vildsintast. Han tog derföre snart afsked af sin moder, sägande *sig ej längre vilja vara tillsammans med slika klena och ynkliga män;* hvarefter han begaf sig öster ut på Edaskogen, der vägen går emellan Norge och Sverge. Här tillagade han åt sig en röfvarekula och bodde der, anfallande, plundrande och dräpande dem som reste der förbi, blifvande sålunda en den grymmaste stigman.

Litet derefter tog också Tore afsked af sin moder och for öster ut. Då han kom på fjällen, råkade han Elgfrode, hvilken tillbjöd honom hälften af alla sina vunna egodelar, om han ville der stanna; men Tore afslog det och reste vidare till Götaland, der han för sitt konungsliga anseende och stora tapperhets skull blef vald till konung och styrde sitt rike med makt och ära.

Bodvar var både skönare till utseendet och mildare till sinnet än hans bröder, hvarföre också modren älskade honom mest. En dag tillsporde han henne om sitt fäderne, och berättade hon då allting om Hvitas trolleri och ondska, samt hans faders död. Då blef Bodvar högeligen förtörnad och gick upp till sin farfar, gamle konung Ring, förtäljande för honom, huru med hans son Björn tillgånget var. Konungen erbjöd sig väl betala stora böter för drottningen; men Bodvar ville ej taga penningar för sin faders lif, utan angrep Hvita. Hon måste undergå den hårdaste och nesligaste död, och ingen hvarken ville eller tordes taga hennes försvar. Litet derefter dog Ring, och blef Bodvar tagen till konung öfver riket efter honom; men han trifdes der endast en liten tid. Han sammanstämde snart folket på ett ting och förkunnade, *att han ville fara ut ur landet; men lemnade emellertid riket åt sin moder, hvilken han gifte med Ulfsleiter jarl.* Först bevistade han detta bröllop och red sedan hemifrån allt österut.

På denna resa kom han till Elgfrodes kula, och blef der ej liten glädje af då bröderna igenkände hvarandra. Elgfrode ville, att Bodvar skulle stanna qvar, erbjudande honom hälften af sina skatter; men Bodvar sade *sig icke tycka godt vara att dräpa folk för egodelars skull;* utan lagade sig till att fara dädan. Då Elgfrode ej fick behålla honom, rådde han honom att resa till konung Rolf Krake i Danmark, och följde honom på vägen, berättande emellertid, *huru han skänkt mången väi man lifvet.* Häråt gladdes Bodvar och *bad honom ven låta de andra i fred.* Då de slutligen skulle jas, fattade Elgfrode i Bodvar, skakade på honom

sade: *»ännu är du ej så stark, broder, som dig behöfdes»*, skar derföre ett hål i benet och gaf Bodvar af sitt blod att dricka. Sedan fattade han åter i honom, och stod nu Bodvar så fast, att Elgfrode ej förmådde röra honom ur stället. Då sade Elgfrode: *»nu hafver du krafter nog, och tror jag, att du lärer komma att öfverträffa alla andra män i raskhet och mandom.»* Derpå satte Elgfrode sin ena fot i berget så hårdt, att ett djupt spår derefter syntes, sägande: *»hvarje morgon skall jag besöka detta spår. Är det fullt med jord, så är du sotdöd; med vatten, så är du drunknad; men är der blod uti, så är du med vapen dödad, och skall jag då söka hämnas din död; ty dig älskar jag mest af alla mina fränder.»* Härpå skiljdes bröderna. Elgfrode gick åter upp på fjället, men Bodvar fortsatte sin led söderut.

På denna väg kom han också till Götaland, hvarest hans broder, Tore, var konung, och vistades Bodvar der någon tid i mycken heder och välfägnad. Tore ville dela med honom sin egendom, om Bodvar stannade qvar, eller gifva honom utrustadt manskap med sig på resan; men Bodvar afslog båda delarna, viljande endast lita på sig sjelf. Sedan han derföre tagit afsked af sin broder, fortsatte han sin resa än ytterligare söderut.

När Bodvar slutligen kommit ned i Danmark, ej långt ifrån Lejre, hände sig, att han ej hittade något hus om aftonen, utan måste rida ute i regn och mörker, och blef hans häst tillika alldeles upptröttnad. Slutligen stötte denne emot något högt, så att han ej kunde gå längre. Bodvar stiger af för att undersöka, hvad det vore, och finner, att det var ett litet hus. Han klappar på och blifver väl och vänligt emottagen af en gammal gubbe, som med sin gumma bodde i kojan. Som nu Bodvar f ljde sitt uppsåt att fara till konung Rolf, började l och gubben tala om kämparne derstädes och deras l Gubben berättade då, att vid ingången till konun- gård låg en stor sten, den alla skulle kunna lyfta,

som skulle få tjenst hos konungen. Sedan voro der två stora hundar, starka, den ena som sex och den andra som tio man, och den, som icke kunde möta den mindre hunden, blef ej heller emottagen bland de stolta kämparna. Vid Bodvar och gubben så samtalades, begynte gumman på att gråta öfverljudt. »*Hvad gråter du öfver, gumma?*» sade Bodvar. »*Ack!*» sade hon, »*vi egde en son, benämnd Hottur, som en gång gick till konungens gård för att förlusta sig; men kämparne gjorde spe af honom, och satte honom i en benhop i ena salshörnet; och är det nu deras tidsfördrif under måltiden att kasta alla de afätna benen på honom, och får han deraf understundom stor skada. Aldrig får jag honom mer tillbaka, ej heller vet jag, antingen han är lefvande eller död. Nu vill jag intet annat begära af dig för detta ditt härberge, än att du ej kastar de stora, utan endast de små benen på vår son, ty dina händer synas så starka och tunga, att han näppeligen kan bära ett slag af dem.*» Bodvar lofvade detta och utlät sig, *att han ej tyckte mycket manligt vara att slå en menniska med ben, eller att leka hårdt med barn och klent folk.*

FJERDE KAPITLET.

KONUNG ROLFS HOF.

Följande dagen hann Bodvar fram till Lejre. Han ledde sjelf sin häst in i konungens stall, utan att säga någon till derom; sedan gick han upp till gården. Båda hundarna kommo hastigt rusande emot honom, men han fattade straxt den stora stenen och slog dermed den ena hunden till döds; hvarpå han med den hunden ihjelslog den andra. Sedan gick han in i salen. Här förebrå honom konung Rolf hundadråpet; men Bodvar svar *att hvarje friboren man egde försvara sitt lif så lä han kunde.* Konungen berömde hans tapperhet,

honom tillnamnet Bjarke, och anviste honom en af de förnämligaste platserna vid bordet. När nu kämparne begynte blifva något druckne, företogo de sig efter vanan att kasta de afätna benen på hvarandra, hvaraf stort gny uppkom kring hela salen. Nu ser Bodvar, hvar en stor benhop låg i ena hörnet. Han gick dit och fick se, hvar Hottur satt, trasig, oren och skälfvande, inom en hög mur, som han konstigt upprest af de ditkastade benen, för att dymedelst skydda sig mot de andras slängar. Bodvar stötte ned muren, tog Hottur vid armen och lyfte upp honom ur benhopen; hvarvid denne ropade och skriade högt, troende, att Bodvar ville slå ihjel honom. Men Bodvar tog honom med sig till sin plats och ställde honom der bakom sig. Så snart hofmännen fingo se Hottur, började de kasta ben åt honom, så att de ofta träffade Bodvar; men denne brydde sig ej derom, utan höll endast qvar Hottur, hvilken darrade och skälfde af fruktan, och nödvändigt ville springa bort och gömma sig i sin benhop igen. Slutligen fick han se, hur en af kämparne slängde med allo makt ett stort höfteben mot Bodvar, och skrek derföre till högt och ångestfullt; men Bodvar tog mot benet med handen och kastade det tillbaka till kämpen med så mycken kraft, att denne föll död neder deraf. Dervid sprungo de andra hofmännen upp och ville döda Bodvar för att hämnas sin stallbroder; men konungen förböd det, sägande: *att Bodvar endast försvarat sig sjelf; och vore dessutom detta benkastande på oskyldigt, värnlöst folk en elak vana hos hofmännen, hvaraf konungen hade stor skam och sidvördnad, och hvilken väl nu kunde upphöra.* Bodvar kom sedan i allt större nåd och ynnest hos konungen, så att han tycktes vara den förnämligaste bland alla hofmännen. Likväl glömde han aldrig Hottur, utan, sedan han tvättat honom ren och gifvit honom andra kläder, förde honom städse med sig, beskyddande honom för alla andras spe och gäckerier.

FEMTE KAPITLET.

OM BODVAR BJARKES TAPPERHET.

När det led mot julaftonen, började alla hofmännen blifva tysta och nedslagna. Bodvar frågade efter orsaken härtill och fick veta, att hvarje julafton plägade ett stort vilddjur, som snarare vore ett troll, komma till Lejre och göra mycken skada på konungens boskap, och eho, som hittills hade fördristat sig att gå emot detsamma, hade fallit. Bodvar tyckte detta vara stor nesa för konungens kämpar; men om qvällen, julafton, talade konung Rolf till alla sina män, befallande dem: *att ingen skulle gå ut emot vilddjuret, utan tvärtom hålla sig inne och vara tysta och stilla denna natt; ty han ville heldre, att vilddjuret finge förstöra all hans boskap, än att han skulle ytterligare förlora någon af sina män.* Då natten varat en stund och alla somnat, steg Bodvar lönligen upp, väpnade sig, gick ut och tog Hottur med sig, ehuru denne ingalunda ville följa med. När de kommo ett stycke från slottet, fingo de se, hvar vilddjuret kom farande emot dem. Hottur började då att skrika högt, *att vilddjuret månde uppsvälja honom.* Bodvar böd honom tiga och kastade honom ifrån sig ned i mossan, der Hottur blef liggande, varande så betagen af fruktan, att han ej en gång tordes stå upp och springa hem. Bodvar gick emot djuret; och är det korteligen berättadt, att han med sin stora styrka och sitt skarpa svärd snart fällde detsamma dödt ned till jorden. Då bar Bodvar dit den skälfvande Hottur och tvingade honom, fast med möda, att taga två stora drickar af djurets blod samt äta en del af dess hjerta. Derefter fattade Bodvar i honom, ruskade på honom och sade: *»nu lär du vara fullstark, och ej frukta mer för konungens hofmän.»* *»Hvarken för dem eller för dig sjelf en gång!»* svarade Hottur, och var nu helt manhaftig. Derpå gingo de till slottet. Morgonen der-

efter ville Bodvar i'utala konungen, att det var Hottur, som fällt djuret; men alla trodde ändå, att det var Bodvar; likväl fingo de snart förnimma, att Hottur var blifven en helt annan man, med hvilken det ej var godt att gäckas, ty han befanns nu den starkaste vid hofvet näst Bodvar; dock vedergällde han ingen bland hofmännen allt det begabberi, de förut mot honom utöfvat. Konungen tyckte derföre mycket om honom, gaf honom namnet *Hjalte den skicklige* och till namnfäste ett ganska kosteligt svärd; och nu var Hjalte allt hädanefter i stort anseende bland hofmännen, och dertill Bodvar Bjarkes förtroligaste vän, och led så hela det året om.

Julen derefter kommo konungens berserkar hem från sina långa vikingafärder och gingo, fullväpnade i stål från hufvudet till hälen, kring hela salen, frågande om någon djerfdes *säga sig jemgod med dem.* Alla lutade sig ödmjuka, undvikande svar, och gick det så bänkarna utefter, allt tills de kommo till Bodvar. Han svarade *sig ej allenast vara jemgod, utan ock mycket bättre;* rusade så upp, fattade den förnämsta berserken och slog honom med alla hans vapen så hårdt mot golfvet, att benen nästan brötos sönder. På samma sätt lekte Hjalte med en annan berserk, och blef då mycket buller och gny i salen. Konung Rolf sprang ur högsätet dit, bedjande dem vara stilla. »*Först*», svarade Bodvar, »*skall berserken vidgå att jag är bättre kämpe än han.*» »*Det lär nog vara ögonskenligt för alla*», svarade konungen. Då lät Bodvar berserken stå upp igen, och bad nu konungen dem *bevisa deras mandom mot hans fiender, men ej mot hvarandra.* Berserkarne förehöll han *deras stora öfvermod, och att intet vore så mäktigt, att det ej kunde träffa någon mäktigare.* Sedan blefvo de fullkomligt förlikta och fingo sina rum sålunda: att närmast konungen till höger satt Bodvar och, bredvid honom Hjalte, men på venstra sidan satt Svipdager näst konungen, sedan hans två bröder, och slutligen berserkarne och det öfriga hoffolket på båda sidorna, och sutto de så vintern öfver.

Under denna tid hände sig, att det kom en mäkta stor och stark berserk från Blåland[1]), benämnd Sot, hvilken hade med sig många skepp och en utvald skara af kämpar. Han gick med sina män in i kungssalen, och begärde konungens syster Drifva till hustru; eljest utmanade han konung Rolf till envig. Då nu denne nekade härtill, steg jätten upp på högsätes-trapporna och ville hugga till honom; men Bodvar satte sitt goda svärd mot hugget, hvarvid jättens svärd brast i stycken. Straxt klöf Bodvar hans hufvud, och flydde då alla blåmännen förskräckta ur salen; men Bodvar, Hjalte och de andra skyndade efter, nedhöggo alla och afröjde slutligen skeppen och fingo mycket guld och egodelar. Efter detta manliga bistånd fick Bodvar af konung Rolf bemälta hans syster Drifva till äkta, och hade de alltid förut unnat hvarandra godt, så att deras sammanlefnad alltsedan blef den bästa.

Men, då konung Rolf med dessa sina starka kämpar drog ut i vikingafärd, träffade han aldrig så hårdt motstånd, att han icke straxt segrade. Alla veko undan för honom. De nästgränsande konungarne blefvo honom underdåniga; de fruktade hans vrede, men ej hans öfvervälde; ty han var likaså mild och frikostig mot sina vänner, som grym och hård mot sina fiender, och gick så ett stort rykte om honom öfver alla Nordlanden.

SJETTE KAPITLET.

OM RESAN TILL UPPSALA.

Det hände sig en gång, att konung Rolf och Bodvar talades vid, och frågade då Rolf, *om Bodvar visste någon konung, som kunde jemföras med honom.* Bod nekade härtill, men sade: *att ett felades uti Rolfs*

---

1) Afrika kallades denna tiden **Blåland** och negrerna Blå...

att han nämligen icke hemtade sitt fädernearf, hvilket konung Adil med orätt qvarhöll. Konung Rolf svarade: *att detta blefve honom drygt att göra, emedan Adil vore både mäktig och full af trolldom.* »*Likväl*», svarade Bodvar, »*höfves det icke eder, att ej drista utkräfva hvad eder tillkommer.*» »*Rätt talar du härutinnan*», svarade konungen, »*och åligger oss dessutom hämnden efter vår fader, konung Helge, och månde vi densamma nu utkräfva.*»

Konung Rolf rustar sig derföre till med sina tolf kämpar och dessutom 100 de utvaldaste och bästa män bland allt sitt hoffolk, och begifver sig på resan uppåt Sverge. En afton kommo de till en liten gård, der allenast en bonde bodde, hvilken kom ut och böd dem fryntligt till gästning hos sig. Konung Rolf svarade: *att bonden ej månde ega rum och mat åt dem alla;* men bonden svarade leende, *att han stundom sett mycket mera folk komma till sin by, och skulle dem ej något felas.* Bonden kallade sig Hrane och var så vis, att han kunde svara på allt, hvad de tillsporde honom om; dertill undfägnade han dem så väl, att de tyckte sig aldrig hafva slikt erfarit. Men om natten vaknade alla vid så skarp köld, att tänderna skallrade dem i munnen, och kunde ingen utom konung Rolf och de tolf kämparne stå ut dermed, utan alla de andra gingo och sökte efter mera kläder att hölja öfver sig. Om morgonen frågade bonden, *huru de sofvit,* och konungen samt Bodvar utläto sig väl deröfver. »*Det vet jag*», sade då Hrane, »*att ditt folk funnit det något svalt i min stufva i natt; men större svårigheter vänta dem hos konung Adil, och vore det bättre, att du sände hem halfparten af dessa vekare män; ty icke lär du genom myckenhet segra öfver konung Adil.*» Konungen tyckte bonden hafva visligen talat, hemsände derföre hälften af sitt folk, och fortsatte sedan resan. När de ridit hela dagen, kommo de om qvällen åter till, som det syntes, samma gård, och samma bonde mottog dem på samma sätt som förra gången. De tyckte

väl detta bära underligt före, stannade likväl qvar hos honom öfver natten. Denna natten blefvo de plågade af stor törst, och som konungen på bondens begäran stannade qvar der ännu en dag för att hvila hästarna, blefvo de om qvällen försökte med mycket starka stockeldar i rummet, så att der blef odrägligt hett och varmt. Emedan nu ej heller någon mer än konungen och de tolf kämparna kunde utstå dessa prof, rådde Hrane bonde, att skicka hem till Danmark igen allt det öfriga folket, och endast taga kämparna med på resan till Uppsala. Konungen följde äfven denna gången det gifna rådet, och tog blidt afsked af bonden, ridande sedan med kämparne allt norrut uppåt Svea rike.

SJUNDE KAPITLET.

KONUNG ADILS SVEK.

När de nu kommo inemot Adils slott, gingo alla borgrarne derstädes upp i tornen för att åskåda de solta riddarnes tåg. Dessa redo i början mycket sakta; men då de kommo mot borgen, läto de hästarna känna sporrarna och satte så af ända mot salen i fyrsprång, så att allt flög undan för dem. De blefvo väl emottagne; Bodvar ropade högt till dem, som togo emot hästarna, *att väl ansa dem och noga akta, att deras svansar och manar ej blefve smutsade och komme i olag.* Då detta berättades för Adil, sade han: *»mycket högfärdiga och storlåtiga äro dessa män. Tagen derföre och afhuggen svansarna och bortskären panntofsen med skinnet på alla deras hästar, ingen undantagen, och tillpynten dem på det försmädligaste.»* Detta blef noga utfördt.

Emellertid kommo kämparne till salsdörren. [...] sade Svipdager: *»stor misstanka har jag, att här är [...] mot oss tillagadt, ty låten mig som känner allting [...] städes, gå främst. Ej heller skola vi låta märka, hv[...]*

bland oss är konung Rolf.» Så skedde; och gick Svipdager främst, sedan hans bröder, så konung Rolf, sedan Bodvar och derefter alla de andra. Svipdager såg då, att många försåt med fall-luckor och mera dylikt var för dem i salen, men han undvek dem alla, och kommo de slutligen så långt fram, att de sågo, hvar konung Adil satt i sitt högsäte och yfdes. Så snart de kommit så nära, att de kunde höra hvarandras tal, helsade Adil på Svipdager, som han igenkände. Svipdager svarade högt, så att alla kunde höra det, och begärde nu frid och säkerhet för sig och dessa tolf män, enligt ett löfte, som konung Adil fordom gifvit honom. Adil jakar härtill, och beder dem träda hastigt och oförskräckt fram i salen; men de gingo likafullt varsamt, aktande sig noga för alla försåt. När nu Adil såg, att de ej på detta sätt kunde fångas, gaf han ett tecken, hvarvid det rusade fram en myckenhet beväpnade män undan tapeterna och började anfalla de främmande. Dessa togo manligen emot, klyfde förrädarne ända ned till tänderna, och ledo sjelfva ingen skada. Adil svällde af vrede, der han satt, öfver att se, det hans män föllo som hundar; likväl, som denna leken ej dugde, steg han upp, ropade åt sina män och frågade, *huru de kunde fördrista sig att anfalla slika hjeltar, som kommit der på besök. Nu befallte han dem upphöra dermed, på det han och hans stjufson konung Rolf skulle få talas vid.* Hofmännen veko då undan, men de andra satte sig: Svipdager först, så Hjalte och Bodvar, sedan konungen och alla de andra, behållande alltid sina vapen på sig.

Nu lät Adil bortbära de döda och derpå uppgöra stora stockeldar längs hela salsgolfvet, sägande sig dermed vilja hedra sina gäster; men hemligt befallte han tjenarne göra eldarna odrägligt heta, ämnande sig således upptäcka, hvem konungen vore, ty de andra, trodde han, skulle visserligen söka skydda honom. Alla sutto likväl stilla utan att på något sätt röja Rolf; men då elden kom dem för nära, sprungo Svipdager, Bodvar och Hjalte upp samt kastade Adils tjenare sjelfva i elden, sägande *sig skola öka*

värmen åt konung Adil. Konung Rolf hade fordom gjort det löfte att aldrig sky hvarken eld eller jern. Men när nu kläderna började förbrännas och han tillika såg, huru Adil och hans folk så småningom makade sig åt salsdörren, ämnande innebränna de andra, utropade han: »*den skyr ju ej för eld, som springer öfver honom*», hvarpå han sprang hastigt öfver de högt lågande stockeldarna, och likaledes de andra hans kämpar. De sökte nu till konung Adil för att vedergälla honom välfägnaden; men han stack sig undan i en ihålig pelare och försvann genom en löngång under jorden. Då de icke kunde finna honom, bröto de sig ur den brinnande salen och voro ej mycket nöjda med konung Adils emottagande.

När de kommo ut, mötte drottning Yrsa dem, och blef då en stor glädje mellan henne och hennes son, konung Rolf. Hon ledde dem till ett annat härberge, der hon tillagat allting på det bästa, samt tillsatte en man, benämnd Woggur, till deras uppvaktning. Då denne kom för konungen, sade han: »*underlig synes mig denne mannen, och är han lång och smal i ansigtet likasom en Krake, eller är detta eder konung?* Konungen svarade: »*efter du nu gifvit mig tillnamn, hvad gifver du mig till namnfäste?*» »*Intet hafver jag, en fattig man*», svarade Woggur, »*som jag kan gifva dig.*» »*Då bör väl den gifva*», sade konungen, »*som dertill råd hafver*», gifvande alltså en guldring åt mannen. Då Woggur häråt gladde sig mycket, sade konungen: »*litet fröjdar Woggur*»; men denne steg upp med ena foten på bänken och sade: »*det löfte gör jag nu, att hämnas din död, konung, om jag då lefver.*» »*Tack vare dig derföre*», sade konungen; »*dock lära nog andra finnas, som dertill se bättre ut än du.*» Likväl funno de, att Woggur var dem trogen och varnade dem mycket för konung Adils svek. Härefter lade de sig alla till att sofva.

Men då de hade hvilat en stund, märkte de [illegible]; ty Adil med en stor här hade omhvärft huset, hv[illegible]et dessutom började brinna på alla sidor och ty[illegible]lå

goda råd dyra, om de ej skulle brinna inne. Bodvar gaf det förslag, att alla kämparne gingo till ena hörnet af salen och trängde der med allo makt mot väggbjelkarna: och voro de så styfva män, att bjelkarna brusto sönder för deras kraft och de kommo så ur huset. Der funno de för sig alla gator och gränder fulla med brynjade män, hvilka sökte angripa dem, men det var fåfängt att stå emot kämparnas goda vapen och stora hugg. De nedhöggo folket framför sig som rått ris, och alla veko undan för dem eller begärde förskoning.

Nu kom drottning Yrsa emot Rolf, helsade honom vänligt, sägande: *»att han ej blifvit så undfägnad, som hon önskat.»* Hon bad honom ej längre dröja i Uppsala; emedan konung Adil samlade en stor här öfver hela Svea rike. Innan han afreste, lemnade hon honom likväl i stället för arf efter sin fader ett stort silfverhorn, i hvilket alla konung Adils dyrbara ringar och kostbarheter voro församlade; i synnerhet märktes der ringen Sviagris, den största dyrbarhet konung Adil egde. Derpå lät hon leda fram tolf röda hästar åt kämparna och en hvit åt konung Rolf. Dessa voro de bästa, som funnos på Adils stall, och fingo de dem i stället för sina egna, som blifvit så illa handterade. Derpå tog konung Rolf afsked af sin moder, begåfvade Woggur rikeligen för hans trogna tjenst och steg derpå till häst, ridande med sina kämpar ut ifrån staden.

ÅTTONDE KAPITLET.

KONUNG ROLFS HEMRESA.

Utanför Uppsala utsträcker sig den stora slätten Fyrisvall, så benämnd utaf Fyris å, som rinner derigenom. Utåt denna slätt red nu konung Rolf med sitt sällskap; man hade ej hunnit långt, förr än de hörde ljudet af lurar bakom sig. Då de vände sig om, fingo de se

en otalig skara krigsfolk rusa ut ur staden och rida efter dem, så mycket hästarne förmådde. När de började komma närmare, tog konung Rolf fram silfverhornet, som han fått af Yrsa, samt begynte utströ guldet, der de framforo, så att hela vägen lyste deraf. När nu de främsta af konung Adils folk fingo se allt detta guld, sprungo de skyndsamt af sina hästar, och började plocka hvar och en åt sig, så mycket han förmådde, glömmande sålunda att förfölja konung Rolf. Men, när Adil fick se detta, harmades han högeligen öfver sitt folk, befallte dem låta guldet ligga, och förfölja de flyende. Sjelf red han nu främst för sin här, varande mycket vreder, och hann på det sättet snart upp konung Rolf. Då denne såg Adil bredvid sig, kastade han ut den dyrbara ringen Sviagris på vägen, hvilken när Adil såg, sade han: *»huldare hafver den varit konung Rolf, än mig, som gifvit honom den ringen»;* böjde sig så ned och utsträckte spjutskaftet mot marken för att på detsamma upphemta ringen. Då sade konung Rolf: *»nu böjde jag ryggen på den rikaste bland svenskar»;* och med detsamma högg han till konung Adil, medan denne var så nedåt lutad, och gaf honom ett stort sår baktill på ett nesligt ställe, sägande: *»behåll nu detta skamsår till en tid, och må du lära känna konung Rolf, som du så mycket efterstråfvat.»* Blodet började förrinna Adil så, att han måste föras tillbaka till sina vänner; men konung Rolf tog upp Sviagriser-ringen sjelf igen; hvarpå han och hans kämpar vände sig om och nedhöggo dem, som voro närgångnast af svenskarna, så att de veko tillbaka med konung Adil till staden; men konung Rolf och hans kämpar fingo ostörde fortsätta sin väg allt framåt.

De kommo nu åter till Hrane bonde, som mottog dem väl såsom förut, och tyckte, att hans spådom om deras resa blifvit sannad, hvartill de äfven måste jaka. Hrane tog fram några kosteliga vapen, svärd, sköld och brynja, förärande dem åt konungen; men denne ville ingalunda taga emot dem, tyckande sig icke böra tigga vapen

af en bonde. Häröfver harmades Hrane storliga, sägande: »*icke är du alltid så vis och försigtig som dig synes*», och var bonden nu så vreder, att det den gången ej blef något härberge utaf, utan de måste rida derifrån, ehuru natten redan var mörk. Då de farit ett litet stycke, stannade Bodvar och sade: »*dårar finna godt råd efteråt. Mig tyckes, att vi ovisligen hafva nekat till det som varit oss gagneligt till vidare seger och lycka, och lärer denna bonde hafva varit Oden den gamle, ty han var också enögd.*» De vände alltså hastigt om sina hästar; men kunde icke finna hvarken bonde eller gård mera, utan måste fara derifrån och fortsätta sin väg till Danmark igen. Men Bodvar rådde konung Rolf, *att hädanefter sitta stilla i sitt rike och undvika strid; ty likligt vore, att Oden ej mera unnade honom seger, ej heller vore det till väntandes, att någon skulle våga anfalla konung Rolf och hans kämpar.* Så skedde också. Konungen satte sig neder i rolighet och frid, och ingen vågade störa honom; ty efter resan till Uppsala blef hans tapperhet ännu mera ryktbar och prisad kring alla länder; och hans och hans kämpars lof hördes från hvars mans tunga.

NIONDE KAPITLET.

KONUNG ROLFS FALL.

Konung Rolf hade en halfsyster, benämnd Skuld, hvilken på sitt möderne troddes vara af elfvaslägtet, också var hon full både af trolleri och ondska. Hennes man, Hjorvard, var en af Rolfs underkonungar, men Skuld uppäggade honom beständigt, att afskudda sig detta ok; dock vågade Hjorvard icke sådant företaga. Skuld skickade då till sin broder, konung Rolf, och begärde, *att han ej skulle utkräfva skatten af dem på tre år, sedan skulle de på en gång allt betala.* Konung Rolf, som

var mycket mild, gaf härtill sitt bifall; och just med dessa hans penningar utrustade Skuld en stor krigshär, samlade ihop de raskaste och oförvägnaste män, samt dertill många af sina slägtingar, troll och elfvor. Detta skedde genom hennes tillställning så hemligt, att konung Rolf och hans kämpar ej derom hade den minsta spaning, när hon den tredje julaftonen kom till Lejre under föreväudning att betala all skatten, men hafvande med sig hela denna här fördold.

Konung Rolf hade tillagat ett det härligaste gästabud emot sin syster och misstänkte ej minsta svek; hvarföre det också blef lustigt omdrucket i kungssalen den qvällen, innan de skiljdes åt. Men när det led en stund på natten, märkte Hjalte, att förräderi var å bane, samt att hela borgen var omringad af Skulds krigsmän. Han gick derföre in i salen och ropade högt: »*vaka nu upp, herre konung! här göres mera behof af att strida än smeka qvinnor. Ej lär Skuld vilja mer öka dina skatter, utan snarare taga riket af dig; ty hon har härutanför en otalig här, samlad mot oss.*» Till kämparne tillade han: »*nu skolom vi, stallbröder, fullgöra våra löften, att manliga försvara den berömligaste konung, som finnes i Nordlanden; och skall det på hvart löfblad skrifvas och i all land förspörjas, huru vi nu löna all den frikostighet, mildhet och ynnest, som vi af honom åtnjutit. Icke talar jag af misströstan, ej heller af räddhåga, dock torde väl hända, att konung Rolf och hans kämpar nu dricka tillsammans för sista gången. Upp derföre i kämpar alla, och rusten eder redo!*» Då sprungo de alla hasteligen upp, fattade sina vapen och iklädde sig dem. Men konung Rolf sade: »*tagen fram den bästa dryck, som finnes; ty först skola vi dricka och göra oss glada, och sedan utvisa, hvilka män Rolfs kämpar äro. Det endast önskar jag att vår man[...]m och vårt beröm må länge ihågkommas.*» Så skedde o[...]å, och då detta blef berättadt för drottning Skuld der[...]-för, sade hon: »*mycket olika är min broder, konung [...]f,*

alla andra män, och är det stor skada på honom. Dock måste allting lida till sitt slut.»

Då de nu hade druckit en föga stund, springer konung Rolf upp och hastade ut, och efter honom kämparne och sedan de öfriga hofmännen, och blef då straxt derutanför en den skarpaste strid. Konung Rolf följde sjelf med sitt baner och likaledes hans kämpar, och måste der allt vika undan. Konungen svängde sitt goda svärd Skofnung, så att det klingade högt i männernas hjelmar, och med hvarje hugg fälldes en man till jorden; likaledes gjorde också alla kämparne. Den största skadan led likväl drottning Skulds folk af en hiskelig stor björn, hvilken for fram i striden, alltjemt följande konung Rolf åt. Hvad som han nådde af Skulds här, hästar eller män, bröt han under sig, och förkrossade med sina ramar eller sönderslet med sina tänder, så att han ensam fällde flera fiender än fem bland konungens kämpar, och alla hugg och pilar halkade af honom. Så gick striden en stund, drottning Skuld till föga gamman.

Nu ser Hjalte sig omkring, saknar Bodvar, och ut ropar: *»hvar månde Bodvar nu undansticka sig, hvilken vi hafva hållit för en sådan kämpe?»* Men konung Rolf svarade: *»någorstädes lärer han vara, der han gagnar oss mest, om han råder sig sjelf. Derföre fortfar du i striden, som du begynt, och baktala icke Bodvar!»* Icke destomindre sprang Hjalte hem, sökande Bodvar, och fann honom också sitta ensam och sysslolös i den stora kungssalen. Nu började Hjalte häftigt förebrå Bodvar detta i hårda ordalag, hotade slutligen att uppbränna Bodvar och salen, om han ej ville följa med ut i striden. Då andades Bodvar tungt, reste sig upp och sade: *»icke behöfver du skrämma mig, ty jag är ingalunda rädder; icke heller har du härigenom gjort konung Rolf någon så stor tjenst, som du sjelf tror, ty jag kan nu mindre bevisa honom min hjelp än tillförene; och ser jag nu, att intet råd duger mot det, som ödet beslutat.»* Derpå gingo de ut i striden.

Just som Bodvar kom ut, försvann den stora björnen ur slaget, och började det då gå illa för konung Rolfs män. Drottning Skuld hade nämligen, så länge björnen var i striden, ej förmått begagna sig af sitt trolleri, men nu satte hon sig upp på sin trollstol i ett svart tält, och började der sina besvärjningar, hvarefter man fick se allehanda underliga ting i striden. I synnerhet berättas, att det framkom en galt, grå till färgen som en varg, och stor som en oxe. Från hvarje hans borst utflögo pilar, hvilka fällde konung Rolfs män till marken, men sjelf kunde galten af ingen såras. Kämparne höllo sig emellertid raska, isynnerhet Bodvar. Han fattade svärdet med båda händerna, och högg omkring sig så, att stora högar af lik lågo på båda sidorna. Blodet rann från hans svärd uppåt händerna, så att han var blodig ända till axlarna, och tycktes alldeles utom sig af raseri. Dock, förtäljer sagan, förspordes här den vidunderliga händelsen, att så snart männerne voro nedhuggna, uppväckte drottning Skuld dem återigen, hvadan också hennes manskap kom kämparne drygt före. På detta sätt fortgick striden till en stund efter midnatt, och då hade alla koung Rolfs män, utom kämparne, fallit. Äfven dessa voro illa sårade. Hvar och en bland dem skiljdes från de andra i myckenheten och mörkret, och sålunda blef konung Rolf innestängd i en sköldborg af drottning Skulds män. Han slog sig väl derur; men var tillika nästan uppgifven af trötthet. Nu började att lida så, att kämparne sjelfva stupade, den ena efter den andra, kunnande ej för trötthet, sår och blodets förrinnande längre försvara sig emot den stora öfvermakten. Ingen tänkte dock ens på att fly undan. Med sin konung hade de lefvat, och med honom dogo de nu alla, lemnande efter sig det största loford och beröm både för trohet och tapperhet.

Nu hade drottning Skuld vunnit den seger hon å dat; men hennes man, konung Hjorvard, hade fallit, få stodo uppe af hela hennes här. Hon tog sin bro riken under sig; men styrde dem både illa och en

tid. Elgfrode vitjade nämligen spåren i berget hvarje morgon, och då han en gång fann det fullt af blod, hastade han sin resa söderut till konung Tore i Götaland. De utrustade en här till att hämna sin broders fall; och fingo dertill äfven folk ifrån drottning Yrsa i Uppsala, och är det sagdt, att förbemälte Woggur var anförare för denna hjelpsändning, och höll han sålunda sitt löfte mot konung Rolf, ehuru det blifvit föraktadt. De tågade sedan tillsammans åstad emot Skuld, och kommo henne oförvarandes uppå, liksom hon hade gjort med konung Rolf. Hon blef alltså snart fången och pinad till döds med de värsta plågor, och blef detta lönen för hennes ondska och brodermord. Adil lefde någon tid i Uppsala, hatad utaf drottning Yrsa och föraktad af sitt folk för sitt svek och den nesa han lidit af konung Rolf. Slutligen dog han på det sätt att, då han en gång vid ett stort offer red omkring Disarsalen i Uppsala, snafvade hans häst så, att Adil föll ned och krossade sitt hufvud mot en sten; och tycktes både hans död och hans minne vara föga hederliga. Men sagan om konung Rolf Krake och hans kämpar har gått mun ifrån mun öfver hela Norden. De väna möerna drucko sina unga kämpar till med Rolf Krakes skål, uppmuntrande dem derigenom till mod och tapperhet. En stor hög uppkastades till hans minne: och hans goda svärd Skofnung förvarades i långliga tider, som en stor dyrbarhet, uppe i det höga Island hos de stolta slägter, som der bodde. Slutligen blef också det förkommet eller förstördt, och varade sålunda icke dess hårda stål så länge som konung Rolfs minne; utan har det gått, som det står i det gamla Havamal:

Bort dör din hjord;
Bort dö dina fränder;
Och sjelf dör du äfven.
Men ryktet aldrig
Skall dö för den,
Som sig ett godt förvärfvat.

FJERDE BERÄTTELSEN.

OM KONUNG ROLF GÖTRIKSSON.

FÖRSTA KAPITLET.

Göte var en konung benämnd, som i fordomtima regerade öfver Westergötland, och sades härstamma från Oden sjelf. Detta hände i de gamla tider, då landet ännu var föga bebygdt, utan mångenstädes förekommo vidsträckta skogar, hvilka ingen någonsin hann tränga igenom. Det hände då ofta, att männer, som för någon missgernings skull voro dömda biltoga, d. v. s. fogelfria, eller som af någon annan orsak ej hade trefnad bland folket, flyttade med all sin egendom djupt in i sådana vildmarker, afröjde skogen, och upptogo sig små gårdar, hvarest de och deras efterkommande lefde ofta många år bortåt utan att se några andra menniskor.

Konung Göte plägade ganska ofta förlusta sig med jagt, och var det hans käraste tidsfördrif. Hände sig en gång, att han kom att förfölja en mycket vacker hjort, och var deri så ifrig, att han skyndade långt framför sitt hoffolk. Hjorten lopp undan inåt ödemarkerna: men konungen följde efter, och så gick det hela dagen. Mot qvällen var han så långt inkommen i skogen, att han ej förmådde hitta till de sina igen; tillika voro hans fötter sönderristade af törnen och stengrus, emedan han kastat af sig mycket kläder för att kunna så mycket bättre förfölja hjorten. Konungen stannar nu och lyssnar något litet; han tycker sig då höra en hund skälla, och vänder ditåt sin väg, väntande att finna folk, får också stra[illegible] ett litet hus, och derutanför en träl med en vedy[illegible] handen. Som denne såg konungen vända sig till går[illegible] sprang han till och dräpte hunden, sägande: *»ej ska[illegible]*

flere gånger visa främmande vägen hit, och lär denne store man äta upp all den mat husbonden eger.» Häraf tyckte konungen sig kunna förstå, att han ej hade mycken gästfrihet att vänta. Trälen ville förhindra konungen att gå in; men denne lät honom känna sin styrka, ryckte honom ur dörren och steg in. Der sutto då för honom husbonden sjelf, som för sin nidskhet var benämnd Skapnartunger, dess hustru, samt tre söner och tre döttrar. Ingen bad honom vara välkommen eller ens helsade på honom; han gick dock sjelf fram och satte sig neder, men ingen talade med annan. Då maten blifvit inburen, bad ingen konungen äta; likväl trädde han dristigt fram till bordet och började stilla sin stora hunger. Då bonden märkte, huru mycket konung Göte förtärde, upphörde han sjelf att äta och tryckte sin hatt djupt ned öfver ögonen, ty han gittade ej se den stora matförlust, som konungen gjorde honom. Konungen hvilade der öfver natten; men om morgonen då han skulle gå hem, begärde han af bonden ett par skor, hvilket Skapnartunger väl gaf honom, men dock nödigt, dragande först ur skoremmarna för att ej gifva bort för mycket. Sedan gick konungen derifrån, sökande sig hemåt, och kom så till sitt folk igen.

Men Skapnartunger tyckte, att det ej var värdt till att lefva efter den stora skada, konung Göte honom tillfogat; utan beslöt att med sin hustru och trälen gå upp på deras ättestupa och så fara till Oden. Det var nämligen vid gården ett ganska högt och tvärbrant berg, så att eho, som gåfve sig derutför, vore säker om att ej komma lefvande ned. Här hade alltid Skapnartungers förfäder låtit sitt lif, så snart de blefvo mycket gamla; ty derigenom sluppo deras barn att föda dem, och de sjelfva kommo till Oden, och blefvo fria från den värk och sveda, som följer ålderdomen och strådöd åt. Skapnartunger gick derföre med sin slägt upp på denna ättestupa, och sedan han förmanat sina barn till sparsamhet och tagit afsked af dem, kastade han och hans hustru och trälen sig utföre

ättestupan och foro så glade och lustige till Oden. Deras barn blefvo dem lika. Så snart de ledo den minsta förlust, blefvo de modlöse och ledsne vid detta lifvet och gafvo sig utföre ättestupan. Så dogo alla utom en af dem, benämnd Snotra. Hon var både fagrare och höfviskare än de andra. När de andra störtat sig utför ättestupan, vandrade hon bort ur denna ödemark och sökte sig till konung Göte, förblifvande sedan allt stadigt hos honom, och hade med honom en son, benämnd Götrik, hvilken hasteliga växte upp och blef både stor och stark.

ANDRA KAPITLET.

OM KONUNG GÖTRIK.

Det är ej mera att förtälja om konung Göte i denna saga, utan, då han dog, blef hans son Götrik enhälligt tagen till konung öfver Westergötland efter sin fader, och som han var både mild och tapper, blef han en ganska vänsäll och berömlig höfding. Han hade en drottning, den han mycket älskade; men hon fick en svår sjukdom, hvaraf hon slutligen lades neder och dog, och lemnade inga söner. Efter henne fick konung Götrik så stor sorg och saknad, att han vårdade sig om ingenting, utan satt beständigt på hennes grafhög; och varade det sålunda i flera år bortåt. Som nu riket saknade konungens styrsel, så började der mycket gå orätt och förvändt till; derföre trädde konungens vänner till honom och *bådo honom gifta sig om igen, i synnerhet som de efter hans död helst ville hafva söner af hans ätt till konungar öfver sig.* Götrik lyssnade härtill och beslöt ändtligen att följa deras råd. Han utrustade sig derföre med 80 väl beväpnade män och rider vesterut till Tore herse[1]) i Norge, hvi efter hvad han försport, egde en dotter vid namn

1) Hersar vo[illegible]ktiga höfdingar öfver mindre landsl

borg, som var både fager och vis, så att man måste leta vida efter hennes like. När konung Götrik kom dit, blef han väl emottagen, men der var redan före honom en annan friare, nämligen konung Olof, hvilken var både ung, fager och i allt höfvisk; konung Götrik åter började redan blifva till åren. Han framförde likafullt sitt ärende till Tore, hvilken sköt saken och valet till Ingeborgs eget afgörande. De samlades derefter alla och skulle då jungfrun afsäga sin dom. Hon talade sålunda: »*jag liknar dessa två konungar vid tvänne äppelträd. Det ena ungt, men likligt till att det skall bära mycken och god frukt, när det kommer till ålder och mognad. Detta träd är konung Olof. Det andra trädet åter står redan stort och härligt med lummiga grenar och allsköns frukt; detta träd bemärker konung Götrik och hans riken, makt, stora ära och beröm. Skulle han ock för sin ålders skull ej lefva länge, så väntar jag, han lemnar slika söner efter sig, på hvilka man kan fulleligen förtrösta sig, och utväljer jag derföre helst konung Götriks ynnest och kärlek.*» Vid dessa jungfruns ord blifver Götrik mycket glad, spritter upp såsom en yngling, tager henne vid handen och fäster henne med en ring i konung Olofs närvaro. Denne åter vredgades högeliga, utbrast i hotelser mot konung Götrik, hvilken dem föga ansade, och skyndade derpå bort ifrån denna gård, der han fått en så snöplig affärd.

Efter några dagar började konung Götrik resa hemåt med sin fästmö, ty han ville att deras bröllop skulle hållas i Westergötland. Då han på denna färd red fram öfver en skog, mötte honom förbemälte konung Olof med sitt manskap, och uppstod der en ganska hård strid. Olof ropade till Götrik, *att lemna från sig jungfrun och hela hennes hemgift och dermed lösa lifvet, ty det tjente till intet, att en så gammal gubbe skulle hafva så ung och vän mö.* Götrik svarade: »*änskönt du hafver så mycket mera folk än jag, skall du dock förnimma, att den gamla gubben icke är rädd*»; hvarpå han gick fram med så häftigt mod och stora hugg, att konung Olofs män

började falla, hvar öfver annan, och måste konung Olof sjelf slutligen, för hans svärd, segna död till jorden. Konung Götrik fortsatte sedan sin resa hem, höll der ett härligt och stort bröllop, och blef mycket beryktad för sin tapperhet på denna färd.

TREDJE KAPITLET.

OM ROLF GÖTRIKSSON.

Konung Götrik och Ingeborg förliktes väl tillhop och var deras sammanvaro den kärligaste. De hade tvenne söner, hvardera mycket olika. Den äldsta, Kettil, var ganska liten, men vig och stark, dertill också oförvägen, framfus och stortalig. Den yngre, Rolf, var deremot stor och stark, samt däjelig till anseendet, för öfrigt tystlåtig och eftertänksam i allt sitt förehafvande, men ordhållig och ihärdig, och var han mycket älskad både af sina föräldrar och af alla.

Vid denna tid regerade i Danmark en konung vid namn Ring, hvilken från ungdomen hade varit tillsammans med konung Götrik, och var emellan dem som fosterbröder den fastaste vänskap. Rolf Götriksson uppfostrades hos denne konung Ring tillsammans med hans son Ingjald, och ingingo båda piltarna med hvarandra fosterbrödralag; likväl var Rolf förmer i allting, och blef mycket både större och starkare än någon annan man i hela norden på den tiden. Kettil växte upp hemma i Götaland hos sin fader, hvilken likväl icke mycket älskade honom, ej heller var han af andra afhållen för sitt högmods och sin envishets skull.

Då konung Götrik var till ålders kommen, blef han en gång sjuk och tyckte sig förstå, att det skulle b[illegible] a hans död. Han kallar sålunda till sig Ingeborg, K[illegible] l och sina förnämsta män, *tackande dem först kärliga* [illegible] *det bistånd och trohet, de alltid bevisat honom.* D[illegible] t

rådde han dem, *att fastän Kettil såsom äldst hade största rätten till riket, skulle de dock dertill taga Rolf, såsom den der vore i allting mera passande och dugelig till höfding.* Detta behagade alla väl, och jakade de dertill, äfven Kettil. Litet derefter dog konung Götrik, och blef då Rolf efterskickad från Danmark, samt till konung tagen öfver hela riket, och styrde det med både förstånd och mandom.

FJERDE KAPITLET.

OM TORBORG.

I Uppsala regerade vid den tiden en konung benämnd Erik. Somliga säga, att han var underkonung vid Yngvar Harras tid, andra, att det var den konung Erik, som var son till Agne Skeppsbo och broder och samkonung med Alrik. Bemälde konung Erik hade ingen son, utan allenast en dotter, vid namn Torborg. Hon var däjeligare och visare än de flesta andra qvinnor. Skicklig var hon i alla qvinnoslöjder, som henne höfdes; men ännu mera i det som en riddare anstod, nämligen att rida häst, fäkta med svärd och sköld, och flera slika idrotter, hvilka voro hennes förnämsta nöje och gamman. Konung Erik likade detta illa, att hans dotter hade sådana karlaforor för sig, och han bad henne ofta sitta stilla i jungfrukammaren, som andra kungsdöttrar plägade. Men hon sade *sig väl behöfva dessa idrotter; ty, då hon skulle ärfva riket efter sin fader, tarfvades det väl vid, om hon skulle kunna försvara detsamma mot främmande våldsmän.* Bad nu sin fader, *att han straxt ville gifva henne något land att styra, på det hon, ännu medan fadren lefde, måtte få vänja sig vid att råda för land och folk.* Konung Erik gaf henne alltså en tredjedel af sitt rike samt kungsgården Ulleråker i Uppland, dertill äfven många styfva och starka män till hofkämpar. Torborg for då till

Ulleråker och höll derstädes sitt hof med mycken kraft och vishet; men aldrig gittade hon höra att hon var qvinna, utan klädde sig i karlkläder, och befallte sina män kalla sig konung Torborg. De, som vågade komma dit och fria till henne, blefvo fördrifna med spott och spe, eller, om det ej hjelpte, med svärd och spjut.

FEMTE KAPITLET.

OM ROLF GÖTRIKSSONS FRIERI.

Rolf Götriksson regerade emellertid sitt rike med mycket beröm; om somrarna var han ute i härnad tillsammans med sin fosterbroder Ingjald, vinnande egodelar och ryktbarhet; men om vintern satt han hemma i sitt rike.

En gång då konung Rolf och hans broder Kettil kommo till tals med hvarandra, sade Kettil, *att det ännu mycket felades i Rolfs ära och anseende, så länge han ej hade en höfvisk och god drottning.* Konung Rolf frågade, *hvad förslag Kettil kunde härutinnan gifva honom.* Kettil bad honom då fria till Torborg, och sade, *att det vore det förnämsta giftet i hela Norden att få Uppsalakonungens dotter.* Men konung Rolf ansåg sig der endast kunna vänta *nej* och speord dertill, tyckte sig ej heller hafva nog styrka att med makt främja sitt uppsåt. Han fortsätter sålunda sitt fordna lefnadssätt några år bortåt, förökande ännu mera sina rikedomar och sin ära.

Efter några vintrar kommo Kettil och Rolf ännu en gång till samtals om detta ärendet; men konung Rolf tvekade alltjemt, emedan han under tiden hade hört, huru Torborg hade gjort med sina andra friare, nämligen på somliga stuckit ut ögonen, på andra afhuggit hä[illegible]r och fötter eller på annat sätt lemlästat, och alla [illegible] fått fara dädan med hädelig ord och sidvyrdning. »M[illegible] hafva litet mod i stor kropp», sade Kettil, »och ä[illegible]t

skam, att du, som är karl, ej törs tala med qvinfolk.» Härvid harmades konung Rolf och beslöt att resa; sände derföre bud efter sin fosterbroder Ingjald i Danmark. Denne kom straxt, och begaf sig nu konung Rolf tilllika med Ingjald och sextio välrustade män på resan till Uppsala, ämnande med fredlighet börja sitt värf. Kettil måste under tiden sitta hemma och styra riket, och gjorde han det ganska nödigt, viljande gerna deltaga i detta äfventyret.

En natt vaknar Ingerd, konung Eriks drottning, och förtäljer för sin man hvilken underlig dröm hon hade haft. *Hon tyckte,* nämligen, *att hon såg en hop vargar komma rännande från Götarike hit upp åt Sverge, och framför dem var ett stort lejon och en liten björn, men allesammans voro släthåriga, spaka och tama.* »*Hvad tror du sådant betyda, drottning?*» sade kungen. »*Lejonet*», sade hon, »*månde vara en konungs vålnad eller fylgia, men den hvita björnen utmärker någon kungsson, och vargarna deras följeslagare; och gissar jag, att det är konung Rolf Götriksson samt hans fosterbroder, Ingjald af Danmark, och lär deras ärende vara fredligt, emedan de tycktes så spaka; och månde konung Rolf vilja fria till vår dotter Torborg.*» Men konung Erik ville ingalunda höra talas om, att en konung öfver så litet rike skulle våga fria till hans dotter. Några dagar derefter förspörjer Erik om konung Rolfs ankomst, och låter bjuda honom till gästabud till sig; men då Rolf kom, anvisade Erik icke någon synnerligt hederlig plats åt honom, hvadan han också satt mycket tyst och olustig i gästabudet. Erik sporde honom slutligen, *för hvad sak han hade farit ifrån Götaland hit upp.* Konung Rolf svarade härtill och frambar sitt ärende höfveliga; men konung Erik sade: »*jag känner Göternas skämtsamma sed, huru de ofta säga det de hafva ingen mening med. Dock gissar jag edert ärende. Det vet jag, att Götaland är litet och edra skatter små; men i hafven mycket folk hos eder, gifvande dem efter eder gifmildhet så länge det räcker. Nu är dyr tid i*

Götaland, och det brister eder mat; derföre hafven i farit på gästning hit upp till oss, för att få behålla edert goda hull och slippa lida hunger. Och var det väl betänkt af eder att söka hjelp hos oss, ty vilja vi tillåta eder, att med edra män fara på gästning omkring i vårt rike under en hel månad; och vet jag, att i då kommen osvultna hem.» Konung Rolf svarade väl intet stort härpå, men hvar och en kunde skönja, huru vred han blef; och skiljdes dermed konungarne den qvällen. Om natten berättade konungen detta sitt samtal för drottning Ingerd, hvilken tyckte dermed vara ganska illa beställdt, emedan hvad som felades i Rolfs rike, det ersatte han genom sin tapperhet, och vore derföre en lika mäktig konung, som den der ett stort välde hade. Erik sannade hennes tal och blef så beslutadt, att Erik andra dagen skulle taga sina ord tillbaka, skylla dem på ölet, samt söka förlikning med konung Rolf. Så skedde också, och gaf nu Erik sitt jaord till Rolfs frieri, så framt han nämligen kunde vinna Torborgs bifall, och skulle Erik i striden dem emellan ingendera hjelpa.

Konung Rolf for nu med sitt sällskap till Ulleråker och kom dit, då allt hoffolket satt inne i salen. Han utvalde tolf de raskaste bland sina män, hvilka med Rolf främst och Ingjald dernäst skulle träda in i salen fullväpnade och med dragna svärd; men, om de blefve anfallna, skulle den gå först ut, som gick sist in, och så vidare i ordning; ej heller skulle de låta skrämma sig, utan försvara sig som karlar. De öfriga männerne skulle emellertid hålla hästarna derutanför. När nu konung Rolf trädde in i salen, förundrade sig alla storliga öfver hans resliga växt och höga anseende. Rolf såg hvarest i högsätet satt en stor man i konungsliga kläder, varande tillika fager och väl skapad; fördenskull träder Rolf framför densamma, aftager sin hjelm, bugar sig och börjar framföra sitt ärende, väl begripande, att det Torborg. Knappt kunde likväl denna förstå, hvaråt R tal syftade, förrän hon afbröt honom, sägande, att

vore visserligen af skämtan taladt; ty deras sanna ärende vore att få sig mat, hvilket hon ej ville neka dem, utan visade dem till köksmästaren. Men, då konung Rolf likafullt fortsatte sitt frieri, och omtalade, huru hon var en qvinna, och om deras äktenskap, blef Torborg så ond och rasande, att hon näppeligen visste, hvad hon gjorde. Hon rusade upp, fattade sina vapen och befallte sina män, *att taga fast och binda den galningen, som så försmådade konung Torborg;* och blef nu mycket rop och buller i salen. Konung Rolf spände på sin hjelm och bad sina män gå ut, och gjorde de så, oaktadt hofmännens hårda anfall. Konung Rolf gick baklänges genom hela salen och sist ut: med sin sköld i ena handen afvärjde han alla hugg och skott, och med den andra svängde han svärdet så kraftigt, att tolf hofmän föllo för honom, innan han kom ut ur salen. Som han likväl såg, att han hade för stor öfvermakt emot sig, befallte han sina män att rida undan med det snaraste, och kom så ifrån de förföljande, hvilka då icke hade sina hästar till hands.

När de kommo hem till Westergötland, och Kettil fick höra deras färd, sade han: *»det är skam att lida sådant af ett qvinfolk och blifva utjagad som en häst ur hage; och månde vi nu straxt hämnas en sådan nesa.»* Rolf sade sig ej ännu vilja göra det, ehuru mycket Kettil än dertill eggade honom.

Men då Torborg förnam, att det varit konung Rolf af Westergötland, som friat till henne, förstod hon granneliga, att han ej ämnade sluta med detta, utan att man måste vara beredd på vida svårare anfall af honom. Hon lät derföre sammankalla en stor hop folk och uppföra omkring Ulleråker en mur eller vall, hvars like i styrka och konst ej fanns; ty den var ganska hög och så fast, att murbräckor ej förmådde något mot honom, och dertill voro vattentrummor öfverallt inmurade, hvilka släckte elden, om någon försökte antända vallen. Sedan Torborg på detta sätt befästat sig i Ulleråker, satte hon sig neder och gjorde sig lustig och glad med sitt hoffolk, tyckande sig nu mera ej behöfva frukta någon friare i hela verlden.

SJETTE KAPITLET.

OM ROLF GÖTRIKSSONS GIFTERMÅL.

Sommaren härefter var Rolf Götriksson ute i härnad i Vesterhafvet och kom der i strid med Asmund, kungsson från Skottland. Fäktandet blef ifrigt, ty Asmund var en fullgod kämpe; men till slutet ingingo de förlikning och fosterbrödralag, och följdes åt den sommaren, hafvande alltjemt seger; men om vintern följde Asmund med Rolf till Westergötland. Våren derpå utrustade konung Rolf sex goda skepp med det utvaldaste manskap, och hade han denna gången både Kettil, Asmund och Ingjald hos sig; derpå håller han sin kosa upp åt Sverge, icke stannande förr, än han kom till Uppsala.

Vid denna tiden hade drottning Ingerd åter en dröm, alldeles lik den förra, med blott den åtskillnad, att det var två hvita björnar denna gången, och dertill en galt, som väl icke var stor till växten, men likväl mycket arg och ilsken, så att han tycktes vilja bita allt, hvad som förekom, och hvart enda borst på hans rygg vände sig framåt; och voro alla djuren denna gången grymma och uppretade. Drottningen trodde, att synen betecknade konung Rolf Götriksson, hvilken torde komma att hämnas den skymf han förut lidit; men den arga galten trodde hon vara Kettils fylgia, ty det passade bäst in på det hon hade hört berättas om hans sinnelag. Litet derefter kom också Rolf med allt sitt folk dit, och blef väl emottagen af konung Erik, och det fordna aftalet dem emellan förnyades, att nämligen fred och vänskap skulle vara mellan båda konungarne och deras folk, änskönt frieriet ginge något våldsamt till väga. Härefter drog konung Rolf till Ulleråker, och begärde få tala med Torborg, och hon t[illegible]-de fram på borgmuren tillika med sitt folk. Konung [illegible] förelade henne nu det vilkor, *att antingen jaka till [illegible] frieri, eller skulle han bränna upp staden och ned[illegible]*

hvart mans barn derinne funnes. »Förr skall du blifva en getaherde i Westergötland», sade Torborg, *»än du får någon makt öfver oss.»* Härvid skakade hon och allt hennes folk på sköldarna, och ville hon ej höra mera.

Rolf måste derföre söka med våld vinna staden, men fick der röna det raskaste motstånd; ty vid allt, hvad Göterna företogo sig, blefvo de af Svearna återdrifne. Dessa hällde sjudande vatten och beck öfver dem, kastade stenar och stockar på deras hufvuden, och gjorde dem sålunda stor skada; och var alltid tillgång på friskt manskap inom borgen. När det så hade lidit fjorton dagar framåt, utan att Göterna hade vunnit någonting, började de knota, och ville somliga hellre fara hem igen än här lida begabberi, ty stadsfolket gick upp på murarna och visade dem allehanda kostbarheter, bedjande dem komma och taga dem; och hade många andra smädeord och gäckerier för sig mot Göterna.

Detta allt gick konung Rolf mycket till sinnes, och begynte han eftersöka råd mot slik olycka. Slutligen befallte han sina män att hugga och sammanbinda stora flakar af risknippor och träd. Under dessa satte han fasta och starka stolpar, och förde så alltsammans till muren, hvarpå han lät sitt folk hasteligen gräfva sig tvärtigenom vallen. Svearna nedkastade väl stenar, bjelkar och kokhett vatten öfver dem; men de goda stormtaken togo emot, så att intet skadade dem. När nu Göterna kommo in i borgen, funno de ingen menniska derstädes; men alla rummen voro fullsatta med kostligt tillagad mat samt allehanda dyrbarheter. Kettil ville stanna qvar, skifta rof och göra sig goda dagar, men Rolf förböd detta och sade, att de först skulle eftersöka, hvar Torborg hade dolt sig. Vid de nu ransakade alla rum, funno de slutligen en löngång under jorden, i hvilken de gingo ned; först konung Rolf och sedan de andra, hvar efter annan. Slutligen kommo de upp i en skog och funno der före sig Torborg med hela hennes här, och kom det straxt till ett skarpt slag dem emellan. Torborg stridde som den ra-

skaste kämpe, och hennes män värjde sig också manneligen; likväl började slaget snart luta till hennes undergång, emedan ingen förmådde göra konung Rolf och hans fosterbröder motstånd. Rolf ropade nu på Kettil och bad honom *taga Torborg till fånga, men likväl icke såra henne, emedan det vore skamligt bära vapen på qvinnor.* Kettil var henne ock så nära kommen, att han gaf henne ett slag med flatsidan af svärdet utefter låret, fällande dervid några nesliga och föraktliga ord; men Torborg gaf honom med sin stridsyxa ett så hårdt slag vid örat, att Kettil dervid vände benen i vädret, och ropade hon åt honom: *så tukta vi våra hundar, när de skälla för hårdt.* Kettil sprang hastigt upp på fötterna igen, viljande hämnas; men i detsamma kom Rolf dit, grep Torborg öfver armarna, och måste hon då gifva sig i hans våld; men Rolf fordrade endast, att hon skulle taga sin fader till domare i denna sak. Hon for derföre hem till Uppsala, nedlade sina vapen för konung Eriks fötter, hvilken högeligen fröjdade sig åt denna förändring. Litet derefter blef hennes bröllop med konung Rolf drucket, och tillagades det på det härligaste, så att hvar man var ditbuden, och högtiden varade i fjorton dagar; hvarefter alla skiljdes åt och foro hvar till sitt. Konung Rolf och drottning Torborg lefde länge och lyckliga tillsammans. Det finnes äfven mycket berättadt om de resor och krig, som dessa fosterbröder sedan hafva haft tillhopa; men dessa äro alldeles uppfyllda med berättelser om trollerier och osannfärdigheter, likasom de flesta historier från den tiden; och, emedan de således till större delen lära vara dikt och osanning, och vi annorstädes i denna bok hafva framställt många exempel af sådana sägner, så akta vi onödigt nu upprepa flera; utan lykta härmed sagan om Rolf Götriksson.

FEMTE BERÄTTELSEN.

OM INGJALD ILLRÅDA.

FÖRSTA KAPITLET.

OM KONUNG BRÖT-ANUND.

Den 23:dje konungen af Ynglingaätten hette *Anund*. Han var mycket afhållen och vänsäll, och under hans styrelse var frid och god årsväxt öfver hela landet. I Sverge voro på den tiden många obebyggda marker, flera dagsleder vidsträckta. Men konung Anund lade sig mycket vinn om att upprödja de tjenliga trakter, som funnos i skogarna. Sedan lät han det öfverflödiga landsfolket flytta dit och på detta sätt blefvo stora sträckor bebyggda. Han lät också upptaga gårdar åt sig sjelf i hvarje stort härad i Sverge, och förökade derigenom Uppsala-öde. Dessutom lät han mångenstädes både öfver fjellar och moraser anlägga vägar, på hvilka han drog omkring i riket. Emedan han på detta sätt odlade och uppbröt landet, blef han kallad *Bröt-Anund*, d. v. s. den upprödjande Anund.

ANDRA KAPITLET.

OM INGJALD ILLRÅDAS BEGYNNELSE.

Svearna voro en gång talrikt tillhopa i Uppsala för att fira det stora midvinters-offret. Ingjald, konung Bröt-Anunds son, var också der samt dessutom Alf, son af en fylkiskonung, och båda gossarna voro omkring sex år gamla. De började på en gång en lek, att hvar och en af dem

skulle råda öfver sitt manskap och sedan kämpa mot hvarandra. Men i leken sågs, att Alf var starkare än Ingjald, hvilken blef så förtretad deröfver, att han började gråta. Då Ingjalds fosterfader fick veta detta, sade han: *det var en stor skam för Ingjald.* Andra dagen derefter stekte han hjertat af en varg och lät Ingjald äta upp det, och det berättas, att han sedan blef mera argsint och elak än andra menniskor.

Då konung Bröt-Anund en gång reste mellan sina gårdar, kom han till Himmelshed i Nerike [1]. Der är en trång och djup dal, men på båda sidor branta och ganska höga fjell, på hvilka det låg mycket snö. — Nu föll ett häftigt regn, och derigenom lossnade ett fjellskred, som med mycket snö, ler och stenar rasade ned, så att konung Anund och många af hans hoffolk deraf fingo sin bane.

TREDJE KAPITLET.

INGJALDS SVEK.

Ingjald blef nu Uppsala-konung. Den tid var plägsed i landet, att vid graföl efter konungar och jarlar skulle efterträdaren sitta på pallen framför högsätet. Sedan inbars Bragebägaren, och då skulle arfvingen stå upp, göra ett löfte om någon stor bragd, och derpå dricka bägaren i botten, hvarefter han först leddes i högsätet och var lagligen förklarad konung. Då Svea rike efter Agne Skeppsbos död började gå i brödraskifte, uppkommo många konungaslägter, hvilka herrskade i fylkena och landskapen. Dessa fylkiskonungar erkände väl Uppsalakonungens öfverherrskap, men förminskade dock mycket hans skatter och makt.

Ingjald byggde i Uppsala, till sin faders gr[illegible] stor sal med sju högsäten. Sedan böd han dit all[illegible]

1) Somliga säga i Westmanland.

konungar och jarlar från hela riket, och de, som kommo, ledsagades in i den nya salen. Om aftonen bars in ett stort djurs-horn, som Bragebägare. Ingjald stod då upp och gjorde det löfte, *att han skulle till hälften föröka sitt rike åt alla sidor, eller också tillsätta lifvet.* Sedan drack han hornet i botten. Men om qvällen, då gästerna voro druckne, befallte Ingjald sitt folk, som var i den gamla kungssalen, att väpna sig och kringränna den nya salen, på hvilken han lät sätta eld. Då salen började brinna, sökte de, som derinne voro, att komma ut, men blefvo straxt af Ingjalds män ihjelslagne. Der innebrändes på detta sätt sex fylkiskonungar med deras folk. Ingjald lade sedan deras riken under sig och tog skatt af dem; men för detta svekfulla och illsinnta råd blef han hatad af folket, och kallad Ingjald Illråda.

FJERDE KAPITLET.

INGJALD ILLRÅDA OCH KONUNG GRANMAR.

Granmar, fylkiskonung i Södermanland, hade ej varit med på grafölet i Uppsala, men han förstod, att honom var ämnadt samma öde, som de andra fylkiskonungarne. Konung Ingjald församlade också en stor krigshär från alla sina riken för att dermed samma höst angripa konung Granmar. Men denne rustade sig deremot, och fick hjelp af Högne, fylkiskonung i Östergötland. Det kom då till ett stort slag, och hade konung Ingjald mycket mera folk. Men, då striden varat en stund, flydde de höfdingar och det krigsfolk, som voro från de med list eröfrade landskapen, så att Ingjald blef lemnad i sticket och hårdt ansatt. Der föllo då hans fosterfader och tvenne fosterbröder, och sjelf måste han, illa sårad, fly undan på sina skepp. Han såg då, att han ej kunde mycket förlita sig på folkets trohet; utan slöt fred och förlikning med konung Granmar, och detta blef bekräftadt med många eder, så att

Granmar också var på det stora sommaroffret för frid i Uppsala. — Hösten derefter var konung Granmar på en af sina gårdar på Selön i Mälaren. Men om en natt kom Ingjald lönligen dit med sin krigshär, omhvärfde huset och tände eld derpå. Der uppbrändes då konung Granmar och hans måg samt mycket deras folk. Konung Ingjald underlade sig nu också Södermanland. Det säges, att Ingjald på försåtligt sätt ombragt tolf konungar, och på detta vis blef han enväldig öfver hela Sverge, utom Östergötland, der konung Högne beständigt försvarade sig.

På denna tiden hade hvarje landskap sin egen lag, men konung Ingjald ville hafva en allmännelig lag för hela riket. Han utsände derföre lagmannen för Tiunda härad i Uppland, *Wiger Spa* eller den vise, hvilken hopsamlade alla lagarna, för att deraf utarbeta en allmän lag. Dessa hans samlingar kallas *Wigers flockar*, emedan de voro inskurna på tunna träskifvor, hvaraf en flock svarade mot en bok.

FEMTE KAPITLET.

OM IVAR VIDFAMNES UPPKOMST.

Konung Ingjalds dotter, Åsa, var gift med konung Gudröd. Han hade en broder, Haldan, som för sin tapperhet blef kallad *Haldan den snälle*, d. v. s. den raske, hvilka bröder voro samkonungar i Skåne, och härstammade från Sköldungaätten. Haldans son hette Ivar, och var i sin barndom ansedd som dum och oduglig; men, då en kämpe en gång gaf Ivar en örfil, slog denne honom straxt ihjel med en käpp, som han hade i handen, och blef sedan en stor stridsman. På den tiden var en prinsessa vid namn Gyrita på Jutland, berömd både för sin skö[nhet] och rikedom. Hon var ensam qvar af den konung[a]slägten der i landet, och trodde sig ej någonsin kun[na få] en jembördig man; derför höll hon tolf kämpar,

skulle bevaka hennes loft och fördrifva alla friare. Dessa tolf voro bröder till den, som Ivar i sin ungdom dödat. Ivar for dit och kom till loftet, då kämparne voro borta. Han friade till prinsessan, men hon nekade samt förekastade honom hans lägre börd och hans af sår vanställda ansigte. Då svarade Ivar, att han med krigsära skulle utplåna dessa tvenne brister, och utbad sig af Gyrita, att hon ej skulle gifta sig, förrän han återkommit eller dött. På bortvägen fick Ivar snart höra bullret af Gyritas kämpar, hvilka sedan hemkommit, och nu redo efter Ivar för att hämnas sin brors död. Ivar bad sina följeslagare gömma sig, och då de ej ville det, utan att han också skulle göra detsamma, tvang han dem dertill, sägande: *att Gyrita aldrig skulle få höra, att han någonsin af fruktan undvikit en strid.* Sedan afhögg han en tjock ekegren och gjorde deraf en klubba, med hvilken han utdelade så tunga slag åt de framkomna kämparne, att han slutligen fällde alla tolf neder till marken. Till belöning för denna tappra gerning fick han af sin moder det goda svärdet *Ljusinge*, hvilket hon hade gömdt i jorden alltsedan hennes faders död.

Sedan for Ivar bort för att bistå ryssarne i ett krig mot konung Ingjald i Sverge. I svenska krigshären var då en stor stridskämpe, benämnd Hildiger, som hade utmanat och slagit flera af ryssarnas tappraste kämpar Ivar utmanade straxt Hildiger till envig, men denne nekade, sägande, att Ivar vore en alltför oförsökt och obetydlig man för att kunna få strida mot Hildiger, utan bad honom i dess ställe försöka sig mot mindre tappra. Då utmanade Ivar en annan, som han straxt nedgjorde; följande dagen två på en gång, sedan tre, och så vidare, till dess han slutligen på en gång slog elfva. Nu blef han mycket beryktad och svenskarne sjelfva erkände hans tapperhet, sägande, att Hildiger af räddhåga ej tordes gå i envig mot Ivar. Detta kunde Hildiger ej lida, utan antog nu Ivars utmaning. Folket sade, att Hildiger kunde med sånger och trolleri döfva sina motståndares svärd;

derföre band Ivar ett stycke kläde om sitt svärd Ljusinge, och troende sig således hafva upphäft trolleriet, gick han emot Hildiger. Det dröjde ej länge, förrän Hildiger kände sig dödligt sårad. Han bortkastade då vapnen och berättade *sig vara Ivars halfbroder, och att han derföre ej velat strida mot honom. Han hade all sin tid svärmat omkring på krigståg och lemnade nu åt Ivar sin sköld, på hvilken alla Hildigers bragder voro tecknade. Bland andra stod äfven midt på skölden, huru han mördat sin egen son.* »*Men*», sade Hildiger, »*ingen kan hindra ödets beslut, ehvad det är gladt eller sorgligt.*» Derpå dog han.

Men i Danmark utkom det ryktet, att Ivar fallit i striden mot Hildiger. Då friade Sivard, en förnäm man från Saxen, till Gyrita, och som hennes rådgifvare voro mutade, öfvertalade de henne att gifta sig med Sivard. Detta fick Ivar genom sina män veta i Ryssland; seglade derföre hastigt tillbaka till Danmark och kom dit första bröllopsdagen. Han befallte sina män gömma sig utom salen och ej komma fram förr, än de hörde vapenbuller. Sjelf trädde han förklädd in för bruden, och förebrådde henne i mörka ordalag och verser hennes otrohet. Hon förstod, hvem han var, och svarade på lika sätt *att hon trott honom vara död, samt att hon ej mäktat motstå alla sina rådgifvares uppmaningar, men att hon alltid mest älskat Ivar.* Då Ivar hörde detta, genomborrade han Sivard med svärdet, och nedhögg sedan med sina männers tillhjelp alla saxarne. Härpå gifte han sig med Gyrita, och styrde hennes riken.

SJETTE KAPITLET.

OM KONUNG INGJALD ILLRÅDAS DÖD.

(600 år eft. Kr.)

Åsa, konung Gudröds drottning, var lik sin fade[r]s skaplynne. Hon öfvertalade först Gudröd att mörd

broder, Haldan Snälle, och sedan lät hon afdagataga Gudröd sjelf, för att ensam få regera. Men af fruktan för hämnd måste hon snart fly derifrån till sin fader tillbaka, och blef hon för dessa illgerningars skull kallad *Åsa Illråda*. När nu Ivar fick höra sin faders död, samlade han en stor krigshär, och drog med den från Skåne upp genom Sverge för att kräfva hämnd på Åsa och Ingjald. Dessa voro på kungsgården Ränninge på Fogdön i Mälaren, då de fingo underrättelse om Ivars tåg. Ingjald såg då, att han hade ingen makt att slåss mot Ivar, ty folket var honom otroget; ej heller fann han en tillflyktsort, der ej någon af hans många ovänner skulle öfverfalla honom. Han och hans dotter togo derföre i förtviflan det beslutet, att de drucko allt hoffolket rusigt, hvarpå de om natten itände salen, och uppbrände både dem och sig sjelfva. Detta skedde vid pass 600 år efter Kristi födelse. Sådant slut fick konung Ingjald Illråda, och var han den sista konung af Ynglingaslägten i Sverge. Hans son, Olof, flydde undan till Wermland, uppröjde dess skogar, och blef derföre kallad *Trätälja*. Hans efterkommande blefvo konungar i Norge, och från honom härstamma många stora ätter och många namnkunniga män.

SJETTE BERÄTTELSEN.

OM IVAR VIDFAMNE OCH HANS ÄTT.

FÖRSTA KAPITLET.

KONUNG IVARS MAKT.

Ivar blef nu konung i Uppsala och stamfader för en ny konungaätt, kallad den Ivarska. I början gaf väl Gyrita honom inga barn, men då reste han till Uppsala och fick af gudarne det svar, att när han försonat sin mördade broders vålnad, skulle hans önskan gå i fullbordan. Så skedde, och Gyrita födde en dotter, som kallades Öda, d. v. s. *den rika*. Konung Ivar regerade strängt, och underkufvade fullkomligt de fylkiskonungar, som undsluppit Ingjald. Alltså herrskade han enväldigt öfver hela Sverge; med sin drottning hade han fått Jutland; och sjelf intog han med krigsmakt en del af Saxen, hela preussiska kusten och en femtedel af England. Af detta vidsträckta rike och sina många härtåg kallades han Ivar Vidfamne och var mycket fruktad.

ANDRA KAPITLET.

OM ÖDA.

Vid denna tiden regerade tillsammans i Lejre på Seland tvenne bröder, som voro af Sköldungaätten. Den äldste hette Helge. Han låg alltid om sommaren i härnad, och förvärfvade sig derigenom mycken rik[illegible] och ära, och för sin stora tapperhet skull blef han k[illegible] *Helge den hvasse*, d. v. s. *den raske*. Den andre h[illegible]

hette *Rörek*, med tillnamnet *Slungering;* han satt mest hemma och styrde landet, och ansågs han i allting vara mindre man för sig, än brodern. Dessas land ville Ivar gerna bemäktiga sig, emedan det låg så passande midt emellan alla hans andra riken. När nu Ivars dotter, Öda, var fullväxt, blef hon mycket beryktad för skönhet och stort förstånd; emedan hon dertill var Ivars enda barn, och skulle en gång ärfva alla hans länder, så ansågs hon mycket rik och kallades derföre *Öda, den djup-öda*, d. v. s. *den mycket rika.* — Helge Hvasse for att fria till Öda, och behagade han henne ganska väl. Ivar visade sig äfven vänlig mot honom; men i ett enskildt samtal med sin dotter förböd han henne att äkta Helge. Sedan sade han för denne, att Öda af högmod förkastat hans hand, tvärtemot Ivars enträgna böner. Härpå for Helge hem.

En tid derefter bådo Röreks män sin konung förse sig med ett godt giftermål, och föreslogo dertill Öda. Rörek tvekade vid detta, men hans män uppmuntrade honom. Han talade då med Helge härom, och bad honom fara åstad och fria för sig. Helge svarade, *att förslaget vore godt, samt den lycklig som finge ega Öda. Dock fruktade han samma utgång nu, som sist. Likväl ville han göra sin broder till viljes.* Reste alltså åstad, och frambar ärendet för Ivar, af hvilken han väl undfägnades. Men Ivar sade, *att då Öda försmått Helge, var det oförsigtigt af Rörek att begära henne, då han i allt var sämre än Helge.* Helge deremot påstod *Rörek i allt vara sig jemgod, fast han ej var så mycket beryktad i vikingatåg.* — Ivar låtsade vara obenägen, dock gick han att tala vid Öda. Hon svarade: *att derest hon sjelf finge råda, skulle Rörek aldrig få hennes hand; dock såge hon väl, att hennes vilja nu, som förut, intet betydde, då konungen sjelf annorlunda hade beslutat.* »*Illa!*» svarade konung Ivar, »*likar mig ditt stolta svar, och ser jag, att du ej längre vill stå under vår lydnad. Men konung Rörek skall likväl blifva din man, ändock du det icke vill.*» Härpå gick konungen bort till Helge och

sade: »*mycket har jag bedragit mig, då jag härtilldags ansett min dotter som den förståndigaste qvinna! nu må jag bekänna att hon är mycket fåvis; ty eljest skulle hon ej utvälja den sämste brodern framför dig, som är en så förträffelig konung.*» Alltså blef nu beslutadt, att Öda skulle hafva Rörek, och Helge förde henne ned till Danmark till sin broder. Men då de på vägen kommo att talas vid om detta giftermål, uppenbarades Ivars svek, och de förstodo, huru han bedragit dem båda. Vid framkomsten till Danmark blef ett stort gästabud hållet, der konung Rörek äktade Öda. Den vintern dvaldes Helge hemma i Danmark; sedan for han ut i härnad, som hans vana var. Rörek fick af Öda en son, som hette Harald. Han vardt stor och stark till växten och skön till utseendet, dock voro hans framtänder mycket utstående, glänsande och färgade som guld, hvaraf han blef kallad Harald *Hildetand*, d. v. s. med den glänsande tanden.

TREDJE KAPITLET.

KONUNG IVARS SVEK.

En sommar lade Ivar med sina skepp till vid Seland, och begärde, att Rörek måtte komma till samtals med honom på flottan. Öda bad Rörek dröja dermed till andra dagen, samt framsatte midt i rummet åt honom en ensam säng, bäddad med nya kläder, och bad honom ej glömma, hvad han deri under natten drömde. Rörek gjorde, som Öda ville, och följande morgonen berättade han sin dröm sålunda: *att han såg en hjort beta på en fager slättvall. Derpå framsprang ur skogen en leopard, hvars hår var skinande som guld; men hjorten rände sina horn genom leoparden under bogarna, så att han nedföll död.* [illegible] *på kom en stor drake flygande, och spände sina* [illegible]*r i hjorten, och ref honom alldeles sönder och till döds.* [illegible]*lan såg han en björninna, följd af sin unge, och* [illegible]*ken*

förföljde dem båda, men björnen försvarade dem. Dermed hade Röreks dröm slutat. Då sade Öda: *»en märkvärdig dröm är detta, emedan du har sett högdjurshamnar, och de betyda stora konungar. Kanske bebådas ock härmed ett stort krig; dock ville jag att du ej så mycket må jaga den hjorten. Likligt syns mig också att du sjelf dermed betecknas. Det vill jag ock råda, att du aktar dig för min fader, konung Ivar, att han ej sviker dig.»* Derpå for Rörek ned till stranden, och steg ombord framför kajutan, helsande på konung Ivar, men denne låddes hvarken se eller höra, och gaf intet svar. Rörek sökte då blidka sin svärfader, och sade sig hafva tillredt ett stort gästabud, till hvilket han på sina och Ödas vägnar nu ämnat bjuda Ivar. Denne svarar *sig i en olycklig stund hafva gift Öda åt Rörek, och vore intet under, det hon ej är trogen mot honom.* Rörek sade, *att han komme väl öfverens med Öda, samt hoppades, att Ivar ej skulle behöfva ångra sitt jaord.* Då svarade Ivar vredeliga: *»du lärer litet veta, huru Helge och Öda umgås med hvarandra, men det är i hvars mans mun, att Harald är Helges son, den han ock mycket liknar. Och vill jag heldre, att du afstår henne åt Helge, än af klenmodighet lemnar detta längre ohämnadt.»* Rörek sade *sig ej detta hört hafva; bad nu derföre Ivar om goda råd. Dock ville han ej mista Öda.* Ivar sade då, *att han antingen skulle dräpa Helge; ty förr blefve aldrig rätt väl mellan makarna, eller också afstå Öda.* Rörek sade *sig ej vilja mista Öda, men heldre hämnas.* Derpå red han bort med sina män, och Ivar seglade också straxt derifrån.

FJERDE KAPITLET.

HELGES DÖD.

Om hösten, när Helge kom hem från härnaden, var Rörek mycket olustig och tyst utaf sig. Öda lät tillreda

ett stort gästabud mot Helge, då många lekar anställdes. Det likade Helge illa, att Rörek var så ledsen; han uppmanade honom derföre att deltaga i leken, men Rörek sade sig ej vilja leka den gången. Helge uppmuntrade honom ändå, och bad honom rida ett tornerspel med sig, såsom de voro vane. Rörek sprang då upp stillatigande, går till sina män, och låter väpna sig med hjelm, brynja, svärd och spjut, samt rider så ut på tummelplatsen. Helge åter kom obeväpnad emot honom, hafvande allenast en tornerstång i handen. Rörek lägger då sitt spjut emot honom, och ränner det tvärtigenom honom, så att han föll död ned af hästen. Männerna redo bestörte till, och frågade, *hvarföre han gjort denna onda gerning?* Rörek sade *sig dertill hafva full orsak, ty han hade försport, att Helge hade förledt hans hustru.* Då sade alla, *att det vore en stor osanning, och Rörek illa bedragen.* Men då Öda hörde detta, tyckte hon sig förstå, att det var hennes faders råd, samt att han ej ämnade sluta härmed. Hon tog derföre sin son till sig, och red bort med ett stort sällskap; men Rörek reste kring landet, som hans sed var.

Kort derefter fick Rörek veta, att Ivar återkommit, red derföre honom till mötes. Men då Ivar försport Helges fall, sade han *det vara ett stort nidingsverk, och beder sina män väpnas, för att hämnas hans vän Helges död.* Derpå gömde han en del af folket i en skog ett stycke från stranden, der han trodde Rörek skulle rida förbi. När nu Rörek kom till stranden, fann han Ivar med sitt folk i slagordning för sig, och då bakhållet i skogen hörde Ivars krigslurar, rusade de fram, och angrepo Rörek och hans folk i ryggen, och blef striden ej lång, ty snart föllo Rörek och allt hans folk. — Då påböd Ivar, att hela riket skulle lemnas i hans våld; men om några dagar kom Öda med en församlad krigshär ned af landet emot honom, och som han ej ansåg sig mans nog, reste han åter till Sverge för den gången. samma vinter samlade Öda alla sina dyrbarheter, och

ren derpå flydde hon och många förnämliga män med henne till konung Radbjart i Gardarike eller Ryssland, och erhöll hon skydd för sig och sin son mot Ivars stora makt. Men konung Ivar lade då under sig hela det rike, som bröderna Helge och Rörek egt, och hade nu underkufvat ganska många länder.

FEMTE KAPITLET.

KONUNG IVARS DÖD.

Någon tid derefter begärde konung Radbjart Öda sig till äkta, och som han var en rik konung, af hvilken både hon och hennes son kunde hafva tröst och försvar, gifte hon sig med honom; dervid rådfrågande endast sin son, men ej sin fader. När Ivar hörde detta, tyckte han konung Radbjart vara mycket förmäten, som hade äktat Öda, utan att begära Ivars lof. Han samlar derföre ur alla sina länder en krigshär så stor, att ingen kunde räkna hans skepp, och styr dermed österut, ämnande härja och bränna konung Radbjarts hela rike. Konung Ivar var nu mycket gammal och åldrad. När han kom öster i Kyrialabotten[1]), der Radbjarts rike vidtog, ämnade han landstiga och börja härjandet. Då drömde han en natt, att öster öfver hafvet flög en stor drake, hvars färg var som guld, och gnistor flögo af honom, som ur en smedjeugn, så att det lyste på himmelen och alla länder deromkring. Alla foglar, som i Nordlanden voro, följde efter draken. Men på landet uppstod ett tjockt moln med hvasst väder, ljungeld, slageld och isbark, och så snart draken flög upp på landet, öfverhöljdes både han och foglarna af ovädret, och vardt ett så tjockt mörker, att de ej mer kunde ses; och i detsamma hördes ett stort dån och gny, som gick vester ut öfver alla de riken, Ivar

1) D. ä. Karelska viken, som nu kallas Finska viken.

egde. Härvid vaknade Ivar. Han lät kalla till sig sin fosterfader, Horder, och bad honom uttyda drömmen. Horder svarade sig vara så gammal, att han ej mer kunde tyda drömmar. Horder stod på en bergklint vid stranden, men Ivar låg på Höfdingsskeppet i sitt tält och hade dragit täckelset undan, medan de taltes vid. Konungen var ängslig och sade: »*kom hit Horder och uttyd drömmen.*» »*Ej går jag dit*», svarade Horder, »*ej heller behöfs, att jag utlägger din dröm, ty du lär sjelf nogsamt veta, hvad den betyder. Du tänkte att bryta under dig alla riken och besinnade ej, att du en gång måste dö. Nu skall du snart komma till Hels*[1]) *gårdar, och ingen af de dina får riket efter dig.*» »*Kom hit*», ropade Ivar, »*och säg dina onda spådomar.*» »*Nej*», svarade Horder, »*här vill jag stå och svara dig.*» Då frågade Ivar: »*huru var min fader, Haldan Snälle, ansedd bland Asarne i Valhall?*» Horder sade: »*han var som Baldur, hvars död alla gudar greto, och är han dig mycket olik.*» »*Väl talar du*», sade Ivar, »*kom hit och gör din berättelse.*» »*Här vill jag stå och tala*», svarade Horder. Vidare frågade Ivar: »*huru var Rörek bland Asarne?*» Horder svarade: »*han var som Hener, den räddaste bland Asarne, men mot dig mycket hämndgirig.*» — »*Huru var Helge Hvasse?*» frågade Ivar vidare. »*Han var*», svarade Horder, »*som Heimdaller, den oförståndigaste bland Asarne, men mot dig mäkta vred.*» »*Hur är jag då sjelf ansedd bland Asarna?*» frågade ändtligen Ivar. »*Du är dem mest förhatlig*», svarade Horder, »*och kallas du Midgårdsormen.*» Då sade konungen med vredt mod: »*om du bådar min död, så bådar jag dig din egen död tillbaka. Jag känner dig nog, lede jätte! Kom nu och kämpa med Midgårdsormen.*» Härvid blef konungen så förfärad och vred, att han sprang ur tältet öfver relingen i hafvet. Horder störtade sig äfven från berget dit, och ingendera kom någonsin upp igen.

---

1) Hel. De dödas gudinna.

Efter detta läto höfdingarne blåsa till tings, och då folket var församladt på landet, förkunnades konung Ivars död, och rådgjordes hvad man skulle göra med denna stora hären. Som de nu ingen sak hade mot konung Radbjart, så beslöts att gifva hären hemlof. Och så snart de fingo god vind, seglade hvar och en hem i sitt land igen.

SJETTE KAPITLET.

KONUNG HARALD HILDETAND.

När Radbjart hörde dessa tidender, gaf han skepp och manskap åt sin stjufson, Harald, som med dem seglade till Seland. Der blef han straxt antagen till konung, och sedan bemäktigade han sig alla de riken, hans morfader Ivar hade egt i Sverge och Danmark. Harald var blott femton år, då han först blef konung. För denna hans ungdoms skull trodde många slägter, att de skulle kunna återtaga de riken, som Ingjald Illråda och Ivar Vidfamne hade ryckt åt sig. Derföre voro många krig och uppror i början af hans regering. Men han besegrade alla, och hade sådan lycka, att han nyttjade hvarken sköld eller harnesk i strid; hvarföre äfven folket trodde, att hans vänner, af fruktan för de många upproren i hans ungdom, hade gjort ett stort blodoffer och trolleri, hvarigenom intet jern skulle bita på Harald. Dessutom berättades också, att Oden sjelf hade lärt Harald att på ett fördelaktigt sätt ordna sin krigshär, nämligen att dela den i tre hopar, hvilka hvardera voro framtill spetsiga, men bakåt bredare, så att i främsta ledet gick blott en man, i det andra två, i det tredje tre o. s. v. En sådan slagordning kallades *Svinfylking*, emedan hvardera hopen va- spetsad framåt såsom ett svintryne. Af tacksamhet fö denna lärdom säges Harald hafva lofvat åt Oden alla de som föllo i hans strider. För allt detta blef Harald sl -en så fruktad, att ingen tordes föra krig emot ho-

nom, och han satt 50 år med frid i sitt rike. På det icke hans kämpar skulle förvekligas, höll han beständiga vapenöfningar, och den som blinkade för ett yxhugg, hvilket gick ända förbi ögonbrynen, blef straxt bortkörd från hofvet i Lejre och mistade sin sold, såsom rädd och feghjertad. Konung Harald var dock ganska mild, och återlemnade många fylken åt de småkonungar, som Ingjald och Ivar fördrifvit.

SJUNDE KAPITLET.

HARALD HILDETANDS ÅLDERDOM.

Öda hade med Radbjart en son, som hette Randver. Honom satte Harald till sin underkonung i Uppsala öfver Svearike och Westergötland; men sjelf bodde han i Lejre. Randver dog på ett krigståg till England, hvarefter hans son, Sigurd Ring, blef underkonung i hans ställe.

När konung Harald blifvit 150 år gammal, låg han af ålderdomssvaghet beständigt i sängen, och orkade litet gå. Då var ingen, som försvarade hans rike för de många vikingar, som på alla sidor började anfalla och härja det. Detta likade hans vänner illa, och många andra tyckte också konungen hafva lefvat länge nog. Några mäktiga män togo derföre det råd, att då konungen en gång var i karbad, lade de trä och stenar deröfver, ämnande så förqväfva honom. Men då Harald märkte deras afsigt, bad han dem släppa sig upp, sägande: »*jag vet nogsamt, att för eder tyckes jag vara lastgammal, och det kan ock så vara. Dock vill jag ej dö i ett badkar, utan heldre såsom en konung.*» Då stego hans vänner till och hjelpte honom upp. Derpå skickade Harald sändemän till Sigurd Ring i Uppsala med ett bud: »*att danskarne tyckte H[illegible] vara för gammal, derföre ville han falla, som en k[illegible] anstod, i striden. Han bad alltså, att Ring skull[illegible] så stor krigshär, han förmådde, och dermed möta [illegible]*

vid Bråviken i Östergötland. De skulle då der försöka, hvem som vore mäktigast.» De började således rusta sig, och somliga säga, att de sju år beredde sig härtill. Det finnes dock andra berättelser, som förtälja, att Haralds krigsöfverste, Brune, hade med sin list uppretat konungarne mot hvarandra till detta krig. Ring hade sitt folk från Svearike, Westergötland, Norge och Helsingland. Der voro också många utmärkta kämpar, i synnerhet Ragvald den rådkloke och Starkotter, som ansågs för den störste kämpe på den tiden. Haralds här var från hela Danmark, Östergötland och norra Tyskland. Hären samlades i Öresund och var så stor, att man kunde gå på flottan såsom på en bro öfver hafvet från Seland till Skanör. I konung Haralds här var Ubbe från Friesland den namnkunnigaste. Der voro ock trenne sköldmör, Ursina, som bar Haralds banér, Heide och Veborg och dessutom många andra stora kämpar. Derpå möttes härarna på Bråvallahed i Östergötland. Harald utsände sin fältöfverste Brune för att efterse, huru Ring uppställt sin här. Då han återkom och berättade, att Rings här stod i svinfylking, sade konung Harald: *»hvem hafver lärt konung Ring det? Trodde jag dock, att ingen kunde det, utom Oden och jag. Eller vill Oden nu göra mig segerlös, det jag aldrig förr varit? Vill jag då heldre, att han låter mig falla med hela min här i striden.»* Derpå lät han Brune uppställa folket, och emedan han sjelf ej förmådde gå, lät han sätta sig i en vagn.

ÅTTONDE KAPITLET.

BRÅVALLA SLAG.

(Omkring 740 år efter Kr.)

När allt således var färdigt, läto höfdingarne blåsa i krigslurarna, hvarpå härarna uppgåfvo ett stort härskri.

och gingo så emot hvarandra. Det blef nu ett skarpt och träffeligt slag, och de gamla sagor förtälja, att ingenstädes i Nordlanden har så mycket och utvaldt folk stridt tillsammans. När slaget varat en stund, gick Ubbe den frisiske fram ur konung Haralds krigshär emot fienden. Främst i spetsen af konung Rings fylking gick kämpen Ragvald den rådkloke, och emot honom vände sig Ubbe. Då såg man emellan dessa storhuggande män ett hårdt och märkeligt envig, der många och förfärliga hugg utdelades och uppburos. Dock lyktades det så, att Ragvald måste segna död ned till jorden. Derpå nedhögg Ubbe också kämpen Tryggve, som stod näst Ragvald. När Adils söner från Uppsala sågo detta, vände de sig begge emot honom, men så märkelig kämpe, var han, att han fällde dem båda, och den tredje, Yngve, dertill. När konung Ring såg detta, ropade han högt: »*att det vore skam låta en man så förhäfva sig öfver en hel här; och hvar är nu Starkotter, som tillförene aldrig fruktade stiga fram i striden?*» Starkotter svarade: »*denne Ubbe är ett hårdt mannaprof, och svårt är det nu att vinna, herre! dock vill jag ej undandraga mig.*» Derpå gick han emot Ubbe, och skiftade de många och väldiga hugg sinsemellan. Slutligen gaf Starkotter Ubbe ett ganska svårt sår, men hade sjelf förut fått sex stora sår, så att Starkotter tyckte sig aldrig tillförene hafva varit i sådan vånda. Nu trängde krigshoparna fram på båda sidor emellan dem och åtskiljde bägge kämparne. Ubbe nedhögg då kämpen Agnar, derpå fattade han svärdet med begge händerna, och röjde sig en bred väg tvärtigenom kung Rings krigshär, varande nu blodig allt upp till axlarna. Bakom Rings krigshär voro telemarksboarna från Norge uppställda. Deras förnämsta idrott var att skjuta med båge, så att den öfriga hären tyckte sig hafva liten hjelp af dem, derföre hade de fått den bakersta platsen. När de nu sågo Ubbe komma midt igenom hären emot sig, sade de sinsemellan: »*nu s[illegible] t rönas, att vi äfven äro tappre män, och icke så [illegible], som de andra akta oss före; och vi låta denne va[illegible]*

mål en stund för våra pilar.» Hadder, Horde och Hroallder ibland dem voro så goda skyttar, att de sköto igenom Ubbe med tjugofyra pilar. Dock felades honom ej frimodighet, utan försvarade han sig tappert, allt tills han föll död neder. Han hade då förut nedlagt sex kämpar och sexton andra män, samt dessutom illa sårat elfva andra kämpar.

Sköldmön Veborg gick nu fram emot svenskarne och fällde kämpen Sote. Derpå mötte hon Starkotter, och slogos de; men hon var så vig och skicklig att föra vapen, att hon gaf Starkotter ett hugg, hvarmed hon lösskar köttet på kindbenet och hakan. I detsamma kom Torkil djerfve dertill och nedhögg henne; men Starkotter stoppade skägget i munnen och bet deri, qvarhållande sålunda det lösa köttet, och var han nu blefven mäkta vred. Han bröt häftigt in i danska krigshären och nedhögg kämparne Hake, Ella, Borgar och Hjorter efter hvarandra. Derpå rusade han emot sköldmön Ursina, som bar konung Haralds banér. Hon sade då: *»visst är det dödsraseriet, som kommit på dig, och lärer nu din dödsdom vara för handen.»* *»Först skall du fälla konungens banér»*, sade Starkotter och dermed högg han venstra handen af henne. I detsamma angrep kämpen Brae honom, men Starkotter fällde både honom och kämparne Grepe den gamle och Håte, men han fick också sjelf många och stora sår. När nu Harald såg det myckna manfallet bland sitt folk, ställde han sig på knä i vagnen, emedan han ej förmådde stå på annat sätt, och tog ett kort svärd i hvardera handen. Derpå lät han köra vagnen midt ibland fienderna, huggande och stickande på båda sidor om sig, och fällde på detta sätt många män, och tycktes han vara mycket manlig samt göra stora bragder efter sin höga ålder. Slutligen slog hans egen fältöfverste, Brune, honom med en klubba på hjelmen så, att hufvudet remnade och konungen störtade död ur vagnen. När konung Ring såg vagnen tom, förstod han, att Harald vore slagen. Han lät derföre blåsa till stillestånd, och erbjöd danska krigs-

hären frid och skonsmål, som den ock antog. Andra morgonen lät konung Ring noga ransaka på valplatsen efter Haralds lik. Först mot middagen fanns det under en stor hög af döda. Ring lät upptaga, tvätta och hederligen sköta det efter gammal sed och lägga det i konung Haralds vagn. Derpå uppkastades en ganska stor hög. Sedan spändes den häst, som dragit Harald under striden, för vagnen, och drogs så konunga-liket in i högen. Der slagtades hästen och konung Ring lät bära dit in sin egen sadel, och gaf den åt sin frände konung Harald, bedjande honom med den rida och gästa Oden i Valhall. Derpå lät han göra ett stort gästabud och graföl. Innan det slutades bad han alla kämpar och förnämliga män, som der voro, att med gåfvor och prydnader hedra konung Harald. Då inkastades dit många dyrbara ting, stora armringar och goda vapen. Derpå blef högen noggrannt tillsluten och förvarad. Men konung Ring blef nu ensam rådande öfver hela både Svea och Dana välde.

NIONDE KAPITLET.

SLAGET VID JARNAMODIR.

Konung Sigurd Ring egde till drottning Alfhild, dotter af konung Gandalf i Alfhem[1]). Hon var ganska skön till utseendet, såsom hela hennes slägt. Med henne hade han en son, som kallades Ragnar, hvilken blef mycket stor och stark, liksom hans stamfader, Ivar Vidfamne, men dertill bråddes på sitt möderne, emedan han blef den skönaste man.

På denna tiden voro tvenne mycket ryktbara kungar i Tyskland, Gunnar och Hogne. De voro konung Gjukes söner och kallades derföre Gjukungar. Men som Si[gurd] Ring var en ganska mäktig konung, så trodde [...]t

1) Alfhem var Bohusläns gamla namn.

ingen tordes stå honom emot. Han skickade derföre sändebud till Gjukungarne, att de antingen skulle betala skatt eller strida emot honom. Gjukungarne valde det sista, och sändebuden utstakade med hasselstänger den blifvande stridsplatsen vid Jarnamodir i Holstein. Sommaren derpå möttes krigshärarna der, och Gjukungarne hade med sig sin svåger Sigurd, som kallades *Fafnisbane*, emedan han ihjelslagit ormen Fafner. Denne Sigurd var den störste och förnämste kämpe, som omtalas i de gamla sagorna, och hans like säges aldrig hafva funnits. Sigurd Ring var sjelf i krigståg emot Kurerna, derföre anfördes nordiska hären af hans båda svågrar, Alf och Alfarin. Der blef nu ett häftigt fäktande, ty desse bröder gingo manliga fram i striden. Det var ock med dem en stor man, likare en jätte än en karl. Han bröt in i Gjukungarnas här och dräpte hästar och folk omkring sig, så att ingen kunde stå emot honom. Konung Gunnar, den äldste af Gjukungarne, sade detta ej länge duga, utan bad Sigurd gå emot denna mandråparen. Sigurd Fafnisbane gjorde så, och frågade *hvem han vore*. »*Jag är Starkotter, Storverks son från Norge*», sade den store mannen. »*Nog hafver jag hört dig omtalas*», svarade Sigurd, »*men oftast till det värsta, och bör du derföre ej sparas.*» »*Hvem är du*», genmälte Starkotter, »*som är så stor i orden emot mig?* »*Jag heter Sigurd*», sade den andre. »*Är det du, som kallas Fafnisbane?*» frågade Starkotter åter. »*Så är det*», svarade Sigurd. Då blef Starkotter rädd och skyndade sig undan, men Sigurd slängde sitt goda svärd Gram efter Starkotter, så att fästet träffade denne på käkbenet, och tvenne oxeltänder flögo ut dervid, och ansågs detta vara ett ganska nesligt hugg för Starkotter. Men han flydde ur striden och med honom hela den nordiska krigshären. Gjukungarne foro hem i sitt land igen och sutto der i fred. Men det var en sägen, att dessa Starkotters oxeltänder voro så stora, att en af dem sedan nyttjades till klockkläpp i ett kyrktorn i Danmark.

TIONDE KAPITLET.

SIGURD RINGS DÖD.

Konung Ring var nedfaren till Viken[1]), för att bilägga några tvistigheter mellan underkonungarne, och var han nu ganska gammal. Det hölls då ett stort offer, dit mycket folk kom, och ibland andra konung Alfs dotter från Wendsyssel[2]), som för sin skönhets skull kallades Alfsol. Oaktadt sin ålderdom blef konung Ring förälskad i henne och begärde henne sig till äkta, fastän gudarne sådant vid ett offer hade afstyrkt. Men Alfsols bröder, Alf och Inge, nekade *att gifva en så skön mö åt så gammal och skrynklig gubbe.* Ring harmades högeligen, att hans egna undersåtare vågade gifva honom sådant svar; och förkunnade dem derföre krig efter offrets slut. Nu voro väl Alf och Inge tappra män, likväl fruktade de konung Rings öfvermakt, och gåfvo derföre Alfsol förgift, på det hon ej skulle falla i Rings händer. Sedan gingo de mot konungen; men manfallet vände sig snart på brödernas sida. Alf blef nedhuggen af Ragnar, som nu var med sin fader, och häraf fick namnet Alfbane. Inge föll också, och deras här flydde. Sigurd, som sjelf hade blifvit mycket sårad i striden, befallte uppsöka Alfsol, och då han blott fick hennes lik, ville han ej längre lefva. Han lät derföre bära alla de döda kropparna på ett skepp. Sjelf satte han sig vid styret i bakstammen, och lade Alfsol bredvid sig der. Sedan lät han med svafvel och beck itända skeppet, hissade upp alla segel, och styrde med en stark vind ut till hafs, sägande *sig vilja komma med prakt och såsom en berömlig konung till Oden.* Då han kom utom skären, stack han svärdet igenom sig sjelf och föll så död öfver sin älskade Alfsol. Skeppet dref ut till hafs och förgicks der; men Ragnar lät sina män på strandbrädden uppkasta en stor hög.

---

1) **Viken** kallades norska och bohuslänska kusterna vid gatt.

2) **Wendsyssel** var ett härad på Jutland.

SJUNDE BERÄTTELSEN.

OM RAGNAR LODBROK OCH HANS SÖNER.

FÖRSTA KAPITLET.

OM TORA BORGARHJORT.

På denna tid var i Östergötland en rik och mäktig jarl, benämnd Herröd. Han härstammade från Asarne genom Odens son, Göte, och var sjelf mycket beryktad för sin tapperhet. Han hade en dotter, kallad Tora, och alla sade, att hon var den skönaste och förståndigaste jungfru, och en sådan, som bättre är att ega än umbära. Hon fick det tillnamnet *Borgarhjort*, emedan hon satt i ett loft, omstängd med en skidgård, som en *borg*, och derföre, att hon i skönhet så öfverträffade andra qvinnor, som *hjorten* andra djur. Jarlen ville på allt sätt fröjda henne, derföre gaf han henne en liten och mycket fager lindorm, som han fått i ett trollägg i Bjarmaland. Ormen var i början ringlagd i en liten ask, men begynte snart att växa så att han ej mera fick rum i asken. Slutligen växte han så mycket, att han ej rymdes i kammaren, utan låg utanför rundtomkring skidgården, varandes så stor, att hufvud och stjert nådde tillsammans. Han blef tillika så argsint och ond att vidfås, att ingen tordes gå till jungfrun, mer än den som gaf ormen mat, och förtärde han en hel oxe i målet. Jarlen tyckte sig hafva mycket men af allt detta, och gjorde slutligen det löfte, att han skulle gifva sin dotter med stor hemgift åt den man, eho det vore, som dräpte ormen. Detta löfte spordes vida omkring; men så stor var allas fruktan för ormen, att ingen vågade försöka vinna den höga lönen.

ANDRA KAPITLET.

RAGNAR FÅR TORA BORGARHJORT.

Ragnar, Sigurd Rings son, var vid denna tiden fullväxt, och for omkring med godt manskap på sina härskepp, och ansågs redan vara en makalös kämpe. Han hörde Herröd jarls löfte omtalas, men låtsade, som han ej gåfve någon akt derpå. Emellertid lät han göra sig en underlig klädnad af ludna skinn, samt en likadan kappa. Dessa lät han koka i beck, sedan draga i sand och sist tillhårdna. Sommaren derpå höll han med sina skepp till Östergötland och lade dem der i en lönvik. Tidigt i ljusningen nästa morgon påtog Ragnar sin underliga klädnad, gick ensam upp på landet, begifvande sig till jungfruburen. Han såg då, hvar ormen låg, stötte till honom med spjutet, och innan ormen hann försvara sig, gaf Ragnar honom den andra stöten, tryckande så väldeligen till, att spjutet gick tvärt igenom ormen, hvarvid ormen tog sig så hårdt, att han ristade spjutskaftet tvärt utaf. Ormen sprutade väl mycket etter öfver Ragnar, men den hårda klädningen afhöll det. Ormen hade äfven fått sitt banesår, och så stort gny vardt i hans dödskamp, att hela jungfruburen darrade deraf. Härvid vaknade qvinnorna i loftet, och Tora tittade ut genom vindögat[1]) för att efterse, hvad det vore. Hon såg då der utanför en storväxt man; men, som det ännu var blott i grådagningen, kunde hon ej klart skönja hans anletsdrag. Hon frågade derföre, *hvem det vore, och hvad han ville?* Ragnar svarade då med detta qväde;

För väna qvinnan och visa
Ville jag lifvet våga.
Fjällfisken (ormen) fick dödssår
Af femtonårig yngling.

---

1) Vindöga, öppning på väggen i stället för fönster, des med träluckor.

Mera sade han ej, utan gick straxt bort, hafvande med sig det afbrutna skaftet, men sjelfva spjutet stod qvar i såret på ormen. Tora förstod, att han omtalat sitt ärende och sin ålder, och undrade hon, om det varit en menniska eller ett troll, emedan hans växt var jättelik, helst för hans år. Om morgonen blef allt detta berättadt för jarlen, som borttog spjutet, och befanns det så tungt, att få förmådde föra det. Han lät då pålysa ett allmänt ting öfver hela sitt välde, tänkande, att den, som dräpt ormen, skulle till bevis derpå medföra det afbrutna spjutskaftet.

Ragnar försporde också till sina skepp, att ting var stämt i grannskapet. Han gick derföre dit med hela sin här, och stannade med den ett stycke från den öfriga folkhopen. Jarlen stod nu upp och begärde ljud. Han *tackade först de församlade männerne, att de hade efterkommit hans kallelse.* Sedan berättade han hela händelsen med ormens död; bedjande tillika, *att den, som egde det passande spjutskaftet, skulle framvisa det, sägande sig vilja hålla sitt löfte mot hvem det vore, hög eller låg.* Nu blef spjutet kringburet för alla, men ingen kunde uppvisa skaftet. Slutligen bars det också för Ragnar. Han sade då spjutet vara sitt, och uppviste skaftet, som dermed noga inpassade. Då förstodo alla, att det var han, som slagit ormen. Jarlen lät derföre göra ett stort gästabud åt honom och hans män. Då Ragnar der fick se Tora, tycktes hon honom vara öfvermåttan skön, och han begärde henne derföre sig till drottning. Detta blef honom jakadt, och vardt alltså gästabudet till ett stort och präktigt bröllop förvandladt. Efter detta förde Ragnar sin drottning hem i sitt rike, och blef han mycket berömd för denna färden. Tillika fick han för sin underliga klädnads skull tillnamnet *Lodbrok*, d. v. s. luden byxa.

TREDJE KAPITLET.

TORA BORGARHJORTS DÖD.

Efter detta satte Ragnar sig att styra sin faders rike. Sjelf bodde han i Lejre, men hade Harald Hildetands son, Eisten-Beli, att såsom underkonung regera i Uppsala öfver Svea välde. Ragnar älskade Tora ganska mycket, och satt för hennes skull ofta hemma i sitt rike, dragande ej så mycket ut på vikingatåg som tillförene. Tora gaf honom tvenne söner, Erik och Agnar, hvilka blefvo både fagrare och starkare än andra menniskor, och fingo dertill lära allsköns idrotter och öfningar. Det hände en gång, att Tora blef sjuk, och tilltog det så, att hon slutligen dog deraf. Detta tycktes Ragnar en stor sorg, och han sade sig icke mer vilja ega någon qvinna. Han trifdes nu ej mera hemma, utan satte sina män och söner att styra sina riken, farande sjelf ut i härnad för att skingra sin sorg.

FJERDE KAPITLET.

OM ASLÖG.

Sigurd Fafnisbane i Tyskland var, som förbemäldt är, den störste hjelte bland alla de folk, som tala det nordiska språket. Han hade med sköldmön Brynhilda en dotter, som kallades Aslög och uppföddes hos Heimer, Brynhildas fosterfader. Sigurd Fafnisbane blef sviken af sina svågrar och dödad, tillika med hela sin ätt, och Brynhilda afhände sig sjelf lifvet af kärlek till Sigurd. Men Heimer sörjde så mycket sin fosterdotters död, att han ej trifdes hemma, eller kunde sköta sina egodelar. So[m] Aslög var den enda öfverlefvande af Sigurd Fafnisb[anes] ätt, så förstod Heimer, att Sigurds fiender skulle leta att förgöra henne. Han lät alltså förfärdiga sig e[n]

ska stor harpa, i hvilken han gömde flickbarnet jemte mycket guld och dyrbarheter. Derpå började han vandra upp åt Nordlanden undan Sigurds fiender, bärande alltjemt harpan med sig. Då han kom till strömmar i ensliga skogslunder, lät han jungfrun någon gång stiga upp ur harpan och två sig; men annars var hon beständigt der innelyckt, och då hon gret ibland, tyckande sig vara ensam och öfvergifven, så slog Heimer på harpan så konsteliga, att jungfrun tystnade och lyddes derpå. Men sjelf trifdes Heimer ingenstädes, och all verlden tycktes honom öde och tom, sedan Sigurd och Brynhilda voro borta.

Efter långa vandringar kom han en qväll till ett torp, som hette Spangarhed, i Norge. Der bodde blott Åke, en gubbe, med sin käring, Grima. Hon var ensam hemma och frågade *hvem han vore.* Han sade *sig vara en stafkarl* (tiggare) *samt begära härberge öfver natten.* Men då han värmde sig vid spisen, såg Grima vid eldskenet en gyllene armring skimra fram undan Heimers slitna kläder samt något dyrbart broderadt kläde sticka ut ur harpan. Grima jakade då till hans begäran, men sade, *att han svårligen kunde få någon ro i stugan, för hennes och hennes gubbes munkäbbel. Hon bad honom derföre lägga sig ute i en lada,* och Heimer gjorde så. — När gubben litet derefter kom hem, berättade Grima hela denna händelse, samt råder gubben *att mörda Heimer i sömnen; de skulle då få rikedomar nog att lefva af utan bekymmer och arbete.* Gubben svarade, *att det syntes honom illa gjordt svika sin gäst.* Men Grima säger: »*litet är du man för dig och ganska rädd. Dock skall du antingen dräpa honom, eller också tager jag honom till man och vi dräpa dig. Och må du det veta, att han ville locka och tubba mig i qväll före din hemkomst.*» Häröfver blef gubben Åke mäkta uppretad, och gick det alltså, som käringen ville. De smögo till ladan, och gubben högg med yxan den sofvande Heimer banesår. Derpå buro de harpan in i stugan och slogo der upp eld. De ville nu öppna henne, men hon var så konstigt sam-

manfogad, att de ej kunde utleta det, utan måste sönderbryta henne. De funno då der mycken rikedom, men derjemte flickbarnet. Då sade gubben: »*nu sannas ordspråket, att olycka följer den som svikit godtrogen gäst.*» Grima frågade Aslög *hvad hon hette.* Men Aslög svarade intet, utan låtsade vara stum. »*Illa går det med vårt företag*», sade gubben, »*och efter min spådom: eller hvad skola vi nu göra med detta barnet?*» Grima sade: »*vi skola utgifva det för vårt eget barn, och skall hon kallas Kraka efter min moder.*» »*Det lär ingen tro*», svarade gubben, »*att vi, som äro så fula och vanskapliga hjon, kunna hafva en så fager dotter.*» »*Icke lär du hitta något godt råd*», genmälde käringen; »*men jag skall nog sörja derför. Hon skall hafva tjära öfver hufvudet, så tror jag, att håret ej skall växa så mycket. Dertill skall hon vara trasigt klädd och förrätta de hårdaste sysslor.*» Så skedde, och Aslög växte der upp i stor fattigdom, och talade aldrig, utan ansågs vara stum.

FEMTE KAPITLET.

RAGNAR FINNER ASLÖG.

Vid denna tiden for Ragnar Lodbrok omkring på vikingatåg för att fördrifva sorgen öfver Toras död. En sommar höll han till Norge och lade en qväll sina skepp i en vik. Om morgonen sändes matsvennerne i land för att baka bröd. De sågo ett hus der bredvid, dit de gingo för att kunna baka med mera beqvämlighet; detta var Spangarhed. Kraka hade tidigt om morgonen gått ut för att valla kreaturen: men då hon fick se, att så många skepp voro ditkomna, började hon tvätta och kamma sig, ehuru Grima sådant förbjudit. Hon var nu den sköı[illegible] e qvinna, och hennes hår så långt, att det räckte [illegible] r henne på alla sidor till marken. Hon gick sedan [illegible], och hade matsvennerne då redan börjat elda ba[illegible]

De frågade Grima, *om Kraka vore hennes dotter*. Grima jakade härtill. »*Olika ären i då*», sade matsvennerne; »*ty hon är den skönaste jungfru, men du mycket ful och troll-lik*». Grima svarade: »*jag hafver också varit hållen för ganska däjelig den tid jag var i min faders by; fast ingen numera kan se det, emedan jag mycket förändrats.*» De begärde nu, att Kraka skulle knåda degen åt dem, men de sjelfva skulle baka och steka brödet. Kraka gjorde så; men matsvennerne kastade alltjemt ögonen efter henne, försummande så sitt göra, att allt brödet blef illa brändt.* När de kommo åter till skeppen, sade folket, att de borde straffas för deras vårdslöshet, ty aldrig hade bröd varit så jemnilla bakadt Ragnar efterfrågade orsaken härtill, och matsvennerne bekände allt, sägande sig aldrig hafva sett vänare jungfru. »*Hon är dock icke jemnskön med Tora*», sade Ragnar; men de påstodo henne i ingen del vara sämre. Detta tycktes Ragnar mycket sagdt, och förordnade han derföre några män, som skulle efterse, om så vore, annars skulle matsvennerne lida stort straff, emedan de skymfat Toras minne. Det stormade mycket den dagen, så att sändemännen ej kunde fara. Då de dagen derpå lagade sig tillreds, tillade Ragnar: »*att om Kraka vore lika skön, som Tora, skulle hon komma ned till Ragnar, hvarken klädd eller oklädd, hvarken mätt eller fastande, hvarken ensam, ej heller med sällskap.*» Sändemännerne foro åstad och funno ej för mycket vara sagdt om Krakas skönhet. De framförde derföre sin konungs helsning och bud. När Grima det hörde, sade hon: »*den konungen lär ej vara rätt klok.*» Men Kraka sade: *att hon skulle efterkomma hans begäran, dock ej förr än följande dagen.* Dermed foro sändebuden till skepps. Morgonen derpå kom Kraka till stranden. Hon hade då sitt hår utslaget rundt omkring sig samt omvefvadt med ett nät. Hon hade förut ätit en hvitlök, samt hade gubbens vallhund med sig, och troende hon sig så hafva uppfyllt Ragnars begäran. Hon gick ej ombord förr, än hon fått löfte om frid och säkerhet för

sig; hvarefter Ragnar ledde henne in på kungs-skeppet i tältet, och tyckte sig aldrig hafva funnit vänare mö. De talades vid en stund; slutligen qvad han:

Väldige verldsfader!
Väl du nu gjorde,
Om mön, den milda,
Mig månde nu famna.

Kraka svarade:

Har frid Herren lofvat,
Hålle han den också!
Kraka har kommit.
Konungen låte henne fara!

Ragnar bad nu sin skattgömmare framtaga den guldsömmade silfkjortel, som Tora hade egt, och böd den åt Kraka med dessa orden:

Förstår du väl sådant?
Vill silfkjorteln du hafva,
Som Tora-Hjort prydde?
Dig passar den väl.
Lekt hafva de hvita
Hennes händer på denna.
Fager och vänlig
Hon var mig till döden.

Kraka svarade:

Ej törs jag taga
Tyget, det silfmärkta,
Som Tora-Hjort prydde;
Det passar ej mig.
Kraka jag kallas.
I kolsvart vadmal
Jag på stenar vid stranden
Ständigt getter drifvit.

»*Och vill jag nu fara hem*», sade Kraka; *konungens hug ej skiftas, må han framdeles sända mig.*» Härpå går hon till Spangarhed.

SJETTE KAPITLET.

RAGNAR FÅR KRAKA.

Ragnar for dit han hade ämnat sig; men det dröjde ej länge förrän han kom tillbaka till Spangarhed och sände män efter Kraka. Hon gick då för Åke och Grima och sade *sig vilja bortfara.* »*Och vet jag väl*», sade hon, »*att i dräpten min fosterfader, och har ingen gjort mig större men än i. Dock vill jag ej göra eder något ondt; men det önskar jag, att hvar dag må blifva eder allt värre och den sista aldravärst.*» Härmed gick hon till skeppen, och blef der väl emottagen. Om qvällen ville Ragnar, att de skulle hvila tillsammans, men Kraka afslog det, sägande det vara hederligare både för dem och deras arfvingar, om de väntade, tills riktigt bröllop vore hållet hemma i hans rike, och Ragnar lät henne råda deri. Då de kommit hem, tillställdes der ett dyrbart gästabud, hvarunder Ragnars bröllop blef drucket. Ragnar fick många söner med Kraka. Den äldste hette Ivar. Han hade öfverallt i kroppen brosk i stället för ben, och kunde derföre icke gå, utan måste låta bära sig på bår. Han var mycket storväxt och stark, och dertill ganska vis och förståndig. Den andre hette Björn. Han fick sedan det tillnamnet *Jernsida,* emedan han aldrig bar något harnesk i striden, utan gick med bar kropp, så att folket trodde att han genom trolleri ej kunde såras. Den tredje hette Hvitserk och den fjerde Rognvald. De växte upp och blefvo stora och starka män, och lärde sig allsköns konster och idrotter.

SJUNDE KAPITLET.

RAGNARS SÖNER INTAGA HVITABY.

De äldre bröderne, Erik och Agnar, voro emellertid ute i härnad, och förvärfvade sig mycket egodelar och

beröm. De yngre bröderne tyckte sig ej heller böra längre sitta hemma, utan heldre fara bort och vinna ära och loford. De fingo alltså af Ragnar härskepp, med hvilka de höllo ur landet, hafvande många strider, men alltjemt seger, så att deras rikedom och manskap förökades. Ivar sade nu, *att de borde företaga något svårare, så att man riktigt kunde få röna deras raskhet; och ville han, att de skulle angripa staden Hvitaby*[1]*); ty dit hade många tappra konungar, äfven deras fader, Ragnar, kommit, men alla hade måst fara derifrån med oseger, för stadsfolkets tapperhet och det myckna trolleri der öfvades.* Bröderne jakade härtill och seglade alltså till Hvitaby. De förordnade sin broder Rognvald med något folk att stanna qvar vid stranden, dels för att vakta skeppen, och dels emedan han syntes dem för ung till en så svår strid, som de nu väntade. Derpå gingo de upp mot borgen. Men de gamla sagor berätta, att der funnos tvenne qvigor, som voro så förtrollade, att ingen mäktade stå dem emot eller höra deras råmande. Bergfolket ställde sig upp emot brödernas folk, och släppte qvigorna lösa, hvilka lupo fram med råmande och ett elakt läte, så att hären förskräcktes dervid. Detta ser Ivar, der han bars på sköldar. Han tager alltså sin båge och skjuter dermed qvigorna till döds, hvarefter striden började vända sig. Emellertid säger Rognvald vid stranden till sina män: »*sälla äro mina bröder och deras folk, som hafva slik skämtan och tidsfördrif. Oss hafva de här qvarlemnat, emedan de allena vilja hafva äran; ty skolom vi af eget råd gå dit upp.*» De gjorde så, och Rognvald gick så häftigt fram i striden, att han snart föll; men de andra bröderne fördrefvo slutligen bergfolket, borttogo all lös egendom, nedbröto hela borgen och foro derpå hem.

1) En stad i England.

ÅTTONDE KAPITLET.

KRAKA GIFVER SIG TILLKÄNNA.

Östen med tillnamnet Beli, Ragnars underkonung i Uppsala, var mäktig och slug, dock illrådig. Han var en stor offerman, och det förtäljes, att han hade en förtrollad ko, kallad *Se-belja*[1]), åt hvilken han offrade; och då fiender kommo i landet, släpptes *Se-belja* ut emot dem, hvilka då af hennes råmande och trolleri skulle blifva så förvirrade att de började slåss sinsemellan. För detta allt var konung Östen mycket fruktad och satt i god fred.

En sommar kom Ragnar dit och Östen lät göra ett stort gästabud emot honom. Östen hade en dotter, benämnd Ingeborg, hvilken var mycket frid och skön, och befallte han henne skänka i för sig och Ragnar på gästabudet. Då uppkom det talet bland Ragnars män, att det vore hederligare, om Ragnar hade sådan konungadotter som Ingeborg, än en torparedotter som Kraka, till drottning. Dessa ord kommo slutligen till Ragnars öron, och tyckte han männerne ej hafva illa talat. Han trolofvade sig derföre med Ingeborg, men bröllopet uppsköts till nästa sommar. Derpå for Ragnar hem, men förbjöd sina män att omtala för någon denna trolofning. Kraka gör ett stort gästabud emot honom, och om qvällen, då de hvila tillsammans, frågade hon honom efter tidender. Han sade sig inga veta. »*Om dig ej lyster att berätta tidender*», säger Kraka, »*så må jag göra det; och är det sällsamt, att en konung trolofvar sig en qvinna, och har dock en annan förut. Men jag vill nu uppenbara för dig, att jag ingalunda är en torpare-dotter, utan en kungsdotter af mycket högre börd än Ingeborg, både på fäderne och möderne.*» »*Hvem var då din fader?*» frågar Ragnar. Hon svarar: »*det var Sigurd Fafnisbane, och min moder var sköldmön Brynhilda, konung Budles dot-*

1) D. ä. ständigt råmande.

ter.» *»Olikligt synes mig*, sade Ragnar, *»att deras dotter skulle heta Kraka och uppfödas på Spangarhed»*. Men hon berättade nu sitt rätta namn vara Aslög, samt allt hvad henne händt, och tillade hon, *att till tecken på sannfärdigheten häraf skulle den son, med hvilken hon nu gick, hafva liksom en orm i sitt öga.* Någon tid derefter födde Aslög en son, som också hade bemälte tecken, hvarföre han äfven vardt kallad *Sigurd Orm i öga.* När Ragnar försporde detta, gladde han sig högeligen deråt, tänkte ej mera på Ingeborg, utan älskade Aslög nu ej mindre än i början.

ANDRA KAPITLET.

AGNARS OCH ERIKS DÖD.

Konung Östen tyckte sig och sin dotter vara stor sidvördnad bevisad, då konung Ragnar ej ville hålla sin trolofning. Alltså uppstod fiendskap mellan båda konungarne. När Agnar och Erik hörde detta, rustade de sig att härja på Sverge. Då de sköto ut fartygen, kom en man att stå i vägen för Agnars skepp, så att han deraf fick sin bane. Detta tyckte folket vara ett ondt förebud, men bröderne aktade ej derpå, utan höllo ändå till Sverge. Der framforo de brännande och härjande allt ända till Uppsala, der Östen genom pilbud och budkaflar samlat en stor här emot dem. Han dolde två tredjedelar af hären jemte kon Se-belja i en skog der bredvid, och den öfriga tredjedelen uppslog sina härbodar på fältet. Då bröderne framkommo och sågo Östens här, tyckte de sig dermed vara jemnstarka, och angrepo den med stor frimodighet. Men, då de voro invecklade i striden, framkom den öfriga delen af konungens krigshär, och blef det då svårt för bröderne att stå emot öfvermakten. Dertill berä att deras män blefvo så förvirrade af Se-beljas böla att de började strida sins emellan. Agnar och Erik vr sig ändå manligt, och bröto flere gånger tvärt ige

Östens troppar. Slutligen måste dock Agnar falla, hvilket då Erik såg, stridde han förtviſladt, ej aktande, om han der fölle eller ej. Slutligen blef han dock i denna vefvan öfvermannad och fasttagen. Sedan gick Östen till Erik och böd honom fred och förskoning, läggande dertill, att han ville gifva Erik sin dotter Ingeborg som bot för Agnars död. Men Erik qvad deremot:

Jag ej vill för broder min
Jungfrufamntag köpa,
Icke höra, huru Östen
Helsad varder: Agnars bane;
Eljest grete mig ej moder;
Män ej drucke då mitt minne.
Låten derför spjutens spetsar
Stinga mig igenom lifvet!

Han begärde derpå, *att hans män skulle få fara med frid hem igen, men att spjut skulle sättas ned i vallen med uddarna uppåt, och han sedan kastas på dem.* Östen sade *detta skola ske, änskönt Erik utvalde det som vore illa för dem begge.* Då spjuten voro nedsatte, drog Erik en ring af sin hand, och lemnade den till sina män att frambäras till Aslög, qvädande sålunda:

Fort skolen i orden föra:
Fallne äro Eriks kämpar.
Svårt lär Aslög sörja,
Så snart min död hon spörjer.
Skall ock den stjufmodren
Sina söner det säga.

Derpå blef han kastad på spjuten; då såg han en korp flyga öfver sig, och qvad då:

Här klankar nu korpen
Högt öfver hufvudet.
Godt gästabud vill han sig
Göra af mig.
Illa lönar han de många stekar,
Jag i strider honom skurit.

Derpå lät han sitt lif med stor frimodighet, men hans män foro åter till Lejre. De funno Aslög ensam hemma, ty Ragnar var ute i härnad, och hans söner likaså. Männerne trädde fram för henne, och sade sig vara Agnars och Eriks likmän. Då frågade hon med stor ångest, *hvad tidender de förde? Om svearne voro i landet, eller om konungasöner fallit?* Härpå förtäljde männerne, huru allt tillgått, och när de kommo till Eriks qväde, då han skickade henne ringen, märkte folket, att hon fällde tårar, hvilka voro som blod till utseendet och hårda som hagelkorn, hafvande ingen menniska sett henne gråta förr eller sedan. Hon sade *sig nu vara ensam och ej något förmå, dock skulle hon framdeles nog väcka hämnd efter Agnar oeh Erik, som om de varit hennes egna söner.*

TIONDE KAPITLET.

ASLÖG OCH HENNES SÖNER.

Straxt härefter kommo hennes egna söner hem från Hvitaby. De berättade henne då Rognvalds död, men hon sörjde honom dock icke mycket, utan sade, *att hon förutsett, det han ej skulle länge lefva till någon ära.* »*Men det vill jag förtälja eder*», sade hon, »*att Agnar och Erik, de modigaste hjeltar, äro fallne; och blir det eder skamligt, om i ej hjelpen mig att hämnas det.*» Ivar Benlös svarade: »*aldrig kommer jag till Sverge att strida mot konung Östen och hans myckna trolleri.*» Häri instämde ock hans bröder. Då sade Aslög: »*det vet jag, att änskönt Agnar och Erik voro mina stjufsöner, skulle de icke hafva låtit eder ligga ett år ohämnade.*» Men Ivar svarade: »*ej gagnar det, att du qväder den ena uppäggelsen efter den andra åt oss; ty vi veta bättre ä. hvad fara der förestår.*» Aslög sade *dem ej vara liga män, som sådant fruktade,* och ämnade hon n bort, då hon ej kunde beveka sönerne; men Sigurd

i öga, som var tre vintrar gammal, hörde detta samtal. Han sade då: »*om du så längtar, moder, skall jag tre dagar härefter fara mot kung Östen; och skall han ej längre råda i Uppsala, om mina Disor*[1]) *duga.*» »*Du, min goda son*», sade då Aslög, »*skickar dig ärliga; men litet lära vi två förmå.*» Vid detta blygdes de äldre bröderne och lofvade ändtligen också sin hjelp. Alltså utrustades en stor krigshär emot Sverge. En del deraf skulle gå landvägen och anföras af Aslög, men sönerne foro sjövägen med flottan. Sedan möttes båda krigshärarna på bestämdt ställe, och började härja och bränna i Sverge, och ihjelslå allt det lefvande var.

ELFTE KAPITLET.

KUNG ÖSTENS FALL.

Landtfolket flydde undan för denna fejd till konung Östen. Han förstod nog, hvilka de vikingar voro, som kommit, utfärdade derföre budkaflar och kallade till sig alla som kunde vapen bära öfver allt Svearike. Han får således en stor krigshär tillhopa, med hvilken han tågar emot Ragnars söner, och uppkom då en ganska hård och häftig strid. Det är gamla mäns sägen, att kon Se-belja nu också var med i Östens här och med sitt bölande så förvillade och förskräckte fiendernas folk, att de alla, utom Ragnars söner, stridde sinsemellan. Men Ivar hade emellertid låtit göra sig en båge så stor, att ingen annan kunde sköta den. Derpå lät han bära sig fram i hären. Då sågo männerne, huru han spände bågen lika lätt, som den vekaste telning. Straxt derpå hörde de strängen smälla så högt, att de ej desslikes hört, och då sköt Ivar ut Se-beljas båda ögon. Hon föll dervid ned, men rusade åter upp och framåt, låtande nu värre än förut. Ivar befallte då

1) Disa kallades hvar enskild menniskas ödes-gudinna.

bäremännerne kasta honom på Se-belja, och dervid gjord
han sig för dem så lätt som ett barn; men då han fö
ned på Se-beljas rygg, blef han så tung som ett ber
så att han alldeles krossade henne till döds. Derpå up
muntrade bröderne sin här, och Björn och Hvitserk ging
modigt fram genom Östens troppar, så att största dele
nedgjordes och de öfriga togo till flykten. Slutligen fö
också konung Östen. Då läto brödern e striden upphör
och de efterlefvande få frid, och reste sedan hem ige

TOLFTE KAPITLET.

RAGNARS SÖNER INTAGA WIFILSBORG.

Ragnars söner voro jemt ute i härnad, och Sigur
Orm i öga växte snart upp, så att han följde med dem
De kommo en gång till en mycket stark borg, som hett
Wifilsborg, den de företogo sig att bestorma; men oaktad
deras raskhet, kunde de dock ej vinna borgen. Då bör-
jade de belägra den, men efter en half månads fåfäng
strid och många använda krigslister, gåfvo de hoppet för-
loradt och ernade fara dädan. Men bergfolket gick ut på
vallarna, och utbredde dyrbara kläden och tapeter, upp-
visade mycket guld och silfver, och sade gäckande, *att de
trott Ragnars söner vara tapprare än andra män; men
nu hade de erfarit, att så icke vore.* Derefter slogo borg-
folket på sköldarna och uppmuntrade sig inbördes med
höga härrop. Då Ivar hörde detta, gick det honom så
till sinnes, att han sjuknade och lades till sängs. Han
låg hela dagen utan att kunna säga ett ord; men mot
qvällen bad han att få tala med Björn, Hvitserk, Sigurd
och deras förståndigaste män. Han yppade då för dem,
att han uttänkt en krigslist, som de också utförde. De
gingo nämligen om natten hemligen ur sina härboda
nästgränsande skog och höggo sig stora vedbördor,
de buro tätt till borgväggen. Så fortforo de, tills

tyckte nog ved vara framme. Då antände de bålet, och blef en så stark låga och hetta deraf, att borgmuren sprack sönder och lossnade. Nu angrepo de den med valslungor, och lyckades det dem att bryta sig in på flera ställen. De dräpte då hvart menniskobarn, der inne fanns, bortröfvade alla egodelar och uppbrände hela fästet. Sedan foro de vida omkring och härjade öfverallt i södra Europa, ämnande sig ej stanna förr, än de intagit Rom. De mötte då en dag en gammal och gråhårig stafkarl, som sade sig hafva vandrat kring många länder. Honom frågade de, huru långt det vore till Rom. Då visade han dem två par utslitna jernskor, sägande, att han hade utnött dem på vägen från Rom. Detta tyckte de vara alltför lång väg för sig; de vände derföre om och fortsatte sina härjningar, så att ingen enda borg undgick dem. De blefvo alltså mycket namnkunniga och fruktade, så att intet barn fanns, som ej med förskräckelse visste att tala om Ragnars söner.

TRETTONDE KAPITLET

RAGNARS FÄRD TILL ENGLAND.

Ragnar satt emellertid hemma med Aslög i sitt rike, ej noga vetande, hvarest sönerne voro; dock hörde de dem mycket berömligt omtalas, med de ord: *att ingen kunde jemföras med Ragnars söner.* Då får Ragnar åter stor lust att draga i härnad, på det hans gamla krigsära ej skulle rosta, tyckande sig böra vara lika god med sina söner. Han eftertänker derföre hvart han skall vända sig. I sin ungdom hade han underkufvat en konung, som hette Hama i England; men nu hade dennes son Ella [1]) gjort uppror igen. Denne beslöt Ragnar åter kufva och lät derföre bygga tvenne ovanligt stora skepp

1) **Ella** kallas **Etelred** af engelsmännen.

samt utrusta en väldig krigshär. Vid ryktet härom började alla konungar deromkring frukta för sig och hålla noga vård om sina länder. Men då Aslög frågade *hvart han ernade sig*, svarade han henne: *till England.* Hon sade, *att han dertill borde hafva flera skepp.* Men Ragnar svarade: *»ej är svårt att med många skepp intaga England; men att göra det med blott två, det vore ett mannaprof utan efterdöme.»* Aslög invände åter, *att de stora skeppen ej kunde löpa in i de engelska hamnarna, utan skulle lida skeppsbrott i skären.* Men Ragnar hade satt sig detta i sinnet och kunde ej derifrån vikas; utan så snart god vind blåste upp, lät han manskapet gå ombord. Aslög följde Ragnar ned till skeppen och sade då: *att hon nu ville löna honom för Toras silfkjortel, som han fordom hade gifvit henne.*

> Dig unnar jag skjortan sida;
> Sömmad är hon icke,
> Men af hvitgrå håren
> Hel är hon väfven.
> Ej blöda dig benen,
> Ej biter dig svärdsegg
> I skjortan signad
> Åt stora gudar

Ragnar mottog gåfvan, och sade sig vilja följa hennes råd. Derpå reste han; men vid affärden kunde hvar och en noga skönja, att denna skilsmessa gick Aslög mycket till sinnes.

FJORTONDE KAPITLET.

RAGNAR LODBROKS DÖD.

Ragnar seglade nu till England, men en storm ka-stade hans skepp mot stranden, så att de sönderslo[illegible]. Dock kom allt manskap lyckligt undan med sina v[illegible], och Ragnar började straxt att härja och underku[illegible]

det. Men konung Ella, som genom sina kunskapare fått veta Ragnars resa förut, hade en mäkta stor krigshär församlad af hvarje man, som kunde föra vapen och rida häst i hela England. Ella utgaf den befallning i sin här, *att ingen skulle bära uddvapen mot Ragnar;* »*ty*», sade Ella, »*Ragnar har söner, som aldrig skola lemna oss i fred, om han faller här*». Men Ragnar iklädde sig en hjelm och den silkesskjorta, som Aslög förärat honom; andra skyddsvapen hade han icke. Derpå började slaget; och emedan Ragnar hade mycket mindre folk, så föll snart största delen deraf. Men han sjelf gick hela dagen fram och tillbaka genom Ellas troppar med mördande och så stora hugg, att ingen mäktade stå deremot. Slutligen föll allt hans folk, och han sjelf innestängdes mellan sköldar och blef sålunda fasttagen. De frågade nu, *hvem han vore;* men han svarade ej. Då sade Ella: »*han skall nog komma i värre mannarön, om han ej vill säga oss sitt namn.*» Derpå lät han kasta Ragnar i en ormgrop, med befallning att straxt upptaga honom, om han erkände sig vara Ragnar. Ragnar blef nu förd till ormgropen och ditkastad; dock rörde ormarna honom ej. Då afklädde männerne honom silkesskjortan, och nu hängde sig ormar på alla sidor vid honom. Då talade Ragnar och sade: »*grymta månde grisarna, om de visste galtens nöd, och hvad den gamle lider.*» Männerne förstodo ändå icke, att det var Ragnar, utan läto honom sitta qvar. Han började då besjunga sina fordna bedrifter och sina femtio strider, och kallas den sången Bjarkamal. Så lyda några verser deraf:

Vi huggit med svärd.
Har jag ej dröjt länge,
Då jag till Götaland gick
Och gaf Lindormen bane.
Då fick jag Tora.
Folket sedan mig kallat
Lodbrok, att ned jag lade
Lindormen i striden.

Vi huggit med svärd.
Heldre har dock ung jag varit,
När vi öster i Öresund
Öste blod åt fräcka vargar
Och förskaffade föda
Åt fotgula fåglar.
Gällt svärden gnisslade
I goda hjelmar.
Korpen vadade i valblodet,
Och vidt var hafvet blodfärgadt.

Vi huggit med svärd.
Hårfager möjadräng flydde
Arla om morgonen,
Och enkans talvän.
Sköldar såg jag spillras,
Stridsmäns lif spilldes
Det var mig som ung enka
I högsätet kyssa.

Vi huggit med svärd.
Hvad är härligare för hjeltar,
Än främst i spjutstormen
Falla i sin sår?
Ofta sörjer den svårast,
Som i stridsnöd ej varit.
Tungt är för den tappre
Den tröge till mod att väcka.

Vi huggit med svärd.
Håller jag det för jemt,
Att i svärds samqväm
En strider mot en.
Att en ej flyr för annan,
Fordom var kämpars adel.
Möars vän må alltid
Modig vara i svärdsdån.

Vi huggit med svärd.
Har jag dock alltid försport,
Att Nornornas lag vi lyda
Och ledas af Ödet.
Ej trodde jag, att Ella
Ända skulle mitt lif,
Då till hans stränder jag styrde,
Och förströdde hans män,

Och kring Skottlands stränder
Skiftade stekar åt vargar.

Vi huggit med svärd.
Högeliga det jemt mig hugnar,
Att Baldurs faders [1]) bänkar
Jag bonade vet i salen —
Snart öl vi dricka
Ur drifna hornen.
Ej gråter god dräng för döden
Vid dörren till Valhall
Ej qvidande kommer
Konungen till Odens salar.

Vi huggit med svärd.
Här skulle hårdliga
Aslögs söner med svärden
Skarpa striden väcka,
Om väl de visste
Vår vilda medfart,
Hur svårt mig ormarna
Slita all sönder.
Möderne gaf jag mina söner,
Att mod deras må duga.

Vi huggit med sväd.
Hardt lider här till arföl;
Stor skada sker mig af ormen,
Som sitter i hjertats sal.
Spår jag likväl att spjutet
Skall stånda i Ellas blod.
Ej skola skarpa svenner
Stilla sittande blifva.

Vi huggit med svärd.
Haft har jag femtio gånger
Stora strider
Med svärden skarpa.
Tidigt började jag kämpa;
Och tror jag att ingen konung
Skall finnas bland folken
Mer frejdad än jag.
Nu gudar mig kalla;
Jag klagar ej döden.

---

1) Odens.

Hastom oss hädan!
Hem bjuda Valkyrior,
Som Oden oss sänder
Från sköldbonad sal.
Glad skall jag öl med Asar
I högsätet dricka.
Lifs-stunder äro lidna,
Leende skall jag dö.

Ragnar dog nu med frimodighet och godt beröm och blef derpå förd ur ormgropen.

FEMTONDE KAPITLET.

ELLAS SÄNDEBUD.

När männerne berättade för Ella Ragnars ord, förstod han grannt, att det varit Ragnar, och kom derföre i stor fruktan och ångest för hans söner. Sist fattar han det råd, att skicka sändebud till dem och begära få lägga bot för deras fader. Dertill bad han sändebuden noga gifva akt på hvars och ens åtbörder vid underrättelsen om Ragnars död. När sändebuden kommo för bröderne, sutto Sigurd och Hvitserk och spelte tafl[1]), men Björn stod på salsgolfvet och skäftade sitt spjut. Sändebuden trädde fram och helsade Ivar vördeliga, sägande sig vara Ellas sändemän, att förkunna Ragnars död. Då läto Sigurd och Hvitserk taflet falla; men Ivar bad sändemännen noga berätta hur detta tillgått. De gjorde så, och när de kommit dit, då Ragnar sade: »*grymta månde grisarna*», m. m., då fattade Björn så hårdt om spjutskaftet, att märke efter handen syntes deri; och när berättelsen var slut, ristade han det så häftigt, att det splittrades sönder. Men Hvitserk krystade den bricka, han höll i handen, så hårdt, att blodet sprang ut under hans nagel. S[...] satt och skafde sin nagel med en knif, och hörde s[...] på berättelsen, att han ej märkte på knifven, förr[...]

1) Brädspel.

skafvit allt till benet; men han brydde sig ej derom. Ivar frågade noga efter allting, och var hans ansigtsfärg än blå, än blek, än röd. Hvitserk ville straxt nedhugga sändebuden, men Ivar gaf dem fred och de reste hem. Då nu Ella hade hört alla brödernas åtbörder, sade han: *»mest hafva vi att frukta af Ivars sinne, ehuru ej något godt lär hafva rifvit de andra invärtes.»* Han lät nu hålla noga vård om sitt rike, så att ingen här kunde komma honom oförvarande uppå.

SEXTONDE KAPITLET.

RAGNARS SÖNERS HÄRFÄRD TILL ENGLAND.

Bröderne rustade sig nu till hämnd, men Ivar sade *sig ej vilja hafva någon del deri och strida mot Ella, som var saklös, ty Ragnar var sjelf orsaken till sin ofärd.* Bröderne vredgades häröfver och sade, *att de ej skulle lägga händerna i knäet och lida sådan skam, fastän Ivar så ville; och hade de förut slagit så mången saklös man, att det ej var värdt draga sig undan för detta.* Derpå började de samla en krigshär; likväl kom det ej rätt mycket folk, sedan det förspordes, att Ivar, på hvars vishet alla litade, ej ville deltaga i kriget. Bröderne fara dock åstad, men de finna Ella beredd emot sig med en oräknelig här, så att de blefvo alldeles öfvermannade och måste fly till sina skepp igen. Ivar var med bröderne, fast han ej deltog i striden. Han sade *sig nu vilja heldre gå öfver till konung Ella och taga böter för sin fader, än göra slika ofärder som nu.* Hvitserk svarade *sig aldrig taga böter för sin fader, och att de ej ville hafva någon del häri med Ivar,* hvarpå de seglade hem; men Ivar gick till konung Ella och begärde böter för sin faders död. Ella ville ej tro på Ivar, förrän denne måste svärja att aldrig bära vapen emot Ella. Nu begärde Ivar i böter för sin fader ett så stort stycke land, som han

kunde betäcka med en oxhud. Detta tyckte Ella ej vara stora böter och jakade härtill. Ivar skaffade sig nu en ganska stor oxhud och lät blöta och uttänja den många gånger, samt ytterligare skära den i de finaste remmar, hvilka han sammanknöt till ett mycket långt band. Härmed omgaf han en stor plats på en vall och anlade der en borg, som kallades Lunduna borg [1]). Dit flyttade mycket folk, ty Ivar blef snart vänsäll för sin gifmildhet och sina goda råd, hvarmed han till och med styrkte konung Ella. När han så fortfarit flera år, skickade han och begärde af bröderne sin arfvedel i Ragnars lösöre, och fick då många och stora dyrbarheter, med hvilka han skaffade sig alla engelska höfdingars vänskap och löfte att sitta stilla, om något krig utbruste. Sedan sände han sina bröder bud att samla en krigshär från alla deras riken och dermed draga till England mot Ella. De förstodo nu Ivars list, och gjorde som han ville. Så snart Ella hörde deras ankomst, böd han sitt folk samlas, men fick dock ganska litet. Ivar for till Ella och sade *sig skola hålla sin ed mot konungen, men ej vilja strida mot sina bröder, utan heldre söka förlika dem.* Derpå gick han öfver till bröderne och uppmanade dem: *att straxt angripa Ella medan hans här vore så svag.* Sedan återvände han till Ella, förebärande, *att bröderne ej ville antaga hans bemedling.* I detsamma angrepo bröderne Ellas här och gingo så ifrigt fram, att de snart förödde allt hans folk och togo honom sjelf fången. Ivar hade ej stridt mot Ella för sin eds skull; men nu kom han fram och sade, *att man borde komma ihåg hvad dödssätt Ella gifvit deras fader.* Efter Ivars befallning blef alltså en örn ristad på Ellas rygg, hvilket så tillgick, att köttet bortskars från ryggen och salt ströddes i såren, hvarpå refbenen skuros från ryggraden och böjdes ut, som vingarna på en örn. Derpå utdrogs lungan genom detta sår. Ella blef sål illa sargad och plågad innan han dog, och nu tyckte l derne sig hafva hämnat sin fader Ragnars död fulle[l:]

1) Lincoln i England.

SJUTTONDE KAPITLET.

RIKENAS DELNING.

Ivar behöll för sig det rike i England, som Ella hade haft, lemnande det öfriga Ragnars välde åt sina bröder. Björn Jernsida fick Svea och Göta rike, och från honom härstammade många svenska konungar. Sigurd Orm i öga fick danska öarna, Halland, Skåne, Blekinge, Bohuslän och södra delen af Norge. Från hans dotter, Aslög, härstammade Harald Hårfager, den första konung öfver hela Norge. Hvitserk fick Jutland samt södra kusterna kring Östersjön. Då han en dag var i härnad mot Ryssland, blef han af en stor krigshär öfvermannad och fasttagen, och valde sig då det dödssätt, att brännas på ett bål af mannahufvuden. Dessa bröder hafva utfört många och stora krigståg, som dock ej här stå beskrifna. Men, då de voro döda, foro deras männer vida omkring, att söka sig nya herrar; och kommo så till många rika furstar och väldiga konungar, men tyckte sig dock aldrig mera finna sådana höfdingar och män som Ragnar och hans söner.

ÅTTONDE BERÄTTELSEN.

OM ANSGARIUS OCH HURU KRISTNA LÄRAN FÖRST BLEF PREDIKAD I SVERGE.

(819 år efter Kr. föd.)

FÖRSTA KAPITLET.

ANSGARII UNGDOM.

Ansgarius föddes i Tyskland, der den kristna läran då redan var införd. Han förlorade sin mor tidtigt, och sattes af sin far i en skola att lära läsa; men han var i början mera begifven på fåfänglighet och lekar än på sin undervisning och förbättring. Då berättas det, att han en gång drömde, *att han stod på ett ställe, fullt af dy och orenlighet. Derbredvid sågs en fager och grön väg, på hvilken det framgick en härlig fru, klädd i hvita, skinande kläder, och Ansgarius tyckte sig förstå, att det var jungfru Maria. Med henne följde många qvinnor, som också voro hvita och lysande, bland hvilka äfven Ansgarii moder var. När han såg henne, började han arbeta att komma till henne, men kunde ej slippa lös ur dyen. Då gick jungfru Maria till honom, sägande: son, du vill gerna till din moder. Men vill du komma i vårt sällskap, så skall du fly all fåfänglighet, och deremot öfva dig i goda och rena seder; ty vi afsky högeligen allt som är fåfängt och odugligt, och den som af sådant förlustas, kan ej vara bland oss.* Efter denna dröm förändrade Ansgarius sig mycket, och sysselsatte sig blott med varliga och nyttiga ting. Då han sedan växt upp han munk i Nya Corbej kloster och dertill pre

i dess kyrka, och blef mycket beryktad för sin renlefnads och gudaktighets skull; så att munkarne berättade det han ofta i sömnen hade uppenbarelser af Gud, och folket trodde att han genom händernas påläggande kunde bota sjukdomar. Han blef skickad af frankiska kejsaren, Ludvig den fromme, till att predika kristendomen i Jutland. Detta gjorde han med stor framgång, och oaktadt många faror omhvärfde honom, stannade han dock bland hedningarne en lång tid.

ANDRA KAPITLET.

ANSGARIUS PREDIKAR FÖR HEDNINGARNE I SVERGE.

På denna tiden svärmade svenska, norska och danska vikingar kring hela södra Europa och förorsakade med sitt plundrande och mördande allmän förskräckelse. Då blef föreslaget på flera kyrkomöten att omvända dessa nordiska folk till kristendomen, på detta sätt förmildra deras seder och tänkesätt, samt göra slut på deras plundringståg och härjningar. Vid samma sid kommo sändebud från konung Emund i Uppsala till kejsar Ludvig. Då desse förrättat sina hufvudsakliga ämnen, berättade de, att många i Sverge ville emottaga kristendomen, samt att konung Emund skulle väl emottaga de prester, som komme dit. Då beslöts att ditsända några andliga män; likväl vågade ingen företaga den vådeliga resan förutom Ansgarius samt en af hans medbröder. Han mottog af kejsaren flere skänker till konung Emund, samt begaf sig på resan med de svenska sändebuden. Men deras skepp blef öfverfallet af vikingar, som borttogo alla deras dyrbarheter, så att de blott kunde rädda några af sina böcker, hvarefter den andra presten ville vända om igen; men Ansgarius sade: »*jag gifver mig med kropp och själ i Guds våld, och vänder ej om förr, än jag predikat kristendo-*

men i detta land.» De fortsatte alltså resan och kommo efter stora besvärligheter öfver sjöar, floder. skogar och moras till Björkö[1]), der konungarne i Sverge ofta bodde på den tiden. Konung Emund hade en medkonung, som hette Björn, och kallades Björn på Håga, emedan han vanligtvis bodde på Håga kungsgård vid Uppsala. Denne Björn emottog Ansgarius väl och tillät honom att predika kristendomen i staden. Han omvände många ifrån afgudatjensten och bland andra äfven Hergeir, konungens högste rådgifvare och höfdinge öfver Björkö. Denne Hergeir lät till och med på sin egendom uppbygga en kyrka; den första, som fanns i Sverge. Efter halftannat år återvände Ansgarius till Tyskland. Då lät kejsar Ludvig anlägga ett ärkebiskopssäte i Hamburg, för att ytterligare derifrån utsprida kristendomen i Norden. Ansgarius, ehuru blott 30 år gammal, blef den första ärkebiskop der. Han vigde då en. munk, som hette Gautbert, men ock kallas Simon, till biskop i Björkö, förmanande honom, *att fara varliga med folket, och icke begära deras egodelar, utan heldre, såsom Ansgarius sjelf, med eget arbete förtjena sitt lifs uppehälle, och äfven föregå folket med rent och heligt lefverne.* Dessutom gaf Ansgarius af egna medel allt, det Simon kunde behöfva på sin resa och vid framkomsten: men denne biskop Simon blef snart så hatad, att hedningarne öfverföllo honom, slogo hans medhjelpare ihjel, och drefvo honom sjelf utur riket. Då blef Sverge utan någon predikant, under hvilken tid kristendomen försummades. Likväl stod Hergeir fast i sin tro, hvarföre han ock mycket begabbades af hedningarne. Han skall, efter munkarnes berättelse, då hafva gjort många underverk. Ibland annat var han en dag på ett ting, der hedningarne mycket bespottade hans troslära. Då sade Hergeir: *»vi skola pröfva, hvilken gud som är mäktigast. I sen, att här kommer straxt ett starkt regn. Åkallen i edra gudar, så vill jag ock bedja till min gud,* [illegible]

1) En stad vid Mälaren, hvars läge nu mera ej m[illegible] kan bestämmas.

skapat himmel och jord, att intet regn må falla på mig. Den, hvars böner blifva hörda, har den mäktigaste guden.» De gjorde så, och det säges, att ingen droppe föll på Hergeir, men hedningarne blefvo alldeles genomvåta, ehuru de sutto bredvid honom.

TREDJE KAPITLET.

ANSGARIUS RESER ANDRA GÅNGEN TILL SVERGE.

När nu riket i lång tid varit utan någon kristen predikant, och ingen annan vågade sig att resa dit, beslöt ändtligen Ansgarius sjelf för andra gången fara till Björkö. Litet förr än han kom fram, hade derstädes varit ett stort ting. Der hade en man stigit fram och sagt, att *han träffat alla de gamla gudarne. De hade då genom honom skickat denna helsning till konungen och folket: »vi hafva länge af kärlek till eder och för eder dyrkans och offers skull gifvit fred och många goda år. Nu minskas edert nit i vår dyrkan och i tjenen en främmande gud mera än oss. Detta skolen i bortlägga,. så framt i viljen återfå vår ynnest. Viljen i nödvändigt hafva flere gudar, så skola vi upptaga eder förra konung, Erik, i vårt sällskap, att han må blifva eder en ny gud.»* Häraf uppeggades hedningarne mycket, och ett nytt afgudahus byggdes åt konung Erik. Straxt härefter kom Ansgarius. Hans vänner rådde honom att genast resa tillbaka igen och så undvika hedningarnes förföljelser; men Ansgarius ville ingalunda fly, utan sade, *att han var färdig lida plågor och döden för Kristi skull.* Han blef väl emottagen af konungen, som hette Olof; dock tordes ej denne af eget bevåg tillåta Ansgarius att predika i Björkö, utan skulle derom först rådfråga folket på allmänt ting. Der blef då mycket buller och ropande på tinget af hedningarne och mot den nya läran; men då första ifvern något

afstannat, uppstod en gammal man och talade sålunda: »*hören mig alle, både konungar och allmoge. Här äro många ibland oss, som ofta hafva rönt både i sjönöd och andra faror, huru mäktig denna nya guden är att hjelpa dem som honom åkalla. Derföre hafva ock några farit till Dorstad*[1]*, enkom för att der låta döpa och kristna sig; och hafva på sådana resor utstått försåt och anfall af vikingar samt många andra farligheter. Hvarföre skulle vi då ej välvilligt här hemma mottaga det, som vi med så mycken våda hafva sökt i främmande land? När ej våra egna gudar mer kunna hjelpa oss, så är ju nyttigt att hafva denna mäktigare gudens ynnest.*» Af dessa orden bevektes folket, och blef det derföre tillåtet för Ansgarius att predika kristna läran i Sverge. Han omvände då ganska många, byggde en kyrka i Björkö, försörjde fattiga och faderlösa, samt friköpte fångar. Efter någon tid återvände han till Tyskland, och sedan blef kristendomen mycket eftersatt i Sverge, ty ingen predikant vågade sig dit. Ansgarius var efter tidens sätt en ganska gudfruktig man. Han var så lättrörd, att han gret vid allt, och bar beständigt en penningepung vid sidan, att derur gifva allmosor åt nödlidande. Ofta fastade han och tvådde fötterna på fattiga efter Frälsarens bruk. För att späka sin lekamen, bar han alltid en hårduk näst kroppen och förtärde blott bröd och vatten och det efter ett visst mått. Han var mycket nitisk för de nordiska folkens omvändelse och sparade dervid hvarken sig sjelf eller sin egendom. Han blef efter sin död af påfven kanoniserad, d. v. s. förklarad för helgon, dyrkades som nordens patron eller skyddshelgon, och hans ben kringspriddes och förvarades såsom heliga lemningar.

---

1) En stad i Holland.

NIONDE BERÄTTELSEN.

OM KONUNG ERIK SEGERSÄLL.

FÖRSTA KAPITLET.

OM ERIK SEGERSÄLL OCH STYRBJÖRN STARKE.

Olof och Erik hette tvenne bröder af Ivarska konungaätten, hvilka regerade tillsammans i Uppsala. Olof dog snart, lemnande efter sig en son, som hette Styrbjörn. Emedan denne vid fadrens frånfälle var ganska ung, så blef Erik ensam konung. Han var mycket vänsäll och älskad af sitt folk, dertill ganska tapper, så att han lade Finnland, Estland och Liffland under Sverges krona Hans brorson, Styrbjörn, växte emellertid upp hemma i Uppsala, blifvande mycket våldsam till sinnes. Han lekte en gång med en hofman, som hette Åke, kastande en mantel öfver Åkes hufvud. När nu denne ej kunde se, råkade han stöta ett dryckeshorn mot Styrbjörns näsa, hvarföre denne så vredgades, att han slog Åke ihjel. Han ville sedan af högmod ej erlägga mansboten till Åkes slägtingar, utan endast till konungen sjelf, sägande, *att konungen sedan finge förnöja Åkes fränder bäst han förmådde.* När Styrbjörn blef tolf år, begynte han begära del i regeringen efter sin fader. Han gick ej mera till konungens bord i Uppsala, utan satte sig ofta på sin faders grafvård för att dermed beveka folkets sinnen. Konung Erik bad honom vänta, tills han blef sexton år, ty förr kunde han ej företaga ett så svårt verk, som att styra ett helt rike; men detta ville Styrbjörn ingalunda göra. På nästa Disarting i Uppsala framträdde han derföre, åtföljd af sin morbror, Ulf Jarl, och fordrade af folket sin arfsrätt i riket; och ehuru menigheten afslog detta,i

anseende till hans ungdom, så fortfor han dock att med häftighet och trots pocka derpå. Häröfver blef folket så uppretadt, att det med stenar och hugg dref både Styrbjörn och Ulf från tinget. Dessutom utvalde det också en annan medregent åt Erik, så att Styrbjörn ej mera skulle hafva något hopp. Han gick då till Erik, och begärde att blifva utrustad till vikingatåg, såsom en konungason anstod. Erik jakade härtill och gaf Styrbjörn sextio väl utrustade skepp. Med dessa seglade han ut, och hans första bragd var att uppsöka och ihjelslå den af folket på Disartinget tillsatta medregenten. Derpå seglade han från Sverge, görande dock förut det löfte, *att han antingen skulle en gång regera öfver hela detta rike, eller ock dervid tillsätta sitt lif.* Och var nu Styrbjörn fjorton år gammal.

ANDRA KAPITLET.

STYRBJÖRNS KRIGSTÅG.

Styrbjörn for sedan omkring, härjade och underkufvade länderna vid Finska viken. Han var mycket oförskräckt och modig i striden, dertill också starkare än andra män, så att han fick det tillnamnet *Starke.* På den tiden var en mycket beryktad borg i Pommern, som kallades Jomsborg. Den var anlagd af en förnäm dansk man, vid namn Palna-Toke, och var ganska stark samt nästan ointaglig. Dessutom låg också sjelfva hamnen inom fästningen, så att skeppen der voro i godt förvar. Männerne i borgen kallades Jomsvikingar, och hade den lag sins emellan: 1) att ingen fick upptagas bland dem, utan allas samtycke. 2) Ingen, som var under aderton eller öfver sextio år. 3) Ingen, som var gift, ty qvinna aldrig komma inom borgen. 4) Ingen, som afsla utmaning till envig; och många andra stränga villk Dessa jomsvikingar ansågos för det tappraste folk o

mycket fruktade på den tiden; likväl lyckades det för Styrbjörn att öfverrumpla och intaga borgen under Palna-Tokes frånvaro, och härigenom blef han mycket mäktig och beryktad. På denna tiden regerade i Danmark en konung, benämnd Harald Blåtand, som blef efter många stridigheter fördrifven ur riket af sin egen son, Sven Tväskägg. Han flydde då till Styrbjörn, och blef med hans tillhjelp åter insatt i Danmark. Till belöning för detta fick Styrbjörn Haralds dotter, den sköna Tyri, till hustru; och Harald måste lofva att bistå Styrbjörn med hundra skepp mot konung Erik Segersäll i Uppsala. Härpå rustade Styrbjörn sig väldigt till och sammanbringade ett tusen skepp i Jomsborg. Han väntade då först en tid på de hundra skepp Harald Blåtand lofvat honom; men när han såg sig besviken häri, for han i vredesmod med hela sin flotta till Danmark, och tvang Harald att i stället för etthundra utrusta tvåhundra skepp till hans hjelp, och dessutom sjelf följa med på tåget. Derpå seglade de till Uppsala. Men danskarne diktade nidvisor om Harald, kallande honom Styrbjörns träl, och tyckte de mycket illa vara, att deras konung skulle tåla sådant tvång af en främmande yngling.

TREDJE KAPITLET.

SLAGET PÅ FYRISVALL.

(983 efter Kr.)

Erik Segersäll regerade emellertid i Uppsala och var en förnämlig och stor konung. Skoglar Toste, en rik odalbonde och beryktad viking i Westergötland, hade en dotter vid namn Sigrid, hvilken var mycket beryktad för sin skönhet, men hon var derföre ganska storsinnt och högmodig. Henne tog konung Erik till sin drottning och fick derigenom mycket anhang i landet af hennes slägtin-

gar; särdeles af Torgny den vise, lagman i Uppland. När konung Erik fick underrättelse, att Styrbjörn med sin stora flotta kommit in i Mälaren, skickade han ut pilbud öfver hela riket, att allt vapenfört folk skulle samlas till Uppsala. Han lät derpå försänka inloppet till Flötsund, så att Styrbjörn ej skulle kunna segla ur Mälaren ända till Uppsala. Då Styrbjörn kom dit, lät han sitt folk gå i land, och uppbrände derpå alla sina skepp, på det att folket skulle strida så mycket tapprare, då de ej hade hopp om räddning genom flykten. Knappt var detta gjordt förrän Harald Blåtand smög med sitt folk ombord på sina skepp, lade dem ut i sjön, och seglade så hem till Danmark, lemnande Styrbjörn i sticket. Denne måste nu med sin här stå på stranden och se Haralds bedrägeri, och kunde dock icke hindra det. Han förlorade likväl ej modet, utan lät hugga upp genom skogen en bred väg åt sin krigshär till den stora slätten Fyrisvall utanför Uppsala. På denna slätt uppställde han sin krigshär, hafvande deri många tappra och förnämliga män, bland andra sin morbror, Ulf Jarl, och Björn Bredviking, en isländare. Erik Segersäll skipade sitt folk på andra sidan, och Torgny lagman var hans förnämsta man så i råd som dåd. Slaget blef ganska häftigt och långvarigt. Torgny hade låtit göra vagnar med spjut framför och liar och skäror på sidorna, hvilka af dömda missdådare drefvos in i fiendernas leder och anställde der stor förödelse; men Styrbjörn var så mycket öfverlägsen i manskap, att han ändå förmådde göra starkt motstånd; och stridde de så hela dagen utan att kunna besegra hvarandra. Under natten kom mycket folk från landet alltomkring till Erik, så att hans krigshär ej var mindre nu än första dagen. Dock voro jomsvikingarne så tappra män, att de uppehöllo striden hela andra dagen, och vid dess slut kunde ännu ingen se hvilkendera skulle segra. Höfdingarne o[illegible] nu under natten för seger. Styrbjörn offrade åt [illegible] och det säges, att en rödskäggig man, hvilken folket [illegible] de vara Tor, skall hafva visat sig för Styrbjörn oc[illegible] n-

nat hans nederlag. Erik deremot gick upp i Uppsala tempel och offrade der åt Oden, lofvande sig sjelf åt guden efter tio år, om han blott denna gången finge seger. Då berättas, att en enögd man i vid blå kappa med en sid hatt på hufvudet har visat sig för Erik, och gifvit honom ett spjut, som han skulle kasta mot Styrbjörns folk, sägande: *»i hören nu alla Oden till!»* Och denna man troddes hafva varit Oden sjelf. Tredje dagen började ett mycket häftigare slag, och hade emellertid denna natt återigen mycket folk samlats till konung Erik från landskapen. Men snart kom en allmän bäfvan öfver Styrbjörns män. De tyckte, att uppe i luften allestädes öfver dem sväfvade lätta pilar, hvilka förblindade och förvillade dem, och troddes vara sända från Oden. Dessutom nedrasade ett närbeläget sandberg, och åstadkom mycken förvirring bland dem. När Styrbjörn nu omsider såg, att allt lutade till hans fall och undergång, stötte han med ångest och förtviflan sitt baner fast i jorden och ropade med förfärligt ljud till sitt öfverblefna folk, *att de skulle heldre dö med ära, än fly med skam.* Derpå kastade han sig med raseri midt ibland sina fiender och föll så, genomborrad af deras vapen. De fleste af hans män följde honom, och få voro de som flydde undan eller gåfvo sig till fånga. När slaget var slut, uppträdde konung Erik på en af högarna, och utlofvade en stor belöning åt den som kunde qväda en Drapa [1]) öfver detta slag. Då steg isländaren Torvald Hjalteson fram, och qvad för konungen och hären en härlig segersång, och erhöll derför till belöning tvenne dyrbara guldkedjor, och har denne Torvald hvarken förr eller sednare befattat sig med skaldekonst. Efter detta blef Eriks son, Olof, som då var blott två år gammal, framburen för hären och af densamma hyllad och utropad till sin faders efterträdare och konung öfver hela Sverges rike. — Emedan han för sin barndoms skull vid detta tillfälle bars vid skötet, blef han

---

1) Äresång.

kallad *Olof Skötkonung.* Styrbjörn hade en son, benämnd Torkil Sprakalägg, hvars son hette Ulf, som var fader till Sven Ulfsson, från hvilken en hel dansk konungaätt härstammar.

FJERDE KAPITLET.

ERIK SEGERSÄLLS DÖD.

Sigrid var så högfärdig och stormodig, att Erik ej kunde trifvas med henne, utan de skildes åt, och hon for ned på sina gårdar i Westergötland, erhållande der af Erik ett stort välde. Han gifte sig sedan med Öda, Håkan jarls dotter från Norge. Före Eriks tid hade konungarne vanligtvis medregenter, men Erik afskaffade dem, och antog i deras ställe till hjelp i regeringen en embetsman, som kallades Sverges jarl till skilnad från de andra obetydliga jarlarne. Erik fördref konung Sven Tväskägg från Danmark, och dog sedan, jemt tio år efter slaget på Fyrisvall.

TIONDE BERÄTTELSEN.

OM OLOF SKÖTKONUNG.

FÖRSTA KAPITLET.

OM SIGRID STORRÅDA.

Olof Skötkonung tog nu Svea välde efter sin fader. Hans moder, Sigrid Storråda, lefde på sina gårdar och var mycket beryktad för sin fägring, klokhet och rikedom. En gång kom fylkeskonungen Harald Grenske från Norge dit och friade till Sigrid, men hon afslog hans begäran och for straxt derpå till en annan af sina gårdar. Harald reste efter henne, oaktadt sina mäns afrådande, och när han kom fram, var en annan konung, från Ryssland, vid namn Wifavald, der förut, hvilken också kommit i friareärende. De blefvo båda förda i samma sal, och Sigrid lät iskänka rikligt med mjöd och öl, så att alla blefvo druckna och somnade. Derpå lät hon tillstänga dörrarna och itända salen, så att de, som derinne voro, antingen uppbrändes eller ihjelslogos af Sigrids folk. Då sade Sigrid, *att hon så skulle lära småkonungarne att komma och fria till henne.* Af detta sitt stormodiga uppförande blef hon kallad Sigrid Storråda.

På den tiden regerade i Norge en konung, benämnd Olof Tryggvason, som var vida berömd för sin tapperhet och sitt förstånd. Han hade i sin ungdom farit vida omkring. I England hade han antagit den kristna läran och var mycket nitisk för dess utbredande. Han kom slutligen till Norge, hvarest Håkan jarl regerade. Håkan blef då ihjelslagen och Olof antagen till öfverkonung i hela riket, der han dels öfvertalade och dels tvang folket

att antagna den kristna tron. Han skickade en gång sändebud till Sigrid Storråda i friare-ärender, och fingo de goda svar af Sigrid. Sommaren derpå möttes de båda, Sigrid och Olof, och blef då öfverenskommet om giftermål dem emellan. Då sade Olof, *att Sigrid först skulle antaga dopet och den kristna tron.* Men hon svarade: *»icke lär jag gå ifrån den tro, som jag förr har haft och fränder före mig. Också må du för mig gerna tro på hvilken gud du vill.»* Då blef Olof mycket vred, steg upp och sade hastigt: *»hvarföre skulle jag vilja ega dig, hedna hund?»* Och dervid slog han henne i ansigtet med sin handske. Då stod Sigrid upp och sade: *»detta slag skall en gång blifva din bane!»* Derpå åtskildes de. Men Sigrid gifte sig sedan med konung Sven Tväskägg, som då för hennes skull återfick sitt rike i Danmark, och upphörde hon aldrig att reta honom och sin son, Olof Skötkonung, mot Olof Tryggvason.

ANDRA KAPITLET.

DROTTNING TYRI.

Det hade uppkommit oenighet emellan konung Sven i Danmark och konung Burislaf i Windland [1]), hvilken tvist blef förlikt genom Sigvald jarl af Jomsborg på det villkor, att Burislaf skulle få Tyri, konung Svens syster, till gemål. Detta var densamma Tyri, som tillförene varit gift med Styrbjörn Starke. Men Tyri sade tvärt nej härtill, emedan Burislaf var hedning, men hon kristen, och alltså blef giftermålet icke af. Häröfver klagade Burislaf, så att Sigvald jarl slutligen for till konung Sven och med sin list öfvertalade honom att lemna Tyri i Sigvalds händer. Hon fördes då mot sin vilja till konung Burislaf

1) **Windland**, sedan kalladt **Wenden**, utmärker sten af Östersjön, der wenderna bodde.

som lät tillreda ett stort bröllop, tagande henne der till drottning. Men hon hvarken åt eller drack så länge hon var der bland hedningarne, och efter sju dygn flydde hon med sin fosterfader hemligt om en natt derifrån, döljande sig i skogar, och vandrade jemt på öde stigar. Så färdades de genom Danmark och Sverge, och tordes ej stanna förr än i Norge. Der uppenbarade Tyri sig och förtäljde händelsen för konung Olof Tryggvason. Han gaf henne frid och beskydd i sitt rike, och emedan han tyckte henne vara en däjelig qvinna, och dertill tala förståndigt och väl, så begärde han henne sig till äkta. Hon jakade dertill, tyckande det vara ett hederligt gifte, att få en sådan berömlig konung till försvar och målsman. Deras bröllop blef alltså drucket, men intet bud derom skickades till konung Sven, ej heller blef hans bifall begärdt. När drottning Tyri hade varit i Norge någon tid, begynte hon ofta med fagra ord tala med konung Olof, att han skulle fara till Windland och der utkräfva hennes hemgift, som bestod i många och dyrbara egodelar. Men alla Olofs vänner afrådde honom från denna resan; ty de befarade, att drottning Sigrid skulle öfvertala Sven Tväskägg att angripa Olof på vägen genom Danmark.

En vårdag hade konungen fått en ros, som för årstiden var ovanligt mycket utslagen. Han gick dermed till drottningens härberge; men då han kom in, satt hon i stugan och gret. Olof gaf henne då den rara rosen, men Tyri slog deremot med handen, sägande: »*större skänker gaf mig min fader Harald Blåtand, som med svärdsudd intog hela Norge med skatter och egodelar; men du törs ej draga genom Danmark för konung Sven min broder.*» Då sprang konungen upp vredeliga, sägande: »*icke rädes jag att resa för din broder, Sven Tväskägg, och han lär förlora dervid om vi träffas.*» Derpå lät konungen blåsa tillsammans ting, och förkunnade der, att han ämnade denna sommar företaga Windlandsresan, begärande skepp och manskap dertill öfver hela riket. Sålunda fick han tillsammans sextio väl utrustade skepp, med hvilka han

styrde söder ut till Windland, hafvande drottning Tyri med sig på denna resan.

TREDJE KAPITLET.

FÖRSÅT EMOT OLOF TRYGGVASON.

Erik jarl hade alltsedan sin faders, Håkan jarls, död varit landsflyktig ur Norge för Olof Tryggvason. Om somrarna var han ute på vikingatåg och förvärfvade sig mycken rikedom samt stort rykte för tapperhet; men om vintrarna var han dels hos konung Sven i Danmark, dels hos Olof Skötkonung i Sverge, och sökte att emellan dessa furstar stifta förbund mot Olof Tryggvason, ämnande de på detta sätt återvinna sitt fädernerike, Norge.

När det blef bekant i Danmark, att Olof Tryggvason hade rest till Windland, gick Sigrid Storråda till sin man, konung Sven, och började åter uppegga honom, sägande, *att Olof Tryggvason hade utan Svens lof tagit dess syster, Tyri, hvilket ingen af Svens berömliga förfäder skulle hafva tålt.* Slutligen uppretade hon Sven så, att han sände bud till konung Olof i Sverge och till Erik jarl, bedjande dem komma till Danmark med sina flottor och krigshärar, så skulle de sedan gemensamt anfalla Olof Tryggvason. Emedlertid sände han Sigvald jarl af Jomsborg som spejare till Olof Tryggvason. Denne hade under tiden kommit väl öfverens med konung Burislaf och fått ut Tyris hela hemgift. Men när Sigvald jarl kom dit, visste han med sin slughet och rådighet så innästla sig hos Olof Tryggvason, att han blef dess bästa vän och rådgifvare. Han upphittade allehanda förevändningar, genom hvilka han fördröjde konung Olofs afresa från Windland. Det kom väl ett rykte dit, att konung Sven i Danmark rustade till krig; men Sigvald påstod vara endast osanning, sägande till Olof: *»icke lät Tväskägg våga strida mot dig och din stor-* [illegible]

[...]sutom skall jag med mitt krigsfolk följa dig till hjelp, [...] du det vill.» Så blef också öfverenskommet. Litet [...]efter får Sigvald jarl ett hemligt bud, att konung Olof [...]Sverge, Sven i Danmark och Erik jarl voro färdiga, och [...]o med sina flottor bakom ön Svolder [1], väntande på [...]of Tryggvason. Då påskyndade Sigvald denne sednares [...]esa, som också skedde. Konung Olof Tryggvason hade [...]in flotta många stora och präktiga skepp, men i syn[...]het utmärkte sig trenne, som kallades Tranan, Ormen [...]ta och Ormen långa. Alla tre voro drakeskepp [2]) och [...]rre än de andra. Ormen långa var dock störst, och [...]s like i skönhet, styrka och storlek hade aldrig funnits [...]Nordlanden. Konung Olof Tryggvason styrde sjelf på [...]men långa, och var der ett utvaldt manskap af mycket [...]eka och starka män. Ulf den röde, som bar konungens [...]na, och Kolbjörn Stallare [3]) voro Stamboar [4]) derstädes. [...]land manskapet var också Enar Tambaskelfver, en gan[...]a god bågskytt, och då blott aderton år gammal. De [...]märre skeppen voro mera snällseglande och foro något [...]rut, men Sigvald jarl sade, *att emedan han väl kände [...]ssa farvatten, så skulle han segla förut och visa vägen [...]r de större skeppen, att de ej skulle stöta på grund [...]ellan öarna och skären.* Konung Olof Tryggvason [...]ödde på Sigvald jarl och följde honom, men denne styrde [...]å vägen innanför ön Svolder.

---

1) **Svolder**, en ö vid pommerska kusten.

2) **Drakeskepp** voro mycket stora och hade ett uthugget drakehufvud i förstammen, men öfver bakstammen uppstod liksom en slingrande drakestjert.

3) **Stallare** betyder marskalk.

4) **Stambo** kallades den som skulle försvara framstammen på ett skepp, och dertill utvaldes alltid de tappraste.

FJERDE KAPITLET.

HÖFDINGARNAS SAMTAL.

Det var mycket vackert väder och klart solsken
dagen, så att konungarne Sven och Olof samt Erik
jemte mycket folk hade bestigit en kulle der på ön
att se sig omkring, och deras flotta låg ned vid strand
bakom ön. De hade förut gjort det förbund, att om
kunde ihjelslå Olof Tryggvason, skulle de dela
sig emellan; men af konung Olof Tryggvasons skepp
hvar och en få behålla det han kunde taga. De
nu se många skepp segla ute på hafvet, bland hvilka
ett ganska stort. Då sade begge konungarne, att
månde vara Ormen långa; men Erik jarl nekade dertill
Litet derefter kom ett mycket större skepp, dock var
ej drakeskepp. Då sade konung Sven: »*nu är*
Olof Tryggvason rädd, när han ej törs uppsätta
hufvudet på sitt skepp.» Erik jarl svarade: »*icke är*
Ormen långa, utan ser jag på de randiga seglen, att
är Erling Skialgssons skepp, och är det bättre att
det skeppet segla förbi, än hafva det emot oss i strid
Åter kommo der tre skepp, hvaribland ett var mäkta
Då ropade Sven: »*låtom oss nu hasta till våra*
ty der far visserligen Ormen långa.» Men Erik jarl
»*nog finnas flere stora och vackra skepp i Norge*
Ormen långa, och ännu må vi töfva något.» Då
männerne sins emellan: »*Erik jarl törs nu ej slåss*
hämnas sin faders död.» Men jarlen aktade ej
Om en stund kommo några skepp, bland hvilka var
stort förgyldt drakeskepp. Då stod konung Sven
och sade: »*högt månde Ormen långa bära mig i*
ty honom skall jag styra.» Erik jarl sade då så
att många hörde det: »*om också konung Olof ej*
flere och större skepp än de som nu synas, så lär
aldrig Sven Tväskägg med sin makt vinna det

tta skepp var Ormen korta. I detsamma kommo tre ora skepp seglande fram om näset, och efter dem följde t fjerde, ett öfvermåttan stort och härligt drakeskepp, vars like i prakt och storlek de aldrig förr hade sett. et var öfver allt måladt och förgyldt, och så långt, att t var femtioåtta åror på hvar sida, dertill ock så högt, t dess skeppsbord stodo högt öfver alla andra. Då blef en tvist mer, ty alla sågo, att detta var Ormen långa. h det är berättadt, att många, som förut talat stora d, tystnade vid denna syn, och glömde att vidare uppga Erik jarl till anfall. Men han befallte nu sitt folk ta till flottan, och alla skyndade dit, rustande sig till iden.

FEMTE KAPITLET.

OLOF TRYGGVASONS TILLRUSTNING.

Sigvald jarl, som skulle visa norska konungen vän, lät sina segel falla, när han kom fram, och rodde under ön Svolder. Den andra stora skeppen fällde då fven sina segel för att vänta på Olof Tryggvason, ty de ngo veta, att här var fiendtlighet å färde. Men i detmma som Ormen långa seglade in under holmen, rodde la den förenade flottan fram emot honom. Då sade nåra af hans folk, att han borde segla sin väg och icke rida mot en sådan öfvermakt; men konungen steg upp bakstammen och ropade högt: »*låten straxt seglen falla! ag har aldrig flytt. Och Gud må råda för mitt lif; n aldrig skall jag fly.* Derpå ropade han, att de skulle mmanbinda skeppen. Så skedde, och de hopbundo frammmarna af Tranan och Ormen långa. När konungen g det, ropade han, *att detta icke dugde, utan att frammmen på Ormen långa skulle ligga så mycket framom e andra skeppen, som Ormen långa var längre.* När mbon Ulf röde hörde detta, sade han: »*på det sättet*

lär snart framstammen på Ormen långa blifva öfvermannad.» Då sade konungen: *»jag visste ej att jag hade en stambo, som var både röd och rädd.»* Ulf svarade: *»försvara du blott bakstammen i dag, så som jag skall värja framstammen»*. Då lade konungen en pil i sin båge och sigtade dermed på Ulf. Men denne sade: *»skjut hellre på andra, konung, ty det behöfves nu. Jag skall göra allt efter min förmåga.»* Derpå sammanbundos alla skeppen och Ormen långas framstam lades framom de andra, så som konungen befallt.

Olof Tryggvason stod högt i bakstammen på Ormen långa och sågs öfver alla andra. Han hade en förgyld hjelm och sköld samt en kort röd rock öfver brynjan, och var härigenom ökänd från alla andra, utom Kolbjörn Stallare, som var mycket lika klädd. De förenade flottorna hade nu delat sig. Olof Tryggvason frågade då: *»hvem är höfding för denna krigsflotta, som ligger midt emot mig?»* Då sade folket, *att det var Sven Tväskägg med danska hären.* Konungen sade: *»icke frukta vi för det blödiga folket, ty de danska hafva intet mod i sig. Men hvem är, som kommer fram der till höger?»* Då svarades: *att det var Olof Skötkonung med svenska hären.* Konungen sade: *»bättre vore för de svenska, att sitta hemma och slicka sina offerskålar, än bestiga Ormen långa mot våra vapen. Men hvilka äro de stora skeppen till venster?»* Folket sade: *»det är Erik jarl med hans män.»* Då sade konungen: *»han har rättmätig stridsorsak mot oss, och blir med dem ett skarpt fäktande, ty de äro normän som vi.»* Men om Erik jarls skepp är berättadt, att det var ganska stort, och kallades *Jernbarden*, emedan hela framstammen var rundt omkring beslagen med jern och hvassa taggar.

SJETTE KAPITLET.

SLAGET VID SVOLDER.

(År 1000).

Nu lagade konungarne sig till. Konung Sven lade mot Olof Tryggvason; Olof Skötkonung angrep de yttersta skeppen till höger, och Erik jarl till venster; men Sigvald jarl höll undan med sina och deltog icke i slaget. Der blef då en ganska skarp strid. Stamboarne på Tranan, Ormen långa och korta kastade ankare i konung Svens skepp och höllo dem så fast. Som nu det norska folket stod ganska högt på sina skepp mot danskarne, så kunde dessa sednare blott föga värja sig mot de förras hugg och snart blefvo de främsta skeppen alldeles afröjda. Sven Tväskägg och de öfriga, som undsluppo med lifvet, sprungo på andra skepp, och rodde dermed bort undan de norskes hugg, tyckande denna leken hafva gått dem illa i hand. Då lade Olof Skötkonung med sina skepp mot Ormen långa; men det är i korthet sagdt, att det gick honom sammalunda som Sven, och han måste lägga bort undan norrmännen. Erik jarl hade emellertid afröjt flera af de yttersta skeppen, och, så snart något var afröjdt, löshögg han det från norska flottan. Så fortfor han, beständigt fäktande med huggvärjor på nära håll; men svenska och danska flottan låg rundt omkring, stridande med skott och pilar mot norrmännen; och så snart folket var fallet på Erik jarls skepp, kom nytt, friskt manskap från de andra i stället. Slutligen började norrmännen springa af de smärre in på de större fartygen; men jarlen förtfor, tills han slutligen borttagit alla skeppen förutom Ormen långa, dit alla öfverblefne norrmän hade flyktat. Då lade Erik jarl Jernbarden ombord med Ormen långa, och uppstod der det allra häftigaste slag. Norrmännen blefvo så uppretade, att många, i ifvern att

hugga sina fiender, ej kommo ihåg, det de voro på hafvet, utan sprungo öfver bord och föllo så i sjön. Konung Olof stod hela dagen i bakstammen, fäktande ifrigt, mest med spjutkastning, ty han var så öfvad, att han kunde kasta med båda händerna på en gång. Han såg, huru norrmännen höggo tätt och ifrigt, dock föllo få fiender deraf. Då ropade han och frågade: *hvad orsaken vore härtill? eller om hans män sköto falskt?* Männerne svarade då: *att deras svärd blifvit slöa af det täta huggandet och beto ej mycket.* Konungen tog då upp ur sin vapenkista och gaf folket nya och hvassa svärd, och började då striden åter att skärpas. Men då konungen lutade sig efter svärden i vapenkistan, sågo männerne, att blod rann ut undan harnäsket på armen, hvaraf de förstodo, att han var sårad. Enar Tambaskelfver brukade sin båge hela dagen och fällde dermed mången man. Han märkte, hvar Erik jarl stod på Jernbarden, och sköt derföre efter honom; men pilen gick straxt bredvid jarlens hufvud tvärtigenom roderknappen och de omlindade tågen. Jarlen såg sig om, frågade: *om någon visste, hvem som sköt så hårdt?* I detsamma kom den andra pilen och gick emellan armen och sidan samt tvärtigenom ett tjockt bräde. Då märkte jarlen, hvarifrån skottet kom, och sade derföre till en snäll finsk bågskytt: »*skjut du den långa mannen, som står der vid masten på Ormen långa.*» Som Enar spände bågen tredje gången, kom finnens pil och skar af Enars bågsträng, att den sprang sönder med gäll klang. »*Hvad var det, som small så högt?*» ropade Olof Tryggvason. »*Norge ur dina händer, konung!*» svarade Enar. »*Gud råder för land och rike, och icke din båge,*» svarade Olof. »*Tag min båge och skjut med den!*» och kastade så sin båge till Enar. Enar tog bågen, spände och böjde den upp och ned, sägande: »*alltför vek, alltför vek är konungens båge!*» slängde den så åter till Olof och tog sköld och svärd, stridande dermed [illegible] han förmådde.

Af det myckna spjut- och pilskjutandet från den förenade flottan började slutligen manskapet falla på Ormen långa, så att skeppet blef tomt här och der på sidorna. Då sprang Erik jarl jemte femton män ombord derpå; men, då stamboarne Ulf den röde och Hyrning fingo se detta, skyndade de dit med några kämpar från framstammen och mottogo jarlen så, att de fleste af hans män föllo, andra sårades, och han sjelf måste baklänges hoppa ned igen på Jernbarden. Derpå fortsattes den förra striden med pilar och spjut, hvaraf återigen mycket folk föll på Ormen långa och slutligen äfven stamboarne Ulf röde och Hyrning, sedan de länge och väl värjt framstammen. Manskapet började nu blifva mycket glest på Ormen, hvarföre Erik jarl återigen sprang dit upp med många af sina män. Det qvarstående folket kunde då ej längre göra dem motstånd, utan drog sig undan till bakstammen. Der stod konung Olof högst upp, så att han syntes öfver alla sina män, och var mycket ökänd, så att otaliga spjut och pilar riktades åt honom; men han afhöll dem med sin sköld, som dock deraf blef alldeles uppristad. Sjelf fällde han många bland fienderna med spjutkastande, och alla säga, att aldrig har någon konung så frimodigt utställt sig för fienders skott som Olof Tryggvason. Emellertid var ett stort antal af Eriks män uppkommet på Ormen långa och sökte ifrigt till bakstammen mot konungen. Ehuru nu Olofs öfverblefne män voro käcka och starka kämpar, så hade de dock att göra med alltför stor öfvermakt, så att de snart blefvo slagna, och konungen hade blott åtta man qvar omkring sig. Då sköt han sin sköld öfver sig, och störtade så hufvudstupa i hafvet. Så gjorde äfven de öfriga hans män; bland hvilka voro Kolbjörn Stallare, Enar Tambaskelfver, och konungens broder, Torkel Nefia, den siste, som sprang öfver bord. De ämnade rädda sig genom simmande, men blefvo uppdragne af Erik jarls vaktskutor. De, som togo Kolbjörn, gladdes mycket, troende sig hafva fått konungen, emedan Kolbjörn var honom lik till växt och kläder; men då han fördes

till Erik jarl, såg denne misstaget, dock gaf han både Kolbjörn och de andra frid. — Efter konung Olof Tryggvason letades fåfängt; han fanns icke mer. Somliga trodde att han, utmattad af sår och trötthet, drunknat. Andra återigen säga, att då Astrid, Sigvald jarls hustru, fick veta sin mans förräderi mot Olof Tryggvason, utrustade hon ett litet skepp till dennes hjelp. Detta låg straxt bredvid under slaget. Då konungen sprang i hafvet, säga de, att han under vattnet afklädt sin rustning, och sedan simmat till Astrids fartyg, som upptog honom och rodde straxt bort. Han skall sedan aldrig hafva velat återvända till Norge, utan vandrat söder ut till Rom och slutligen till Jorsala [1]), der han en lång tid lefvat i ett kloster. Ingen vet till fullo sanningen häri; men det är visst, att han aldrig mera sågs i Norden. Drottning Tyri tog så stor sorg öfver hans död, att hon hvarken åt eller drack, utan dog på nionde dagen; och de af konung Olofs flotta, som seglat förut, fingo stor ånger och harm deröfver, att de så öfvergifvit sin höfding; och var det en allmän sägen, att slik konung månde aldrig mera komma öfver Norges rike.

SJUNDE KAPITLET.

OLOF SKÖTKONUNGS DÖPELSE.

Norge blef nu deladt i tre delar. Sven Tväskägg fick en, Erik jarl den andra och Olof Skötkonung den tredje. Erik jarls broder hette Sven jarl. Han var gift med Holmfrid, Olof Skötkonungs dotter, och blef nu af sin svärfader tillsatt att styra dess andel i Norge.

Allt efter Ansgarii död hade kristendomen blifvit illa vårdad i Sverge, tills slutligen vid den tiden Si[illegible]id, en prest från York i England, kom hit och neds[illegible]ig

1) Jerusalem.

vid Wexiö i Småland, började der att predika. Af honom blef Olof Skötkonung döpt vid Husaby källa i Westergötland år 1001, och är han sålunda den förste kristne konung i Sverge. Då han nu ej mera kunde förestå de stora afgudaoffren i Uppsala, bortlade han den hittills vanliga titeln af *Uppsalakonung* och lät i dess ställe kalla sig *Svea konung*. Han höll ett präktigt och lysande hof, och var sjelf af ett stolt, egenkärt och högmodigt sinne, såsom hans moder, Sigrid Storråda. På krig var han dock ej begifven, och lät utan motstånd fienderna borttaga alla de länder kring Finska viken, som hans fader, Erik Segersäll, hade vunnit under Sverge.

ÅTTONDE KAPITLET.

OLOF HARALDSSON.

Småkonungen Harald Grenske i Norge, som blifvit innebränd af Sigrid Storråda, lemnade efter sig en son, benämnd Olof. Denne döptes i sin ungdom och uppfostrades sedan i Norge. Han blef en mycket tapper och förståndig man, samt utmärkt framför alla andra. Han var ej särdeles lång, men ganska tjock och starkt växt, hvarföre han äfven vid äldre år fick tillnamnet *Olof Digre* eller *Tjocke*. Han började ganska tidigt fara i härnad, och hans första tåg skedde mot Sverge, emedan hans fader der blifvit innebränd. Han öfvervann först en viking, benämnd Sote, vid Sotaskär, utanför Södermanland; sedan seglade han genom Norrström in i Mälaren. Men Olof Skötkonung spärrade Mälarens utlopp på det sätt, att han lät spänna starka jernkedjor tvärtöfver strömmen mellan Riddarholmen [1]) och Norrmalm, och med stockar och stenar uppfylla densamma så, att den ej skulle vara segelbar. Dertill ditskickade han krigsfolk att bevaka detta,

1) Häraf kallades Riddarholmen **Kedjeskär**.

ämnande så innestänga Olof Haraldsson, ty på den tiden hade Mälaren ej mer än ett utlopp. Då nu denne om hösten ville återvända, fann han utloppet tillstängdt för sig. Dessutom hörde han också, att Olof Skötkonung hade samlat en stor krigshär, för att dermed anfalla honom; och tycktes nu goda råd vara dyra. Vattnet var ganska högt i Mälaren, och öktes ännu mera genom ett ständigt regnväder, som i de veckorna inträffade. Då föll Olof Haraldsson på det rådet, att han lät sitt folk en natt hemligt genomgräfva ett smalt näs mellan Mälaren och hafvet, söder om Stockholm [1]. Om morgonen lät han taga alla styren undan sina skepp, och innan de svenska kunde märka och hindra det, seglade han med strykande vind genom grafven och öfver grunden och kom så lyckligt ut i hafvet, fortsatte der sina härjningar, och uttvang skatt af gottlänningarna. Olof Skötkonung vredgades mycket öfver sitt folks försumlighet, kunde dock nu ej mera hjelpa det; men ifrån denna tiden började han bära stort hat till Olof Haraldsson, kallande honom alltjemt Olof *Tjocke*.

NIONDE KAPITLET.

OM OLOF HARALDSSONS FRIERI.

Sedan Olof Haraldsson ytterligare vunnit mycken krigsära och makt, seglade han till Norge för att der återtaga sina fäders rike. Erik jarl var redan död på ett tåg till England, så att landets förnämsta försvar var borta. Dertill voro många män i Norge missnöjda med att riket skulle vara så deladt emellan utländska konungar. Härigenom blef det ej svårt för Olof Haraldsson att skaffa sig stort anhang, och han fördref lätt de tillsatta länshöfdingarne, Sven jarl, som styrde sin svärfaders Olof Skötkonungs, del i Norge, måste fly till Sverge [illegible]

1) Denna graf tro somliga hafva varit, der den gamla [illegible] ven nu är.

med Enar Tambaskelfver och många andra män. När Olof Skötkonung af dem fick veta detta, vredgades han mycket mot Olof Haraldsson, hotande att vedergälla honom det. »*Dock*», tillade han, »*lär ej Olof Tjocke fördrista sig att intaga de länder, som mig tillhöra.*» Härtill jakade också hans hofmän; men detta oaktadt underlade Olof Haraldsson sig hela Norge, och Olof Skötkonungs hotelser och straff gingo likväl ej i fullbordan. Han sände blott några män till Norge, att derstädes utkräfva skatt, men då desse ej med godo ville fara derifrån, blefvo de af Olof Haraldsson tagne och upphängde. Häröfver blef Olof Skötkonung än mera förbittrad, och nu tordes ingen vid svenska hofvet omtala Olof Haraldsson under annat namn än *Olof Tjocke.* Så fortfor länge ovänskapen mellan båda konungarne med småkrig och plundringar på gränsen, hvaraf båda rikena ledo mycket men. Folket bad slutligen konungarne göra fred sins emellan. Olof Skötkonung ville ej höra talas härom; men Olof Haraldsson slöt en förlikning med Ragvald jarl i Götaland, så att frid blef mellan Norge och Götarike. Derpå skickade Olof Haraldsson åter ett bud till Olof Skötkonung att sluta fred och fria till hans dotter, prinsessan Ingegerd; men ehuru prinsessan sjelf var böjd för detta, så ville dock hennes fader ej höra talas om någotdera. Då lofvade Ragvald jarl, att han skulle resa med Kolbjörn Stallare, Olof Haraldssons sändebud, till Uppsala, och på Allshärjartinget söka befrämja denna sak. Före tinget reste de dock till Torgny, lagman öfver Tiundaland i Uppland, en mycket ansedd och vördad man, och densamme som hade hjelpt Erik Segersäll i slaget på Fyrisvall. Han var nu mycket gammal och hans skägg så sidt, att det betäckte hela hans kropp och räckte ända ned till knäna, då han satt i sitt högsäte. Björn Stallare och hans följeslagare tyckte sig aldrig hafva sett så karlavulen och storväxt man. Ragvald jarl berättade för Torgny, huru allt åtburit, samt Olof Skötkonungs högmod och oförsonlighet, begärande nu Torgnys hjelp i sitt förehafvande på tinget. Torgny teg

en stund härvid; slutligen sade han: »*underligt är, att i åstunden bära så högt ärenamn, och kunnen dock ej finna råd, om någon svårighet påkommer. Hvarföre lofvade du att åtaga dig denna sak, utan att besinna, det du ej hafver makt nog att våga tala mot konung Olof? Mig tyckes då bättre att räknas bland bönder, och dock vara fri i ordom och tala, hvad man vill, änskönt konungen sjelf vore närvarande. Nu vill jag dock komma till Uppsala ting och göra dig det bistånd, att du oförskräckt må framställa för konungen, hvad dig lyster.*» Jarlen tackade honom för detta löfte, hvarefter de utrustade sig och redo tillsammans till tinget.

TIONDE KAPITLET.

OM UPPSALA TING.

Mycket folk från hela riket var nu församladt i Uppsala. På ena sidan satt Olof Skötkonung på sin tron, och allt hans hoffolk stod omkring honom. På andra sidan sutto Ragvald jarl och Torgny lagman och framför dem jarlens hoffolk och Torgnys huskarlar. Men bakom dem och allt rundt omkring stod allmogen på högarna och fälten för att höra, huru allt tillgick. När först enligt bruket konungens ärenden voro afgjorda, reste sig Björn Stallare upp, der han stod bredvid jarlen, och började framföra Olof Haraldssons helsning, samt tala om frid och landadelning mellan båda rikena. Han talade så högt, att ej allenast konungen, utan äfven allt folket förnam hans ord. Men så snart Olof Skötkonung hörde hvarom talet var, stod han hastigt upp, ropande, *att detta vore ett fåfängt tal, och att denna mannen skulle tiga.* Björn måste då tystna och sätta sig neder igen. Då stod [illegible]vald jarl upp och talade om Olof Haraldssons fredsa[illegible] och frieri till prinsessan Ingegerd. Han berättade ä[illegible], huru alla westgötar önskade frid, dels emedan no[illegible]

nen på sjön borttogo deras lifsförnödenheter, som fördes till dem, och dels emedan de voro i beständig oro och osäkerhet för de norskes infall och härjningar. Då jarlen talat ut, stod konungen åter upp. Han förebrådde jarlen, *att denne slutat stillestånd med den tjocke mannen, konungen oåtspord, för hvilket förräderi det ej vore obilligt, om jarlen blefve drifven ur landet.* Konungen talte både länge och hårdt, vändande slutligen talet med många smädelser mot Olof Tjocke. Derpå satte han sig och det blef en allmän tystnad.

Då reste sig Torgny lagman upp och med honom hela allmogen, och uppstod då mycket buller och dån af folket, som trängde sig fram för att höra, hvad Torgny härom skulle säga. Då det åter blef tyst, började Torgny sitt tal sålunda:

»Annorlunda äro Svea rikes konungar nu till sinnes, än de tillförene varit hafva. Min farfader Torgny kunde väl minnas konung Erik Edmundsson, och visste berätta om honom, att den tid, han var i sin lättaste ålder, for han ut i härnad hvar sommar kring åtskilliga länder och lade under sig Finnland, Kyrialand, Estland och Kurland och många andra riken i Österländerna, och kan man ännu se de jordborgar och andra storverk han der gjorde. Dock var han icke så högdragen till sinnes, att han ej ville tåla deras ord som hade något angeläget att framställa för honom. Min fader Torgny var en lång tid med konung Björn och kände väl hans seder. Konung Björns rike stod också, så länge han lefde, med stor makt och styrka, utan någon brist; ty han var vänlig mot alla sina män. Jag hafver ock konung Erik Segersäll i godt minne, och har varit med honom i många härfärder. Han förökade Svea rike och försvarade det väldeligen, och dock var oss godt rådgöra och tala med honom. Men denne konung, som nu är, låter ingen tala med sig om annat, än det han sjelf vill höra och med all ifver framdrifva. Sina skattländer låter han af ovärdighet och vanmakt gå bort. Likväl vill

han hålla Norges rike under sig, det ingen konung i Svea rike förut åstundat; hvarföre äfven mången man måste sitta i oro. Nu är det derföre vår, böndernas, vilja, att du, konung Olof, gör fred med Olof Tjocke, Norges konung, och att du gifver honom din dotter Ingegerd till äkta. Och vill du återvinna under dig de riken i Österlanden, som dina fränder och förfäder egt hafva, så viljom vi dertill alla följa. Men vill du ej beqväma dig efter det, vi nu tala, så skola vi anfalla och dräpa dig, och ingalunda af dig längre tåla olag och ofrid. Så hafva ock våra fäder gjort, som på Mulating i en brunn nedstörtade fem konungar, hvilka voro uppblåste af stolthet och högmod, såsom du nu är. Säg nu straxt, hvilketdera du vill antaga!» Folket gjorde härvid mycket gny och vapenbrak; men konungen steg upp och sade: *»att han ville samtycka till böndernas vilja, såsom alla Sveakonungar före honom giort hade.»* Då afstannade allmogens sorl, och höfdingarne gingo tillsammans och slöto fred med norska sändebuden på de vilkor, Olof Haraldsson föreslagit, så att prinsessan Ingegerd också blef lofvad åt honom.

ELFTE KAPITLET.

OLOF SKÖTKONUNGS FALSKHET.

Olof Skötkonung hade först med sin frilla från Windland en son, benämnd Emund, och en dotter, Astrid. Sedan hade han med sin drottning en dotter, Ingegerd, och en son, hvilken blef döpt till *Jakob*, emedan han var född på *Jakobsdagen*. Drottningen kunde ej lida sina stjufbarn, hvarföre de också uppfostrades borta, Emund i Windland, och Astrid hos Ragvald jarl.

Våren efter förlikningen på Uppsala ting for Haraldsson med stort följe till gränsen, för att der, e. öfverenskommelse möta sin brud. Men, då han h..

tat förgäfves långt fram på sommaren, sände han bud till Ragvald jarl, efterfrågande orsaken till dröjsmålet. Jarlen hade då fått höra från Uppsala, att Olof Skötkonung ämnade bryta sitt gifna löfte och gifta prinsessan Ingegerd med konung Jarislav i Gardarike. Jarlen sände derföre på eget bevåg bud till Olof Haraldsson att berätta detta, och tillika erbjuda honom Astrid i stället för Ingegerd. Emedan nu Astrid var vida berömd både för skönhet, mildhet och stort förstånd, så jakade Olof Haraldsson härtill, och mötte jarlen vid gränsen, hållande der bröllop med Astrid, hennes fader oåtspord. Denne vredgades mycket häröfver; men, då prinsessan Ingegerd for till konung Jarislav i Gardarike, tog hon Ragvald med sig dit, och undslapp han så konungens hämnd.

Men genom allt detta blef folket så uppretadt mot Olof Skötkonung, att ett svårt uppror utbrast, som af konungens vänner blott på det sättet kunde stillas, att Jakob blef tagen till fadrens medregent. Som de ej tyckte om det kristna namnet Jakob, blef han nu kallad Anund, hvilket namn han sedan behöll. Men Olof Skötkonung blef tvungen att resa Olof Haraldsson till mötes och afsluta freden med honom, och var då Olof Skötkonung fromsint och mild i talet mot hvar man.

TOLFTE KAPITLET.

UPPRORET MOT OLOF HARALDSSON.

Då Olof Haraldsson hade regerat flera år bortåt i Norge, började bönderne blifva missnöjda med honom, emedan han var mycket sträng och sjelfrådig i sin styrelse, och pålade hårda böter och straff med lemstympande och aflifvande, särdeles på dem, som ej ville antaga kristna läran. Derföre drogo många af de mäktigaste bönderne bort till konung Knut den rike, som vid denna tiden regerade öfver Danmark och England. Han mottog dem

väl och sände dessutom bud till Norge med penningar och dyrbarheter, hvarmed de förnämsta norrmän mutades, så att, då Knut följande sommaren kom dit med en krigshär, föll hela landet honom till, och Olof Haraldsson måste fly bort ur Norge. Han reste då öfver Sverge till Ryssland till konung Jarislav och drottning Ingegerd, och Knut den rike satte Håkan jarl till landshöfding öfver Norge. Men efter ett år drunknade denne. Då skyndade några af Olof Haraldssons vänner till Ryssland och rådde honom att återvända och intaga sitt fordna rike, medan det var höfdingelöst. Han följde deras råd och for först öfver till Sverge. Der var nu redan Olof Skötkonung död och Anund Jakob således ensam konung. Han gaf Olof fyrahundra af sina hofmän samt dessutom tillåtelse att värfva så många svenskar, som han kunde få med sig. Olof drog sedan öfver Dalarna in i Norge mot Trondhem och hade då församlat en krigshär af 3000 man. Men bönderna i Norge hade också församlat sig mot honom, och voro en vida större hop. Deras förnämsta anförare var Kalf Arnason, hvilken tillförene varit Olof Haraldssons hofman. Dessutom var Torer Hund en märkelig höfding bland bönderna. I stället för harnesk bar han renskinnsmuddar på kroppen, hvilka af folket troddes vara så förtrollade, att intet hugg kunde bita på dem. Denne Torer Hund förde med sig många raska huskarlar, och hade utlofvat att ej strida mot någon förrän han fick skifta hugg med sjelfva konungen. Till Torer sällade sig också Torsten Skeppssmed för att få strida mot konung Olof, och dymedelst hämnas de stora böter, som konungen honom förut ålagt.

TRETTONDE KAPITLET.

SLAGET VID STICKLARSTAD.

(År 1030).

Natten före slaget låg konungen med den försam[illegible] krigshären ute på marken. Det är berättadt, att [illegible]

natten sof litet, utan vakade mest i böner till Gud för sig och sitt folk. Mot morgonen föll en liten slummer öfver honom; men just som det dagades, vaknade han. Och efter det tycktes för bittida att uppkalla hären, frågade konungen, *hvar Tormoder, Kolbrunar-Skald vore.* Tormoder var der straxt bredvid och frågade, *hvad konungen ville.* Olof begärde, *att han skulle qväda en sång för krigshären.* Tormoder reste sig då upp och började qväda så högt, att det hördes öfver hela hären, och qvad han sålunda:

Dagen upprinner,
Hanen gal.
Det är tid, det är tid,
Vårt arbete göra!
Vaker upp! vaker upp!
Vänsälle kung!
Alla i ädle
Konunga-tjenare
Har, den hårdhändte!
Kolf, skytten!
Ättegode män,
Som aldrig fly!
Jag väcker er, ej till vin,
Ej till qvinnoglam;
Upp, jag väcker eder
Till hårda vapenlekar.

Vid denna sång uppvaknade krigshären; och så snart Tormoder slutat, tackade männerne honom för qvädet, berömmande det. Konungen tackade honom också, och gaf honom en guldring, som vägde en half mark.

Derpå lät konungen hela sin här draga ned till Sticklarstad. Der kom till honom en man, som var hufvudet högre än alla andra, och dertill mycket däjelig samt klädd i dyra och förträffeliga vapen. Han erbjöd konungen sin tjenst, sägande sig vara från Helsingeland, och kallad Arnliot Gellina. Konungen frågade, *om Arnliot vore kristen.* Arnliot svarade: »*jag hafver hittills trott blott på min egen kraft och förmåga, och hafver denna tro hjelpt*

mig. Dock ämnar jag nu heldre tro på dig, konung.» Konungen svarade: *»tror du på mig, så skall du ock tro det jag lär dig: att Jesus Kristus har skapat himmel och jord och alla menniskor, och att till honom komma alla de fromma och rättrogna.»* Arnliot sade: *»väl hafver jag hört talas om hvita Krist; men ingenting är mig kunnigt om hans styrka och makt. Nu vill jag dock tro hvad du säger, och låta dig härom råda.»* Derpå döptes Arnliot och ställdes sedan främst i konungens här.

Konungen fick vänta en stund med sitt folk, ty bönderne voro ej ännu framkomne. Han satte sig emellertid och lutade hufvudet i Finn Arnasons knä, och föll då en god sömn öfver honom. Men när bondehären nalkades, väckte Finn upp konungen. Han blef misslynt häröfver, sägande, att Finn hade för honom stört en god dröm. Han hade nämligen drömt, *att han klef uppföre genom luften på en stege, som gick upp i sjelfva himlen, men just som han var på öfversta steget, väcktes han af Finn.* Finn svarade: *»icke är denna dröm så god, som dig tyckes, utan lär den snarare bebåda din död; om det eljest är något annat än en sömnvilla.»*

Nu rustade konungen sig till och skipade folket i ordning. Han var sjelf klädd i en pansarskjorta, hade förgyld hjelm på hufvudet, en hellebard i ena handen och i den andra en hvit sköld med ett inlagdt guldkors uppå. Torder hette den man, som bar konungens banér; och rundt omkring det uppställdes en sköldborg af de tappraste män. I denna sköldborg hade han äfven ställt skalderna med befallning att gifva noga akt på hvad som skedde i striden, för att sedan kunna besjunga den. Derpå uppmuntrade han sitt folk att straxt i början gå hårdt på bönderna och således skrämma dem på flykten; *»ty»,* [illegible] konungen, *»om de få tid på sig, så lära de med* [illegible] *stora öfvermakt besegra oss.»*

Nu kom hela bondehären fram, och Torer [illegible] ned [illegible] folk gick framför dem. Han gaf då lösen åt [illegible] en, [illegible]: *»fram, fram, bondemän!»* hvilket härskri [illegible] rne

Nt krigshär

högt upprepade; afskjutande dermed sina pilar och kastande sina spjut. Konungens män svarade härpå med det härskri, som konungen hade gifvit, nämligen: »*fram, fram, kristmän, korsmän, konungsmän!*» och gingo derunder ifrigt mot bönderna. Men när bönderne ytterst på flyglarna hörde korsmännernas härrop, trodde de, att det var deras eget, och började derföre också skrika och ropa: »*fram, fram, kristmän, korsmän, konungsmän!*» När de andra bönderne detta hörde, angrepo de dem, troende dem vara konungens folk. Alltså blef en temligen skarp strid emellan bönderna sjelfva, och många föllo innan misstaget rättades.

Konung Olof hade uppställt sitt folk på en höjd, hvarifrån hans män med sådan häftighet angrepo bondehären, att den började bångna, och konungens sköldborg dref midten af böndernas här baklänges. Då voro redan många af dem färdiga till flykt, men länshöfdingarne uppmuntrade och förmanade dem till frimodighet och tapperhet, och fingo således bondehären att stanna och åter göra motstånd, så att de, som främst voro, nyttjade sina svärd och huggvapen; de, som stodo näst bakom, stucko fram med sina spjut; och de, som ytterst följde, kastade pilar, handspjut och stenar.

Det är berättadt i gamla sagor, att denna dag var i början mycket ljus och klar; men, då drabbningen begyntes, slog sig en rodnad och ett töcken öfver solen och himmelen, att det slutligen blef mörkt som nattetid, hvilket mörker varade allt till konungens död.

Konung Olof gick sjelf fram ur sin sköldborg och slogs ifrigt, fällande många af bönderna; men dessa trängde sig häftigt emot, så att det blef ett mycket skarpt fäktande. En bonde, Torder af Qvistestad, gick emot konungen, men han gaf Torder ett så hårdt hugg, att det klöf hjelmen och hufvudet i tu. I detsamma stötte Torder konungens banérstång ned i marken så hårdt, att hon stod fast deri; ty Torder hade nu fått sitt banesår, och föll död ned vid baneret. Der föll äfven många andra

konungsmän, så manskapet började blifva glest kring Olof. Nu kom Torer Hund fram emot honom, och de började vexla hugg sins emellan; men konungens svärd ville ej bita på Torer, derföre ropade han på Björn Stallare: *»slå du hunden, efter jern ej biter på honom.»* Björn gaf då med sin hammare Torer ett så hårdt slag på axeln, att Torer raglade dervid; men han hemtade sig snart och sköt sitt spjut så, att det gick tvärtigenom midjan på Björn, sägande: *»så beto vi björnarna.»* Björn Stallare föll död ned af detta sår, men konungen hade emellertid fällt en af böndernas män. I detsamma kom Torsten Skeppssmed och högg till konungen med sin yxa så, att hugget gick djupt in i venstra låret. Finn Arnason högg straxt Torsten Skeppssmed ihjel: men konungen gaf sig mycket vid sitt sår, lutade sig mot en sten, kastade bort svärdet och bad Gud hjelpa sig. Torer Hund kom då och genomborrade honom med sitt spjut, så att konungen föll neder och dog deraf. Då voro också de fleste, som hade framgått med honom, fallne deromkring. En del af hans krigshär, som kommit försent fram, angrep nu bönderna, och blef då en häftigare strid än förut. Men då folket försporde konungens fall, ville de ej längre strida; utan flydde öfver till Sverge, eller sökte beskydd hos fränder och vänner i Norge.

FJORTONDE KAPITLET.

TORMODER KOLBRUNAR-SKALDS DÖD.

Tormoder hade varit med i striden bland skalderna under konung Olofs banér. Då bönderne gjorde sitt skarpa anfall, blef han så illa sårad, att han ej mäktade föra vapen. Dock ville han ej gå derifrån, utan stod [illegible] i striden. Då kom en pil och gick djupt in i hans v[illegible]ra sida. Tormoder afbröt pilskaftet i såret, och gick [illegible]an till ett stort hus, der de sårade voro. Der mött[illegible] [illegible]m

en man, som hette Kimbe. Kimbe sade: *»här är mycket ynkeligt skri, och det är stor skam, att raska karlar ej bättre kunna bära sina sår.»* Kimbe fick se på Tormoders arm den ring, som konungen hade gifvit honom om morgonen. Då sade Kimbe: *»visst är du en konungsman! Men gif mig din ring, så skall jag dölja dig undan för bönderna.»* Tormoder svarade: *»tag ringen om du kan; ty mer har jag nu mistat, än den är värd!»* Tormoder bar sitt blotta svärd i handen; men i detsamma Kimbe räckte ut sin hand efter ringen, viftade Tormoder till med svärdet och högg af hans hand: och är det berättadt, att Kimbe lät lika ynkeligt öfver sitt sår, som de andra, hvilka han tillförene hade begabbat. Tormoder gick in i en stuga, der en qvinna höll på att läka de sårade. Hon bad Tormoder bära in ved och lägga på elden. Han gjorde så. Men när han gick fram för eldskenet, sade qvinnan: *»denne mannen är mycket blek. Hvaraf kommer det?* »Tormoder svarade:

> Det undrar dig qvinna,
> Att du ser mig blek.
> Få varda fagra af såren.
> För flygande pilar jag råkat.
> Den smala malmen
> Mig midt igenom gick.
> Och jernet skarpa
> Mig skar i hjertat.

Läkerskan sade: *»låt mig se dina sår, så skall jag förbinda dem.»* Tormoder satte sig neder och kastade af kläderna, och läkerskan undersökte såret. Hon räckte åt Tormoder att dricka saft, som var sammankokad af lök och andra örter; men Tormoder sade: *»tag bort det igen, icke har jag grötsjukan!»* Läkerskan försökte att med en tång utdraga jernet, men förmådde det ej. Dessutom kunde hon ej komma åt att få rätt tag deri, ty såret omkring var mycket svullet. Tormoder sade: *»skär först upp köttet kring jernet, att man kan komma väl åt det med tången, och låt sedan mig rycka ut det!»* Hon gjor-

de så. Men Tormoder drog af sig ringen och ga
läkerskan, sägande: »*gör med den hvad du vill!* n
har en god man egt den; ty konung Olof gaf m
morgons.» Derpå fattade Tormoder i tången och
pilen. Men på jernet voro krokar och hulling
hvilka det följde ut stycken af hans hjerta, somli
somliga hvita. Tormoder såg på dem och sad
hafver konungen födt oss, feta äro mina hjertrötter
så baklänges ned till jorden och var död.

FEMTONDE KAPITLET.

IVARSKA ÄTTENS UTGÅNG.

(1061).

Olof Haraldsson blef sedan dyrkad som ett h
och munkarne hafva berättat många underverk, so
skall hafva gjort. Men efter Anund Jakob regerade
äldre broder, Emund gammal, hvilken dog utan
och således var den siste konung i Sverge af Ivar
famnes ätt.

BERÄTTELSER

UR

SVENSKA HISTORIEN.

ANDRA DELEN,

INNEHÅLLANDE

KATOLSKA TIDEN.

TILL UNGDOMENS TJENST UTGIFVEN

AF

AND. FRYXELL.

NIONDE UPPLAGAN.

STOCKHOLM,
PÅ L. J. HIERTAS FÖRLAG.
1866.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS JOH. BECKMAN,
1866.

INNEHÅLL.

Första Berättelsen.

Om Stenkilska konunga-ätten.

Andra Berättelsen.

Om Sverkerska ock Erikska konungaslägterna.

Tredje Berättelsen.

Om Birger Jarl.

Fjerde Berättelsen.

Om Birger Jarls söner.

Femte Berättelsen.

Om konung Birger och hans bröder.

Sjette Berättelsen.

Om Folkunga-ättens slut.

Sjunde Berättelsen.

Om den heliga Birgitta.

Åttonde Berättelsen.

Om konung Albrekt och drottning Margareta.

Nionde Berättelsen.

Om Engelbrekt och konung Erik.

Tionde Berättelsen.

Om Karl Knutsson.

Elfte Berättelsen.

Om Sten Sture den äldre.

Tolfte Berättelsen.

Om Sten Sture den yngre.

FÖRSTA BERÄTTELSEN.

OM STENKILSKA KONUNGA-ÄTTEN.

FÖRSTA KAPITLET.

OM KONUNG STENKIL.

Sedan Ivarska ätten genom Emund Gammals död (1061) hade utslocknat, blef Stenkil Jarl hans efterträdare och stamfader för en ny konunga-ätt. Denne Stenkil var af hög slägt, ty han var son till jarlen Ragvald Ulfson och sonesonsson åt Skoglar Toste. Hans moder härstammade från Ynglinga-ätten, och blef efter Ragvald Jarls död gift med Emund Gammal, så att Stenkil blef denna konungs stjufson. Sjelf var Stenkil en ansenligt stor och mycket stark man. Ingen i hela hans rike kunde så väl skjuta med båge som han. Han var uti strider ganska oförfärad och modig, men tillika af ett mildt, försigtigt och fredligt sinnelag; dertill hade han mycket beröm för sin rätträdighet i domar. Likväl säges han hafva gynnat vestgötarne framför sina andra undersåtare, emedan hans fäderneslägt var derifrån kommen.

ANDRA KAPITLET.

KRISTENDOMENS PREDIKANDE.

Konung Stenkil hade sjelf antagit kristendomen och gynnade densamma mycket. Vid hans tid blef denna lära predikad vida omkring uti Sveriges rike. S:t David i Munktorp predikade för vestmanlänningarne. S:t Adalvard den äldre var biskop i Skara och omvände vermlänningarne. S:t Stefan for uppåt Norrland, predikade

der och omvände helsingarne. Men, då han härvid gick våldsamt till väga samt nedbröt och sönderslog afgudarnas beläten, blef han slutligen af hedningarne sjelf ihjelslagen vid Mordbäcken på Tynnebro skog emellan Gestrikeland och Helsingeland. Han blef begrafven i Norrala kyrka, och sjunger allmogen derstädes ännu många visor om honom under namn af Staffan Stalldräng eller Hillebror Staffan. Adalvard den yngre blef af erkebiskopen i Bremen insatt till biskop i Sigtuna, der han i början vann så mycket bifall, att han vid en messa fick sjuttio mark silfver i kollekten. Men ryktbarast bland alla var biskop Egino. I Skåne inrättades nämligen vid denna tiden två biskopsstift, ett i Dalby och ett i Lund. Egino blef den första biskop i Dalby och Henrik i Lund. Denne Henrik hade förut varit danska konungens hof-predikant och samlat mycket egodelar, och lefde sedan som biskop uti kräslighet och lättja. Slutligen dog han af sitt myckna drickande, då efter honom Egino blef biskop både i Lund och Dalby. Han var en nitisk och gudfruktig man, och omvände hedningarne i Blekinge och på Bornholm; predikande för dem så, att de under gråt öfver sina förra villfarelser sjelfve sönderslogo sina afgudabeläten, och framburo allt sitt guld och silfver åt Egino. Men han emottog det icke, utan bad dem använda det till kyrkors uppbyggande, de fattigas försörjning och utlösande af de fångar, som blifvit tagna på vikingsfärder. För att ändteligen göra alldeles slut på den hedniska afgudatjensten, ingick han i förbund med biskop Adalvard den yngre i Sigtuna, att de skulle uppbränna det gamla afgudatemplet i Uppsala. Detta sitt förslag meddelade de konung Stenkil, hvilken likväl afstyrde det, sägande, att hedningarne, uppretade häraf, skulle döda alla kristna lärare, fördrifva honom sjelf, samt tvinga dem, som redan antagit kristendomen, att åter dyrka afgudar. Härigenom blef väl m branden förekommen; men hedningarne, som hade veta biskoparnes förehafvande, harmades deröfver myc och efter Stenkils död anställde de ett uppror, uti hvi de kristna öfver hela Svea rike blefvo mycket förföljda

Adalvard måste fly till Westergötland, hvarifrån han sedan for ut till Bremen. Men Egino fortsatte sina predikningar oförskräckt, och for understundom in uti Westergötland, uppmuntrande de kristna derstädes. Dessa hade ej någon lärare, emedan de af påfven tillsatta biskoparne Acilius och Tadicus heldre lefde uti öfverflöd och vällust i sina kloster i Tyskland, än de ville underkasta sig det besvär och den fara, som bland hedningarne väntade de kristna lärarne. Men Egino fruktade sig icke, utan sönderslog till och med Friggas bild på ett ställe i Westergötland, och predikade allestädes frimodigt, fortfarande dermed allt till sin död.

På detta sätt blef kristna läran småningom bekant uti hela riket, och många underverk berättades om de kristna lärarne. S:t David sades en gång i Munktorp hafva upphängt sina handskar på en solstråle, hvilken han tyckte vara en spik, emedan hans ögon voro försvagade af ålder och gråt. Då hans tjenare sedan skulle hemta handskarna, fann han dem ännu hängande på solstrålen. Adalvard den äldre sades kunna af Gud erhålla regn och solsken när han bad derom, hvadan vestgötabönderne voro honom mycket undergifne.

S:t Botvid var född af hedniska föräldrar i Hammarby vid Stockholm, men på en handelsresa till England blef han omvänd till kristendomen, hvilken han sedan predikade i sin hemort. Han ville en gång draga not vid sin granne Boves strand, men Bove förböd det, om han ej skulle få en fjerdedel af fångsten. Botvid flyttade sig då till sin egen strand, der han säges efter ifrig bön hafva fått hela noten full med fisk, hvaraf han ock utdelade mycket åt dem, som emellertid hade fåfängt dragit not vid andra stranden. Icke heller vredgades han öfver Boves nidskhet, utan unnade honom allt godt, hvarigenom han blef mycket älskad och kunde omvända många. Han hade friköpt och omvändt en rysk slaf, hvilken han ämnade sända hem till dess fädernesland. Men, då de under vägen hvilade sig på Råg-ön i Mälaren, och S:t Botvid insomnat under ett träd, mördades han af den befriade trälen.

Då S:t Botvids slägtingar saknade honom, började de segla omkring och söka honom öfverallt. Det berättades då, att en hvit fogel har satt sig på framstammen af deras skepp och liksom visat dem vägen. Denna fogel följde de, och kommo så till det ställe, der den mördade Botvid låg. De förde honom hem med sig och begrofvo honom. Han blef sedan ansedd som helig, och öfver hans graf upprestes till hans ära en kyrka, hvilken kallades Botvids-kyrka eller Bot-kyrka.

Det berättas också, att biskop Adalvard omvändt en vallherde vid namn Torsten, som tjenade hos en bonde i Westergötland. När Torsten sedan vallade bondens boskap i skogen, sysselsatte han sig ofta hela dagen igenom med gudeliga betraktelser och böner framför en stor sten i stället för altare, låtande emellertid boskapen ströfva ovaktad omkring uti skogen. Likväl samlade de sig sjelfmant hvarje qväll och aldrig saknades något kreatur. Men bonden, som var hedning, hatade Torsten för dess kristendom, och då han ej kunde få något annat skäl emot honom, smög han sig hemligt till skogen och band der en af oxarna vid ett träd. Som nu denne saknades om qvällen, anklagade bonden Torsten derför och lät, till straff för detta pådiktade brott, slagta och offra honom på samma sten, der Torsten hållit sin ensliga gudstjenst. Men ifrån den tiden hade bondens kreatur ingen trefnad mer, utan magrade och dogo, och trodde många, att detta var ett straff för den oskyldige Torstens dråp. En gång, då bonden höll på att slagta, och redan hade dödat och dragit huden af en oxe, började hustrun att åter klaga öfver Torstens död, sägande *honom vara ett helgon, som nu lefde i himmelen.* Härvid skrattade bonden högt och sade: *Icke tror jag, att Torsten lefver mera än denna oxe, som jag nu skall hugga sönder.* Men se, vid dessa ord reste sig den slagtade och flådda oxen hastigt upp på fyra ben och bevittnade dymedelst, till de närvara förvåning, sin fordna väktares helighet. På detta s blef sedan ett litet kapell upprättadt till Tor ära, der sedermera många underverk sägas blifvit

rättade, i synnerhet med botande af vestgöta-böndernes boskap.

Dessa och otaligt många dylika berättelser, hvilka det råa folket trodde, bidrogo i sin mån att skaffa kristendomen allt mer och mer anseende och att uttränga de ännu orimligare sagorna om de gamla gudarne.

TREDJE KAPITLET.

KRIGET MED NORGE.

På denna tiden lefde i Norge en ryktbar höfding, benämnd Håkan. Han ansågs vara den tappraste och skickligaste man, hvadan han hade blifvit satt öfver en del af vestra Norge, samt fått en af konungens slägtingar till äkta. Sedan föll han uti sin konungs, Harald Hårdrådes, onåd, så att han måste fly riket. Han undfick då förläning i Sverge, somliga säga Halland, andra Wermeland. Härifrån for han ofta in uti Norge och uppbar skatt af sin förra förläning, och ville bönderne heldre gifva den åt Håkan, som var älskad, än åt Harald Hårdråde. Häröfver vredgades Harald och for med sin här på lätta skepp Elfven [1]) uppföre, låtande folket bära skeppen landvägen förbi de stora strömfallen vid Trollhättan, Edet och Rånum, och kom på det sätt upp i Wenern. Här ämnade han falla in i Westergötland, men Håkan Jarl var honom till möte med sitt folk och dessutom många vestgötar för att hindra Harald från härjande. Båda krigshärarne stodo på hvar sin höjd och ett moras var emellan dem, hvarföre ingendera ville först angripa den andra. Lagmannen Torvid, som anförde vestgötarne, satt framför dem på en häst, som var bunden vid en i marken nedslagen påle. Under afvaktan på stridens början uppmuntrade han vestgötarne med detta tal: »*Det vet Gud,* »*att vi hafva här mycket krigsfolk tillhopa och de mest*

[1]) Så kallades Göta-elf den tiden.

»raska män. Låtom derföre konung Stenkil få spörja' »att vi göra denna jarlen godt bistånd. Men blifver nå- »gon bland ungmanskapet rädd och ej törs bida, så fly »vi ej längre än dit till den der bäcken. Om flera af »ungdomen, det jag dock ej tror, skulle rädas, så skola »vi ej fly längre än dit bort till högen.» Nu upphäfde norska krigsfolket ett härskri samt slog på sina sköldar; hvilket besvarades af det svenska på samma sätt. Häraf skrämdes lagmannens häst, så att han kastade sig våldsamt och ryckte upp pålen med sådan fart, att den slog lagmannen i hufvudet. Han, troende det vara ett norskt skott, *förbannade deras skjutande,* samt red skyndsamt undan öfver både bäcken och högen. Göterne voro i hast uppbådade och således illa klädda, så att de fröso mycket, ty höstkölden hade redan begynt och det snögade något. Derföre ville de ej vänta längre, utan rusade öfver dalen upp mot den andra höjden, anfallande norrmännen. Men desse drefvo dem utföre igen på flykten; och fastän de icke vågade förfölja dem långt, nedhöggo de likväl många göter och bekommo Håkan Jarls banér.

Då norrmännen om qvällen återvände till sina skepp, gingo de en så smal väg genom skogen, att blott en och en i sender kunde komma fram. Konungen talade just med sina hofkämpar om, huruvida Håkan Jarl hade fallit i striden, eller ej. Då berättades för honom, att en man hastigt hade framkommit ur skogen, nedstuckit den, som bar Håkans banér, och straxt flytt undan med detsamma. Då sade Harald: *»Än lefver Håkan Jarl.»* Härefter hade Harald ingen framgång i Westergötland, ty, så snart några af hans folk skiljde sig från krigshären, blefvo de straxt genom Håkans anstalter omringade och nedhuggne. Ja, det berättas, att Håkan sjelf, förklädd till en gammal tiggare, har gått in i Haralds krigshär och lofvat visa väg till Håkan Jarls gömställe. Då nu många följd[illegible] [illegible]nom, förde han dem in i en stor och tjock skog, d[illegible] [illegible]le slutligen blefvo af ett bakhåll öfverfallna och nedg[illegible] [illegible]a. Slutligen började vattnet i Wenern att frysa till. I[illegible] [illegible]utom berättades, att konung Stenkil med en stor k[illegible] [illegible]r

skulle komma ned från Svealand till Håkans hjelp. Harald förfogade sig derföre Göta elf utföre hem till Norge igen, och fingo vestgötarne sedan vara i fred för hans anfall.

FJERDE KAPITLET.

OM KONUNG INGE DEN ÄLDRE.

Konung Stenkil lemnade efter sig vid sin död (1066) tvänne söner, Inge och Halstan, men, som de voro mycket unga, togs Håkan Röde till konung. Om honom är ej stort att förtälja, men efter hans död (1079) blef Inge konung. Han var en stark och storväxt man såsom hans fader, konung Stenkil. Hans drottning, som hette Mö, var af hög inländsk slägt, och hennes broder, Sven, stod i ganska stor gunst hos konungen.

Denne Inge var en mycket ifrig och nitisk kristen. Likasom de förra kristna konungarne ville han ej bo vid Uppsala för de många afgudaoffrens skull, utan uppehöll sig i Sigtuna eller Björkö. De förra konungarne hade likväl måst vara tillstädes vid de årliga stora offren i Uppsala, men detta ville konung Inge ej heller göra. Tvärt deremot lät han afskaffa afgudatjensten, hvar han kunde, och befallte, att folket skulle antaga kristna läran. Hedningarne blefvo mycket uppretade häröfver och stämde ting med konungen, då de förelade honom tvänne vilkor, nämligen: *att han skulle antingen blifva vid landsens lag och gammal sed, såsom hans fader konung Stenkil, eller också lemna ifrån sig konungamakten.* Men konung Inge svarade frimodigt: *det han ingalunda ville förkasta den tro och lära, som han ansåg rättast.* Härvid vredgades hedningarne och började att under skrik och rop kasta stenar emot konungen, drifvande honom sålunda från tinget.

FEMTE KAPITLET.

OM BLOT-SVEN.

När konung Inge måste fly ifrån Uppsala, stannade likväl hans svåger, Sven, qvar derstädes. Han steg nu fram för de uppretade bönderne och lofvade, att han skulle uppehålla afgudaoffren åt dem, om de ville taga honom till konung. Härtill jakade alla, och blef så Sven konung öfver allt Svea rike, men Inge måste fly till Westergötland. Sven lät straxt framleda en häst, som till offer sönderhöggs och delades ut mellan folket, men med blodet beströkos afgudabilderna, såsom hedningarnes sedvänja var.

Litet derefter voro hedningarne församlade vid Strengnäs, hvarest då för tiden var ett allmänt offerställe. De skulle hylla den nya konungen, Sven, som dervid anställde ett stort offer. Då bodde i Södermanland vid Fors, der nu Eskilstuna är beläget, en kristen lärare från England, vid namn Eskil, som var ganska nitisk och ifrig att utöda hedendomen. Då han fick underrättelse om det stora afgudaoffret i Strengnäs, skyndade han dit. Hedningarne höllo på att offra åt afgudarne och en stor måltid var anrättad åt folket, just på det ställe, der nu Strengnäs domkyrka är belägen. När Eskil såg detta, började han att ifrigt förebrå hedningarne, *att de glömde den enda sanna Guden och offrade åt djeflarna.* Men, som hedningarne icke brydde sig något om detta och mycket annat han sade, så upplyftade han sina ögon och händer mot himlen och bad, *att Gud skulle genom något underverk bevisa sin makt för de otrogna.* Då berättas det, att ett starkt åskslag straxt har följt jemte mycket hagel, snö och regn, som nedslog hedningarnes altaren och bortförde deras offer, men på Eskil skall ej en enda dr[illegible] hafva fallit. Häraf blefvo hedningarne mera uppretad[illegible] skrämda, och en af afguda-presterne kastade en sten [illegible] Eskils hufvud och en annan sårade honom med en [illegible] Derpå fördes han till konung Sven, hvilken dömde h[illegible]

till döden, såsom den *der med trolleri hade uppväckt ovädret till gudarnes och konungens försmädelse.* Han utfördes utom staden och dödades på ett berg, der sedan dominikaner-klostret till hans ära uppfördes. Munkarne berätta vidare, att ett brinnande ljus nedkom från himmelen öfver hans kropp, och att fläckarna efter hans blod aldrig kunde utplånas från den sten, på hvilken han stod, då han först sårades. Men några kristna togo S:t Eskil och skulle bära honom till Fors, der han förut hade bott. Innan de hunno alldeles fram, blefvo de omgifna af en så tät dimma, att de ej sågo att gå längre; tillika blef S:t Eskils kropp så tung, att de ej förmådde lyfta den. De trodde sig då förstå helgonets mening och begrofvo honom på samma ställe. Der blef sedan en kyrka till hans ära anlagd, och slutligen en stad, som efter honom ännu kallas Eskilstuna, d. v. s. Eskils hem.

Under denna tiden blef kristendomen mångenstädes utrotad i Svealand och afguda-offren firades åter i sin fordna prakt. Detta skedde isynnerhet vid det stora templet i Uppsala. Det var uppmuradt af grof gråsten, men inuti alldeles öfverdraget med förgyllda plåtar. Der inne sutto Odens, Tors och Freys bilder bredvid hvarandra, och åt dem offrade folket tuppar, hökar, hundar hästar, i svårare landsplågor äfven menniskor, men allt endast af mankönet. Offren skedde under det presterne sjöngo dystra sånger, och de döda kroppar, som ej vid offermåltiden förtärdes, upphängdes i träden uti den stora lund, som omgaf templet. Denna lunden ansågs mycket helig af hedningarne, och såg man der ibland mer än femtio döda kroppar hängande, isynnerhet vid det stora offret, som skedde hvart nionde år, då de offrade nio hanar af alla slags djur. Att anställa slika offer åt afgudarne, kallades i fornspråket att *blota,* derföre blef äfven konung Sven kallad *Blot-Sven,* emedan han åter upprättade denna afgudatjenst.

SJETTE KAPITLET.

OM BLOT-SVENS DÖD.

Trenne år regerade Blot-Sven i Svealand, och under hela denna tid uppehöll sig konung Inge i Westergötland, der kristendomen var mera allmänt antagen. Slutligen församlade han i tysthet en liten krigshär, med hvilken han red genom dag och natt hemligen uppåt från Westergötland till Svealand. Han kom tidigt en morgon till en gård, der konung Blot-Sven var, medan denne jemte all dess hoffolk ännu sof. Inge lät då sina män omringa huset, tillstängde dess dörrar och tände sedan eld derpå. Konung Blot-Sven trängde sig väl ut ur den brinnande byggningen, men blef straxt af Inges folk nedhuggen; och hans hofmän blefvo antingen innebrända eller ihjel slagna.

Härefter blef Inge åter konung öfver Svearike. Somliga säga, att han då, för att fullkomligt utrota hedendomen, lät uppbränna Uppsala afgudatempel och nedhugga den heliga lunden deromkring. Säkert är, att templet blifvit så förstördt, att blott murarna stodo qvar, hvilka sedan af Sverker den gamle lagades och utvidgades och slutligen af Erik den helige fullbordades till den kristna kyrka, som nu kallas Gamla Uppsala. Än i dag kan man i sidorna af densamma tydligen urskilja lemningarna af de gamla grofva murar, som fordom tillhört afgudatemplet.

Inge lät nu påbjuda kristendomen öfver allt Svealand, och blef den införd dels med våld, dels med godo. Hedningarne drogo sig undan till Östergötland och Småland, hvarest de valde sig en särskild konung, nämligen Erik, Blot-Svens son, hvilken der bibehöll afgudaoffren. I detta land bodde också vid samma tid Kettil, som kallades *Okristen*, derföre att han ej ville antaga kr[illegible]na läran. Han hade varit Håkan Rödes jarl och [illegible] nu mycket gammal. Han såg med harm och leda [illegible] [illegible]ndomens framsteg, lät derföre uppkasta åt s[illegible] [illegible]or

ättehög, uti hvilken han steg in och lefde der i tre år ända till sin död. Denna hög ses ännu vid Kettelstads kyrka, hvilken af honom har sitt namn.

Ifrån Blot-Sven leda stora slägter sitt upphof. Hans son, Erik, var stamfader för Sverkerska konunga-ätten. Hans dotter Cecilia blef gift med Jedvard Bonde och moder till Erik den helige, från hvilken Eriksku konunga-ätten härstammade.

SJUNDE KAPITLET.

KRIGET MED NORGE.

Uti Norge regerade vid denna tid konung Magnus med tillnamnet *Barfot*, emedan han införde det bruket från de södra länderna, att gå med korta kappor och bara ben. Han var en stor stridsman och mycket begifven på krig. Han fordrade, att alla länder, som ligga vester om Göta elf eller Wenern, skulle tillhöra Norge. På den tiden kallades Bohuslän *Wiken* och dess inbyggare *Wikvärjar* eller *Elfvagrimar*, ty de bodde vid Göta elf och ansågos för ett ganska styft och hårdtaget folk. Dessa hade alltid lydt under norska konungen, men *Markamännerne* eller Dalboerne (ty Dalsland kallades då *Markerna*) hade alltid gifvit skatt till svenska konungen och ville dermed fortfara. Magnus Barfot red derföre med sin krigshär upp ifrån Bohuslän genom Dal, härjande och brännande öfverallt, och tvang så folket gå sig tillhanda. Men när han kommit upp till Wenern, led det redan långt fram på hösten. Han lät derföre på *Qvaldins-ö* eller, som hon nu kallas, *Kållands-ö*, bygga en borg af torf och träd och föra dit mat och allt, som behöfdes, samt gräfde en djup och bred graf deromkring. I denna borg lemnade han qvar trehundrade män och satte Sigurd Ullsträng till anförare öfver dem, dragande sjelf tillbaka med sin krigshär inåt Norge.

När konung Inge förnam detta, började han att samla sig en krigshär, hvilket dock gick ganska långsamt.

Slutligen när isen hade lagt sig, kom Inge med tretusen man ned ifrån Sverge. Han sände bud till Sigurd Ullsträng, bedjande honom fara *hem till Norge igen med folk och vapen och allt det rof de hade tagit.* Härpå svarade Sigurd öfvermodigt, *att konung Inge skulle få annat att göra än visa dem bort, som hjord ur hage.* Konung Inge drager derföre med sitt folk in på ön och sänder då det andra budet, tillbjudande norrmännen *att nu draga dädan med vapen och hästar, likväl skulle de lemna tillbaka det de röfvat;* men de nekade äfven härtill. »Konung Inge med sitt folk började alltså bestorma borgen. De fyllde grafven med stenar och träd, samt stötte och arbetade med stora stockar mot väggen, att den slutligen begynte gå sönder. Tillika kastade svenskarne lågande eldbränder, itändande dermed borgen. Då begärde de norske lif och frid, och änskönt konung Inge hade kunnat låta nedhugga dem allesamman, lät han dem dock behålla lifvet, men sina hästar och vapen, och allt det de tagit, måste de lemna qvar; och då de så vapenlöse gingo ut ur fästningen, fick hvar och en ett slag af ris öfver länderna, hvarmed de gingo hem till Norge igen, tyckande sig hafva haft en neslig färd: men markamännerne föllo åter konung Inge till och blefvo honom underdåniga.

ÅTTONDE KAPITLET.

SLAGET VID FOXERNA.

När konung Magnus fick höra sina männers olycka på Qvaldins-ö, harmades han deröfver högeligen och beslöt att hämnas denna nesa. Han drog alltså tidigt nästa vår med sina skepp elfven uppföre, härjande allestädes in uti Westergötland, ända till Foxerna kyrka, der hans män stego af alla skeppen för att tåga upp åt landet. Men der var straxt för dem en stor krigshär af göter församlad, mot hvilken de började ett skarpt och hårdt slag. Slutligen måste norrmännen taga till flykten och göterne

förföljde dem utöfver en stor slätt, hållande isynnerhet hårdt och tätt efter konung Magnus, hvilken var ökänd genom sin stora växt samt en röd jacka, som han hade öfver harnesket. En norsk man, benämnd Ögmund Skofteson, som också var ganska storväxt, red bredvid konungen. Som han förstod göternes afsigt och konungens fara, så begärde han, *som en nåd, att få den röda tröjan;* och då de voro framom några klippor och träd, så att göterne ej kunde se dem, tog Ögmund tröjan på sig. Då de åter kommo fram på slätten, vände Ögmund tvärt af vägen åt ena sidan från konungen. Göterne stormade allesammans efter Ögmund med den röda jackan, troende konung Magnus vara under densamma. Denne kom alltså sjelf lätteligen undan, men Ögmund måste utstå många farligheter, innan han kom ifrån göterne tillbaka ned till skeppen. Men konung Magnus for elfven utföre tillbaka i sitt rike, föresättande sig likväl att betala göterne de hugg han och hans folk af dem uppburit.

Han samlade mera folk och drog dermed ånyo elfven uppföre och tvang många vestgötar att gå sig tillhanda. Men konung Inge kom emot honom med en stor krigshär och lägrade sig vid Foxerna. Här öfverföll konung Magnus honom oförvarandes nattetid och slog mycket af hans folk ihjel, så att konung Inge måste slutligen sjelf taga till flykten. Sedan for konung Magnus också straxt hem i sitt rike igen.

NIONDE KAPITLET.

KONUNGARNES FÖRLIKNING.

Sommaren derefter stämdes ett möte i Kongahäll, eller, som staden nu heter, Kongelf, mellan konungarne Inge och Magnus samt konung Erik Ejegod i Danmark, och skulle de der bilägga sina stridigheter. Då tinget var samladt, gingo de tre konungarne ut på fältet afsides från det öfriga folket, talande med hvarandra. Om en

liten stund kommo de tillbaka, och då var freden mellan dem sluten på det sätt, *att rikenas gränser skulle förblifva såsom fordom, samt konungarne hvar och en vedergälla sina undersåter hvad de lidit af de andras härjningar.* För att ytterligare befästa denna fred, skulle konung Magnus få konung Inges dotter Margareta till drottning, och blef hon derföre kallad *Margareta Fridkulla.* — Men folket tyckte sig aldrig hafva sett så ansenliga män till konungar förut. Inge syntes vara den störste och manligaste, konung Magnus den raskaste och vigaste, men konung Erik den vackraste.

Konung Inge hade sedan frid, så länge han lefde. Han hade någon tid sin broder Halstan till medregent, men denne dog snart och efterlemnade sönerne Filip och Inge. När Inge den äldre dog (1112), lemnade han inga söner, utan dessa båda bröder blefvo hans efterträdare och samkonungar.

TIONDE KAPITLET.

OM KONUNG INGE DEN YNGRE.

Filip dog efter en kort tid (1118) och sedan blef Inge ensam konung. Han var kristna läran ganska tillgifven och mycket mild och fromsinnad, fastade och läste messor samt böner på vissa tider, men kunde ej tillräckligt skydda sitt rike mot främmande anfall. I Norge regerade nämligen vid denna tiden två bröder, Östen och Sigurd. Denne Sigurd for med en utvald tropp och besökte Jerusalem samt badade i floden Jordan. Han utförde många tappra bedrifter på denna resa och fick det tillnamnet *Jorsalafarare,* ty Jerusalem kallades då *Jorsala* af de nordiska folken. Under det Sigurd reste så or[illegible]g, satt Östen hemma, styrande riket med mycken vi[illegible] så att det kom i stor välmakt, och Östen blef älskad a[illegible]la. Han sände då många föräringar till Jemtlands-b[illegible]e, vinnande på detta sätt deras tillgifvenhet. Slutliger[illegible] de

han dem tillhopa och föreställde dem, *huru mycket bättre det vore för dem att tillhöra Norge än Sverge. De hade lättare att få sina handelsförnödenheter från Norge; ej heller var det så stort besvär för dem att resa öfver till Trondhem, som ned till Uppsala, då de behöfde anlita sin konung om något.* Jemtlänningarne tyckte Östens tal vara sannt, kände honom tillika som en förståndig och gagnelig konung. De gåfvo sig derföre under honom och betalade till Norge sin skatt och konung Inge förmådde ej att hindra det, om han också vårdade sig något derom.

När konung Sigurd Jorsalafarare efter Östens död blef ensam konung i Norge, beslöt han att utrota hedendomen i Småland och Östergötland. Han for derföre med en stor krigsmakt ned genom Öresund och landsteg vid Kalmar, började att härja och bränna öfverallt, och upphörde ej förr dermed, än smålänningarne gåfvo honom 1500 nötkreatur, samt antogo kristna läran, hvarefter han återreste till Norge. Det finnes ingenstädes nämndt, att konung Inge sökt förekomma eller straffa detta öfvervåld.

Konung Inges makt inom riket var också ganska ringa. Blot-Svens son, Kol, regerade öfver hedningarne i Östergötland. Under denne Kols tid var alltid god årsväxt, hvarföre hans undersåtare gåfvo honom namnet Erik Årsäll, samt trodde ännu mer på de hedniska gudarnes makt; men detta oaktadt antog Kol sjelf med hela sin slägt kristendomen före sin död, och dermed förlorade hedendomen sitt sista stöd, och kristna läran blef allmän öfver hela riket.

Konung Inge den yngre dog af förgift (1129) och efterlemnade inga barn.

ELFTE KAPITLET.

STRIDEN OM SVENSKA RIKET.

Från de äldsta tiderna hade alltid uppsvearne haft rättighet att välja konung öfver hela riket; men den de

valt, skulle sedan hålla sin eriksgata [1]), och då vid hvart och ett landskaps gräns lemna gisslan för sig åt folket och sedan på landskapstinget besvärja dess lag. De andra landskapen afundades uppsvearne deras företräde, i synnerhet hade detta länge förtrutit vestgötarne. Som nu konungarne af Stenkilska ätten alla voro från Westergötland, så tyckte sig vestgötarne också hafva någon rättighet att bestämma konungavalet. De gingo derföre tillsammans och valde danska prinsen Magnus Nilsson, son af Margareta Fridkulla och konung Nils, med hvilken hon efter Magnus Barfots död blifvit förmäld.

Uppsvearne, harmsne öfver göternes tilltagsenhet, ville ej låta taga ifrån sig sina fordna rättigheter, utan utvalde på sin sida en annan konung. Denne hette Ragvald, och säga somliga, att han var af Stenkilska ätten. Han var mycket stor och stark och dertill ganska häftig och våldsam till sinnes, hvarföre man tror, att han fått tillnamnet *Knaphöfde*, d. v. s. *kort om hufvudet*.

Ragvald Knaphöfde började straxt sin eriksgata, men, när han kom till gränsen af Westergötland, brydde han sig ej om gisslan, utan reste derin, vestgötarne oåtsporda. De samlade sig derföre emot honom vid Karlebylånga, ej långt från Falköping, och slogo honom ihjel (1131), och skall hans grafhög der ännu synas.

Magnus Nilsson begick emellertid ett stort nidingsverk i Danmark, då han under lismeri och vänskap lockade till sig sitt syskonbarn, hertig Knut Lavard, och sedan bedrägligt lönmördade honom, för att vara säker om danska kronan efter sin far, konung Nils. Han blef dessutom allt mer och mer känd som en ond och hård furste. Svearne togo sig derföre till konung Erik Årsälls son, Sverker, som efter sin fader regerade i Östergötland och hade antagit kristendomen; vestgötarne höllo sig likväl ännu till Magnus. Men, som Knut Lavard l[illegible]e varit älskad i hela Danmark, utbrast ett svårt uppror [illegible] t

---

1) Eriksgata eller Å-riksgata betyder hela rik[illegible]-nomresande.

konung Nils och hans son, Magnus Nilsson. Knut Lavards broder, Erik Edmund, hade med dem åtskilliga strider med skiftande framgång. Slutligen beslöt Magnus Nilsson att alldeles förkrossa Eriks makt. Han församlade derföre i tysthet 20,000 man från Jutland och öarna, med hvilka han drog mot Erik, som blott hade Halland och Skåne. På det att Erik ej skulle få någon underrättelse härom, lät han noga bevaka alla Selands stränder mot Skåne, men Magnus Saxeson, en af Eriks män, nedhissade sig en natt med ett tåg från Stevens klint i en båt, hvarmed han rodde öfver Sundet och underrättade Erik om den förestående faran. Någon tid derefter kom hela danska krigsflottan och lade till vid Foteviken eller Fotevig, ej långt från Skanör, och lät Magnus straxt sitt krigsfolk stiga i land, uppställande dem utan någon synnerlig ordning, ty han föraktade Eriks makt. Med prins Magnus följde fem biskopar samt många prester, och som det just var annandag pingst, så rådde biskoparne prinsen att ej genom en strid begå sabbatsbrott. Men Magnus brydde sig icke härom, utan, då hans folk syntes försagdt, uppmuntrade han dem, sägande: *»hvarför frukten j, mine tappre män? Vi äro ju 20,000 beväpnade karlar, med hvilka vi kunna taga in sjelfva Rom.»* Likväl var hans folk beständigt nedslaget.

Men med konung Erik var erkebiskop Asker af Lund. Han uppmuntrade Eriks folk, föreställande dem, *att fega och modlösa män ej vore Gudi behagliga*, och *att alla skulle ändå en gång dö; men den, som nu strider manliga, kan vara säker om sina synders fullkomliga förlåtelse.* Ja, erkebiskopen befallde sina prester att gå omkring i krigshären och gifva männerne aflösning. Erik sjelf talade också till dem, erinrande dem *huru nedrigt konung Nils och prins Magnus hade mördat hans broder, Knut Lavard, samt konungarnes öfriga illbragder, hvilket allt nu borde hämnas.* Hela hären ropade, att de ville lefva och dö med Erik, och tågade så frimodigt ned mot Magnus, hafvande sitt rytteri framför sig. Danska hären

stod vid byn Hammar ofvanför Foteviken. Så snart den nu såg dammet och hörde dånet af skånska rytteriet, började den att af räddhåga fly tillbaka till skeppen. Då Eriks rytteri hann danskarne, voro de redan i fullkomlig oordning och blefvo lätteligen slagne. Konung Nils blef litet sårad, men fick af en bonde en häst, med hvilken han kom undan till skeppen. Men prins Magnus, som var iklädd en stark pansarskjorta, ville ingalunda vika och uppmuntrade folket omkring sig till motstånd, så att der uppstod en hårdnackad strid. Sigurd Starke het den, som bar baneret åt Magnus. Han var hans fosterbroder och en mäkta stor stridskämpe. Han och prins Magnus samt biskop Peder af Roskild uppehöllo striden länge; men då Sigurd såg, att de skulle blifva öfvermannade, bortkastade han fanan, och då prins Magnus ej ville sjelfmant fly, lyfte han honom på sina armar och började så hasta till skeppen. Men Eriks folk afskuro dem återvägen, så att de båda slutligen blefvo nedhuggne (1134). De flyende danskarne kastade sig så många på några skepp, att de sjönko, hvilket då folket på de andra skeppen såg, ville de ej emottaga flera. En stor hop danskar kommo då, jagade af skåningarne, sprungo ut i vattnet, och fattade i sina landsmäns skeppskanter, viljande komma upp till dem, men desse afhöggo deras händer och armar, så att de hjelplösa sjönko tillbaka i hafvet. På detta sätt omkommo ganska många, utom den stora mängd, som skåningarne i striden hade nedgjort. Fem biskopar och mer än 50 prester, som åtföljde prins Magnus, föllo i detta slag. Konung Nils flydde tillbaka till Danmark, och blef straxt derefter mördad i Slesvig af borgrarne, som hatade honom, emedan han ej hämnats Knut Lavards död. Erik blef efter honom konung i Danmark; och sedan Magnus nu var fallen, blef Sverker erkänd konung öfver hela Svea rike, begynnande en ny konungaslägt, som efter honom kallades der S kerska.

ANDRA BERÄTTELSEN.

OM SVERKERSKA OCH ERIKSKA KONUNGA-SLÄGTERNA.

FÖRSTA KAPITLET.

OM KONUNG SVERKER DEN GAMLE.

Konung Sverker var af ett ganska mildt och fromt sinnelag, och kristna läran mycket tillgifven. Han anlade många af de äldsta kloster, som hafva funnits uti Sverge, nämligen Nydala i Småland, Warnhem [1]) vid Billingen i Westergötland, Alvastra [2]) vid Omberget i Östergötland m. fl., och uppbyggde dessutom många kyrkor öfver hela landet.

Uti hans tid kom kardinalen Nicolaus Albanensis och höll i Linköping det första kyrkomöte här i Sverge (1153). På detta möte åtogo sig svenskarne den första skatt till påfven under namn af Sankt Peters penning; tillika blef nu förbjudet för någon att bära vapen, förutom konungens *fylgdarmän*, d. v. s. lifvakt. Kardinalen skulle också inrätta ett erkebiskopssäte i riket, hvilket dock ej gick i fullbordan för den inbördes oenighetens skull. Svearne ville nämligen hafva erkebiskopen i Uppsala, men göterne i Linköping.

Ifrån denna tiden kan man anse kristendomen stadfästad i Sverge. Tillika med afgudaoffren i Uppsala upphörde allshärjar-tingen derstädes, så att bönder ej mera fingo tillfälle att deltaga i riksstyrelsen. Här-

---

[1]) D. v. s. **Bernhardshem**, ty Bernhardiner-munkar bodde der.

[2]) D. v. s. **Alfhilds-stad**, ty klostret anlades på ett gods tillhörigt Sverkers drottning, Alfhild.

igenom samt medelst förbud mot vapens bärande förlorade de så småningom sitt förra anseende, och biskoparne samt de mäktiga herrarne afgjorde på de så kallade herredagarna rikets alla angelägenheter.

ANDRA KAPITLET.

SLAGET MED DANMARK.

Konung Sven Grate i Danmark hade satt till höfding öfver Halland en man, benämnd Karl. Denne Karl hade en hustru och en svägerska, som voro mycket beryktade för sin skönhet. Till dessa fattar prins Johan, konung Sverkers son, en oloflig lusta och bortröfvar dem under Karls frånvaro till sin borg i Sverge, behandlande dem der på det gröfsta och skamligaste sätt. Men då både hans fader och folket gåfvo högljudt tillkänna sin afsky för detta, återsände han dem väl, men blef dock så förhatad, att bönderne slutligen, då han höll ting för att begära hjelp af dem emot danskarne, öfverföllo och dödade honom.

Men konung Sven Grate ansåg detta såsom en skymf, vederfaren hela danska folket, och hvilken nödvändigt borde hårdeligen hämnas. Han började derföre att tillrusta krig mot Sverge, och kunde ej derifrån afstyras, hvarken af konung Sverkers flera sändebud om fred och förlikning, ej heller af kardinalen Nicolai föreställningar om de ringa fördelar, men stora svårigheter, hvilka väntade honom i ett så fattigt och eländigt rike som Sverge. Sven Grate förlitade sig på sin hittills hafda lycka för mycket för att lyssna på kardinalens varningar. Sverkers budskickningar ansåg han som bevis på fruktan och svaghet, blifvande derigenom så mycket mera ifrig uti förehafvande. Ja! han började till och med att me sina hofmän utdela de jarle- och höfdingedömen, som i Sverge skulle eröfra. Det fanns på den tiden en sv jungfru, som var vida beryktad öfver hela Norden f

fägring. Om henne uppstod en häftig tvist mellan tvänne hofmän; konungen afgjorde dock slutligen saken sålunda, att hon skulle tillhöra den, som uti det blifvande kriget uppförde sig tapprast. Under dessa rustningar afvaktade han vintern, då det skulle vara lättast att öfver de tillfrusna sjöarna och floderna inträngа i Sverge.

Konung Sverker var nu af ålder och tröghet så förslappad, att han ej vidtog några försvarsmått mot denna fejd, utan då vintern kom (1154), inbröt konung Sven obehindradt med danska krigshären utur Skåne i Småland. Först genomtågade han Finnveden [1]), der invånarne öfverallt hyllade honom och förde till honom allehanda lifsmedel. Sedan kom han in i Wärends härad [2]), der han brände och förstörde allt, emedan folket hade flytt undan till skogarna. Emellertid blef vintern allt skarpare, så att danskarne ledo mycket deraf, och den hopade snön försvårade deras krigståg. En dag, då konungen satt till bords uti sitt tält, blef honom berättadt, att bönderne hade med en förhuggning alldeles tillstängt vägen. Konungen, vredgad häröfver, springer upp och rider dit, befallande sina män att straxt storma förhuggningen. Der bakom stodo bönderne och bådo med höga rop konungen om fred och säkerhet; men han kunde ej bevekas. Bönderne måste derföre försvara sig och lyckades det dem att ända till qvällen afslå danskarnes anfall; men under natten veko de undan och lemnade konung Sven vägen öppen. Dennes krigshär hade emellertid lidit mycken afbräck af den hårda årstiden; isynnerhet hade hästarna blifvit förstörda, och dessutom började också danskarne ledsna vid kriget och hoptals smyga sig hem till sitt land igen, så att krigshären mycket försvagades. Sven drog sig derföre hastigt med en del af sitt folk på genvägar tillbaka till Skåne. Den andra delen skulle under

---

[1]) Finnveden utgjordes då af Östbo, Westbo och Sunnerbo härader i Småland.

[2]) Wärend innehöll Konga, Kinnevalds, Albo, Uppvidinge och Norrvidinge härader.

Karls anförande gå till Halland. Dessa blefvo väl mottagne med mat och dryck af smålänningarne, och sedan Karl på detta sätt en afton blifvit trakterad, fördes han och hans följeslagare rusiga till en tom lada, der de skulle hvila öfver natten. Så snart danskarne somnat, tillstängde smålänningarne dörren och satte derefter eld på ladan i alla fyra hörnen. Då elden började komma närmare, vaknade Karl och hans följeslagare, och det lyckades dem slutligen att uppbryta dörren; men rusiga och obeväpnade som de voro, blefvo de lätteligen nedhuggne af smålänningarne, och några, som blifvit fångna, nedstoppades utan all misskundsamhet under isen på Nissa å, finnande der sin död.

På detta och flera andra sätt hafva danskarne blifvit fördrifna af värendsboerna, och lära qvinnorna härutinhafva gjort sina männer ett tappert och kraftigt bistånd. Det berättas att värendsboerna till belöning för sin tapperhet härvid hafva erhållit åtskilliga företräden samt qvinnorna rättighet att ärfva lika med männerne, samt att hafva trumslagare före sig på sina brudfärder.

Litet derefter hände sig, att då konung Sverker skulle fara från Alebäck till Tollstads kyrka julottan (1155), blef han på vägen vid Alebäcks bro ihjelslagen af sin stallsvän. Till åminnelse af mordet upprestes der en sten, som ej längesedan blifvit borttagen. Detta mord troddes tillställdt af danska prinsen Magnus Henriksson, hvilken, såsom sondotters son af konung Inge den äldre, trodde sig hafva arfsrättighet till svenska kronan. Konung Sverker blef begrafven i Alvastra kloster.

TREDJE KAPITLET.

OM KONUNG ERIK DEN HELIGE.

Efter konung Sverkers död uppkom åter oenig emellan svearne och göterne, hvilkendera skulle v konung. Ingendera ville hafva Magnus Henriksson; ı

göterne togo Karl, konung Sverkers son; uppsvearne deremot utvalde en svensk man, Erik, son af Jedvard Tordson Bonde till Engsö och Cecilia, Blot-Svens dotter. Denne Erik var mycket godsint, gudfruktig, frikostig, ödmjuk, klok och tapper, och blef derföre ganska mycket älskad af sina undersåtare, samt firad af presterne. För att späka sin lekamen fastade han ofta, badade sig uti iskallt vatten, samt bar en hårduk närmast kroppen. Han uppbyggde många af de små gråstens-kyrkorna öfver Svealand, och isynnerhet tror man att den så kallade bondekyrkan i Uppsala af honom blifvit uppförd. Han brukade också att ofta resa omkring uti sitt rike och bilägga alla tvister och oenigheter mellan folket; men då det ej lyckades, dömde han dem emellan, och tycktes alltid hans dom vara den rätta, ty han gjorde aldrig någon mannamån. Fastmer beskyddade han de ringare mot de mäktigares förtryck. Då några bland hans undersåtare af tacksamhet erbjödo honom förökade skatter, nekade han dertill, sägande: *Jag har nog af mitt. Behållen edert; kanhända skolen i framdeles behöfva det.*

FJERDE KAPITLET.

KRIGET I FINNLAND.

Svenskarne började vid denna tiden blifva till sina seder förmildrade af kristendomen. De i krig tagne slafvar blefvo ej mera så hårdt behandlade, emedan äfven de voro kristne. Läse- och skrifkonsten, sådana de den tiden voro, infördes af munkarne; handeln begynte uppkomma vid de fridlysta kyrkoplatserna; och åkerbruket började äfven mera nitiskt att drifvas, sedan de fordna vikingsfärderna med deras plundringar helt och hållet afstannat. Men på andra sidan om Östersjön bodde finnarne och esterne, hvilka ännu voro hedningar och med sina härjningar beständigt oroade svenska kusterna. Dessa beslöt Erik att underkufva och omvända, så väl för att

få vara i fred för dem, som derföre att påfven vid denna tiden så högeligen hade anbefallt korståg till hedningarnes omvändelse, såsom en Gudi mycket behaglig gerning. Biskop Henrik i Uppsala, som var en mycket nitisk och modig man, uppmuntrade äfven konungen härtill. Denne samlade derföre tillsammans mycket folk, hafvande med sig i synnerhet en stor mängd helsingar, under Fale Bure den äldres anförande. Sedan Erik med sändebud förut tillsagt finnarne att antaga kristendomen och underkasta sig, seglade han öfver, och landsteg vid Åbo, der han skall hafva anlagt det gamla slottet vid Aura-åns utlopp. Här mötte han en församlad här af finnar, och kom det straxt till en drabbning dem emellan, uti hvilken finnarne efter mycken förlust blefvo drifna på flykten. Häröfver blef ganska stor glädje bland svenskarne, men konungen började gråta, då han betraktade alla de fallna finnarne. Då hans män frågade honom om orsaken härtill, svarade han: *att han väl gladde sig åt kristendomens seger, men likväl sörjde tungt, att så många själar i dag blifvit fördömda. Om de förut velat antaga kristendomen, skulle de en gång hafva åtnjutit den eviga saligheten.*

Efter denna strid vågade finnarne ej mera göra något motstånd, utan Erik underlade sig södra Finnland och Nyland. På detta sednare ställe nedsatte sig mycket helsingar, hvarföre der ännu mångenstädes svenska språket talas; och namnen Helsingfors, Helsinge socken och Helsingby bära vittnen om denna inflyttning. Ja, sjelfva helsingarnes skyddspatron, Hille Bror Staffan, har blifvit uppkallad uti Staffansby. — Alla finnar, som konung Erik kunde få i sitt våld, tvang han att antaga dop och kristendom, och sedan han härigenom, samt medelst uppbyggandet af många kyrkor, hade arbetat på hedendomens utrotande, for han hem till sitt rike igen.

FEMTE KAPITLET.

OM SANKT HENRIK.

Biskop Henrik i Uppsala hade följt med konung Erik på denna krigsfärd, såväl för att omvända och döpa hedningarne, som också, då det behöfdes, för att strida mot dem, ty han var en mycket tapper och oförskräckt man. När nu konungen for hem, ville ej Henrik återvända till sitt biskopsstift, utan aktade nödigare och bättre att genom predikande arbeta på kristendomens förkofran i Finnland. Han satte sig neder vid Räntämäki bredvid Åbo och lät der bygga en kyrka, som nu kallas S:t Mariæ kyrka. Uti den straxt utom staden liggande Kuppis källa döpte han de hedningar, som kommo till honom, men dessemellan var han ofta ute på resor inåt landet, för att ytterligare utbreda kristna läran.

Vid denna tid bodde på Saris i Wirmo socken en rik bonde, benämnd Lalli, som hade antagit kristendomen. Denne Lalli hade för ett begånget mord blifvit af biskop Henrik dömd till en ganska sträng kyrkoplikt, hvaröfver Lalli mycket vredgades. Nu hände det att biskopen på en af sina resor kom till Saris, under det Lalli var borta, och begärde han då af Lallis hustru att få det han och hans följeslagare behöfde. På denna tid, då så få resande färdades, funnos nämligen hvarken goda vägar eller några gästgifvaregårdar, utan ansågs det vara hvars och ens pligt att med gästfrihet mottaga den vägfarande. Skedde det annorlunda, så uppbröto ofta de resande med våld bondens lada och visthus, och togo hvad de behöfde. Detta kallades våldgästning. Då nu Lallis hustru nekade mat, lät biskopen med våld taga hvad nödvändigt var, men gjorde för öfrigt ingen skada, fortsättande sedan sin resa till norra Finnland. Straxt derpå kom Lalli hem, hvilken, då han förnam hvad biskopen gjort, beväpnade sina karlar och reste i vredesmod efter och hann honom just då han färdades isen öfver Kjulo-träsk. Han angrep bi-

skopen straxt och slog honom utan möda ihjel. Derpå tog han biskopsmössan och satte den på sitt hufvud, for så hem i triumf, och steg med denna hufvudbonad in i sin stuga, sägande åt hustrun: *Nu har jag dräpt björnen.* Men munkarne berätta, att härvid det underverket tilldragit sig, att då Lalli skulle lyfta mössan af hufvudet, satt hon der så fast, att hon ej kunde borttagas med mindre, än att hår och hufvudsvål följde med. De kristna upptogo biskopens söndersargade kropp och förde den till Nousis, der hans graf ännu synes. Likväl saknade de hans afhuggna tumme, hvilken de ej förmådde leta rätt på i den myckna snön. Men äfven denna igenfanns efter berättelsen på följande sätt. Våren efter S:t Henriks död hände sig, att en bonde, som rodde öfver Kjulo-träsk, såg en korp, som med höga rop flaxade öfver ett ställe i sjön. Bonden rodde dit och fann den saknade tummen ligga på en liten isbit. Tummen upptogs då och förvarades tillika med den öfriga lekamen, och ansågs detta vara ett ganska stort underverk. Åbo konsistorium har ännu i dag denna afhuggna tumme i sitt sigill. Denne biskop Henrik blef sedan ansedd såsom helig och dyrkades i synnerhet som Finnlands patron. Många underverk berättas hafva skett genom åkallandet af hans namn; och till hans ära firades öfver hela Sverge på den 19 Januari en högtid, som efter honom kallades Hindersmessan.

SJETTE KAPITLET.

KONUNG ERIKS DÖD.

Densamme Magnus Henriksson, som varit orsaken till Sverker den gamles död, ämnade nu också genom Eriks undanrödjande bana sig väg till svenska kronan. Han samlade en här och seglade dermed hemligen Mälaren uppföre till Uppsala, dit han kom under det konungen var i kyrkan. En af Eriks tjenare skyndade in för att berätta konungen fiendernas ankomst, men Erik svarade: *Låt mig*

fra messan till slut. Det öfriga af gudstjensten hoppas *g att få fira annorstädes.* Efter messans slut gick *k*onungen med sina få män ut, men då var redan prins *M*agnus med danskarne så nära derutanför kommen, att *k*onungen ej kunde slippa undan. Der uppstod en skarp, *m*en kort strid. Konungen försvarade sig en stund man*li*gt mot 10 danskar, men blef dock slutligen tillfånga*ta*gen, och lät Magnus Henriksson oförtöfvadt halshugga *h*onom (1160). Det berättas då, att, der hans blod ut*st*römmade, upprann straxt en ganska klar källa, som *n*u kallas Sankt Eriks källa. Hans kropp begrafdes *fö*rst uti gamla Uppsala, men blef sedan flyttad till Upp*sa*la domkyrka, der hans ben ännu förvaras uti en för*gy*lld silfverkista. Bland alla svenska helgon har ingen *l*ifvit så dyrkad som denne. Han ansågs som hela rikets *sk*yddspatron, och alla, ända från konungaförsäkringarna *å*t intill bondens ed, svuro vid S:t Eriks namn, nyttjande *de*ssa ord: *så sannt mig Gud hjelpe och S:t Erik konung!* *H*ans bild sattes uti rikets samt uti Uppsala domkapitels *si*gill. Hans hufvud blef Stockholms stads vapen. Vid *k*röningar i Uppsala uppställdes silfverskrinet på altaret *o*ch högkoret bekläddes med S:t Eriks tapet, på hvilken *a*lla hans bedrifter voro virkade. Dessa voro äfven må*la*de på väggarna i gamla Uppsala kyrka. Öfver hans *g*raf hängde S:t Eriks banér, der hans bild, hållande en *sk*öld med tre kronor på, var målad. Detta banér an*s*ågs heligt, och fick derföre endast vid stora faror nyttjas *m*ot fienderna; men troddes då medföra en säker seger. *J*a, sådana eftergjorda banér funnos i flera kyrkor, och *b*rukade folket att på Eriksmesso-dagen bära dem uti *h*ögtidligt tåg omkring åkrarna, förväntande sig deraf *b*ättre årsväxt. För sjukdomar brukade äfven folket att i den sjukes kläder inveckla en liten afbild af den heliga konungen, troende sig deraf förspörja lindring. Ganska många underverk berättas af munkarne hafva skett ge*n*om denna konungs åkallande.

Han var gift med Kristina, konung Inge den äldres dotterdotter, och hade med henne fyra barn. Hans bror

Ivar Jedvarsson fortplantade den adliga Bondeslägt som förde en båt i vapnet.

SJUNDE KAPITLET.

OM MAGNUS HENRIKSSONS FALL.

Efter Konung Eriks död lät Magnus Henriksson det förskräckta folket genast utropa sig för konung. M han fick ej länge vara i fred. En allmän harm öfver d älskade konungens död utbredde sig öfver hela rik Helsingarne församlade sig först, som man tror un anförande af Fale Bure den äldre, och drogo nedåt, gande med sig uppsvearne. Konungen i Göta rike, K Sverkersson, hvilken misstänktes hafva bidragit till kon Eriks död, kom äfven med en församlad hop östgöt Dessa båda förenade krigshärar angrepo Magnus Henri son icke långt ifrån Uppsala, då både han och de hon åtföljande danskarne blefvo nedgjorda. På det stäl der slaget stått, uppbyggdes sedan en kyrka, som minne af danskarnes nederlag kallades Dannemark.

ÅTTONDE KAPITLET.

OM KONUNGASLÄGTERNAS STRIDER.

Konung Erik efterlemnade en son vid namn Knut, hvilken ville efterträda sin fader. Men efter fyra års olycklig strid mot Karl måste han slutligen fly undan till Norge, så att Karl blef ensam konung öfver hela riket, hvarföre han också kallade sig: *Svea och Göta konung*, och var den förste som nyttjade denna titel. Under hans tid erhöll Sverge sin första erkebiskop, hvilken hette Stefan och fick sitt säte i Uppsala. Efter fyra år kom Knut hemligen tillbaka från Norge, öfverföll Karl oförvarande och mördade honom på Wisingsö (1168). Hans

mål, Kristina, flydde med möda undan, förande med sig sin lilla son Sverker, och erhöllo de, efter en ömkelig färd, slutligen beskydd hos hennes mäktiga slägtingar i Danmark.

Knut Eriksson fick straxt inbördes krig med bröderne Kol och Burislaf, tvänne prinsar af Sverkerska slägten, hvilka dock efter ett svårt krig måste fly undan. — På vestra sidan var mycken oro uti Wermland, Dal och Westergötland; emedan, under de stora oroligheterna i Norge, de öfvervunna ofta flyktade in uti Sverge, erhållande der bistånd, eller åtminstone beskydd af den mäktige jarlen Birger Brosa Folkunge i Westergötland och Folkvider, lagman i Wermland. Från östra sidan kommo Esterne med en flotta, härjade kusterna grymmeligen, och foro omsider in i Mälaren, der de öfverrumplade erkebiskop Johan på Almare Stäk, mördade honom och sköflade gården. Derifrån foro de till Sigtuna, som på den tiden var en mycket rik och beryktad stad. Ehuru den var väl befästad, blef den dock straxt intagen, helt och hållet förstörd och förvandlad till en stenhop. Esterne foro derifrån, hafvande med sig mycket rof, isynnerhet ett par dörrar af rent silfver, hvilka suttit i S:t Peters kyrka i Sigtuna, men nu förvaras i Ryssland. Efter denna förstöring har Sigtuna aldrig mer kunnat komma sig före. De flesta af dess förra, men flyktade invånare satte sig ned i Stockholm, som nu började bebyggas, emedan dess belägenhet var mera gynnande för handeln. Genom dessa esternas infall blef man uppmärksam på nödvändigheten att befästa Stockholm och derigenom utestänga dylika obudna gäster från Mälaren. För att vara trygg för Sverkerska slägtens afund, upptog konung Knut den till Danmark flyktade prins Sverker Karlsson och gaf honom del i riket, hvarefter konung Knut dog 1199 uti lugn på Eriksberg i Westergötland, och blef begrafven i Warnhem.

Sverker Karlsson, gemenligen kallad Sverker Unge, lefde i början uti ganska godt förstånd med den aflidne konung Knuts söner, men slutligen började han misstänka dem och lät oförsedt öfverfalla dem 1205 på Elgarås i

Westergötland, der tre af dem blefvo dödade; men Erik, den äldste, undkom till Norge. Nu var väl konung Sverker en mycket skön, vältalig och stridbar man, och hade sökt att trygga sitt välde så väl genom giftermål med de mäktiga Folkungarne, som derigenom, att han beviljade de andeliga frihet både från verldslig domstol och alla skatter till kronan [1]. Men hans trolöshet uppväckte likväl så mycken harm, att, då prins Erik tre år derefter kom tillbaka från Norge, fick han ett ganska stort anhang i riket; Sverker erhöll väl mycken hjelp från Danmark, men blef likväl slagen vid Lena i Westergötland, så att han undkom med blott några få man. En svensk munk har besjungit denna svenskarnes seger uti följande verser:

> Contigit in Lenom, duo danske lupo för enom.
> Af svenskom svenum togo dorsum verbere plenum.

Två år derefter återkom Sverker ånyo med en dansk krigshär och blef ånyo slagen vid Gestilren och föll sjelf denna gång i striden, ihjelslagen af sin egen måg, Folkungen Sunne Folkeson.

Erik Knutsson regerade endast 6 år, och är om honom intet annat att märka, än att han var den förste konung i Sverge, som kröntes. Han blef sotdöd 1216 på Wisingsö.

Johan Sverkersson blef nu konung, ehuru Eriks enka begärde riket åt sin son. Johan, liksom alla konungar den tiden, gynnade presterne mycket, och utvidgade det andliga frälset. På påfvens uppmaning företog han ett krigståg till esternes omvändelse och hade deri någon framgång. Men, sedan konungen med största delen af krigshären rest tillbaka, blefvo de qvarlemnade med deras anförare, Karl Jarl den döfve och biskop Karl af Linköping, allesamman nedgjorda af esterne. Vid denna tid kom äfven en estisk krigshär in i Mälaren till Askanäs på Ekerölandet, dit herr Johan Folkunge aftonen förut

---

[1]) Detta var det såkallade Andeliga Frälset.

kommit hem från ett krigståg till Estland. Han blef der af esterne ihjelslagen; men hans fru flydde undan till Hundhammar i Botkyrko socken, samlade der i hast en hop folk, hvarmed hon anföll esterne vid Estaskär utanför Kongshatt och nederlade dem allesammans. Konung Johan dog på Wisingsö 1222, och med honom utslocknade Sverkerska slägten.

Erik XI Eriksson blef nu konung. Han var både läsp och halt; men för öfrigt vis och förståndig. Under hans barndom förde Folkungarne regeringen. Men då han blef myndig och gifte sig, gjorde de uppror emot honom, slogo honom vid Oluström 1229 och satte en af sina slägtinger, Knut Johansson den långe, till konung. Denne Knut kom dock aldrig till rolig besittning af riket, utan beständiga uppror och oroligheter fortforo till 1234, då konung Erik återkom med dansk hjelp och vann vid Sparsätra en seger öfver Knut, som sjelf stupade. Likväl blef ej lugnet återställdt, förrän Knut den långes son, Holmgeir, blef fången och insatt i Skokloster. Under denna konungs tid hölls Skenninge kyrkomöte 1248, då presternas giftermål blef afskaffadt och påfven förbehöll sig rättigheten att tillsätta biskopar. Konung Erik var för öfrigt mild och fromsint och styrdes först af jarlen Ulf Fasi och efter dennes död af Birger Jarl till Bjellbo. Konung Erik dog, som man tror af förgift, 1250, och med honom utslocknade Erikska ätten på manslinien; men ifrån hans syster Märta härstamma slägterna Sparre och Oxenstierna.

TREDJE BERÄTTELSEN.

OM BIRGER JARL.

FÖRSTA KAPITLET.

FOLKUNGARNES UPPHOF.

Under den hedniska tiden lefde en mycket ansedd man, benämnd Folke Filbyter, och ifrån honom härstammade en mäktig och talrik slägt, som kallades Folkungar. Hans sonson, Folke den tjocke, blef jarl åt konung Inge den äldre, och var den mäktigaste man uti riket på sin tid. Han var så ansedd i hela norden, att både han sjelf blef förmäld med en dansk prinsessa, och hans barn blefvo genom mångfaldiga giftermål förenade med alla de konungsliga slägterna, och vunno derigenom ännu mera anseende och rikedomar. Det tycktes nästan som jarlembetet och lagmans- och biskopssysslorna vore allenast deras tillhörighet. Ännu mera förökades detta anseende genom Folke den tjockes sonson, Birger Brosa, som var jarl hos Knut Eriksson och Sverker den unge. Sjelf gift med en norsk prinsessa, besöktes han af både norska och danska prinsar, åt hvilka han lemnade beskydd eller understöd, och i Sverge gick nästan allting efter hans vilja. Birger Brosa och Folke den tjocke hade båda varit visa och förståndiga höfdingar, men efter denna tiden började Folkungarne att mycket högmodas öfver sitt stora anseende och sin lycka, och att de voro de förnämsta uti hela riket; men sinsemellan blefvo de afundsjuka på hva[...]dra. Derföre, då Knut den långe af dem upphöjde[...] konung mot Erik Läspe, så blefvo många snart [...] med honom, och hjelpte sedan konung Erik åter i[...]

ANDRA KAPITLET.

OM BIRGER MÅNSSON TILL BJELBO.

Birger Brosas broder, Magnus Månesköld, bodde på Bjelbo i Östergötland, och var gift med Ingrid Ylfva, hvilken var en mycket väldig och beryktad husfru. De hade många barn tillsammans, men den äldste och ryktbaraste bland dem hette Birger. Under kriget mellan Erik den läspe och Knut den långe höll Birger med konung Erik och blef kort derefter gift med hans syster, prinsessan Ingeborg; likväl kom han ej straxt till stor makt, ty enligt förlikningen med Knut den långes parti måste konung Erik upptaga Knuts jarl, Ulf Fasi, till sin jarl, och denne var en så sträng och sjelfrådande man, att alla måste böja sig efter honom.

Under denna tiden hade staden Lybeck i Tyskland varit uti mycken nöd, ty danska konungen belägrade den till lands och tillspärrade den äfven till sjös sålunda, att han lät spänna starka jernkedjor tvärtöfver Travefloden, på hvilken man seglar in till staden, ämnande på detta sätt uthungra den. Men då berättas att Birger hade låtit med jernstänger beslå framstammarna på några starka fartyg, lastat dem med matvaror och sedan farit ned mot Lybeck. När nu vinden blef stark och gynnande, hissade Birger alla sina segel upp, och kommande så i full fart, styrde han rakt på jernkedjorna, hvilka af den väldiga stöten sprungo af, så att skeppen kommo in till Lybeck och folket derstädes fick förfriskning. När danska konungen förnam detta, öfvergaf han belägringen och drog med sin här hem igen. Men ifrån denna tiden beviljade lybeckarne, af tacksamhet för hjelpen, många handelsfriheter åt svenskarne.

TREDJE KAPITLET.

BIRGER BLIFVER JARL.

Som Erik den läspe icke egde några barn, så hade den mäktige Ulf Fasi troligen ämnat, att hans slägt skulle efterträda på tronen. Men redan år 1248 dog Ulf Fasi, och ehuru hans son, junker Karl, var en mycket ansedd man, och således allmänt ansågs böra blifva fadrens efterträdare, så var likväl Ulf Fasi så litet älskad af konung Erik, att junker Karl blef förbigången och Birger Månsson i dess ställe utnämnd till jarl. Häröfver uppstod väl ingen orolighet, men afundsjuka och misstroende herrskade beständigt mellan jarlen och bemälde junker. Birger började straxt att styra riket med kraft och sjelfständighet, och under Skenninge kyrkomöte ansågs han af den påfliga legaten såsom den der hade mest att säga i riket. — På denna tid var någon ovänskap uppkommen mellan konung Erik i Sverge och konung Håkan i Norge, ty vermlänningarne hade flere gånger hjelpt några af konung Håkans upproriske undersåtare, hvarföre konung Håkan hade hämnats med ett infall i Wermland. Konug Håkan sände nu bud till Birger och begärde dess dotter Rikissa åt sin äldste son, prins Håkan; dessutom begärde han, att båda konungarne skulle nästa sommar mötas vid Lödöse [1]), för att bilägga alla tvistigheter. Det första ärendet upptog Birger väl och lofvade äfven tala med konung Erik om det andra. Sommaren derpå (1249) reste också konung Erik med Birger Jarl till mötesplatsen, och litet derefter fingo de höra, att konung Håkan hade kommit med en stor krigsflotta. Som nu en sådan utrustning mera liknade sig till våldsamhet än fredliga öfverläggningar, så for konung Erik straxt undan in åt landet [illegible] Birger Jarl drog sig äfven slutligen in åt West[illegible]

[1]) Detta var Gamla Lödöse, som var beläget [illegible] 4 mil från hafvet. Det är nu blott en bondby.

då konung Håkan kom närmare. Birger sände dock till Håkan ett bud, som kort och godt förkunnade orsaken till Birgers och konung Eriks aftåg; hvarefter sändebudet straxt gick bort igen. Höröfver blef Håkan mycket misslynt, men, som han behöfde fred med Sverge, så sände han sin slägtinge Gunnar till Birger Jarl, likväl med uttrycklig befallning, att tala lika kort till jarlen, som jarlens sändebud hade talat till Håkan. Gunnar uppsökte jarlen i Westergötland och ville öfvertala honom till ett nytt möte; men Birger ursäktade sig, förklarande, *att konungen redan vore i Östergötland och man ej kunde begära, att han skulle fara så lång väg tillbaka.* Gunnar gjorde nu tvärtemot Håkans befallning, och började ytterligare bedja jarlen, invändande, *att Birger vore uti Sverge både konung och jarl.* Birger lät då öfvertala sig och reste konung Håkan till mötes vid Lödöse. Der blef dock först giftermålet med Rikissa och den unge konung Håkan afgjordt och sedan slutades fred mellan de båda rikena, och förblef derefter stadig enighet och vänskap mellan konung Håkan och Birger Jarl, så länge de lefde.

FJERDE KAPITLET.

TÅGET MOT TAVASTERNA.

Uti Åbo var vid denna tiden en engelsman biskop, vid namn Tomas. Han var en ganska nitisk, men ofta häftig och oförståndig man. Genom ett påfveligt bref hade han erhållit rättigheter att under sitt biskopssäte lägga alla de länder och offergårdar, som omvända hedningar skänkte till honom; och biskop Tomas lät i följd deraf våldsamt slå under sig många sådana. Slutligen utverkade han en befallning af påfven, att de kristne ej skulle få hafva något umgänge med hedningarne i Finnland, ej heller sälja några lifsförnödenheter till dem. Häröfver blefvo hedningarne högeligen uppretade. Ifrån Tavastland inföllo de med mord och brand i Nyland och södra Finnland,

der de kristna bodde. Små barn blefvo utan misskund mördade, så snart de voro döpte. På äldre personer utskuros, medan de ännu lefde, inelfvorna och offrades åt afgudarna. Andra jagades kring träd, tills de nedföllo utmattade. På presterne utskuro de ögonen, och afhöggo händer och fötter, sedan invecklade de dem uti halm och tände eld derpå. Så injagade de en allmän förskräckelse öfver hela landet, och biskop Tomas flydde med fasa till Wisby på Gottland, der han snart dog.

Vid underrättelsen härom skref påfven ett bref till konung Erik och uppmanade honom att företaga ett korståg till dessa vildsinta hedningars omvändande och de kristnas beskydd; tillika utlofvade påfven åt alla, som häri deltogo, samma fördelar och syndernas förlåtelse, som åt dem, hvilka företagit korståg till det förlofvade landet. Konung Erik och Birger Jarl voro ej obenägne dertill, ty dels voro de mycket uppretade öfver dessa hedningars grymheter, dels fruktade de deras härjningar utefter svenska kusterna i Mälaren. Påfvens bref blef derföre genom biskoparne kungjordt öfver hela riket, och derjemte följde konungens och jarlens allmänna uppbådande till ett härtåg. Nu uppvaknade den fordna krigsandan hos svenskarne, och folket intogs af en allmän lust att deltaga i i detta krig. Då nedlyftades månget gammalt fädernesvärd från väggen, der det hängt i lång tid. Hjelmar och pansar uppfejades; snäckor [1]) och skutor drogos ut i hafvet; och många tillknutna penningepungar upplöstes. Der kysstes mången röd mun, som sedan aldrig af hjertats lust kysstes, och vid afskedet sågos många vridna händer och stark gråt af de qvarlemnade qvinnorna; dock tröstade det dem, att det var för Guds äras skull som allt detta skedde.

På detta sätt blef straxt en stor krigsflotta församlad, hvilken under Birger Jarls anförande seglade u[illegible] Bottniska viken och lade i land ej långt från W[illegible] Birger landsteg lät han uppresa ett stort [illegible]

[1]) Ett slags fartyg.

tecken att han kommit dit endast för att utbreda kristna läran, och blef detta ställe deraf kalladt *Krytsberg* eller *Korsholm*. Hedningarne hade väl varit underrättade om hans ankomst och församlat sig i stora hopar mot honom; men de blefvo öfverallt slagne, ty Birger Jarl dref på sitt verk med kraft och förstånd. Som han nu också stiftade den lagen, att alla, hvilka antogo kristna läran, skonades både till lif och egendom, så hade han inom tvänne år åtminstone till skenet, infört kristna läran i Tavastland och Österbotten. För att försäkra sig om landets undergifvenhet befästade han Korsholm och anlade Tavastehus borg, samt öfverflyttade dessutom en mängd svenskar till Österbotten, hvilka der utgjorde ett nybygge. Sjelf dröjde han också ganska länge qvar i landet för att efterse, att allt riktigt utfördes, och derigenom bekräfta sin nya eröfring.

FEMTE KAPITLET.

WALDEMAR BIRGERSSON BLIR KONUNG.

Under det Birger Jarl var sysselsatt med dessa åtgärder dog konung Erik den läspe (1250); och, som han ej lemnade någon arfvinge efter sig, så voro många, hvilka eftersträfvade kronan. Likväl kunde inga andra än Folkungar komma i fråga, ty så öfvermäktige hade de blifvit; men äfven de voro mycket oense sins emellan. Somliga arbetade för Birger Jarl; andra för Knut den långes son, Filip; andra för Birger Brosas sonson, Magnus Brok; andra åter för junker Karl; och väntade derföre många, att stora oroligheter nu skulle utbrista.

På samma tid var en mycket mäktig och aktad man, benämnd Ivar Blå, hvilken bodde på Gröneborg vid Enköping. Sjelfva hans borg låg i Hagaviken på Borgön, hvilken bönderne derföre kallade Knapholmen, och Ivar kallade de Blåknapen. — För att förekomma alla oroligheter af Folkungarnas stämplingar, lät Ivar Blå straxt

sammankalla en riksdag, der, isynnerhet genom hans bedrifvande, Birger Jarls son, Waldemar, blef utvald till konung, och skedde detta så hastigt, att allt redan var afgjordt inom 14 dagar efter konung Eriks död.

När Birger Jarl i Finnland fick underrättelse om allt detta, skyndade han hem med största delen af krigshären, högeligen förtretad öfver, att han ej sjelf blifvit konung. Han tillhopakallade derföre dem, som gjort förra valet, och då de voro samlade, uppstod han midt ibland dem, frågande: *hvilken hade varit så dristig och anställt konungaval under jarlens frånvaro, och hvarföre de tagit ett barn till konung.* Då reste sig straxt upp Ivar Blå, svarande: *att han hade föranledt konungavalet, och,* tillade han, »*anse vi dig visserligen för mest värdig att bära kronan, men du är redan till åren kommen och kan ej lefva så länge som din son.*» Då likväl Birger ej var nöjd härmed, sade Ivar: »*Om detta misshagar dig, så gör af din son, hvad dig lyster! Vi skola nog veta få oss en annan konung.*» Härvid teg jarlen en stund; sedan frågade han: »*Hvem skolen i då taga till konung?*» Ivar svarade oförskräckt: »*Jag kan väl också skaka fram en konung under denna min kappa.*» Då besinnade jarlen sig, och fruktande att på detta sätt förspilla kronan både för sig och för sin son, förklarade han *sig nöjd med det, som var skedt.* För att försäkra denna värdighet åt sin son, lät han med mycken prakt kröna honom i Linköpings domkyrka (1251), ty Uppsala kyrka var nyss nedbränd. Snart derefter lät han äfven med stor prakt och rik hemgift öfverföra Rikissa till norska gränsen, der hon möttes af båda norska konungarne Håkan, fader och son, och hennes bröllop med den sednare blef firadt med all ståt och högtidlighet.

Vid denna tid dog Birger Jarls moder, Ingrid Ylfva (1252). Det var en allmän spådom, att så länge hennes hufvud stod uppe, skulle hennes ättlingar förblifva mä
Derföre lät Birger Jarl begrafva henne i Bjelbo k
på det sättet, att hon inmurades i en pelare, stå
upprätt, så att hennes hufvud aldrig någor
kunna nedfalla.

SJETTE KAPITLET.

FOLKUNGARNES UPPROR.

De andra folkungarne buro ej liten afund till Birger Jarl och Waldemar för denna upphöjelses skull och beslöto att mot dem anställa ett krig, ehuru de knappt voro ense om, hvilken bland dem sjelfva skulle blifva konung. Först foro de öfver fjället till Norge och begärde hjelp af konung Håkan; men denne ville ingalunda så förråda sina egna slägtingar, utan var sitt förbund med Birger trogen. Derifrån foro de ut åt Tyskland och Danmark, och samlade tillhopa en stor krigshär, med hvilken de föllo in i riket, dragande till sig många sina anhängare. Birger Jarl hade äfven å sin sida samlat mycket folk, och mötte dem vid Herrevadsbro i Westmanland, och voro Folkungarne på ena, men jarlen på andra sidan strömmen. Som nu Folkungarne hade med sig ganska mycket folk, dertill sjelfve voro tappre och öfverdådige män, så började Birger tveka, hurudan utgång striden dem emellan skulle få. Derföre sände han sin kansler, biskop Kol af Strengnäs, öfver till Folkungarne, för att begära ett sammanträde med dem, om de möjligtvis skulle kunna förlikas. Denne försäkrade med många och dyra eder och löften Folkungarne om frid och säkerhet, och förmådde på detta sätt deras hufvudmän att obeväpnade följa med sig öfver bron. Men knappt voro de öfverkomna, förrän Birger Jarl, utan att bry sig om biskopens löften, lät gripa och ofördröjligen halshugga dem (1252). Der omkommo således både Knut den långes son, Filip, och Magnus Broks son, Knut, och flere andra, och då nu anförarne voro döda, lät Birger straxt angripa deras här, som snart skingrades. Svenskarne blefvo skonade, men alla tyskar, som kunde öfverkommas, lät Birger utan barmhertighet nedhugga, och tyckte han sig nu hafva mycket betryggat sina ättlingars makt och rättighet till svenska kronan. Men för att försona sitt menedsbrott undergick Birger Jarl den bot och penitens, som honom af erkebiskop Lars Lilje pålades.

Men biskop Kol fick stor ånger och sorg deröfver, att han, fastän oskyldig, hade bidragit till detta förräderi, och ville han aldrig mera läsa messan och välsignelsen öfver Herrans lekamen, med samma mun, som hade bedragit så många. Han uppbyggde Kolbäcks kyrka bredvid Herrevadsbro för att försona sitt brott, men fann dock aldrig lugn och trefnad mera. Slutligen nedlade han sitt biskops-embete, öfvergaf sitt fädernesland och började att vandra till Kristi graf, för att der åtminstone kunna finna frid. Han fann den ock, men blott genom döden.

SJUNDE KAPITLET.

OM JUNKER KARL.

Junker Karl hade väl deltagit i de andra Folkungarnes uppror, men var dock ej tillstädes vid Herrevadsbro, hvarigenom han undslapp den faran. Birgers och junker Karls vänner gingo nu dem emellan och stiftade slutligen en förlikning, som dock ej var mycket pålitlig. Väl skulle de utvärtes synas vänner, och jarlen visade junker Karl mycken heder och förtroende; likväl hyste de beständigt en så stor ömsesidig afund och misstroende, att de till och med säges hafva hemligen stämplat efter att döda hvarandra.

Slutligen tyckte junker Karl detta vara ett tungt och besvärligt lif. Han beslöt derföre öfvergifva fäderneslandet, medan jarlen lefde, och utrikes afvakta den tid, då lyckan blefve honom mera gynnsam. Han bortgaf derföre sin egendom Sko till Skokloster, för det att munkarne derstädes skulle läsa messor för hans själs salighet. Sina öfriga gods och gårdar bortsålde han, utrustade dermed sig sjelf och sina svenner, och drog så ut till Prer[illegible], förenande sig med de der boende svärdsriddarne. D[illegible] riddare-orden hade erhållit till skänks en del af Preu[illegible] med det vilkor, att de skulle till dopet omvänd[illegible] också från ströfverier afhålla de hedniska es[illegible]

lithauerne. De voro också nu inbegripna i ett häftigt krig med dessa sednare. Något efter Karls anländande kom det till en ganska stor strid emellan svärdsriddarne och hedningarne, och voro de sednare långt talrikare. Före stridens början frågade en af riddarne junker Karl, *om han ville gå med uti striden eller bida hemma.*› Men junker Karl svarade *sig vilja med i striden, och kunde han der väl göra någon hedning omak. Vore det honom ock bestämdt att der falla, så finge han himmelriket och hade ej derpå något förlorat.* Slaget började och blef ganska häftigt, så att blodet stod öfver fötterna på de stridande. Junker Karl kämpade manligt och tappert liksom svärdsriddarne; men, emedan hedningarne voro mycket öfverlägsne, så började slutligen manfallet att vända sig på de kristnes sida. Då ropade en af riddarne till junker Karl, *att han skulle fly ur striden, emedan det var intet hopp om seger mera.* Junker Karl såg sig omkring, och svarade: »*Icke ser jag någon af eder fly; hvarföre gifven i mig då ett så skymfeligt råd;*» Men riddaren sade: »*Det skolen i förstå, junker! att vi ordensbröder hafva svurit den ed, att ej frukta döden eller fly för hedningar, om vi också blott vore tre mot hundrade. Och veta vi för visso af Skriftens heliga ord, att den kittel, som kokar i helvetet, är hedningarnes del; men vi höra Herran till, och ej förr hinner vårt blod kallna på jorden, än vår själ kommer in i himmelrikets glädje.*» Då svarade junker Karl: »*Den samma förhoppning har också jag; och hafven i svurit en sådan tapperhet, så är den ock mig i blodet buren. Derföre må ingen af eder fly! Det skolen i veta, att jag ej heller ämnar mig dertill!*» Härefter började han åter strida med mycken frimodighet, och blefvo der sedan sammandragna och brända stora högar af hedningar, som fallit för hans hand. Men slutligen blef han dock öfvermannad och föll der tillika med alla de riddare, som hade varit i striden.

Då detta berättades för Birger Jarl, sade han till sin hustru: »*Gud hafve hans själ i himmelrik! men väl var, att vi blefvo skilda åt.*» Derpå lät han fira junker

Karls hädanfärd med klockringningar, själamessor och så stor högtidlighet han förmådde.

ÅTTONDE KAPITLET.

OM BIRGER JARLS MAKT.

Birger Jarls första gemål, prinsessan Ingeborg, afled (1254), och efter några år gifte han sig ånyo (1261) med danska enkedrottningen Mechthild. Åt sin son Waldemar, som nu var 20 år gammal och mycket fager och välskapad, utsåg han också en brud, nämligen danska prinsessan Sophia, hvilken var vida beryktad för sin skönhet och lifighet. Hon fördes här in i riket af sin morfar hertig Albrekt af Braunschweig, jemte några fruar och riddare. I Jönköping firades bröllopet och uppbyggdes en stor högtidssal dertill. De svenska hofmännen prålade uti nyskurna kläder af baldakin och sindal. Der felades icke god kost, dans, lekar och fagra ord, samt torneroch fäktarespel till slutet, och tillgick allting med tukt och höfviskhet, såsom adelig sed var på den tiden.

Nu tycktes Birger Jarl vara den mäktigaste man i hela norden. Hans dotter var gift med konungen i Norge; hans son var konung i Sverge och gift med en dansk prinsessa; han sjelf, enrådande i Sverge, var först gift med en svensk prinsessa, nu med en dansk enkedrottning; för att ännu mer öka sitt anseende, antog han den i Sverge förut obrukliga titeln *hertig* [1]). Men många

---

[1]) Efter Birgers död afskaffades det förut brukliga jarl-embetet, hvars stora makt ofta var vådlig för konungen. De två högsta embetsmännen hädanefter blefvo riksdrotset, som skulle hafva rikets inre styrelse. och riksmarsk om hade öfverinseendet öfver alla krigssaker. Härtill så småningom rikskansleren, som i början blo[illegible] konungens handsekreterare, och vanligtvis var en bi[illegible]ller annan prest, emedan inga andra egde tillräck[illegible]het uti att skrifva

bland bönderne, som förstodo sig derpå, kallade honom *konung*, såsom den der styrde hela riket och dessutom hade en *drottning* till gemål.

Genom denna Birgers stora makt och anseende fick riket njuta beständig frid och ro, ty ingen vågade angripa honom. Tvärtom togo hans stridande grannar honom ofta till skiljesman. Så bilade han tvisten emellan konungarne i Norge och Danmark; och då, under de invertes oroligheterna i Danmark, konung Kristoffer och erkebiskopen i Lund blefvo oense, satt Birger ordentligen till doms öfver dem i Fjellhem i Halland, låtande den ene efter den andre andraga sina skäl och motskäl. Vid dylika tillfällen kom han alltid beledsagad af många högborna nordiska höfdingar; ja, till och med ryska prinsar följde honom, sökande i hans hof hjelp och beskydd.

Sjelf undvek Birger alla strider och krig, och ehuru drottning Mechthild af hat till danska drottningen, *Margareta Spränghäst*, sökte förmå honom att lägga sig i de danska oroligheterna, så lyckades det ej, utan riket fick under honom åtnjuta god frid och säkerhet.

NIONDE KAPITLET.

OM BENGT LAGMAN OCH SIGRID DEN FAGRA.

Birger Jarls alla bröder voro förnämliga män. Hans ena bror, Eskil, var lagman i Westergötland, och gift med en mycket förnämlig qvinna från Norge. Hans andra bror, Karl, var biskop i Linköping; hans syster, Magnhild, var gift med Härved Ulf eller Trolle, en ganska rik och mäktig man[1]). Den tredje brodren het Bengt, och var

---

[1]) Det berättas, att, då Härved Ulf skulle hemföra denna sin brud, framkommo ur skogen några kämpar för att våldsamt bortföra Magnhild, och hade deras anförare förklädt sig till ett troll, för att kunna så mycket lättare skrämma hennes väktare. Men Härved lät sig ej förfäras deraf, utan tilldelade trollet ett hugg på halsen så hårdt, att hufvudet flög

lagman i Östergötland. Han fattade mycken häftig kärlek till en adelig jungfru, benämnd Sigrid, hvilken väl hvarken var af rik eller förnäm slägt, men så skön, att hon allmänt kallades *Sigrid den fagra.* Birger Jarl ville ej höra talas härom, ty han tyckte jungfrun vara alldeles för ringa för sin slägt, fastän hon var adelboren; men Bengt lagman aktade ej sin broders vilja härutinnan, utan gifte sig med Sigrid, honom oåtspord. När jarlen förnam detta, sände han till Bengt en kappa, hvars ena hälft var gjord af kostbart gyldene tyg, men den andra af groft och ringa vadmal. Härmed åsyftade han den olikhet, som var mellan Bengts och Sigrids slägt, ämnande på detta sätt också skrämma Bengt att skilja Sigrid ifrån sig. Men denne lät i dess ställe besätta vadmalet med guld, perlor och ädla stenar, så att vadmalshälften blef lika, om ej mera dyrbar, än den andra, sändande sedan kappan så förändrad tillbaka till jarlen, i stället för annat svar. Häröfver uppretades jarlen än mera och helsade tillbaka med budet, *att han ville muntdeligen tala vid sin bror om detta ärendet,* tilläggande i sin ifver några svåra hotelser, som sändebudet äfven berättade för Bengt.

Litet derefter låter jarlen sadla sina hästar och rider med stort sällskap till Ulfåsa, der Bengt bodde, ämnande göra slut på denna saken. Så snart Bengt såg på afstånd jarlens färd, flydde han undan till skogs och lemnade Sigrid ensam hemma att taga mot den uppretade svågern, sedan han likväl gifvit henne goda råd, huru hon borde dervid bete sig. Hon prydde sig alltså med sina kostligaste kläder och dyrbaraste smycken, och tycktes hennes skönhet derigenom ännu större. Som jarlen red in på gården, steg Sigrid den fagra ut, neg för honom vördsamt och mottog honom med all ära och höfviskhet. Men

---

af, hvarefter de andra förskräckta lupo till skogs [illegible] ch Härved fick i ro hemföra sin Magnhild. Ifrån den [illegible] ög förändrade Härved sitt sköldemärke, som förut varit en [illegible] n-gande ulf, och lät ditsätta ett hufvudlöst troll, kallan[illegible] ig Trolle i st. f. Ulf, och härstammar från honom [illegible] an så beryktade Trolle-slägten.

blef så rörd af hennes skönhet, att han glömde sin vrede, sprang hastigt ned af hästen, och tog Sigrid i famn, sägande: »*Hade min broder detta ogjordt, så skulle jag sjelf göra det*»; hvarpå han lät föra sig in i huset och undfägnas. Men Bengt hemtades straxt tillbaka från skogen, och blef då mellan bröderne fröjd och förlikning i stället för den fordna fiendskapen.

Men Bengt lagman och Sigrid den fagra lefde sedan förnöjda lång tid tillsammans på Ulfåsa och lemnade efter sig många både söner och döttrar.

TIONDE KAPITLET.

BIRGER JARLS LAGSTIFTNING.

Under sin regering förbättrade Birger Jarl mycket de gamla och bristfälliga lagarna, isynnerhet Upplands- och Östgöta-lagen, och infördes dessutom många nya, hvarvid i synnerhet märkes hans stadslag, som var sammansatt af de förut brukliga *birke-* eller *handelsrätterna*.

Det var förut brukligt i norden att sjelf utkräfva hämnd och straff af sina fiender; ja, sådan sjelfhämnd var ej en gång förbjuden i lagarna, utan fastmera tycktes det hederligare att sjelf taga hämnd, än att derom anlita lagarna; i synnerhet ansågs det vara den efterlefvande närmaste slägtingens skyldighet, att med mördarens blod försona sin mördade slägtinges död. Sådan sjelfhämnd kallades *Frändvig*. Häraf uppkommo mellan slägterna långvariga och blodiga tvister, genom hvilka hela rikets fred beständigt stördes.

För att förekomma allt detta, förbjöd Birger Jarl all sjelfhämnd, befallande, att hvar och en skulle vid laglig domstol söka upprättelse för den oförrätt han lidit. Ytterligare befästade han tryggheten i landet genom sina fyra fridslagar, nämligen: *kyrkofrid*, *qvinnofrid*, *hemfrid* och *tingsfrid*.

Han påbjöd nämligen: att ingen skulle få våldsamt anfalla den andra hvarken i kyrkan, på kyrkogården, eller

ens på vägen till och ifrån kyrkan. Den som bröte häremot, skulle förklaras fogelfri, och, om han i gerningen blef af den förorättade ihjelslagen, skulle han ligga ogild, d. v. s. ohämnad. — Detta kallades *kyrkofrid*[1]. Vid denna tid kom det äfven i bruk att aflägga sina vapen, innan man gick in i kyrkan. Under gudstjensten förvarades de i ett förhus, som dertill var uppbygdt, och som ännu i dag derföre kallas *vapenhus.*

Det var också ett allmänt bruk i norden, att vid sina frierier icke fråga efter brudens, ja, ofta icke en gång hennes föräldrars bifall. Utrustad med svärd och hjelm, samt understödd af sina tappra stallbröder, kom ofta friaren, och då han ej med godo fick den han önskade, bortröfvade han henne våldsamt, hvarvid ofta hennes fader och hennes bröder blefvo ihjelslagna. Tvungen således att äkta den man, som hon afskydde, som mördat hennes närmaste fränder och på det skändligaste våldfört henne sjelf, hände det ej sällan, att hon hämnade sig då tillfälle gafs om det också dröjde många år. Stundom mördade hon sin man, stundom till och med deras gemensamma barn, för att göra fadren smärta och egen hämnd desto större. Sådana qvinno-röfverier skedde i synnerhet, när brudparet reste till kyrka eller prest för att sammanvigas. Då lade sig ofta den friaren, som fått afslag, i bakhåll med sina vänner vid vägen, anföll brudfärden, ihjelslog brudgummen och bortförde bruden. Derföre voro också alltid tillsatta några raska ynglingar, hvilka skulle på denna färd försvara bruden och derföre fingo namn af *brudsvenner* eller *brudtjenare.* Nu lät Birger Jarl utfärda ett påbud, att ingen skulle på sådant sätt få ofreda eller våldföra någon qvinna, vid samma straff, som förut var stadgadt för brott mot kyrkofrid. Detta kallades *qvinnofrid.*

---

[1]) Som i dessa oroliga tider de handlande på intet a[illegible] lle egde trygghet för öfvervåld, så uppslogo de vanligen [illegible]na salubodar vid kyrkorna, hvarest således de första h[illegible]la- och marknadsplatserna uppkommo.

För att befästa hvars och ens trygghet i allmänhet förbjöd han också vid ofvannämnde höga straff att våldsamt öfverfalla någon man, dess hustru, barn eller tjenstefolk inom dess hus eller gårdsgrind. Detta kallades *hemfrid* eller *husfrid*.

Slutligen förbjöd han äfven vid samma straff all våldsamhet mot dem, som voro stadde på tingsväg eller vid sjelfva tinget. Detta kallades *tingsfrid*.

Birger Jarl förbättrade äfven mycket sjelfva bevisningssättet vid domstolarna. Förut skedde detta på mångahanda sätt. Understundom befallde domaren, att envig skulle hållas emellan båda de tvistande, i den tro, att Gud skulle hjelpa den oskyldige; men der infunno sig vid domstolarna legokämpar, hvilka för betalning åtogo sig sådana strider, och den, som kunde betala den starkaste kämpen, var säker om att vinna sin rättegång. En annan gång påbjöd domaren i tvifvelaktiga fall *jernbörden*. Den anklagade skulle nämligen, antingen med blotta fötterna gå öfver nio glödande plogbillar, eller bära ett glödande jern på sina blottade armar. Kunde han göra detta oskadd, så ansågs hans oskuld af Gud bekräftad. Dessa bevisningssätt voro väl redan förbjudna. men likväl ännu i bruk. Birger Jarl afskaffade dem alldeles.

Under de äldsta tider hade fäderna ofta ej annat att efterlemna åt barnen än sina vapen. Dessa bestodo förnämligast af pilar, hvilka på gammal svenska kallades *arf*, hvarföre också all qvarlåtenskap ännu i dag kallas *arf*. Som nu döttrarna ej behöfde dessa vapen, så uppkom det bruket, att de ej fingo ärfva något, utan det gick, som vestgötalagen säger om arf: »*gånge hatt till och hufva från.*» Qvinnorna egde dessutom ej rättighet till något i sina männers hus, utan ansågos vara tillfullo betalda genom det så kallade *hindradagsgäfvet* eller morgongåfvan, hvarföre de också sedan handterades af mannen efter hans godtycke. Birger Jarl påbjöd, att dotter skulle ärfva hälften så mycket som son, och dessutom, att gift äkta hustru skulle ega laglig rätt till en tredjedel i boet. Det var äfven brukligt den tiden, att fattiga personer bortgåfvo

sig till trälar och lifegne hos de rikare, mot det vilkor, att af dem blifva till sin död försörjda. Sådana kallades *gåfvoträlar*. Men Birger jarl förbjöd äfven detta, tyckande det vara ingalunda rätt, att den ena menniskan skulle vara den andras träl. Äfven hade det varit vanligt, att, då något skepp förliste, blef det af strandbyggarne plundradt, hvarpå de räddade gjordes till slafvar, emedan strandboarne trodde eller låtsade tro skeppet vara ett vikingaskepp. Skärgårdsfolket ville på sådant sätt handtera alla skeppsbrutna, fastän vid denna tiden folken vid alla stränder kring Östersjön blifvit kristnade och vikingarnes plundringståg upphört. Detta omenskliga bruk sökte Birger att afskaffa och understöddes häri kraftigt af de andelige. Ja erkebiskopen gaf 100 dagars aflat åt dem, som hjelpte de skeppsbrutne. Den åter, som plundrade dem, skulle jemte alla sina sockneboar bannlysas, och om plundraren doge under bannlysningen, skulle hans kropp kastas i hafvet. Genom dessa och flere dylika författningar befordrade jarlen mildare seder och rättrådigare tänkesätt ibland folket, och äfven den yttre samhällslefnaden hade så småningom antagit ett finare skick. Eldstäderna voro förut på en stor häll midt på golfvet, och röken utsläpptes genom en lucka i taket. Nu började spisar med ordentlig rökgång att uppföras i salshörnen. I stället för dryckeshorn begynte man att nyttja bägare eller *remmare*, som de kallades, och utländska finare kläder kommo småningom i bruk.

ELFTE KAPITLET.

BIRGER JARL ANLÄGGER STOCKHOLM.

Många gamla sägner finnas om Stockhol... g-gande. Allmogen förtäljer uti en gammal visa, en fiskare hos biskopen i Strengnäs fick en gång en ...or och vacker lax, att han tyckte den vara biskop... ...ör god, utan sade, som det står i visan:

Lax lax Lerbak!
Ej kommer du på bispens fat.

Dertill sade bispen:

Dertill svär jag vid min bispehatt,
Du skall sofva i tornet i natt.

Men fiskaren sade:

Mitt vadmalssegel och ekebåt,
Det skiljer mig och bispen åt.

Hvarpå fiskaren flydde från Tynnelsö, som då var biskopsslott, och skall hafva varit den förste, som satte sig neder på Stockholmen.

Andra återigen förtälja, att då Sigtuna blef förstördt af esterne, hafva sigtunaboerne inneslutit mycket guld och silfver uti en stock, och kastat den i Mälaren, i den akt och mening, att sätta sig neder och anlägga en ny stad, der denna stock dref till strands. Stocken säges då hafva flutit i land vid Riddarholmen, der han ännu skulle förvaras uti det gamla gråa tornet på nordvestra sidan. Härutaf skulle ön först hafva erhållit sitt namn, *Stockholmen*, och de flyktande sigtunaboerne skulle hafva varit dess första bebyggare. Staden var den tiden ganska liten och uppbyggd endast på en holme, der nu den egentliga staden är belägen. Ja, han var så liten, att den ej sträckte sig längre än emellan Öster- och Vesterlånggatorna. Vattnet gick ända upp till dessa gator, och först sedermera hafva stränderna nedanför blifvit uppgrundade så, att Skeppsbron och Nygatorna kunnat der bebyggas. Af denna orsak händer det ännu stundom, att man vid gräfningar under dessa gator finner lemningar af skeppsvrak och båtar. Norr- och Södermalm, Riddarholmen och Kungsholmen voro obebyggda och med skog beväxta.

Härstädes lät nu Birger Jarl uppbygga tvänne stora torn, det ena vid Jerntorget, och det andra, der slottet nu är, hvilket sednare torn kallades *Tre kronor*. Mellan

dessa begge torn uppförde .han tvänne murar längs efter båda Långgatorna; hvarföre också alla de gamla gatorna böja sig efter dem. Denna befästade plats skulle nu utestänga alla vikingar ur Mälaren, och härinom uppbyggdes staden efter dåtidens sed med smala gator och höga hus med ga[illegible] åt gatan. Birger lät sjelf uppbygga den första kyrkan, hvilken är den nu så kallade Storkyrkan. Stadens för handel gynnande belägenhet gjorde, att den snart och mycket tillväxte och dymedelst bevisade sin anläggares stora urskiljning.

TOLFTE KAPITLET.

OM BIRGER JARLS ARFSKIFTE OCH DÖD.

För att göra alla sina söner rikare och mäktigare än andra, och derigenom försäkra dem om konungatronen, hade Birger låtit dela riket (1254) dem emellan på det sätt, att Waldemar blef konung, Magnus hertig öfver Södermanland, samt Erik, hertig i Småland.

Slutligen dog jarlen på Helmbolund år 1266, och blef begrafven i Warnhems kloster bredvid sin första gemål prinsessan Ingeborg.

FJERDE BERÄTTELSEN.

OM BIRGER JARLS SÖNER.

FÖRSTA KAPITLET.

OM KONUNG WALDEMAR OCH HERTIG MAGNUS.

Efter jarlens död skiftades riket så, som han hade föreskrifvit, och blef således konungens makt mycket förminskad genom hans bröder. Som nu dertill koung Waldemar var mycket begifven på vällefnad och beqvämlighet, men Magnus deremot var driftig och rask, så sjönk konungens anseende mycket under det att hertigens tilltog. Denne höll i Nyköping ett praktfullt och ståteligt hof, och lät sina riddare och hofmän ofta anställa tornerspel och riddarlekar, hvarigenom de blefvo mycket raska och vanda vid krigsöfningar, och alla tappra och hurtiga män ville helst till hertigen. Häröfver uppkom mycken afund och hat hos konung Waldemar. Hans drottning, Sofia, ökade denna ovänskap ännu mer. Hennes man, konung Waldemar, var fager och i allt väl skapad. Stolt häröfver kallade hon hertig Magnus med spenamnet *Kittelbotaren* (d. v. s. *kopparslagaren*), emedan han var mycket mager och mörk till hyn. Sin andra svåger, hertig Erik, som var from och oförarglig, kallade hon *Erik Ingenting*. Dessa hennes begabberier blefvo snart framförda till hertigarne, och Magnus lofvade, *att han nog en gång skulle bota drottning Sofias kittlar*.

NDRA KAPITLET.

OM PRINSESSAN JUTA.

Drottning Sofia hade en gång företagit sig en resa till Danmark för att besöka sina slägtingar. Sedan hon hade rest tillbaka, fick hennes syster, prinsessan Juta, ganska stor åtrå efter henne. Hon hade förut varit nunna och priorinna i Roskilds kloster, men, som hon tyckte systrarna vara allt för stränga, öfvergaf hon klostret och återtog med våld sina gods, som hon skänkt till detsamma. Hennes förmyndare ville, att hon skulle taga någon af sina förnäma friare, men hon sade sig vilja alltid förblifva en jungfru, begärande intet annat än att få resa till sin syster i Sverge. Hon blef derföre med anständigt sällskap utrustad och beledsagad till detta land, der hon mottogs med all ära och såsom himmelens engel. I synnerhet fann hon mycket behag för Waldemars ögon, emedan hon var både däjelig och ung. Som hon också var mycket lättsinnig, lät hon sig så intagas af Waldemar, att hela hofvet kände deras olofliga kärlek, och Juta slutligen födde en son till verlden 1273 [1]. Vid underrättelsen härom sörjde Sofia så, att hon förlorade både färg och skönhet, och hennes fordna glädtighet försvann. Hela landet uppfylldes med fasa och afsky för konungens stora missgerning, ty Juta var ej allenast hans svägerska, utan äfven invigd nunna, och Waldemar måste sjelf företaga en resa till påfven i Rom för att hos honom söka undfå förlåtelse för sitt brott.

---

[1] Ifrån denna prins' sondotter härstammar den adliga ... en Lejonhufvud, som till minne af sin danska konungabörd ... de först danska vapnet tre leoparder, men sedan blott tr... a-hufvuden i skölden.

TREDJE KAPITLET.

BRÖDRA-KRIGET.

Efter sin återkomst från Rom lät Waldemar till Strengnäs sammankalla en herredag, på hvilken en stor osämja och misshällighet utbrast mellan Waldemar, Magnus och Erik. Fåfängt bemödade sig biskoparne och de höga herrarne att förlika dem; ja, deras bror, Bengt, erbjöd sig att dela sitt furstendöme Finnland mellan dem, om de ville förlikas. Men fåfängt. Waldemar for till Stockholm och Magnus till Danmark, der han af konung Erik fick låna penningar och folk. Så utrustad, återvände han och inföll i Westergötland, och fick straxt mycket medhåll, i synnerhet af hertig Erik, som ej tyckte om, att drottning Sofia kallade honom *Ingenting*. Waldemar åter samlade en stor här från Svea rike och tågade dermed genom Nerike, låtande sedan hela bondehären draga förut öfver Tiveden in i Westergötland. Sjelf stannade han med sin drottning och sina bästa män vid Ramundeboda. Knappt hade nu hären kommit fram till Hofva, förrän hertig Magnus lät anfalla dem. Bönderne, utan anförare och ej vana vid sådana harneskklädda ryttare, som Magnus hade, kommo i oordning, samt blefvo alla slagne, så att de flydde undan och gömde sig i skogar och kärr. — Under detta låg konung Waldemar och sof middag i Ramundeboda och drottning Sofia spelte schack, talande emellanåt föraktliga ord om *Magnus kittelbotaren*. Men då kom helt oförtänkt en ryttare sprängande från striden med blodig brynja och svettdrypande häst, och berättade hertigens seger. Tillika rådde han Waldemar att *för ögonblicket fly undan litet, men sedan söka samla sin förskingrade här*. Men denne blef så skrämd, att han ej tänkte på något annat än sin räddning, och flydde hasteliga genom Wermeland åt Norge, der han lemnade sin son i förvar hos en förnäm norsk man.

Magnus begagnade sina fördelar. Waldemars folk, som hade flytt åt Nerike, blef alldeles skingradt, och Magnus kom utan vidare motstånd till Uppsala, der han straxt lät kröna sig af presterskapet, hvars fri- och rättigheter han bekräftade. Han hade förut från Hofva afsändt några ryttare, som skulle förfölja den flyende Waldemar. Dessa öfverraskade honom slutligen, då han satt till bords, i en by i Wermeland, och förde honom till Magnus. Då sade Waldemar ödmjukligen: *»Jag är nu kommen till eder på »nåde; görer med mig efter eder egen dygd och ej efter »onda menniskors lögn. Gifver mig mitt fädernearf, och »låtom oss sedan vara såta och förlikta.»* Magnus lofvade honom nåd, *och sade sig så skola handla med sin broder, att alla skulle tycka det vara skäligt.* Derpå lät han sammankalla en herredag (1275), der han lemnade hela Göta-rike åt Waldemar, men sjelf behöll han hela Svea-rike och förblef konung derstädes.

Waldemar var dock icke länge nöjd med denna delning. Han for öfver till konungen i Norge, sökande dess hjelp. Ett möte blef då beramadt emellan konungarne. Waldemar ville hafva hela riket tillbaka, och norska konungen understödde denna hans begäran. Men då Magnus ingalunda ville afstå ifrån det han redan innehade, skildes mötet. Norska konungen ville ej börja krig med Sverge för Waldemars skull.

Denne reste derföre till konung Erik i Danmark, hvilken krigade med Magnus Ladulås derföre, att han ej fått betaldt det lån, Magnus, såsom hertig i Danmark hade erhållit. Erik mottog derföre Waldemar vänligt, hvaraf denne hämtade godt mod och lät förljuda, *att såsom Magnus hade fördrifvit honom med dansk hjelp, så skulle han tillika också fördrifva Magnus med samma hjelp.* Men sedan svenskarne härjat i Skåne och danskarne i Westergötland, förlikte sig konungarne. Ma[illegible] lofvade betala sin skuld; och Waldemar blef lemnad [illegible] all hjelp. Han måste derföre formligen afträda hela [illegible] åt sin broder, hvarefter han for till Danmark. Som likväl sedan företog sig stämplingar mot konung M[illegible]

blef han slutligen fången och hölls uti ständigt och strängt förvar på Nyköpings slott. Emellertid hade Waldemar efter Sofias död lefvat med en qvinna, benämnd Kristina, sedan med Katarina, och sist med Lucrardis, tröstande sig sålunda med qvinnogunst öfver förlusten af sin krona.

FJERDE KAPITLET.

FOLKUNGARNES UPPROR (1278).

Straxt efter sitt uppstigande på tronen friade konung Magnus till en skön och mycket dygdig prinsessa, benämnd Hedvig af Holstein, och firade sin förmälning med henne. Genom denna slägtskap, samt genom Magnus' tillgifvenhet för prakt och främmande seder, inkommo många utländningar i riket och erhöllo konungens gunst i hög grad. Så hade hertigen Petter Porze af Halland mycket anseende på denna tiden, och var så mäktig, att han en gång bjöd konungen till sin gäst på Axevallas slott, och höll honom der fången, tills han gjorde anstalt om att betala sin skuld till danska konungen; men detta oaktadt förblef Porzen sedermera i lika stor nåd hos konungen.

I ännu större anseende steg en annan dansk man, benämnd Ingemar, hvilken gick ända derhän, att han fick en af konungens slägtingar till gemål, och dertill ganska stora förläningar i riket. Som nu denne Ingemar också i artighet och alla ridderliga öfningar öfverträffade de svenska ädlingarne, så fattade många af dem stort hat och mycken afund till honom, i synnerhet som han uppförde sig ganska öfvermodigt mot dem. De som mest harmades häröfver voro Folkungarne, hvilka ännu voro mycket mäktiga i landet. De klagade hos konungen öfver hans förkärlek för utländningar; och till herr Ingemar sade de rent ut, *att de gerna ville veta, hvarföre konungen drog honom så öfver deras hufvud. Och skulle herr Ingemar det förstå, att de voro jemndogande med honom; ty ämnade de icke längre detta lida.* Men herr Ingemar svarade

oförfäradt, *att han tackade konungen ock ej dem för sin lycka; och måtte de varda vreda, så mycket de förmådde; han hoppades det skulle föga båta dem;* och härmed åtskildes de, icke mycket glada åt detta samtal.

Litet derefter kom drottning Hedvig med sin fader, hertigen af Holstein, till Skara, och var äfven herr Ingemar med i deras sällskap. Då lade de uppretade Folkungarne råd om, huru de skulle straffa herr Ingemar. De beväpnade sina vänner och tjenare, och öfverföllo det förnäma sällskapet i Skara. Drottningen flydde förskräckt undan och gömde sig i ett kloster, men herr Ingemar blef straxt nedhuggen; hertigen deremot satte de i fängsligt förvar på Ymseborg vid sjön Ymen i Westergötland, bibehöllo ytterligare sitt folk tillhopa och intogo Jönköping, ämnande der försvara sig mot konungen. Det berättas äfven, att den afsatte konung Waldemar vid ryktet härom kommit till Jönköping i det hopp, att nu kunna återfå sin krona, ehuru han förut flere gånger hade högtidligt afsagt sig all rättighet dertill.

Magnus kom uti stor ångest och fruktan, så väl för sin drottnings och svärfaders skull, som för Folkungarnes stora makt, hvilken kunde ökas genom dem, som höllo Waldemars parti. Han skref dem derföre vänliga och kärliga bref till, *berömmande deras gerning, och att de voro så nitiske om fäderneslandets heder, och visste så väl att fördrifva utbördingar och främmande lycksökare.* På detta sätt fick han först sin svärfader och sin drottning fria, sedan bjöd han Folkungarnes höfvitsmän till sig i Skara, på det han måtte få rådgöra med dem om rikets fromma. Dessa kommo dit utan misstankar, men blefvo straxt utaf konungens folk öfverfallna och fängslade i samma borg, der de öfverraskat herr Ingemar. Härifrån affördes de straxt till Stockholm, der två af dem blefvo halshuggne och den tredje måste med nästan hela egendom köpa sig fri från lifsstraffet.

FEMTE KAPITLET.

OM KONUNG MAGNUS LADULÅS' LAGSTIFTNING.

Konung Magnus var en mycket sträng och allvarsam herre uti allt, som angick lagarna och lydnaden mot dem. Han vidmakthöll och skärpte de af hans fader Birger Jarl stiftade fyra fridslagarna; och Folke Algotsson, hvilken bortröfvade en svensk jungfru, benämnd Ingrid, som var förlofvad med danska riksdrotset, måste, emedan han sålunda brutit *qvinnofriden*, ej allenast sjelf rymma riket, utan äfven flere af hans anhöriga, hvilka dessutom fingo erlägga stora böter, ehuru de voro mycket mäktiga och rika.

År 1280 höll konungen en herredag i Skenninge, der flera vigtiga beslut togos. 1. Fjorton dagar före och fjorton dagar efter konungens närvaro på hvarje ställe borde derstädes frid hållas. Detta kallades *konungsfrid*. 2. Alla oqvädinsord och förolämpningar emot konungens hirdmän eller dem, som voro i konungens hof, voro strängeligen förbjudna. 3. Den, som blifvit förolämpad, skulle ej sjelf hämna sig, utan lagligen söka sin vederpart. 4. Enkor och faderlösa barn ansågos ställda under konungens synnerliga beskydd, och den, som dem förolämpade, belades med högre straff. 5. För att för riket minska folkets kostnader vid herredagar och de förnämas resor, stadgades huru stort sällskap hvar och en fick föra med sig, nämligen: en hertig 40 hästar, en biskop 30 hästar, konungens rådsherre 12 hästar, en riddare och en kanik 4 hästar o. s. v.

En annan herredag lät konungen sammankalla till Alsö 1285. Här utgaf han en myket sträng förordning mot våldgästning. I hvar by tillsattes en gästgifvare, som egde att bestämma, hvilken bonde skulle herbergera hvar resande, och den, som undandroge sig denna sin pligt, skulle böta tre mark; men den resande, som ej betalde sin förtäring, eller ännu mera den, som med våld fråntog

bonden dess egendom, var förfallen till strängt straff. Som konung Magnus handhade denna stadga ganska allvarsamt, så befrämjades derigenom betydligen frid och säkerhet i landet. Bönderna tyckte, att han derigenom likasom satt ett säkert lås för deras lada, och kallade honom derföre *Magnus Ladulås*, hvilket tillnamn han alltsedan fått behålla.

Uti de fordna tider vår hvarje svensk man skyldig att vid konungens bud inställa sig till *Ledung*, d. v. s. krigståg, fullkomligt utrustad, det vill efter den tidens sed säga, med hjelm, sköld, svärd, båge och tre tolfter pilar, samt föda för en längre tid. Men vid denna tiden började en annan krigskonst införas i södra Europa. Ryttarne klädde sig i jern från topp till tå, och sjelfva deras hästar voro harneskklädda, och som vapen buro de svärd, och ett långt och ganska starkt spjut, kalladt lans. I en så stark rustning fruktade de föga eller intet fotfolkets hugg och pilar; men då deremot en tätt sluten tropp af sådana ryttare, hållande sina långa lansar framför sig, sprängde emot fotfolket, var det omöjligt för detsamma att göra motstånd. Lansarna genomborrade dem, innan de ännu kunde på något sätt nå sin motståndare; då föllo de främsta, lederna brötos, och de öfverblifna nedtrampades af de tunga hästarna. I kriget med Danmark insåg Magnus nyttan af sådana ryttare, och ville införa dem; men de fattigare kunde ej hålla sig en sådan rustning. Han påbjöd derföre, att eho som ville till konungens tjenst utrusta en harneskklädd ryttare med häst och vapen, skulle derför åtnjuta fullkomlig frihet från alla andra skatter för sin egendom. En sådan egendom kallades då *Frälse* och dess innehafvare *Frälseman*, och härifrån uppkom sedan *Adeliga frälset* eller *Adelsståndet* och *Säteriernas* frihet. Sådana frälsemän brukade då också att alltid hafva någon bild målad på sina sköldar, för att derpå igenkänna hvarandra, då ansigtet doldes af hjelmen. Sådana bilder gingo ofta i arf från far till son, och [illegible] af uppkommo sedan de adliga vapnen.

SJETTE KAPITLET.

PRAKTEN HOS KONUNG MAGNUS.

Det fanns ganska många uti riket, som hotade konung Magnus för hans förräderi, så väl emot hans egen broder Waldemar, som emot de upproriska Folkungarne, och var han fördenskull i beständig ångest och fruktan, att något uppror skulle utbrista mot honom. För att derföre vinna sig allt flera vänner, öfverhopade han de andeliga med välgerningar. S:t Klara nunnekloster[1]) och Franciskanerklostret på Riddarholmen[2]), utom många andra öfver hela riket, anlades af honom och det andaliga frälset utvidgades betydligt. Af denna orsak var också presterskapet honom mycket tillgifvet, och påfven förklarade genom en särskild bulla honom stå under sitt synnerliga beskydd, och bannlyste alla dem, som satte sig upp mot konungen. Genom sin prakt och sina ridderliga öfningar drog han också många af adeln till sig, i synnerhet derigenom att han instiftade riddarevärdigheten. Vid inrättandet af S:t Klara kloster omtalas för första gången riddareslag i Sverge, och man tror, att Serafimerorden vid detta tillfälle af honom stiftades. Denna värdighet eftersträfvades mycket, emedan den gaf högre anseende än det som en sven af vapen hade, och endast en riddares hustru fick heta fru. Äfven hade Magnus mycket medhåll af bönderna, emedan han beskyddade dem emot de mäktigares öfvervåld. Af denna orsak blef han äfven af gottländningarne antagen till konung, och denna ö, som förut varit fri, förenades hädanefter med svenska kronan.

---

[1]) Detta blef sedan förvandladt till den nuvarande Klara kyrka.

[2]) Franciskanermunkarne buro en grå drägt, hvaraf de kallades Gråbröder; de gingo med nakna fötter, och lefde af andras allmosor, hvarföre de kallades Barfotamunkar och Tiggarmunkar. Klostret förvandlades sedan till den nu varande Riddarholmskyrkan.

Genom de många gods, som konungarne så småningom bortskänkt till kloster och kyrkor, och genom både det andeliga och adeliga frälset hade kronans inkomster blifvit så förminskade, att de ej räckte till hofvets underhåll, i synnerhet för en så praktälskande konung, som Magnus. Nya skatter vågade han ej pålägga. Han sammankallade derföre en herredag till Stockholm 1282, der först en noggrann refning och derpå grundad beskattning på hvart hemman blef bestämd. Dessutom beslöts, att alla stora vattendrag, alla bergverk, så väl nu som i framtiden och slutligen alla stora skogar skulle anses som kronans egendom, och de, som begagnade sådana lägenheter, skulle derför erlägga ränta till konungen. Detta beslut blef taget på den så kallade Helgeandsholmen [1]), hvarföre det kallas *Helgeandsholmsbeslutet.*

Före sin död lät Magnus Ladulås kröna sin äldsta son, Birger, till konung, och utnämnde riksmarsken Torkel Knutsson att under Birgers barndom styra riket. Sina andra söner gjorde han till hertigar öfver åtskilliga landskap i riket, på det de skulle vara förmer än alla andra, och tyckte sig således konung Magnus hafva åt sina efterkommande försäkrat den makt och höghet, som han tillröfvat sig genom uppror mot sin broder och befästat genom sina slägtingars trolösa mord.

Konung Magnus dog år 1290 på Wisingsö. Bönderne, som genom honom åtnjutit trygghet och frid, buro hans lik under tårar till Stockholm. Ridderskapet beledsagade liket, och det blef, enligt Magnus' önskan, begrafvet framför altaret i Franciskanerklostret under många messor och stora högtidligheter, hvarmed presterskapet hedrade sin välgörares minne.

---

[1]) Der nu det kongl. stallet är beläget vid Norrbro. V erkligheten af detta möte hafva många betviflat.

FEMTE BERÄTTELSEN.

OM KONUNG BIRGER OCH HANS BRÖDER.

FÖRSTA KAPITLET.

OM TORKEL KNUTSSON.

Magnus Ladulås lemnade efter sig trenne prinsar, nämligen Birger, som redan var utvald till konung, och hertigarne Erik och Waldemar; men emedan de alla voro mycket unga, så förvaltade marsken Torkel Knutsson riksstyrelsen. Denne Torkel var en mycket vis och förståndig man, och tillika dristig och oförfärad, när så påfordrades, hvarföre äfven riket stod väl och utan brist, så länge han styrde det. Den gamla konung Waldemar, som förut suttit hårdt inspärrad på Nyköpings slott af sin broder Magnus Ladulås, fick nu af marsken mera frihet att under uppsigt gå omkring, samt erhöll flera rum, eget stekarehus [1]), egna småsvenner och kämnärer [2]), samt allt hvad han behöfde. Men Waldemars son, junker Erik, insattes på Stockholms slott ända till fadrens död, för att förekomma alla oroligheter; dock lät marsken honom rikeligen bekomma allt, som gjordes honom behof.

Torkel Knutsson var ganska nitisk om allt det som lände till stadfästande och förökande af konungens makt. Han beslöt derföre att inskränka presterskapets stora friheter, genom hvilka konungens inkomster så betydligt förminskades. Han påbjöd till den ändan att de andeliga

---

[1]) Kök kallades fordom stekarehus.

[2]) Småsvenner och kämnärer svara mot pager och kammarherrar.

skulle deltaga i krigsgerder eller den så kallade *Ledungslama*, samt i böter för edsörebrott. Presterne blefvo väl missnöjda öfver denna inskränkning uti det *andeliga frälset;* men de vågade ej sätta sig deremot, ehuru påfven uti en straffande bulla ogillade marskens förehafvande och förebrådde biskoparne deras feghet. Men marsken lät sig icke häraf förfäras, utan indrog ytterligare (1299) fattigtionde från presterskapet. Nu ville biskoparne göra motstånd, men det var fåfångt. Biskop Petrus från Westerås, som var djerfvast, måste fly till Norge, och de andra vågade ej mera sätta sig emot marsken.

ANDRA KAPITLET.

KRIGET MOT KARELERNE.

Konung Erik den helige hade omvändt och underkufvat södra Finnland, Birger Jarl Tavastland, men den östra delen var ännu hednisk. Denna del kallades *Kyrialand* eller *Karelen;* och dess innevånare, karelerne, voro ett vildt och obändigt folk, som i sina stora och ödsliga skogar lefde ett okändt och vildt lif, och dyrkade sina afgudar. *Jumal* kallade de den gode och *Perkel* den onde guden, hvilka ofta sades strida och kasta öfver hvarandra stora berg. Dessa och andra mindre gudars bilder hade karelerne uthuggne af träd, hemma hos sig. Men i skogarna hade de vida öppna offerplatser med en stor sten midt uti. När karelaren kom på ett visst afstånd från denna sten, blottade han sitt hufvud, lade sig ner och började så under den största tystnad att sakta krypa fram till stenen, der han då som offer uppsatte hornen och benen af elgar och renar. Om de voro i någon nö[illegible] [illegible]rade de getter, kattor och tuppar och beströko med [illegible] det sina gudar. Men emot de kristna voro de m[illegible] [illegible]t hätska, och kommo ofta fram ur sina tjocka sk[illegible] [illegible]h föröfvade då ett rysligt öfvervåld der rundt omk[illegible] [illegible]e

flådde de kristna, drogo inelfvorna ur dem och marterade dem på det grymmaste.

Dessa alla grufligheter beslöt marsken att hämma, samlade derföre tillhopa en krigshär och seglade med den (1293) till Karelen. Det var då ingen vån för hedningarne att göra motstånd, utan de blefvo snart underkufvade. För att hålla dem i ordning uppbyggde marsken slottet Wiborg, inläggande der en stor hop krigsfolk, hvarförutom biskop Petrus från Westerås, som åtföljt tåget, arbetade ifrigt på folkets omvändelse. Men, som ryssarne hade gjort karelerne bistånd uti denna striden, så angrep marsken dem och intog deras fästning Kexholm, der han satte Sigge Lake till slottsherre, hvarefter marsken reste hem igen; och är detta första gången som svenska och ryska makterna varit i strid med hvarandra.

Vid hemkomsten blefvo många och stora högtidligheter, emedan först konungen af Danmark, Erik Menved, firade sitt bröllop (1296) i Helsingborg med konung Birgers syster Ingeborg, och sedan stod i Stockholm (1298) konung Birgers bröllop med prinsessan Märta, danska konungens syster. Det var då mycken prakt och ståt att skåda, som de gamla krönikorna beskrifva det. Brudefolket och hofvet voro klädde uti baldakin [1]) och blyant [1]), hästarna betäckta med sindal [1]), och der fanns icke allenast mjöd, öl och kirsedrank rikeligen, utan äfven vin, både rödt och hvitt. Det hördes ock mycket ljud af pipare och bombare [2]) och trompare, så väl vid dansen, som vid tornerspelet. Konungen satt under en tronhimmel, åskådande striden, och såg man der så tappra och höfviske riddare, att Gavion och Percival [3]) skulle ej hafva skickat sig bättre. Men förnämst ibland alla var dock hertig Erik, ty han tycktes ej allenast den vänaste och raskaste, utan äfven så höfvisk och mild som en himmelrikets engel; och alla, som honom der sågo, bådo väl för honom.

---

[1]) Dyrbara tyger på den tiden.
[2]) Pukslagare.
[3]) Två mycket omtalade hjeltar i fransyska riddareromanerna.

TREDJE KAPITLET.

KRIGET MOT RYSSARNE.

Emellertid började besättningen på Kexholm att lida brist på mat, hvarföre några begärde att alldeles få öfvergifva borgen. Sigge Lake ville likväl ingalunda svika sin herre, utan stannade der qvar med de tappraste, under det de andra drogo hem igen under förevändning att skaffa mera manskap och munförråd, men intetdera kom. Ryssarne, som emellertid fått spaning om fästningens tillstånd, samlade sig deromkring, och började natt och dag bestorma den. Sigge Lake gjorde väl ett tappert motstånd, men slutligen började kosten tryta. Han försvarade sig icke destomindre ihärdigt, men då folket slutligen hade varit utan mat i flere dagar, beslöto de att försöka slå sig ut genom fienden. Sigge Lake satte sig i spetsen för hela besättningen, öppnade portarna och rusade ut mot de belägrade. Der blef då ett stort blodbad och i början bröto sig svenskarne fram öfverallt; men, som de utaf den långvariga hungern voro utmattade och ryssarne mycket flere till antalet, så blefvo de öfvermannade. Sigge Lake stupade sjelf och allt hans folk med honom, utom tvänne som förmådde lyckligen slå sig igenom och kommo hem till Sverige, berättande der denna olycka.

Då utrustade marsken ånyo en krigshär, seglande med den österut mot ryssarne, och for uppför Nevastömmen. Då han' här ej mötte några fiender, så började han att på en ö i floden anlägga en stark fästning, som han kallade Landskrona, och samlade allahanda förråd till spisning för dess besättning. Som nu ryssarne tyckte denna borg blifva ganska menlig, emedan den tillspärrade all sjöfart på Nevaströmmen, så församlade de sig till e[illegible] [illegible]r här af trettiotusen man emot svenskarne. Först by[illegible] [illegible]e de stora bål af torrt träd, höga som hus, tände e[illegible] [illegible]å dem och läto dem flyta strömmen utför, ämnande s[illegible] [illegible]-lunda uppbränna hela den svenska flottan. Men [illegible] [illegible]n

lät sätta upp fasta bolverk, och draga tjocka jernlinor tvärtöfver strömmen, och qvarhöll således de brinnande timmerhögarna, tills de blifvit förtärda och räddade derigenom sina skepp. När nu denna ryssarnes krigslist blifvit om intet, så företogo de sig att storma fästningen med sådan häftighet, att de ej aktade, huru många af dem som föllo. Men fästningen var försedd med så goda murar och helsingarne sköto, huggo och stucko så ihärdigt derifrån, att ryssarne kunde ingenting vinna. Slutligen gjorde Matts Kettilmundsson, en ung och tapper riddare, ett utfall med uppländingarne och fördref fienderna alldeles, och hade då ryssarne förlorat ganska mycket folk uti den stormningen. En del af ryska rytteriet, ja väl tusende man, stannade likväl ett stycke ifrån fästningen under en skog, der lysande harnesk och granna rustningar glänste emot solskenet. Som svenskarne från fästningsvallen sågo häruppå, framstod Matts Kettilmundsson och sade, att *om marsken så tillät, skulle han väl vilja bestå uti en dust mot den tappraste bland fienderna.* Då nu marsken gaf honom lof härtill, påtog han sina vapen och lät sadla och leda fram sin häst, och sprang upp derpå. Alla svenskarne stego upp på vallarna föratt se striden, men, då riddaren kommit öfver grafven, vände han sig om, helsade dem *och bad dem lefva sälla. Det stode nu hos Gud i himmelriket, om han skulle komma tillbaka med någon öfvervunnen fiende, eller om det skulle gå honom annorlunda.* Derpå red han oförfärad fram emot fienden och sände en tolk dit med den utmaning, *att den svenske riddaren vore färdig att strida med den tappraste bland ryssarne om lif, gods och frihet.* Ryssakungen sammankallade vid detta bud sina kämpar, men ingen enda hade lust att våga sig emot herr Matts. Alltså satt denne der hela dagen framför ryssarne och väntade fåfängt. Mot qvällen red han tillbaka in i borgen och blef emottagen med mycken glädje och stora loford för sin dristighet. Men under natten hade ryssarne dragit sig tillbaka och tågat hem till sitt land igen.

Den svenska krigshären började också att längta hemåt, hvarföre marsken försåg Landskrona med alla förnödenheter, inlade der trehundra man till besättning under riddare Stens anförande, och förde derpå sin krigshär ombord för att segla till Sverge. Men som flottan blef uppehållen genom en ihärdig motvind, lät Matts Kettilmundsson föra återigen i land mycket af sitt folk och deras hästar, och företog sig ströftåg inåt landet, härjande så hela Ingermanland. Härefter steg han, rik på byte, åter ombord och åtföljde marsken på dess resa hemåt.

Med seger och glädje kom krigshären hem till riket, och glädje fann den före sig här hemma, ty konung Birgers äldsta son, Magnus, var då nyss född på Stockholms slott, och hela riket firade med många högtidligheter sin tillkommande herres och konungs födelse.

Emellertid hade alla lifsförnödenheter på Landskrona börjat att skämmas, då det led frampå sommaren, emedan murarna voro nya och slogo fukt ifrån sig. Häraf uppkom skörbjugg och mycken annan sjukdom bland besättningen, så att borgen blef nästan öde. Somliga ville då sända hem och begära hjelp, men andra afrådde det, *ty de ville icke bedröfva marsken, utan väntade sig annan hjelp af Gud.* Snart samlade sig ryssarne kring fästningen och började bestorma den, och fanns då ej mer än tjugo vapenföra män derinne. Som nu ryssarne stormade ihärdigt mot dem och nytt folk beständigt kom i de slagnas ställe, så blefvo murarna omsider bestigna. Svenskarne drogo sig fäktande tillbaka, men ryssarne tände eld på husen, hvarföre herr Sten och några andra kastade värjorna ifrån sig, viljande gifva sig, men blefvo straxt nedstuckna. Då de öfriga det sågo, drogo de sig tillbaka ned uti en stenkällare. Här försvarade de sig ihärdigt och var det omöjligt för ryssarne att få makt öfver dem, förrän de slutligen måste med eder lofva dem lifvet, [illegible] på svenskarne gåfvo sig till fånga och blefvo bortförda åt Ryssland; men fästningen Landskrona blef alldeles [illegible]rd (1300) och dermed slutades detta kriget.

FJERDE KAPITLET.

BRÖDERNAS FIENDSKAP.

Litet härefter blef konung Birger krönt i Söderköping (1302) med mycken högtidlighet, och på samma gång blef äfven hertig Waldemar förmäld med marskens yngsta dotter Kristina; och var marskens anseende vid den tiden på sitt högsta. Kort derpå ingick han ett nytt giftermål med en tysk grefvinna och voro alla, både konungen och hertigarne, bjudna på bröllopet. Sista dagen trädde marsken tillsammans med bröderne, och afsade han sig då sitt förmynderskap, bedjande dem, *att de skulle taga sig en annan yngre och raskare tjenare än han.* Men bröderne sade sig *ej bättre man kunna få, än Torkel Knutsson. Men, som konungen hade mycket att sköta, så skulle Torkel stanna hos honom, men Ambjörn Sixtensson Sparre skulle blifva hertigarnes drots och förestå det dem tillhörde.*

Ifrån denna tiden började misstroende att uppkomma bröderne emellan, och äro några, som säga, att hertig Erik tänkte uppå, huru han skulle göra på samma sätt med sin bror Birger, som hans far Magnus hade gjort med sin bror Waldemar. Detta misstroende yppade sig först vid ett gästabud på Aranäs (1304) hos marsken, då konung Birger tvingade sina bröder att gifva sig ett skriftligt löfte på att aldrig företaga något mot honom eller mot hans vilja. Härefter reste de hvar och en åt sitt håll; men så snart konungen kommit till Wisingsö, sände han återigen bud till sina bröder, att de skulle komma till honom. Hertigarnes vänner afrådde dem derifrån och ville icke lemna sig konungen i våld. Men Erik tog mod till sig och reste åstad. Konungen mottog honom ovänligt och bad en biskop uppläsa alla klagopunkter mot hertigarne. Biskopen sade detta ej tillkomma sig, utan en riddare gjorde det. Konungen klagade då först deröfver: *1. att hertigarne fört så mycken mat ur landet mot konungens bud;*

2. *att de redo med hans fiender genom landet, och att de begått edsörebrott; 3. att hertigarnes tjenare hade gifvit konungens portenär en örfil; 4. att de förde så mycken prakt och så öfvade sig, att uti tornerspel hertigarnes folk alltid vunno på konungens, och vore herr Matts Kettilmundsson härtill orsak, och allt gjordt till konungens försmädelse.* Härvid stod konung Birger upp, mäkta vred, och sade: »*Hade jag ej gifvit eder lejd hit, så skullen i »annat erfara. Till solgången skolen i hafva frid; men »veten, att der jag sedan får eder i handom, så går »eder illa.*» Hertig Erik frågade då saktmodeligen, *om han hade frihet och säkerhet att rida derifrån.* Härtill jakade konungen och hertigen förfogade sig utan dröjsmål undan.

FEMTE KAPITLET.

FÖRSTA KRIGET OCH FÖRSTA FÖRLIKNINGEN.

Hertigarne och deras trognaste tjenare flydde först undan till Danmark; men då konung Erik höll med sin svåger konung Birger, så foro de till norska konungen Håkan, med hvars enda dotter, Ingeborg, hertig Erik redan förut var förlofvad. Här blefvo de vänligt mottagna, och Erik erhöll Konghälla [1]) med tilliggande härader i förläning. Härifrån företogo de sig beständiga ströfverier och plundringståg inåt landet, och anlade fästningen Dalaborg på Dalsland, samt brände Lödöse [2]), ehuru konung Birger anlaggt Gullbergs [3]) fäste straxt bredvid till ortens beskydd mot hertigarne. Konungen sände väl åtta riddare med en krigshär, att befria Westergötland från dessa härjningar; men riddarne stannade vid Gullspångself mellan sjöarna Skagern och Wenern, och nedrefvo bron, troende sig så-lunda säkra. Matts Kettilmundsson smög sig [illegible] dit

[1]) Kongelf kallades fordom Konghälla.
[2]) Så kallades Göteborg fordom.
[3]) Denna fästning kallas nu Göta lejon.

med sina ryttare och midt i en mörk natt, dels summo de med sina hästar, dels vadade de öfver strömmen, och föllo så oförsedt öfver konungens folk och togo dem till fånga med allt det de med sig förde. Då tog konungen till att frukta sina bröder, och bådade en stor krigshär af 20,000 man till Gullspång, tågade dermed genom Wermeland ned åt Dal, började der att beläga Dalaborg, ty besättningen derstädes hade öfvat mycken våldsamhet mot de kringboende bönderna. Hertig Erik hade emellertid fått en stor norsk krigshär af konung Håkan och gick nu dermed emot konung Birger. Men då de kommit på en half mil nära hvarandra, så mjuknade de å ömse sidor och läto beveka sig till fred (1305) i Kålsäter. Hertigarne skulle få det dem tillkom efter deras fader, och all deras fordna fiendskap vara förlåten och förgäten; och deremot hyllade och erkände de som konung Magnus, Birgers son, hvilken under tiden blifvit utkorad till sin faders efterträdare på svenska tronen.

Ifrån den tiden tycktes hertigarne och konungen blifva mycket förtroliga vänner, och sade hertigarne alltid, att det var Torkel Knutsson, som förut stiftat så mycket ondt dem emellan. Det var väl några som märkte detta och varnade marsken, *att konungen vore honom oblid, och att hertig Erik vore det orsak till.* Men marsken svarade, *att han ej gjort något, som ej varit konungens bud, och önskade han, att han så hade tjent Gud som sin konung.* Litet derefter (1305) kom konungen med sina bröder och många riddare och svenner oförvarande till Lena, der marsken bodde, och fängslade honom. När då marsken fick se konungen, sade han: *Det hafven i, konung, blygd utaf, så länge i lefven, att i förråden mig så snödeliga.* Derpå vardt han utledd, och satt på en häst med fötterna sammanbundna under hästmagen, och redo de så hasteliga med den gamle mannen öfver Tiveden åt Stockholm, ty de fruktade sig för hans slägtingar och vänner. Han anklagades nu att hafva stiftat oenighet mellan de kungliga barnen, och att hafva förstört rikets välmåga med sin stora prakt och sitt stolta lefverne, i synnerhet efter sitt sista

giftermål. Många bönföllo väl om hans förskoning, men onungen och hertigarne voro obevekliga. Hertig Waldemar skilde sig från marskens dotter under den förevändning, att de voro slägt enligt Gudsifvolag [1]. Slutligen kom herr Folke Johansson och förkunnade *marsken, att konungen befallt hans död;* och bad han *marsken förlåta sig detta budskap, han vore sjelf deröfver mycket sorgsen.* Derpå leddes marsken ut ur staden dit, der nu Södermalms torg är. Der uppgräfdes först hans graf uti ovigd jord och sedan blef honom hans hufvud med svärd afslaget. Öfver grafven upprestes ett tjell med altare och kors, der messor lästes för hans själs räddning, och alla, som foro der förbi antingen ifrån eller till staden, stannade och bådo väl för hans själ. Våren derefter fingo likväl hans slägtingar konungens tillstånd att upptaga liket och nedsätta det uti barfotamunkarnes kyrka [2], hvilket skedde med mycken högtidlighet. Men konung Birger ansåg sig nu genom marskens död förlikt med sina bröder för evärdeliga tider.

SJETTE KAPITLET.

ANDRA KRIGET OCH ANDRA FÖRLIKNINGEN.

Samma år 1306 gjorde hertigarne ett stort bröllop på Bjelbo i Östergötland åt fem af sina tjenare, kallande och bjudande dit mycket folk från nejden rundt omkring. Midt under bröllopsglädjen skickade de hemligen bort flere hopar af sina män, dels till Hundhammar i Botkyrka socken, dels till andra sina gårdar i Uppland, stämmande dem dock alla sig till mötes på en viss tid. Derefter redo

---

[1]) **Gudsifvolag** var införd af katolska presterskapet och innehöll, att de, som egt samma faddrar, kallades dop[illegible], och fingo ej utan påfvens tillåtelse träda i äkten[illegible] d hvarandra.

[2]) **Franciskaner-munkarnes** kyrka, som nu [illegible] holms-kyrkan.

de sjelfva hastigt och hemligt upp öfver Kolmorden till Hundhammar, togo derstädes alla de farkoster de kunde få, gingo ombord derpå med sina män, och foro så oförtöfvadt till Håtuna, der konung Birger då vistades. Birger, som ej anade deras uppsåt, tog väl emot dem och lät införa alla deras män i ett stort herberge. Här väpnade sig dessa hemligen, och om qvällen rusade de på hertigens befallning fram och togo konungen och drottningen och nästan hela deras hof till fånga. Denna deras svekfulla gerning kallas *Håtunaleken*. Hertigarne förde sedan sina fångar till Stockholm, men borgerskapet blef sin konung troget och släppte dem ej derin, utan hertigarne måste fara till Nyköping, der de insatte konungen och drottningen på slottet; hvarefter hertig Erik började att oförtrutet resa omkring, intaga borgarna och underlägga sig hela landet.

Under det första bullret och oredan vid konungens fängslande på Håtuna hade en af hofsvennerna, benämnd Arvid Smålänning, ryckt i hemlighet undan prins Magnus, Birgers son, bärande honom på ryggen. Arvid Smålänning fortsatte sedan sin väg i hemlighet ända till Danmark, der han lemnade prinsen uti konung Eriks beskydd, förtäljande under tårar det svek och den olycka, som hade händt hans herre och konung. Som nu konung Erik var genom dubbelt svågerlag förenad med konung Birger, så tyckte han detta vara illa, tog prinsen i sitt beskydd, samt beslöt att hjelpa konung Birger. Han utrustade derföre en krigshär, men när de svenske och danske kommo hvarandra på en mil nära, slöto de stillestånd på ett år (1307). Under tiden företog hertig Waldemar en pilegrimsresa till södra Europa och kom åter om en kort tid, hafvande då med sig 800 väl utrustade ryttare, som han legt ute i Tyskland. Hertig Erik hade äfven samlat sig en här från Uppland, och efter stilleståndets slut drogo båda hertigarne in i Danmark, härjande och förbrännande hela Skåne. Sedan förlade de sina knektar i vinterqvarter och föröfvades då mycket öfvervåld och ondska af det främmande krigsfolket mot de fattiga bönderna. Dess-

utom läto hertigarne alldeles ödelägga hela Westergötland, på det att konung Erik vid sitt infall i riket ej derstädes skulle kunna föda sin krigshär. Men detta allt kunde ej böja danska konungen. Han kom återigen om sommaren (1308) med en stor här dragande in i riket. Hertigarne mötte honom, men då härarna kommit hvarandra helt nära och alla väntade en blodig strid, så beslöto de ånyo stillestånd på en längre tid, och skulle då konungarne och hertigarne på ett gemensamt möte bilägga alla sina tvister. Litet derefter sammankallade hertigarne en herredag i Örebro, der det beslöts, att, om konung Birger ville lofva att ej vidare hysa något hat mot sina bröder, och att ej oroa riket mera, så skulle han släppas lös från sitt fängelse och erhålla en tredjedel af riket tillbaka. Sedan sände de bud härom till konung Birger på Nyköping och han svarade straxt, att han gerna ville lofva och besvärja allt hvad de fordrade. Derpå bekräftade han med liflig ed samt med sitt bref och insegel, att han antog de föreslagna vilkoren, och blef så befriad från sitt fängelse (1308); och var detta den andra förlikningen.

SJUNDE KAPITLET.

TREDJE KRIGET OCH TREDJE FÖRLIKNINGEN.

Knappt hade Birger med sin drottning kommit lös från fängelset, förrän de hastigt begåfvo sig öfver till Danmark, klagade sin ofärd för konung Erik, samt begärde hans hjelp att återtaga hela riket. De bröto sålunda oförtöfvadt och otvekande sitt löfte och sin ed. Konung Erik förbarmade sig ännu ytterligare öfver sin olyckliga svåger och utrustade en mäkta stor krigshär, med hvilken de från Skåne bröto in i Sverge. He[illegible]ne sågo sig ej ega makt att uti ett öppet fältslag best[illegible] en sådan myckenhet, utan företogo sig att allestädes, [illegible] den danska krigshären vände sig, gå förut och [illegible] landet, så att danskarne skulle der svälta ihje[illegible]

utom öfverföllo och nedhöggo de alla danskar, som aflägsnade sig från hufvudhären. På detta sätt gick det genom hela Småland. Vid Holaveden ämnade väl hertigarne att göra allvarsamt motstånd; men då Matts Kettilmundsson red framför hären, snafvade hans häst och störtade ned med sin ryttare, så att fanstången, som han bar, bröts i stycken. Detta tycktes vara ett ondt förebud, hvarföre hertigarne ej vågade någon strid, utan drogo sig än vidare undan. Så kommo slutligen båda konungarne till Nyköping, som de företogo sig att belägra. Men der rönte de ett så starkt motstånd, att, fastän de lågo hela tre månader för slottet, kunde de likväl icke intaga det. Emellertid började danska krigshären att längta hemåt, och slutligen saknades också alla lifsförnödenheter i det utplundrade landet; hvarföre konung Erik nödsakades hastigt draga tillbaka ned till sitt land igen, utan att med så mycken kostnad hafva något vunnit. Men året derpå hölls ett möte i Helsingborg, der förlikning träffades på det vilkor, att konung Birger skulle erhålla en tredjedel af riket, och en uppriktig förening skulle vara mellan bröderne; och var detta den tredje förlikningen.

ÅTTONDE KAPITLET.

OM FJERDE KRIGET.

Efter denna tiden lefde konung Birger utan mycket anseende uti sitt rike, och hände det understundom, att hans undersåtare ej ville utgöra full skatt till honom. En gång for han till Gottland med en liten här, för att af de rika gottlänningarne tvinga sig till större skatter än förut, men det hände sig så olyckligt, att han sjelf blef slagen af dem och tillfångatagen. De släppte honom väl straxt hem igen, men gåfvo honom ej större skatter än förut, och tyckte alla, att konungen den gången hade gjort en snöplig färd. Hertigarne deremot voro i mycket anseende genom den stora prakt de förde, särdeles hertig

Erik, som också derföre lånade penningar af alla. De firade sina bröllop 1312 i Norge, då Waldemar blef förmäld med Ingeborg, norska konungen Håkans brorsdotter, men hertig Erik med samma konungs enda barn och arfvinge, prinsessan Ingeborg, med hvilken han förut varit förlofvad, men under någon tid skild från för sin trolöshet med konung Håkan. De höllo sedan hvar och en sitt särskildta hof med mycken prakt och ståt, och lade derföre nya och ganska stora skatter på folket. Detta var redan tillförene utarmadt såväl genom hertigarnes främmande krigsfolk, som genom kriget och de många plundringståg en både af vänner och fiender. Sverges innevånare hafva nästan aldrig varit hårdare tryckta än då. Till och med presterskapet, som annars alltid på denna tiden varit fritaget, måste vidkännas många ovanliga omkostningar. Men hertigarnes tjenare och anhängare riktade sig, ty vid de många präktiga högtidligheter, som då höllos, begåfvades de rikligen med dyrbara klädningar i flera omgångar, hästar, rustningar och många dyrbarheter.

När detta hade varit så några år, hände det sig (1317), att hertig Waldemar skulle resa upp till Stockholm, som hörde till hans tredjedel. Han for då under vägen upp på Nyköpings-hus för att tala med konungen, sin broder, som han ej på så lång tid hade sett. Konung Birger gick ut emot honom, helsade honom välkommen, och emottog honom med allsköns blidhet och vänlighet. Sammalunda också drottning Märta. Hertigen gladde sig mycket öfver denna vänskap och stannade qvar öfver natten. Om qvällen beklagade sig drottning Märta för honom deröfver, *att hertig Erik undvek så sin broder Birger, hvilket gjorde henne synnerligen ondt; ty Gud skulle veta, att hon hade honom så kär som sin köttsliga broder.* Morgonen derpå red Waldemar glad och mycket förnöjd derifrån med sina tjenare, hvilka äfven blifvit mycket väl undfägnade hos konungen. Ifrån Stoc[illegible] n for han genast till sin broder, hertig Erik, som bo[illegible] å Dåfön i Westmanland. Erik berättade, att konungen [illegible]s hade bedit honom komma till sig, och fråga[illegible] l-

demar, *om han trodde att de med säkerhet kunde resa dit.* Härtill jakade Waldemar frimodeligen, berättande, huru han sjelf hade blifvit mottagen; och fastän Erik länge sökt draga sig undan, förebärande att han fruktade drottningen och drotset Brunke, så blef det likväl omsider fulleligen beslutadt, att de skulle antaga konungens bjudning. De begåfvo sig alltså åstad; men då de kommo till Svärta, en mil från Nyköping, mötte dem en riddare, som varnade dem sägande, *att det skulle lända både dem sjelfva och deras vänner till mycken sorg, om båda hertigarne på en gång komme till konungen.* Härtill svarade hertig Waldemar vredeliga: *att de voro allt för många, som ville stifta oenighet mellan bröderne.* Vid detta svar teg riddaren och red sin väg; men hertigarne foro upp till Svärta, der de ämnat ligga öfver natten. Då de kommo dit, funno de allt förråd borttaget, och en riddare dem till mötes, helsande dem från konungen med många böner och fagra ord, *att icke hvila förr än i Nyköping, ty konungen vaktade och stundade* så *högeligen efter dem.* Hertigarne gjorde som riddaren bad, och redo ännu samma afton till Nyköping. Konungen gick ut emot dem och helsade dem med mycken blidhet och vänlighet, tog en vid hvardera handen och ledsagade dem så upp i slottet. Der tillreddes då ett ganska präktigt gästabud med mycken välfägnad, ty der fattades hvarken mjöd eller vin, ej heller fagra och söta ord. Hertig Waldemar började slutligen misstänka den starka förplägningen och sade till sin broder, *att de druckit för mycket vin.* Men detta blef snart glömdt, ty allting var endast lust och fröjd på slottet, och aldrig hade man sett drottning Märta så glad som denna afton. När det slutligen led på natten, begåfvo sig hertigarne till hvila. Men drottningen sade till deras män *att dem var beredt herberge nere uti staden, emedan det var dem för trångt på slottet;* hvarpå alla hertigarnes tjenare leddes ut af slottet, och drotset Johan Brunke stod sjelf der nere och tillsåg att alla kommo riktigt ut, och läste sjelf till yttermera visso granneligen igen slottsporten. Derpå beväpnade han i hast alla konungens tjenare med

armborst, svärd och andra vapen, förande dem sedan upp för konungen. Men Birger, som ännu var tvehågsen, visade ut dem och kallade till sig herr Knut Johansson Blå [1]), som förut varit drots, och frågade, *om han ville hjelpa honom att taga hertigarne till fånga*. Härtill svarade herr Johan med mycket allvar: »*Blifven ej vred, herre! ty ehvad något eder sjelf ågår, vill jag det gerna afvärja, så länge jag det förmår. Men, den eder detta råd gifvit hafver, han hafver rådt eder till mycken otro. Viljen i svika och begå mord på edra bröder, som äro på edert ord hitkomna? Visst hafver djefvulen sjelfver så villat eder. Men må hvem som vill blifva vreder derpå, jag hjelper eder aldrig härutinnan.*» Då sade konungen mycket uppretad: »*Litet vill du främja min heder!*» Men herr Johan svarade: »*Hvad som också må lända eder till heder, men ingen heder fån i häraf. Utan tror jag, att om i det gören, varder eder heder mindre hädanefter.*» Hvarpå han gick bort från konungen. Der voro också tvänne andra riddare, som allvarligen varnade konungen, men han upptog det så illa, att han befallde kasta dem straxt i fängelse. Derpå lät han sitt folk taga bloss i händerna och vandrade så till hertigarnes sofrum. Dessa vaknade af bullret i gången och dörrens uppbrytande, och hertig Waldemar sprang upp, och kastade en mantel kring sig, ty de voro alldeles afklädda. Men i detsamma kommo knektarne in, väl tio till antalet, med dragna svärd, och ville somliga strax hugga till Waldemar, men han fattade en af dem om lifvet och slog honom under sig, ropande tillika sin broder till hjelp. Men hertig Erik, som såg så många beväpnade för sig, sade: »*Låt vara, broder, vår strid hjelper här föga*»; och gåfvo de sig då utan motstånd, för att få behålla lifvet. Nu kom konungen häftigt dit in med stirrande ögon och vredt mod. »*Minnens i*», sade han, »*Håtunaleken? Jag minnes honom ful[illegible] blir denna eder ej bättre. I undfån nu detsamma, [illegible] det sker långt derefter. Derpå lät han binda der[illegible]*

[1]) Sonson till Ivar Blå.

och sedan leda dem barfota djupt ned i tornet, der de öfverandtvardades åt Wallram Skytte, som lät fästa en stor kedja om deras ben.

Tidigt i dagsgryningen gick Johan Brunke ned åt staden, hafvande med sig många beväpnade män, och tog så alla hertigarnes svenner och tjenare till fånga och förde dem upp på slottet, der de alla, väl tjugo tillsammans, sattes uti en stock. Deras och hertigarnes tillhörigheter, både kläder, vapen och hästar, delade hofmännerne sins emellan, och när detta var gjordt, slog konungen af glädje sina händer tillsammans, log och fröjdade sig, sägande: »*Den Helige Ande signe min drottning! Nu har jag allt Sverige i min hand.*»

Någon tid derefter skulle konungen resa ut för att underlägga sig riket, och lemnade emellertid sina bröder i vård åt en liffländsk riddare, herr Kristian Skärbäck. Denne satte dem i det innersta fängelset, samt slog en stock om deras ben. Med tjocka halsjern fästades de vid muren, och grofva bojor, sju lispund tunga, lades om deras händer och fästades sedan i stocken. Då hertig Eriks stock slogs tillsammans, skedde det med sådant våld och häftighet, att ett stycke sprang sönder och slog honom så hårdt vid ögat, att blodet rann neder på hans kind och barm. Sjelfva deras fängelse var beläget nederst i tornet på bara klippan, och en vattenpöl var emellan dem. Dåliga voro de kläder de fingo, och dålig deras mat, så att man på allting kunde se, att deras broder ej var mycket angelägen om att de skulle komma dädan med lifvet.

NIONDE KAPITLET.

BRODERTVISTENS SLUT.

Efter detta lät konungen utgå sina bud öfver riket, att alla hädanefter endast skulle hörsamma honom; och tillika red han sjelf till Stockholm för att bemäktiga sig dess slott. Men redan hade ryktet öfver allt utspridt hans

stora svek och missgerning, och deraf uppväcktes en allmän afsky. Då han kom till Stockholms port, tillslöto borgrarne den; ja, de beväpnade sig och gjorde ett utfall öfver bron samt jagade honom undan öfver hela Norrmalm, så att Birger med nesa måste fly tillbaka till Nyköping. Så gick det i Stockholm; det öfriga landet uppreste sig helt och hållet mot den grymme och förrädiske konungen. Birger Persson till Finnsta satte sig i spetsen för upplänningarne, herr Karl för smålänningarne och herr Matts Kettilmundsson för vestgötarne och alla tågade emot Nyköping, för att befria de fångna hertigarne och straffa konungen; och tyckte Birger nu, att han ej hade så stor gamman af sin illgerning. Han läste då fast igen portarna till det torn, der hertigarne sutto, och slungade med förtvifladt mod nycklarna uti djupa strömmen, så att de icke mera kunde finnas, hvarpå han red från borgen; men hertigarne kommo aldrig ut med lifvet, och det är en allmän tro, att de hafva svultit ihjel uti sitt fängelse. Hertig Erik, som var sjuk och sårad, dog på tredje dagen, men Waldemar uthärdade elfva dagar, innan han fick slut på sina plågor.

Konung Birgers son, prins Magnus, hade emellertid varit i Danmark och ej deltagit i sin faders förräderi, men skyndade nu till hans hjelp med sexhundra väl utrustade ryttare, som konung Erik i Danmark lemnat honom. Med dessa kom junker Magnus helt fredligt farande genom landet, sökande endast sina fiender. Då konung Birger fått folket till sig, for han omkring i Götaland och brandskattade bönderna hårdeligen; men ehvar han mötte hertigarnes folk, vek han undan. Vid Karlebylånga kom emot honom en så stor här af vestgötar, att konungen af räddhåga ingick tre dagars stillestånd med dem. Men, då en stor del af bönderna voro hemgångne för att hemta sig foder och kost, anföll konungen de qvarblifna fö[illegible] ligen midt under stilleståndet, så att en stor myc[illegible] bönder blefvo nedhuggne, och om qvällen lät han [illegible] eld i byn, för att så mycket längre se att förfölja [illegible] Efter denna bragd trodde han sig hafva triumfe[illegible]

sina fiender, drog sig tillbaka till Östergötland och förlade sina danska knektar der i städerna. Innan kort kom likväl Knut Porze af Halland med hertigarnes män, öfverföll en del af knektarne och lade dem alldeles ned; hvilket när de öfriga danskarne hörde, flydde de hastigt tillbaka i sitt land igen, öfverlemnande konungen åt sig sjelf. Denne visste nu ej annan utväg än att han med Brunke och drottningen begaf sig öfver till Gottland, sedan han förut insatt sin son, junker Magnus, på Stegeborg med en god besättning.

Nu föll hela riket ifrån konungen, utom de båda slotten Nyköping och Stegeborg, hvilka likväl hårdeligen belades. Slutligen togo de belägrade i Nyköping båda hertigarnes döda kroppar, buro dem under en baldakin ut af borgen och lemnade dem åt de belägrande, sägande: "*att det nu ej mera tjenade till något, att de belägrade huset, sedan hertigarne, deras herrar, voro döda, och konungen efter dem ärft hela riket.*" Men dessa svarade: *att ingen må dräpa sig till arf, och att de nu tjenade junker Magnus, hertig Eriks son.*" Hertigarnes lik blefvo då förda till Stockholm och der ståteligen nedsatte; men så stora skulder hade hertig Erik åsamkat sig, att erkebiskopen förklarade sig ej kunna neka att efter tidens bruk utlemna hans kropp åt fordringsegarne, om de så begärde. Nyköping blef emellertid allt hårdare antastadt, så att slutligen besättningen måste gifva sig fången; hvarefter borgen af det förbittrade folket nedrefs ända i grund. På detta fäste hade Magnus Ladulås inspärrat sin äldre bror och konung, Waldemar; der blef också hans egen äldsta son, konung Birger, insatt af sina bröder, och slutligen blefvo också de i sin ordning der af den sistnämnde lika förrädiskt fängslade och till döds plågade.

Stegeborg höll sig längre mot de stormande fienderna. Konungen skickade från Gottland dit en hop skepp med undsättning såväl af kost som manskap; men så snart dessa skepp kommo i Götaskären, blefvo de af hertigarnes folk anfallna och eröfrade, och allt, hvad på dem fanns, utskiftades mellan fienderna; men junker Magnus förblef

i lika nöd som förut. Då detta berättades för konungen, blef drottningen än blek, än röd, och ropade: »*Hvad skolom vi nu taga till råda, då Gud har gifvit oss slikan olycka?*» Men Johan Brunke svarade: *att han sjelf ville fara dit och ej spara hertigarnes folk mer, än de hade sparat konungens.* Derpå tog han de första fartyg der kunde fås, beslog dem med plankor högt och rundt omkring, lastade dem med mat och alla konungens öfriga stridsmän och seglade så mot Stegeborg. Men, då han kom i skären, blef han hastigt anfallen af hertigarnes män med stenar och allehanda skottvapen; likväl värjde Brunke sig manligen bakom de höga vidfästade plankborden. Slutligen gjorde hertigarnes män stora och höga flottor af torr ved, hvilka de itände och drefvo mot skeppen. Länge höllo konungens folk elden ifrån sig med stänger och båtshakar, men slutligen blefvo både de sjelfva uttröttade och all deras redskap förbränd, och elden fattade i trenne af de största skeppen, tärde allt mer omkring sig och kunde ej släckas. Då sprang herr Brunke och alla hans män med honom uti vattnet, ämnande rädda sig genom simmande, men hertigarnes folk fasttogo dem, och Brunke, Wallram Skytte, Ulf Svalebeck och Lyder Foss sändes till Stockholm, der de insattes i tornet. Emellertid fortgick belägringen mot Stegeborg med all ifver, så att slutligen muren blef illa skadad genom blidorna[1]. Kosten började också tryta, så att besättningen ändteligen måste gifva upp borgen, hvilket likväl skedde med det vilkor, att junker Magnus skulle njuta allsköns säkerhet och frid för sitt lif. Stegeborg blef af hertigarnes folk alldeles förstördt. Men junker Magnus fördes till Stockholm och insattes nu på samma slott der han för 19 år sedan föddes, som det då tycktes, till stor makt, ära och sällhet.

Emellertid hade herr Matts Kettilmundsson på en herredag i Skara (1318) blifvit utvald till riksförestå re och dref ifrigt på hertigarnes sak, så att genom h- [illegible]r-

---

[1]) Blidor voro ett slags stenkastnings-machiner, [illegible] den tiden.

sorg en dansk krigshär, som konung Erik utrustat till Birgers hjelp, blef slagen och ej allenast det, utan också hela Skåne härjadt af svenskarne. Derpå reste han till Stockholm och blef då kort rättegång mot Johan Brunke och hans tre kamrater, hvilka dömdes att halshuggas. Detta skedde också straxt derefter på en stor hög sandås, som den tiden sträckte sig längs efter Norrmalm, men nu blifvit till största delen undangräfven. Den har allt sedan den tiden bibehållit namnet *Brunkeberg*.

Litet derefter blef äfven junker Magnus Birgersson nedledd från slottet till Helgeandsholmen och tillsagd att göra sitt skriftermål, ty han skulle gälda sin faders brott och dö. Fåfängt åberopade han sin oskuld i fadrens förräderi. Herrarne frågade ej derefter; ej heller aktade de den ed om säkerhet till lif och lemmar, som de honom svurit vid Stegeborg; ej heller, att de fordom i konung Birgers tid svurit honom trohet, som den der efter fadren skulle blifva rikets konung. Han måste luta sitt oskyldiga hufvud under bödelssvärdet.

Riksföreståndaren lät nu utrusta en flotta för att gripa konung Birger på Gottland, ämnande låta honom undergå samma hårda död, som hans bröder. Denne hade likväl med sin drottning redan förut flytt till Danmark; men då de kommo dit, var deras fordna hjelp och beskyddare, konung Erik, död; hans broder konung Kristoffer, emottog dem ej mycket vänligt. Slutligen gaf han dem dock för svågerlagets skull Spikaborgs slott i förläning. Der uppehöllo de sig någon tid, men då underrättelse snart kom om deras enda sons, junker Magnus', halshuggning, tog konung Birger så stor sorg deraf, att han snart lades på sin sotsäng. Drottning Märta lefde länge, men blott för att begråta sina brott och sina olyckor. Nu fanns af Magnus Ladulås' ätt blott en öfrig, nämligen hertig Eriks son, Magnus, ett barn om fyra år.

SJETTE BERÄTTELSEN.

OM FOLKUNGA-ÄTTENS SLUT.

FÖRSTA KAPITLET.

OM MAGNUS SMEK.

Matts Kettilmundsson och hertigarnes anhängare sammankallade en riksdag till Uppsala 1319, på hvilken den unga prins Magnus blef vid Mora stenar utvald och hyllad till konung af hela den församlade menigheten. Denna riksdag är märkvärdig derföre att den var den första, till hvilken äfven borgare anses hafva blifvit serskildt kallade, jemte de förut deri deltagande frälsemän, prester, och bönder. På samma tid dog konung Håkan i Norge, och som Magnus var hans dotterson och enda arfvinge, blef han hans efterträdare, och var således redan i sin barndom herre öfver de båda nordiska rikena; ett välde, som ingen sedan Sigurd Ring egt.

Under konungens barndom styrdes riket af åtskilliga höga herrar, hvilka i Skara (1322) ingått en förening till inbördes styrka och biträde, i synnerhet mot hertig Knut Porze i Halland. Dennes makt tycktes dem alltför vådlig, i synnerhet genom den stora gunst han hade hos konungens moder, med hvilken han slutligen blef gift (1327), oaktadt rådsherrarnes motstånd. Likväl lyckades det dem att återhålla hans äregiriga försök, så att, med undantag af denna fejd och några fiendtligheter vid ryska grä n, frid och trygghet rådde i landet under hela deras sty e.

Under de sista åren af denna förmyndare-regerin ır Danmark försänkt uti ganska stora oroligheter. Ko g Kristoffer förmådde på intet sätt att göra sina r a

fiender motstånd, utan måste dels som pant för lånade summor, dels i förlikningar afstå flera af Danmarks landskap. På detta sätt hade Skåne blifvit lemnadt åt hertig Johan af Holstein, Halland åt Knut Porze, o. s. v. Som nu de främmande holsteinarne hushållade illa med skåningarne och icke frågade efter deras lagar, så gjorde dessa uppror, och kom det slutigen till uppenbar fejd mellan dem och holsteinarne, så att en gång blefvo trehundra tyskar nedhuggna i sjelfva Lunds domkyrka. Då likväl skåningarne icke sågo sig kunna vänta någon hjelp af danska konungen, så vände de sig till konung Magnus i Sverge, med hvilken de höllo ett möte i Kalmar 1332. Der underkastade de sig svenska kronan på det vilkor, att Magnus skulle bibehålla alla vid deras privilegier och skydda dem emot främmande öfverväld. Dessutom måste svenska kronan betala ut till hertigen af Holstein och andra pantinnehafvare deras försträckta penningesummor, hvilka tillsammans utgjorde 70,000 mark lödig; och blefvo på detta sätt Skåne samt en del af Halland och Blekinge förenade med Sverge; så att, då Magnus följande året (1333) blef myndig, var han herre öfver hela nordiska halfön.

Några få år derefter dog Matts Kettilmundsson, hvilken varit den som förnämligast hållit riket tillsammans. Ännu några år tycktes dock Magnus regera med något anseende. En ny allmän lagbok, hvilken varit länge under arbete, blef (1347) färdig; men denna så kallade *Medellag* blef aldrig antagen, emedan de andeliga satte sig emot honom såsom stridande mot kanoniska lagen och deras rättigheter.

Konung Magnus gifte sig (1335) med hertiginnan Blanka af Namur, och fick med henne två söner, Erik och Håkan. Hans syster, Eufemia blef gift (1336) med hertig Albrekt af Mecklenburg. Konung Waldemar Atterdag (d. v. s. Än en dag), som nu regerade i Danmark, afsade sig tvänne gånger formeligen alla anspråk på Halland, Skåne och Blekinge, och gingo många af hans förnämsta undersåtare i borgen för att han skulle hålla sitt löfte.

Emedan nämligen konungarne på den tiden så samvetslöst plägade bryta sina heligaste löften och eder, så brukade man sådana borgesmän, hvilka till och med skulle förbinda sig att tvinga sin herre till ordhållighet.

Oaktadt detta sken af välstånd, började likväl ett allmänt missnöje mot Magnus uppstå och tillväxa. Han kom ofta i tvist med de mäktiga rådsherrarne, och egde hvarken nog förstånd att undvika det, eller nog kraft att kufva dem. Deras afund väcktes också genom den myckna ynnest, som både konung och drottning visade mot Bengt Algotsson, en till sin börd ringa, men mycket hårdsinnad och öfvermodig man. Magnus föll äfven i stort förakt derföre att han lät sig så mycket styras af sin elaka och herrsklystna drottning, Blanka; men det, som mest bidrog att förnedra honom, var det lättsinniga, ja liderliga lefnadssätt, som han förde i sitt hof, och tro somliga, att det är derföre, som han fått tillnamnet *Smek*. Slutligen hölls ett möte i Skenninge 1342, der den äldsta prinsen, Erik, utsågs och hyllades till sin faders efterträdare i Sverge, och den yngsta, Håkan sammalunda i Norge, och blef derigenom detta tillfälle till båda rikenas förening omintetgjordt.

Som emellertid mycken oro och inbördes fejd var på denna tid uti Estland och Liffland, så beslöt Magnus att försökasin krigslycka derstädes, och legde mycket främmande soldater, allt tvärtemot S:t Britas åtvarning. Hon rådde honom *att först uppsöka och bota all orättvisa och allt obestånd inom sitt eget rike, innan han tänkte på främmande landivnningar. Och om han ändtligen ville visa sitt nit mot estiska hedningar, så skulle han ej medtaga legoknektar, utan endast infödda svenskar, och sådana som af kärlek till kristendomen sjelfvilligt följde med, annars skulle tåget gå olyckligt.* Penningar till detta företag fick han låna af de andeliga. Han kom 1348 till Ryssland, intog Nöteborg och fick der femhundra fån r. Dessa lät han raka och döpa, och släppte dem sed a mot löfte om en ansenlig lösen. Men om någon tid -mo de tillbaka med en ganska stor här af ryssar, h lyckades att så instänga svenskarne, att konungen e

gräfva sig ut och kunde knappast undkomma med en del af flottan. De qvarblifvande tillika med hela svenska besättningen på Nöteborg blefvo samt- och synnerligen nedhuggna; och slutades dermed detta kriget.

ANDRA KAPITLET.

OM DIGERDÖDEN.

Vid denna tiden började en svår och förhärjande pest utbreda sig öfver den kända verlden. Den kallades här i Sverge *diger-döden*, d. v. s. *den stora döden*. Den kom ifrån Indien, och härjade 1348 i södra Europa så, att nästan blott en tredjedel af folkmängden återstod. Ett beständigt sunnanväder medförde tjocka och fuktiga dimmor; luften rensades aldrig genom stormar och rengskurar; men täta jordbäfningar och lysande lufttecken bebådade en stor oordning i naturen. Menniskor och kreatur anföllos lika af denna pest; men de unga dogo dock mest. Bölder slogo upp under armhålorna, hvarpå blodspottning följde, och slutligen efter tre dagar en oundviklig död. År 1349 kom ett fartyg drifvande till Bergen i Norge, utan att något lefvande fanns derpå; ty sådant hände ofta under denna pesttiden. Borgrarne lossade obetänksamt alla varorna derifrån, och som fartyget var anstucket af pesten, så utbredde sig denna förfärliga smitta hastigt, och med en förfärande våldsamhet, och härjade både Sverge och Norge under året 1350. Ingen slägt och intet stånd undslapp. Hela kyrkosocknar blefvo öde; i Westergötland dogo 466 prester och äfven konungens tvänne stallbröder blefvo offer derför. I hela Wermelands bergslag voro endast en dräng och tvänne flickor vid lif, och vanligtvis fick man flere mil till sin närmaste granne. Efter denna ödeläggelse hemföllo några hemman till kronan i brist på arfvingar, och andra, ja hela trakter kommo i ödesmål och blefvo öfverväxta med skog, så att man upptäcker understundom ännu midt uti djupa skogar lemningar af åkrar

och hus, hvilka legat öde och förgätna sedan den tiden. Så hände sig en lång tid efter digerdöden, att en bonde i Ekshärad gick ut tidigt en vårmorgon på tjäderjagt i en tjock skog. Som han sköt miste på tjädern, så gick han att upphemta pilen, hvilken fallit, som han tyckte, på en hög mossbeväxt klippa, Men, då bonden kom dit, fann han, att det var en kyrka, och hade hon stått öfvergifven och förglömd, och blifvit kringvuxen af timmerskog. Slutligen upphörde denna landsplåga, men efterlemnade stor fattigdom i landet och mycket missnöje med konungen; emedan folket trodde, att pesten var ett straff öfver riket för konungens synder.

TREDJE KAPITLET.

OM MAGNUS SMEKS SLUT.

Emellertid blef fiendskapen emellan konung Magnus och rådsherrarne allt större, och höllo dessa sednare sig mycket till konung Erik, som ofta ogillade fadrens förehafvanden, ja till och med dref Bengt Algotsson med väpnad hand ur riket (1356), utan att bry sig om fader eller moder, hvilka deröfver blefvo högeligen förtörnade; ja, man säger, att drottning Blanka rest till Danmark och ingått förbund med Waldemar på det vilkor, att han skulle få Skåne tillbaka, om han hjelpte hennes gunstling Bengt Algotsson åter in i riket. Detta gick dock ej i fullbordan, ty året derpå (1357) slöts en förening i Jönköping mellan fadren, konung Magnus, och sonen, konung Erik, då riket dem emellan delades. Magnus blef snart åter missnöjd och reste med Blanka till Waldemar i Danmark, sökande hans hjelp, hvaremot de lofvade honom Skåne. Tillika blef den unge konung Håkan i Norge förlofvad med Margareta, konung Waldemars dotter. Waldema[r] med en krigshär in i Skåne; men landet blef snart taget af konung Erik och några i hast med klubbo[r] väpnade svenskar, hvilka derföre kallades *klubbehären*. F-

vann Magnus intet annat, än att hans undersåtare blefvo plundrade och han sjelf af dem ännu mera hatad; och blef han tvungen att sluta en ny fred med Erik i Söderköping 1359. Drottning Blanka blef nu häftigt upptänd af hämnd och förtviflan öfver alla de hinder, som hennes son, konung Erik, lade i vägen för hennes planer. Hon säges derföre hafva bjudit Erik med dess unga drottning, Beatrix till sig till julen, och förgaf dem båda midt under högtidens glädje och en hycklad moderlig ömhet. Beatrix dog snart med det barn hon bar under sitt hjerta, men Erik uthärdade sina plågor i tjugo dagar, och yttrade på sitt sista: *Den, som gifvit mig lifvet, har också tagit det ifrån mig.*

En allmän harm och afsky för denna gerning utbredde sig öfver hela riket, och snart fingo svenskarne röna ytterligare följder af Eriks död. Waldemar bemäktigade sig Skåne och Blekinge, och Magnus återgaf honom för intet dessa landskap, hvilka svenska folket förut med så dryga skatter hade inköpt. Han försökte ej att hindra de rysliga härjningar, hvarmed Waldemar hemsökte Öland och Gottland; ja, man säger, att härjningståget till Gottland skedde på anstiftan af Magnus, hvilken dymedelst ville straffa gottlänningarne för deras stolthet. Waldemar gjorde också på dem ett grufligt nederlag, och Wisby blef af honom alldeles utplundradt. Han tvang invånarne att åt sig fylla tre de största ölkar i staden med guld och silfver; men det skepp, på hvilket det mesta rofvet befanns, förgicks på hemvägen till Danmark, och allt röfvaregodset förlorades. Som Magnus begått våldsamheter äfven mot de andeliga, och icke heller betalt sin skuld till påfven, så blef han slutligen också bannlyst. Han aktade det likväl ej, utan gick med våld in uti de kyrkor, der gudstjenst hölls, men detta väckte så mycket mera harm och fasa hos folket. Det gamla missnöjet ökades och den för sin girighet och öfverdåd hatade hertig Bengt, hvilken återkommit straxt efter Eriks död, blef öfverfallen och dödad i Skåne. Slutligen (1362) valde rådsherrarne Håkan i Norge till konung. Denne, för att göra dem till viljes, uppsade sin förlofning med Margareta Waldemarsdotter, och skulle taga en hol-

steinsk hertiginna Elisabet till äkta. Många förnäma svenska herrar sändes ut emot henne, och hon blef ordentligen förmäld med Håkan. Tillika fängslade denne sin far i Kalmar domkyrka; men straxt derefter försonade han sig både med Magnus och Waldemar. Elisabet, som skulle segla till Sverge, blef väderdrifven till Danmark och hölls der af Waldemar fången tillika med alla de svenska herrarne. Emellertid reste Magnus och Håkan till Danmark, hvarest den sednare förmäldes med Margareta. Elisabet och hennes medfångar kunde endast med våld befrias af hertigen af Mecklenburg; men Elisabet fick så mycken afsky för verlden för detta bedrägeriets skull, att hon ej ville fara åter till de sina, utan instängde sig i Wadstena kloster, öfverlemnande derstädes sin tid åt andaktsöfningar och sin egendom åt klostret. Men då de svenska herrarne kommo hem, voro de högeligen upptände af harm öfver konung Håkans trolöshet, samt att äfven han lät bedraga sig af konung Waldemar att lemna bort Skåne. De ingingo derföre i ett förbund mot Håkan. Hertig Henrik i Holstein, förtörnad öfver den förolämpning hans syster lidit, befästade Kalmar, som han hade i förläning, och uppmanade de svenska herrar, som varit borgesmän för konung Håkan vid förmälningen, att de skulle stå vid sina löften. Desse utvalde då till konung lagmannen i Uppland, Israel Birgersson, Sankt Britas broder, en man, som var lika aktad för sin höga slägt och rikedom, som för sin rättrådighet och mildhet. Men han afslog deras begäran och efterstäfvade icke en så vanskelig ära. De höga herrarne blefvo nu förklarade landsflyktiga af Magnus och Håkan, och skyndade till hertigen i Holstein, erbjudande honom svenska kronan (1363); men han ursäktade sig med sin höga ålder, och gaf dem föslag på någon af mecklenburgska hertigens söner, hvilka genom sin mor, Eufemia, voro dottersöner af den ihjelhungrade hertig Erik. Dett[illegible] följde herrarne, och hertigen af Mecklenburg emotto[illegible] ras anbud, så att hans äldsta son, Albrekt, blef af[illegible] utkorad till konung i Sverge. Hertigen utrustade en f[illegible] på hvilken Albrekt och de landsflyktiga seglade till S[illegible]

Stockholms slott gick straxt öfver, en riksdag sammankallades der (1363), och Albrekt valdes till konung, och hyllades följande året (1364) vid Mora stenar; men Magnus och Håkan bibehöllo sig ännu i Göta rike. På detta sätt hade riket uti tvänne år tre konungar på en gång. Slutligen samlade Magnus och Håkan en krigshär, med hvilken de tågade mot Stockholm. Men deras förtroppar blefvo af Albrekts folk anfallna på Gata skog, vester om Enköping uti Tillinge. Största delen af Håkans folk låg qvar i Westerås, der de läto vinet smaka sig väl, sjöngo och höllo sig lustiga. Mellertid blef striden vid Tillinge ganska hård; slutligen sårades Håkan, och hans folk blef drifvet på flykten åt Nyqvarn. För att trygga sitt återtåg, lät han då nedrifva Nyqvarns bro; men härigenom råkade hans far, konung Magnus, och flera troppar, som ännu voro qvar på östra sidan, i fångenskap. Håkan flydde till Norge, men Magnus insattes uti ett ganska hårdt fängelse i Stockholm; och fick han här uti sex år sitta fången på samma slott, der han förut uti ungefär 46 år bott, såsom konung öfver hela norden. Konung Håkan i Norge bemödade sig mycket att förskaffa sin far friheten och lyckades deri slutligen; men emot en hög lösen. Magnus for då med Håkan till Norge, der han var mera älskad än i Sverge; och lefde i lugn och ro några år. Men då han en gång företog sig en sjöresa i norska skärgården vid Bergen, uppkom en stark storm, att fartyget förliste, och alla, som voro derpå, drunknade (1374). Så slutade Folkungaätten i Sverge, sedan den i 124 år uppfyllt riket med brott och krig; ty ingen bland denna stammens konungar finnes, som ej begått våld och förräderi, ja till och med mot sina närmaste anhöriga, såsom fader, bröder och barn. Den utrotade sig sjelf genom inbördes förföljelser så, att icke ens någon adelig gren qvarblef efter en så stor slägt; endast i Skärkinds socken i Östergötland skall en lemning af denna mäktiga stam hafva bibehållit sig som bönder, hvilka ännu igenkännas af sina förfäders stolthet, oenighet och hårdhet.

SJUNDE BERÄTTELSEN.

OM DEN HELIGA BIRGITTA.

FÖRSTA KAPITLET.

OM SANKT BRITAS SLÄGT.

Upplands lagman var städse uti stort anseende inom riket. Under konung Birgers regering innehades denna syssla af Birger Persson till Finnstad, en på den tiden ganska rik och mäktig man, och dertill af hög börd och känd rättskaffenhet, hvarföre han också blef mycket brukad i den tidens angelägenheter. Uti andra giftet hade han Ingeborg, en dotter af Bengt, lagman i Östergötland, och Sigrid den fagra, och var han derigenom nära beslägtad med sjelfva konungahuset. Denne Birger Persson förde i sitt vapen tvänne örnevingar och anses vara stamfader för den adeliga slägten *Brahe*. Såsom ett prof på den tidens bruk och Birgers rikedom må anföras, att på hans begrafning åtgått 1 ½ mark saffran, 12 skålp. kummin, 6 skålp. peppar, 90 skålp. mandel, 105 skålp. risgryn, 4 skålp. socker, 7 tunnor sill, 3 ankare vin, o. s. v.

Med sin sednare gemål hade Birger flera barn, bland hvilka synnerligast märkes Birgitta, som sedan blef så ryktbar och förklarad för helgon. Vi vilja här berättta hennes lefnad, såsom munkarne hafva beskrifvit den. Redan från Birgittas första tillvarelse bebådades hennes blifvande storhet genom många underverk. I tre år förblef hon stu[illegible]en då började hon på en gång att tala med en klar [illegible]ch ett förstånd, som förvånade alla. Hennes föräldrar [illegible]ro mycket gudaktiga efter den tidens sed, biktade ofta, fa[illegible]le, späkte och gisslade sig, byggde kyrkor och gåfvo [illegible]r,

och föregingo sina barn uti en ganska ifrig och nitisk gudsfruktan. Detta verkade i synnerhet på Birgitta. Då hon efter sin moders död vistades hos sin moster fru Ingrid på Aspenäs, och ej var mera än sju år gammal, tyckte hon sig en natt se ett altare framför sin säng. Öfver altaret stod jungfru Maria i lysande kläder och höll en dyrbar krona i sin hand, sägande: *Birgitta, kom!* Hon kom, och jungfru Maria sade: *Vill du hafva denna krona?* Hvartill då Birgitta nickade bifall, satte jungfru Maria kronan på hennes hufvud. Då Birgitta återvände till sängen, försvann synen för hennes ögon; men uti sitt minne bibehöll hon alltid den saliga känsla, som genomströmmade henne, då kronan vidrörde hufvudet. Ifrån denna tiden började hon blifva mera flitig och ifrig i sina böner. Hennes moster, fru Ingrid, som inkom en natt oförsedt i rummet och fann henne knäböjd och gråtande för ett krucifix, visste ej hvad hon skulle tänka härom, utan lyfte straffande mot Birgitta riset; men detta söndersprang i små bitar. Då sade fru Ingrid förvånad: *Hvad förehafver du, Birgitta?* Denne berättade sina syner och sin andakt, och fick hennes moster från denna stunden ännu mera vördnad för henne. Ja, det säges ofta hafva händt, då tärnorna sutto tillsammans och broderade, att Birgitta föll uti så djupa och gudeliga tankar, att hon satt tyst för sig sjelf, alldeles förgätande sitt arbete; men de andra sågo då en främmande qvinna hastigt uppenbara sig och arbeta för henne; och när de sedan skärskådade sömmen, syntes den finare och bättre, än den af menniskohand skulle kunna göras; men då de härom tillsporde Birgitta, sade hon sig ej hafva sett någon.

ANDRA KAPITLET.

OM SANKT BIRGITTAS GIFTERMÅL.

Så uppväxte denna heliga jungfru, blomstrande och ren som en lilja, och var lika mycket beundrad för sin

skönhet, som för sin stora gudaktighet. Vid tretton års ålder blef hon enligt sin faders trägna påyrkande gift med Ulf Gudmarsson till Ulfåsa, hvilken då ej var mer än 18 år gammal. Oaktadt denna ungdom utmärktes dock deras sammanlefnad af mycken gudaktighet och frivilligt späkande af kroppen, ty Ulf var sjelf en ganska from herre. Birgitta lät en lärd man öfversätta hela bibeln åt sig på svenska, på det hon skulle kunna läsa den, och var det sedan hennes dagliga förnöjelse; dessemellan besökte hon kyrkor och kloster, samt tog en synnerlig vård om alla fattiga, åt hvilka hon uppbyggde stora rymliga hus på sina gårdar. Slutligen beslöto hon och hennes man att för sina själars salighet företaga en piligrimsfärd till Sanct Jago di Compostella i Spanien, der munkarne säga att apostelen Jakob är begrafven. Denna resa fullbordade de också med stor kostnad samt mycken möda och fara. Ulf Gudmarsson föll i Frankrike uti en svår sjukdom; men då han i högsta nöden gjorde det löfte, att blifva renlefnadsman (d. v. s. munk), så tillfrisknade han snart, och båda makarna kommo hem i sitt land igen. Då afsade sig Ulf Gudmarsson sin verldsliga befattning (han hade varit lagman öfver Nerike), och gick in i Alvastra kloster, der han under botöfningar och andakt lefde till sin död, som några år derefter (1344) inträffade; och hade han med Sankt Birgitta haft 8 barn, fyra söner och fyra döttrar.

Efter denna tid började Birgitta ett ännu strängare lefnadssätt, och blef hon derigenom allt mer och mer upplifvad, så att hon esomoftast trodde sig se andar och tala med dem. Och som hon var andäktigare, gifmildare och rättrådigare än andra, så syntes det henne ej vara underligt, att hon åtnjöt en så stor nåd. En gång, då hon var sålunda hänryckt, tyckte hon sig se en lysande sky, hvarur hon hörde denna röst: *Jag är Herren din Gud, [illegible] vill tala med dig, och du skall varda mitt sänd[illegible].* Härvid blef hon mycket förfärad, men rösten tillade [illegible]ligare: *Frukta dig icke. Jag är all tings Skapar[illegible] [illegible] ingen bedragare. Ej heller talar jag endast för [illegible]*

utan för mångas välfärd. Hör derföre till hvad jag säger, och berätta det för magister Mattias, hvilken af min råd och egen erfarenhet har lärt åtskilja sanningens ande från lögnens. Härefter började hon att ganska ofta tycka sig hafva uppenbarelser och samtal med Kristus och jungfru Maria, hvilka samtal hon sedan berättade för magister Mattias, som upptecknade dem, och hafva de på det sättet kommit till efterverlden. Någon tid skulle Birgitta vistas vid hofvet och vara hofmästarinna hos drottning Blanka. Hon kunde ej fördraga all den dårskap och alla de laster, som der utöfvades, utan höll derom skarpa straffpredikningar för konungen och hoffolket, och förtäljde sina uppenbarelser om de straff, som skulle träffa de lastfulla. Men Magnus gjorde åtlöje af hennes tal och frågade ofta på skämt, *hvad hans fränka hade drömt om honom i natt.* Då hon således ej kunde uträtta något, drog hon sig från hofvet och lefde på sina egendomar uti de strängaste botöfningar. Alltifrån sin mans död bar hon ej linne, utan en hvass tagelskjorta näst kroppen. Framför hennes säng var en tunn matta utbredd med en pall till hufvudgärd, på hvilken hon ofta brukade lägga sig; och då man frågade henne, *huru hon så förmådde uthärda den skarpa kölden*, svarade hon: *Jag känner så mycken värma inom mig, att jag föga aktar den yttre kölden.* Hvar fredag lät hon till minne af Kristi lidande dryps heta vaxdroppar på sin blottade arm; och om såren för snart läktes, så uppref hon dem med sina egna naglar. Så ofta hon hade talat något obetänksamt ord, höll hon en bitter ört uti munnen till sin tungas straff. Hvar dag uppassade hon sjelf tolf fattiga vid deras måltid, och hvar torsdag tvättade hon deras fötter.

Då nu många af hennes slägtingar förebrådde henne allt detta och började anse henne som vansinnig, svarade hon dem: *Hvarken har jag börjat, ej heller ämnar jag sluta detta för eder skull. Jag har beslutat i min själ att ej akta på menniskors tal. Men i, bedjen för mig, att jag må kunna framhärda deri.*

TREDJE KAPITLET.

OM SANKT BIRGITTAS RESOR OCH DÖD.

Tvänne år efter herr Ulf Gudmarssons död fick Birgitta en uppenbarelse, då Kristus tilltalade henne, sägande: *Begif dig till Rom, ty der äro gatorna belaggda med evärdeligt guld, nämligen helgonens och martyrernas blod. Der kan man genom helgonens förtjenster och påfvens aflat komma den genaste vägen till himmelen. Uti Rom skall du förblifva, tills du sett både påfven och kejsaren.* På denna uppmaning rustade sig Birgitta straxt till färden (1346) och anlände till Rom, men kom aldrig mera åter till sitt fädernesland. Hon lefde i Rom många år, reste omkring och besökte alla heliga ställen i landet, utmärkande sig öfverallt för gifmildhet, gudaktighet och återhållsamhet; så att ryktet om henne började allt mer och mer utbreda sig bland folket. Hon kallades en gång till samtal med påfven, då Birgitta allvarligen uppmanade honom att flytta påfvesätet tillbaka från Avignon till Rom. Ja, hon lät genom sin biktfader tillsäga honom, att jungfru Maria uppenbarat för Birgitta, det påfven genast skulle dö, om han fore till Avignon. Detta aktade han dock icke, utan flyttade dit, men dog verkligen straxt derefter. Häraf ökades Birgittas anseende ej litet, så att folket trodde, att allt, hvad hon gjorde, var henne föreskrifvet af Gud.

Tvänne af Birgittas söner, herr Karl och herr Birger, kommo 1370 att besöka sin moder i Rom. Det blef henne då tillåtet att framställa dessa båda sina söner för den helige fadren. Birger, som var mera allvarsam, hade klädt sig i en fotsid mantel, med vanligt bälte, både höfviskt och allvarsamt; men herr Karl, hvilken var en mycket stolt och liflig junker, hade utstyrt sig på det p[illegible]tigaste sätt, som den tiden brukades. På sitt bröst b[illegible]an halsband och ordenskedja, och ett silfverbälte kring [illegible]et; men manteln bestod af hela hermeliner, hvilka voro [illegible]p-stoppade och hade hvar och en kring halsen en [illegible]ld

klocka och i munnen en guldring; så att, då herr Karl gick, klingade bjellrorna, och de uppstoppade hermelinerna foro upp och ned, så att det såg ut som djuren varit lefvande. Då påfven betraktade bröderne, sade han till herr Birger: *Du är din moders barn. Men,* sade han till Karl: *Du är ett verldens barn.* Då föll Sankt Birgitta på knä för honom och bad om syndernas förlåtelse för sina söner. Men påfven lyfte på herr Karls bälte och klädnad, sägande: *Att bära denna tunga drägt är redan nog plåga och syndabot.* Då ropade Sankt Birgitta: *O helige fader, skilj honom från synden! Jag vill nog skilja honom från bältet.*

Någon tid härefter berättade Birgitta, att Kristus befallt henne resa till den heliga grafven. Hon hade urskuldat sig med sjuklighet och ålderdom; men Kristus svarade: *Hvem är väl naturens skapare? Jag skall gifva dig krafter: jag skall föra dig dit och tillbaka, och vara din väktare.* Då beslöt Birgitta att företaga denna resa, som också skedde 1372, och hade hon i sitt sällskap sina två söner, Karl och Birger, sin dotter Katrina samt några sina närmaste. De stannade någon tid i Neapel, der Birgitta blef vördnadsfullt emottagen af drottning Johanna, som då styrde landet. Birgitta hade väl undervisat sina söner, huru de skulle träda fram för drottingen, helsa henne vördeliga, sedan falla på knä och kyssa hennes fötter, som då sedvänja var, och Birger gjorde så äfven. Men när herr Karl hade helsat drottningen, steg han dristeliga fram och kysste henne på munnen i stället för på foten, till hofmännens och sin fromma moders stora förskräckelse. Men drottning Johanna, i stället att vredgas öfver hans djerfhet, fattade så mycket behag till honom, att hon ingalunda ville låta honom resa ifrån sig; utan till och med förklarade, att hon ville taga honom till sin make. Sankt Birgitta invände väl, *att detta ingalunda kunde ske, emedan herr Karl vore gift och hade sin hustru hemma i Sverge.* Men drottningen sade sig *ej sköta derom, utan det skulle gå som hon ville.* Då fick Sankt Birgitta stor sorg och ängslan, hvilken var så mycket

bittrare, som herr Karl sjelf tycktes hafva lust till detta dubbla giftermål. Hon tog då sin tillflykt till Gud, bedjande honom, *att befria hennes son från ett så stort brott.* Och hon blef bönhörd; ty herr Karl sjuknade straxt och dog. Drottningen sörjde honom mycket, och lät på sin bekostnad begrafva honom så som hade han varit hennes herre och man; men Birgitta tackade Gud för sin sons räddning från brottet och den eviga döden.

Derpå fortsatte hon sin väg med sina andra följeslagare till Jerusalem, der hon på det noggrannaste besökte alla heliga orter, oaktadt hennes helsa började blifva bräcklig. Likväl förmådde hon att hinna tillbaka till Rom; men straxt efter hennes återkomst tilltog sjukdomen. Esomoftast tyckte hon sig hafva uppenbarelser och höra Frälsaren tala och trösta henne under plågorna; ändtligen dog hon 1373, sjuttio år gammal.

FJERDE KAPITLET.

OM SANKT BIRGITTAS HELIGHET.

Vid Sankt Birgittas död var redan ryktet om hennes helighet så kringspridt, att folket, för att få se och vidröra hennes af fastor och vakor alldeles utmärglade kropp, strömmade till S:t Lars' kloster, der hon dött, i så stor myckenhet, att liket ej på två dagar kunde jordfästas. Slutligen skedde det, hvarefter klostrets nunnor behöllo venstra armen, såsom en stor skatt och helgedom; det öfriga fördes hem till Sverge af hennes barn, Birger och Katrina, samt priorn i Alvastra, hvilken varit med till Jerusalem. När fartyget landade vid Söderköping, var der mycket folk församladt för att se och vidröra dessa heliga aflefvor. Hvar tåget stannade, samlades folket runtomkring, och priorn talade till det om hennes helighet. Då liket nalkades Linköping, kom biskop Nils jemte presterskapet i högtidsskrudar samt alla stadens innevånare tåget till möte. Det ringdes i alla klockor och spelades på alla

orgelverk i staden och en högtidlig messa hölls i domkyrkan. Härefter fördes liket till Wadstena nunnekloster, hvilket Sankt Birgitta redan före sin utresa hade stiftat.

Men flere af Birgittas slägtingar och vänner tyckte detta ej vara nog stor heder för hennes gudsfruktan, utan ville, att hon skulle af påfven kanoniseras, d. v. s. förklaras för helgon. Många här i Sverge önskade det också, på det att riket skulle ega den hedern att hafva frambragt ett helgon. Katarina reste derföre ut med flere bref till påfven om denna saken; men för den tvist, som var om påfveväldet, kunde hon ej vinna sin ansökan. Några år sednare sändes åter bud i samma ärende, och blef då af påfven nedsatt en domstol af tre kardinaler, hvilka skulle granska målet. Då blef mycket taladt om hennes uppenbarelser, hennes spådomar; huru hon straxt kunde igenkänna syndare på en svafvellukt, som gick från dem; huru hon hade ofta utdrifvit onda andar, o. s. v. Slutligen förklarade sig kardinalerne öfvertygade, och påfven utsatte kanonisationen till den 7 oktober [1]) **1391.** Hela dagen förut liksom sjelfva högtidsdagen ringdes med alla klockor i hela staden. Om morgonen gick påfven, åtföljd af patriarker, biskopar och andra prelater, till stora kapellet, som var upplyst med ljus och facklor, behängdt med dyrbara tyger och beströdt med välluktande blommor. Påfven höll ett tal, böner lästes, och Veni Sancte Spiritus afsjöngs, hvarefter påfven förklarade Birgitta för ett helgon, och Te Deum uppstämdes. Dagen derpå läste påfven sjelf messan i S:t Petri kyrka, som var upplyst af 30,000 lampor, utom ljus och facklor. Tredje dagen utgick påfven för menigheten och höll uti handen en förgyld bok, hvari han sjelf inskref Sankt Birgittas namn bland englarnas och de öfriga helgonens. All denna prakt kostade 5000 dukater. Hennes ben, som varit återförda till Rom, kommo nu tillbaka till Sverge och blefvo högtidligen skrinlagda **1393.** Erkebiskopen från Uppsala, biskopar, prester, riddare,

---

[1]) På denna dag firades sedan Britmessan till Birgittas ära.

frälsemän, fruar och jungfrur från alla de tre nordiska rikena voro då församlade i Wadstena. De heliga aflefvorna voro lagda i ett silfverskrin, hvilket bars af fyra biskopar in i kyrkan och nedsattes på högaltaret, under böner, messor, sång och mycken högtidlighet, ty här hade aldrig varit något af påfven kanoniseradt helgon i norden tillförene.

Det af Birgitta i Wadstena inrättade klostret fick allt mer anseende. En allmän skatt af en penning för hvar person i hela riket anslogs till klostret af konung Albrekt, och det blef af sten uppbygdt samt 1394 högtidligen invigdt åt Jungfru Maria och Sankt Birgitta, hvilka derföre borde såsom goda vänner åtaga sig riket uti all nöd. Klosterfolket, hvilket kallades *Birgittiner-* eller *S:t Salvators orden*, utgjorde 85 personer, nämligen 25 munkar och 60 nunnor. Deras reglor sades vara af Kristus sjelf förestafvade för Sankt Birgitta. De innehöllo först, såsom i alla andra kloster, *kyskhet, lydnad och en frivillig fattigdom.* Dessutom var föreskrifvet, att klosterfolket skulle ligga på halm utan lakan, med blott ett ylletäcke. Intet linne fingo de bära närmast kroppen, utan endast en ylleskjorta, samt deröfver en mantel af grått vadmal med så långa ärmar att hela handen deraf gömdes. Pannan och kindbenet betäcktes af en mössa, öfver hvilken ett hvitt lärftsdok var fästadt. Största delen af dagen skulle tillbringas med böner och sånger, samt under en fullkomlig tystnad. Den öfriga tiden användes att läsa, skrifva och sy; ty all sysslolöshet var strängeligen förbjuden. Till de största helgedagarna skulle de bereda sig med fasta på vatten och bröd; en stor del af året skulle de lefva vid fastemat; och på den frigifna tiden fingo de endast fyra middagar i veckan förtära kött, annars skulle de lefva af grönsaker, fisk och mjölk. Men för att påminna sig sin dödlighet, hade de alltid en likbår stående vid kyrkodörren [illegible] graf uppkastad i kyrkan.

Bland alla kloster i riket kom intet till så [illegible] anseende som detta. Hit skedde årligen vallfärder [illegible] Britas dag, och många adeliga och furstliga qvinnor [illegible]

varit förföljda af olyckan, inneslöto sig här undan verlden, sökande i klostrets stillhet och i andakts- och botöfningar förlåtelse för sina brott, glömska af sina olyckor, och den frid och sällhet de ej kunnat finna i verlden.

Dessa och flera andäktiga personer testamenterade esomoftast betydliga delar af sin förmögenhet till Wadstena kloster, hvilket dessutom genom kongliga förordningar och piligrimers gåfvor samlade en stor rikedom. Det kom slutligen uti så stor ryktbarhet, att öfver hela norden inrättades för Birgittiner-orden mångfaldiga andra kloster, hvilka alla vördade Wadstena som sitt moderkloster. Men genom denna stora rikedom blef ofta klosterfolket lockadt att öfvergifva det föreskrifna stränga lefnadssättet. Sålunda finner man, att under klostrets rikaste tider förtärdes der årligen 120 tunnor råg, 24 tunnor hvete, 288 tunnor malt, 48 tunnor korn, 20 tunnor smör, 120 oxar, 300 får, 9 skepp. fläsk, 100 lisp. ost, 2 tunnor honung, ganska mycket fisk och allt annat derefter; hvarföre det synes som deras fasta ej varit särdeles sträng. Det är också ganska säkert, att deras öfriga ordenslöften vid vissa tider ej blefvo bättre iakttagna. De kräfde större försakelse och kraft än menniskor vanligtvis ega, och pålade ofta tomma och onödiga öfningar, hvarföre de också stundom föraktades, och här, som i de öfriga klostren, dolde sig oftast mångfaldiga laster under skrymteri och skenhelighet.

ÅTTONDE BERÄTTELSEN.

OM KONUNG ALBREKT OCH DROTTNING MARGARETA.

FÖRSTA KAPITLET.

OM KONUNG ALBREKT.

Fastän Albrekt uti slaget vid Tillinge hade fått Magnus Smek till fånga, så var likväl icke hans makt stadfästad öfver hela riket, ty i det södra och vestra Sverge innehade Magnus' anhängare många slott och landskaper; och derigenom uppkommo beständiga oroligheter och småkrig med konung Håkan i Norge, som ville hjelpa sin far. Albrekt började också att snart ådraga sig både folkets och herrarnes ovilja genom slöseri och nya skatter, men i synnerhet genom det företräde han visade tyskarne. Ej heller hade han förmått att återtaga Skåne, Halland och Blekinge, utan tvärtom afstått dem och andra landskap till Waldemar, så att allas väntan på honom blef bedragen och ett allmänt missnöje uppkom. För att begagna sig af detta, bröt konung Håkan med en stark norsk krigshär in i landet, och som han mångenstädes fann anhängare, men ingenstädes kraftigt motstånd, så framträngde han ända till Stockholm, som han började belägra. Sitt läger hade han tagit på höjden vid Kongsbacken, hvilken ännu deraf har sitt namn. Då bör[illegible]de Albrekt frukta för sin krona och sökte hjelp ho[illegible] [illegible]e förnäma herrarne, med hvilka han förut legat i [illegible] t. Föreningen skedde i Franciskaner-kyrkan, der ko[illegible] [illegible]g Albrekt i ett öppet bref erkände, *att hans tjenstemä[illegible] [illegible]* *öfvat allehanda öfvervåld mot rikets innevånare,* [illegible]

stort misstroende mellan dem och konungen uppkommit. Detta hade väl skett mot hans vilja, likväl erkände han sig hafva felat deri, att han ej nog hade aktat på sina undersåtares klagomål, ej heller nog strängeligen tillhållit sina tjenstemän, hvilket fel han nu lofvade att fulleligen förbättra. Till yttermera förtroende lemnade han alla slotten uti rådets händer, från hvars beslut han ingalunda skulle ega makt att vika. Om någon af rådet doge, så egde ej han, utan de sjelfva, rätt att välja dess efterträdare. De, som fingo denna stora makt, voro biskoparne och tolf herrar af rådet, bland hvilka märkas Karl Ulfsson Sparre af Tofta, riksmarsken Erik Kettilsson Wase eller Puke samt Bo Jonsson Grip, som var den mäktigaste af alla.

Sedan detta var med bref och signeter bekräftadt, rustade sig alla herrarne väldiga till Albrekts hjelp, så att Håkan förlorade allt hopp om vidare framgång, utan slöt fred på det vilkor, *att hans fader, konung Magnus, skulle blifva fri och erhålla lifstidsunderhåll; hvaremot både Magnus och Håkan lemnade åt konung Albrekt alla sina anspråk på Sverge och Skåne, samt dessutom betalade 12 000 mark silfver lödig, för hvilken summa sextio norska herrar gingo i borgen.* På detta sätt befriades Magnus Smek, och de svenska slotten blefvo öfverlemnade åt rådet.

ANDRA KAPITLET.

OM DROTTNING MARGARETA.

Konung Waldemar Atterdag i Danmark, densamme som narrat Skåne, Halland och Blekinge från Magnus Smek, hade trenne barn, Kristofer, Margareta och Ingeborg. Margareta var ingalunda skön, utan mörklagd i ansigtet samt karlavulen och stark både till själ och kropp; hvadan hennes fader plägade säga, *att naturen misstagit sig, då den bildade henne till qvinna.* Som förut berättadt är,

blef hon ännu i sina späda år trolofvad med konung Håkan, Magnus Smeks son. Detta gick också, oaktadt alla hinder, i fullbordan, och deras bröllop firades 1365, så att Margareta bar Sverges och Norges kronor på sitt hufvud redan vid 11 års ålder. Under bröllopshögtiden dog hennes broder, Kristofer, hvarigenom hon med sin syster äfven blef ensam arfvinge till Danmark. Hon sändes nu med sin man till Norge; men som hon var mycket ung och barnslig ännu, sattes en hofmästarinna öfver henne, och var det fru Märta, dotter till S:t Birgitta. Hos henne växte drottning Margareta upp tillsammans med fru Märtas dotter, Ingegerd, och som bemälda fru var mycket sträng, så fingo drottningen och Jungfrun ofta smaka utaf samma ris, och förblef dem emellan allt sedan en stadigvarande vänskap och tillgifvenhet.

Då konung Waldemar dog (1375), blef prins Olof, Margaretas enda son med Håkan, utvald till konung, men, emedan han ännu var ett barn, skulle Margareta förestå regeringen. Fem år derefter (1380) dog konung Håkan i Norge, så att Margareta äfven der blef sin sons förmyndare. Slutligen dog denne Olof sjelf (1387); och således ärfde Margareta efter honom både Norges och Danmarks riken; och fastän andra prinsar äfven eftersträfvade dessa länder, så visste likväl Margareta att utestänga dem; så att hon bibehöll med kraft och förstånd hvad hon erhållit af födsel och lycka.

TREDJE KAPITLET.

OM ALBREKTS REGERING.

Konung Albrekt älskade ej mycket de höga herrarne för de tvångslagars skull, som de föreskrifvit honom. H[illegible] anförtrodde sig derföre åt sina landsmän, tyskarne, [illegible] många sådana in i riket, och gynnade dem så mycket [illegible] förmådde. Häröfver klaga våra gamla krönikor my[illegible] sägande: *att eho, som kom från Tyskland och kunde* [illegible]

och sjunga, straxt skulle han hafva 100 mark lödig och kappor med förgylda klockor. Ändock tyskarne voro af ringa härkomst, så kallade konungen dem för morbror, eller frände, för att derigenom gifva dem mera anseende, och skaffa dem alla rika giften i landet. Men de inhemska herrarne vederfors sällan någon nåd. Äfven led allmogen mycket, ty det tyska krigsfolket, som inkom i landet, begick strafflöst de största våldsamheter, såsom en gammal sång förmäler om den tyska.knektens huserande:

Fick han kogerbössa med pilar uti,
Då skulle ju bonden till skoga fly.
Spänne i bältet och krusadt hår,
Rostadt svärd, stålhandske vid lår,
Rider i gård och går i stuga,
Vill den fattiga bonden truga.
»Hustru, hvar är din unga höna?
»Den skall du ej längre för mig löna[1])!
»Ligger hon gömd under bänk eller pall,
»Bär henne fram med äggen all!
»Har du ej mer än en enda gås,
»Den skola vi hafva i qväll till krås!»
Han låter upptända väl femton ljus,
Och dricker och skrålar i fullan dus.
Det månde de ädla bönder sörja,
Att legodrängar slik lek uppbörja.

Häraf uppkom ett allmänt hat mot tyskarne, hvilka af folket fingo bära öknamnet *Garpar.*

Konungen ökade detta missnöje ännu mera derigenom, att han förde ett så praktfullt och lysande hof, att hans inkomster dertill icke voro tillräckliga. Derföre nödgades han ofta pålägga folket nya skatter, hvilka voro dem ingalunda behagliga, och då detta ej förslog, lånade han penningar än af den ena, än af den andra.

Bo Jonsson Grip var under denna tiden blifven en mäkta rik och väldig herre. Han var likasom en hufvud-

---

[1]) Löna, d. v. s. dölja.

man och anförare för rådet, och innehade nästan alla slott i riket. Ja, han var så mäktig, att Albrekt ej vågade göra honom emot, men Bo Jonsson deremot utskref och höll herredagar utan konungens både vilja och vetskap. De andra höga herrarne aktade ej heller konungens eller någons bud, utan började befästa hvar och en sina gårdar, och lefde der sedan efter eget godtycke. På detta sätt uppkom ett fullkomligt sjelfsvåld, och hvar och en, som egde makt dertill, föröfvade ostraffadt de största brott. Matts Gustafsson mördade biskop Gottskalk (1372) vid Linderås kyrka, och oaktadt presterskapets välde och bannlysningar led denne intet hårdare straff, än att han, sju år derefter, gaf några egendomar och penningar till Linköpings kyrka. Bo Jonsson Grip sjelf, upptänd af rasande svartsjuka, mördade riddaren Karl Nicklasson Ferla inför högaltaret uti Franciskanerkyrkan i Stockholm, och det berättas ej, att någon vågat derför tilltala eller pliktfälla honom.

Så fortfor riket att gå vind för våg till sitt förderf, men mest ledo bönderna häraf. Dessa voro antingen presterskapets eller adelns landtbönder, eller kronoskattebönder. De förstnämnde voro minst lidande, emedan kyrkorna och klostren behandlade dem med mera mildhet, än herrarne, som stundom handterade sina underhafvande som slafvar. Mest och värst ledo kronobönderna; ty de blefvo ofta oförrättade och plundrade, så väl af konungens fogdar, som andra; men de hade ingen annan att försvara sig, än lagen och konung Albrekt, af hvilka ingendera något förmådde. Då de kommo till Albrekt, bedjande: *Söte herr konung, skaffen oss rätt,* svarade han: *Ich kan nicht bettern, min leue*[1]) *knekt,* med hvilket svar bönderna fingo gå bort under hofmännens åtlöje och begabberi.

---

[1]) Jag kan ej hjelpa, min kära dräng.

FJERDE KAPITLET.

OM ALBREKTS OCH MARGARETAS STRID.

Det mäktiga riksdrotset Bo Jonsson dog 1386, och lemnade efter sig den största förmögenhet, som någon enskild svensk man har egt. Uti förläning eller förpantning innehade han följande slott: Stockholm, Nyköping, Kalmar, Wiborg, Raseborg, Tavastehus, Korsholm, Öresten, Oppensten och Rumlaborg, jemte alla till nämnda slott hörande län och landskap. Ytterligare egde han stora egendomar öfverallt uti hela riket, dels som arfve-, dels som aflingegods, och kan man göra sig ett begrepp om hans rikedom på lösören, då man hör, att han testamenterade bort 115,000 lod silfver, utom de reda penningarna. Till förvaltande af all denna sin egendom satte han tio de förnämsta herrar i riket, bland hvilka märkas tvänne biskopar, riksmarsken Erik Kettilsson Wase eller Puke, Algot Månsson Sture och Tord Bonde, hvilka straxt togo hans slott och egendomar i förvar.

När nu Bo Jonsson var död, tyckte sig Albrekt vara befriad från en stark motståndare och ett stort hinder i sina förehafvanden. Han påbjöd derföre att hvart tredje hemman af såväl det andeliga som det verldsliga frälset skulle indragas till kronan, och började straxt att med våld utföra sitt uppsåt; men häraf uppretades äfven mot honom högeligen adeln och presterskapet, hvilka förut ej så, synnerligen lidit. Somliga foro ur landet; andra, i synnerhet de som förvaltade Bo Jonssons qvarlåtenskap, försvarade sig med våld på sina befästade gårdar mot konungens tillgrepp, och en så stor osäkerhet uppkom, att nästan ingen vågade gå utom dörren. Slutligen började de att se sig om efter utländsk hjelp och föllo med sitt val på Margareta, som nu redan var herrskarinna både öfver Norge och Danmark. Algot Månsson öfverlemnade först åt henne Öresten och Oppensten i Westergötland. Straxt derefter blef hon af alla Bo Jonssons testamentarier

vald till drottning, hvaremot hon gaf sin konunga-försäkran, som innehöll, *att styra riket efter dess lag, att låta alla behålla deras privilegier; att hjelpa herrarne mot Albrekt*, samt dessutom några gynnande artiklar för testamentarierna. Som detta krig hotade blifva farligt, så samlade Albrekt tillsammans från Tyskland en stor krigshär, hvilken lyste af prakt, grannlåt och många prinsar, hertigar och grefvar. Tyskarne skröto och lofvade, att hvar och en skulle slå tre svenskar, ehvar han kunde träffa dem. Albrekt sjelf trodde sig vara alldeles säker om segern. Han utfäste sig att ej nyttja sin mössa eller *hätta*, som det då kallades, innan han fördrifvit Margareta. Han sände henne ett flere alnar långt bryne, att derpå hvässa sina saxar och nålar i stället för att regera, och talade beständigt föraktligt om henne, kallande henne än för konung *Bracklös*[1]), än för *Munkedejan*, emedan hon beskylldes för att hafva abboten i Sorö till älskare. Margareta, försigtigare, visade intet öfvermod, utan drog sig sjelf undan, men satte marsken Erik Wase eller Puke till anförare för sin här, i hvilken äfven många danskar funnos. Denne Erik var högeligen uppretad mot Albrekt. Erik hade nämligen en dotter vid namn Elisif[2]), som var nunna i Risberga kloster. En tysk, Bernhard den långe, hade derifrån bortröfvat henne och skyddades af Albrekt mot fadren. Krigshärarna mötte hvarandra på Nyckelängen bredvid Falköping, och marsk Erik Wase uppställde sitt folk så, att de hade ett moras framför sig och Mösseberg på ena sidan. Några bland de äldre afrådde Albrekt från att anfalla svenskarne i denna ställning; men Gerdt Snakenborg jemte de yngre öfvertalade konungen, att ingenting skulle kunna stå honom emot. Albrekt trodde dem, dubbade Gerdt Snakenborg till riddare, gaf tecken till anfall, och tågade derpå ned åt dalen, för att gå öfver moraset mot svenskarne. Men de fleste af tyskarne b[illegible]o qvarsittande med sina hästar uti det gyttjiga träske[illegible]h

---

[1]) D. v. s. Byxlös.
[2]) D. v. s. Elisabet.

blott få kommo öfver, hvilka efter en häftig men kort strid blefvo öfverväldigade af svenskarne. Dessa skyndade sedan att angripa de öfriga tyskarne, hvilka redan voro komne i full oordning. Den nyslagne riddaren, Gerdt Snakenborg, hade flytt bland de första; och då nu Albrekt, springande ångestfullt hit och dit, träffade en af de gamle, som afrådt honom ifrån striden, utbrast han med ånger: *O grauer, grauer! hätte ich dir gefolget!* (Gubbe, gubbe! om jag *lydt dina råd* ändå!) Men han såg sitt oförstånd för sent; ty Erik Wase hade redan vunnit en fullkomlig seger; konung Albrekt sjelf, hans son, prins Erik, och många både svenska och tyska herrar blefvo tillfångatagna.

Albrekt och de öfriga fångarna fördes till Lödöse, der drottning Margareta var dem till mötes. Ny tyckte hon sig vara den mäktigaste, och dref derföre i sin ordning hvarjehanda begabberier med den fängslade, försvarslösa konungen. Bland mycket annat lät hon sätta en *hätta* med nitton alnars långt släp på Albrekts hufvud till hämnd för hans skrytfulla löfte; och, emedan han förut hade begärt henne till gemål, så lät hon nu lägga honom i sin säng, men bunden både till händer och fötter. Slutligen fördes han och hans son till Lindholms slott i Skåne, der de höllos inneslutna i säkert fängelse.

FEMTE KAPITLET.

OM HÄTTEBRÖDERNE OCH KÄPPLINGEMORDEN.

I Tyskland, likasom i Sverge, lefde de adeliga herrarne på sina befästade borgar; de lydde och fruktade ingen, hvarken lag eller konung. När de behöfde penningar eller andra förnödenheter, redo många af dem ut med sina beväpnade underhafvande, och aktade ej, hvilken de öfverföllo, allenast de kunde vinna något byte. Derföre brukade de i synnerhet att lägga sig i bakhåll för köpmännen och deras foror, samt dels med våld, dels

under orättvisa förevändningar bemäktiga sig dessas både varor och penningar; och hade detta röfveri vida mer inrotat sig i Tyskland än annorstädes. Af denna orsak gjorde några bland de dervarande handelsstäderna ett förbund sins emellan, att med gemensam makt skydda den gemensamma handeln. Detta kallades *Hanseförbundet*, och ingicks i början endast af Hamburg och Lübeck, men småningom upptogos flere deruti, så att slutligen nästan alla handelsstäder kring Östersjön hörde dit. Hansestäderna hade sina faktorier och nederlagsplatser öfverallt; och bemäktigade sig dymedelst all handel, hvarigenom de kommo till så stor rikedom, att de ofta förde hårda och långvariga krig med de nordiska furstarne.

Genom dessa Hansestäders handel hade en mängd tyskar kommit att bosätta sig i de svenska handelsstäderna, t. ex. Stockholm, Söderköping och Kalmar. Genom den ynnest, som Albrekt visade tyskarne, inlockades ännu flera, så att de utgjorde en betydlig del af städernas innevånare; och uppkom derigenom ofta hat och afund mellan båda folkslagen, i synnerhet under kriget mellan Margareta och Albrekt; ty svenskarne höllo Margaretas, men tyskarne Albrekts parti. I Stockholm, der en tysk besättning innehade slottet, fingo tyskarne öfverhanden, och bibehöllo staden åt konung Albrekt, fastän han var fången. De kallades af drottning Margareta med spenamnet *Hättebröder*. Dessa fruktade att de svenska borgrarne skulle öfverlemna staden åt rådet och drottningen; hvadan Hättebröderne gingo beständigt i sina harnesk, och ehvar de mötte någon svensk, kallade de honom förrädare och gåfvo honom andra oqvädings-ord. Då häraf ett allmänt uppror höll på att utbryta, blef menigheten sammankallad till S:t Gertruds Gillestuga [1]), der borgmästare och råd stiftade den förening, att ingen skulle få tala illa om furstar, riddare, fruar, jungfrur, städer eller någon; och svenska[r] [oc]h tyskar svuro hvarandra en beständig vänskap och br[ode]rskap och att hålla tillsammans, ehvad dem öfver[gick]a.

[1]) Låg i hörnet mellan Kindstu- och Svartmangatorn

Men det dröjde ej länge, förrän Hättebröderne hemligen öfverföllo och fängslade två svenska borgare, Petter Älänning och Albrekt Karlsson. Då borgmästaren Bertil Brun såg det, klagade han, *att stadens borgare skulle lida sådant öfvervåld och han ej ega makt att hindra det.* Men en af de tyska knektarne, som hörde det, stötte borgmästaren omkull, slog honom både blå och blodig, ledde honom till slottet, der han blef kastad i tornet till de öfriga; och var det Alf Grenerot, en bland Hättebröderne, som förnämligast uppkommit med allt detta förräderi.

Då svenskarne fingo höra dessa tilltag, väpnade de sig alla och gingo upp på Stortorget; sammalunda tyskarne. Men som svenskarne voro vida manstarkare, sökte tyskarne att med en falsk förlikning skingra dem, men de läto ej den gången bedraga sig, utan gingo upp på rådstugan[1]) och frågade: *hvarföre man ej förfarit efter stadens lag med borgrarne, utan låtit kasta dem i fängelse ohörda och odömda.* Men rådsherrarne svarade, att de ej visste något ondt med de fängslade och skulle släppa dem lösa. Derpå sammanträdde om lördagen 30 svenska och 30 tyska män på rådstugan, och ingingo der ånyo ett förbund om enighet och frid, hvilket förbund bekräftades å ömse sidor med dyra eder vid Gud och Jungfru Maria; och vardt derefter lugnt i staden hela lördagen och söndagen.

Under denna tiden öfverlade Alf Grenerot och Hättebröderne, huru de skulle kunna förgöra svenskarne. Om qvällen, sedan aftonsången var hållen och stadsportarna stängda, samlade sig tyskarne hemligt, men beväpnade, i gillestugan, och deras borgmästare gingo fram och tillbaka mellan gillestugan och slottet, och lade råd om det förräderi, som sedan utfördes. I dagsljusningen om måndagsmorgonen hände sig, att en gammal man, som gick mellan storkyrkan och rådstugan, hörde någon tala derinne. Förundrad går han in och finner några tyska herrar der, hvilka befallde honom att tillsäga hela rådet att komma

[1]) Rådstugan var den tiden belägen der börsen nu är.

skyndsamt upp på rådhuset, innan ännu folket börjat gå ut på gatorna, ty det vore ett angeläget ärende förekommet, som tarfvade deras öfverläggning. Mannen gjorde så, men knappt voro några af det svenska rådet komna, förr än han såg 60 beväpnade tyska knektar uttåga från slottet till torget. Gubben sprang då in och varnade dem, *att de skulle taga sig till vara för förräderi, ty knektarne kommo beväpnade från slottet.* Men Alf Grenerot sade, *att den gamle mannen tedde sig högst oförståndigt,* hvarpå han sände hemligt ett bud till knektarne, att de ännu skulle gömma sig på slottet. Men, då om en stund alla rådsherrarne voro församlade, sände han bud både till slottet och gillestugan. Då kommo från slottet 60 knektar och från gillestugan väl 1000 tyska borgare, alla väl beväpnade, upp på torget. Då svenska herrarne sågo de beväpnade, förstodo de att det gällde deras lif, och sade, *att de väl förr hade hört sådant, men hade dock ej velat tro det.* Alf Grenerot svarade, *att eho, som mente väl med konungen, skulle finna detta rätt.* Tillika befallde han *att uppläsa listan på de anklagade.* Då uppräknades der personer, som redan för fyra år sedan voro döde, ty så gammal var listan, och tyskarne hade redan då velat mörda svenskarne; men konung Albrekt tillät det ej.

Sedan de voro uppräknade, fattade knektarne dem i bältet och släpade dem till slottet, dit också flere andra från staden fördes och marterades och plågades med träsågar att de skulle bekänna på sig sjelfva något förräderi mot konung Albrekt; men de påstodo sig alla vara oskyldiga. Dagen derpå, tisdagen, blefvo tre bland de svenska fångarna brända. Sedan gick Alf Grenerot om natten hemligen upp på slottet, och lofvade höfvidsmannen derstädes hälften af de fångnas egendom, om han ville genast låta bränna dem. Då befvo alla de fångna herrarne, väl 60 tillsammans, utledde och kastade i båtar samt ö[illegible] förde till Käpplingeholmen[1]). Der instängdes de, b[illegible]

---

[1]) Blasiiholmen kallades den tiden Käpplingeholmen, [illegible] alldeles kringfluten, ty ett vattendrag gick från Pa[illegible]

bundna uti ett gammalt trähus; en prest skriftade dem, och han bedyrade heligt, att de voro oskyldiga till det brott, för hvilket de voro fängslade. Hättebröderne aktade det likväl ej, utan tände eld på huset, och blefvo så de olyckliga fjettrade männerne lefvande innebrända. Detta skedde natten mellan den 11 och 12 Juni 1389. Dagen derefter kom ett så starkt tordön och störtande hällregn öfver Stockholm, att alla trodde, det både folk och stad skulle förgås, och ingen vågade gå ut ur husen. Folket tyckte sig häruti se tecken till himmelens misshag och vrede öfver den föröfvade illgerningen.

SJETTE KAPITLET.

OM FETALIEBRÖDERNE.

Konung Albrekts slägtingar och medhållare i Tyskland utrustade nu en hop kapare, hvilka borttogo alla svenska, norska och danska handelsskepp, och plundrade strandbryggorna. De kallades Fetaliebröder, emedan deras egentliga göromål skulle vara att förse Stockholm med lifsmedel och viktualier, eller, som det då benämndes, fetalier. De voro i förbund med Hättebröderne och seglade alltså upp genom Norrström i Mälaren, der de öfverallt härjade och plundrade städerna. Enköping och Westerås brändes, och då bönderna samlade sig vid Tillinge kyrka, blefvo de af Fetaliebröderne ömkeligen nedhuggne vid Bondeberg eller Skadeberg, som ännu har sitt namn deraf. Äfven Linköping, Malmö, Helsingborg och slutligen Bergen blefvo af dessa fribytare uppbrände, och brydde de sig om ingen ting, hvarken konungens makt eller biskopars bannlysningar. Margareta utrustade väl en krigshär, som, under anförande af Abraham Brodersson Tjurhufvud och Algot Månsson Sture, skulle belägra Stockholm 1393, men

---

viken utefter Lilla trädgårdsgatan ut i Norrström, hvilket sedan blifvit småningom igenfyldt.

hertig Johan af Mecklenburg kom med en flotta och undsatte staden, så att belägringen måste upphäfvas. Året derpå, 1394, skulle Fetaliebrödernes anförare, mäster Hugo, med åtta skepp undsätta Stockholm, som åter led hungersnöd; men, då han af stormar blef uppehållen till sent på hösten, så hände det sig, att hans flotta frös fast i skärgården. Han förstod, att han ej der skulle få vara i fred för svenskarne, drog derföre alla fartygen tillhopa, högg timmer på öarna bredvid, och uppförde deraf en vägg rundt omkring skeppen. Denna vägg lät han stundeligen öfveröså med vatten, som straxt tillfrös, så att väggen blef som ett tjockt isberg. Så snart svenskarne förnummit, att Fetaliebröderne frusit fast, skyndade de dit för att förgöra dem. Men, som de icke kunde komma öfver isvallen, så upptimrade de i största hast en så kallad *katt*, d. v. s. ett torn, som på rullar kunde skjutas framåt. Då mäster Hugo märkte att katten var färdig till anfall, lät han natten förut hemligen såga sönder isen utanför sin vall; och hade han häri så stor lycka, att efter sågningen frös det litet och snö föll mot morgonen, så att intet spår syntes efter hans nattliga förehafvande. Svenskarne stego nu upp i sin katt och började skjuta den framåt, men Fetaliebröderne stodo på sin isvall skådande leken. När nu katten kom in emot skeppen, brast den sågade isen undan, och katten med allt folket sjönk ned uti sjön, och förgicks, men Fetaliebröderne fröjdade sig, ropade och skreko *kass*, *kass*, *kass* åt den sjunkande katten.

Efter denna olycka förlorade svenskarne allt mod att vidare angripa mäster Hugo, utan då islossningen var förbi, kom han lyckligt med sin undsättning till Stockholm.

SJUNDE KAPITLET.

OM KALMAR UNION.

På detta sätt ledo alla tre rikena gans[illegible] [illegible]st. Margareta förmådde ej kufva Hansestäderna, oc[illegible] [illegible]ss

kunde ej befria konung Albrekt. Efter många försök till förlikning, slöts ändtligen fred 1395 mellan Margareta och Albrekt, på det vilkor, *att Albrekt med sin son Erik skulle slippa utur fängelset; men deremot skulle de inom tre år antingen betala till drottningen 60,000 mark lödig eller också lemna till henne Stockholm och afsäga sig Sverge. Åtta bland hansestäderna gingo i borgen för uppfyllandet häraf och mottogo fördenskull Stockholms slott i sin vård under tiden.* På dessa vilkor blefvo slutligen Albrekt och hans son befriade från sin fångenskap. Albrekt for till Mecklenburg, men hans son till Gottland.

Sedan drottning Margareta således fått mera lugn, lät hon 1396 till sin efterträdare uti alla tre rikena utvälja och hylla herig Erik af Pommern, som var hennes systerdotters son. Han hette förut Henrik, men på det han skulle blifva mera älskad, lät Margareta förbyta detta namn till Erik, hvilket var mera kändt uti norden. Han afgaf deremot sin konunga-försäkran. *1. Att bibehålla en hvar vid dess privilegier. 2. Att ej utan laga dom någon skada. 3. Taga svenskar till rådsherrar i Sverge och öfverlemna slott och län åt dem. 4. Icke minska kronans inkomster; ej heller pålägga nya skatter annat än i händelse af krig.* Deremot blef också sedan beslutadt, att många af de under Albrekts tid förlorade egendomarna skulle återställas till kronan; adelns befästade slott skulle rifvas, och mera dylikt, hvarigenom drottningens makt ökades.

Året derpå (1397) sammankallade hon i Kalmar en herredag från alla tre rikena, och blef Eriks kröning der firad den 10 Juli. Den 20 derpåföljande, eller Margaretas dag, blef den så mycket beryktade *Kalmare-Unionen* afslutad och besvuren. Den innehöll: *1. Att alla tre rikena skulle evärdeligen vara förenade och hafva en konung tillsammans. 2. Ny konung skulle väljas af alla tre rikenas förenade råd gemensamt och endrägtigt, men ej af något rike särskildt. 3. Hvarje rike skulle styras efter egna lagar och plägseder,* och flere dylika artiklar. Detta för-

bund besvors och undertecknades, och tvänne afskrifter på pergament förvarades i hvartdera riket.

Samma år dog prins Erik Albrektsson på Gottland; och då nu lösningstiden för konung Albrekt 1398 gick till ända, föll det sig tungt för honom att utbetala den stora penningesumman, i synnerhet som hans son och arfvinge nu var död. Han gaf derföre åt hansestäderna ett bref med, som han sade, befallning till slottsherren i Stockholm att upplåta borgen åt Margareta. Men då brefvet uppbröts, var dess innehåll tvärt deremot. Slottsherren aktade dock ej detta trolösa bud, utan öfverlemnade enligt löfte Stockholm, och Sten Sture, Albrekts trogne medhållare, uppgaf också hela Norrland åt Margareta, som härigenom kom i full besittning af alla tre rikena.

ÅTTONDE KAPITLET.

OM DROTTNING MARGARETAS REGERING.

Margareta förde sitt regemente med både förstånd och kraft, så att norden under hennes tid fick njuta någon hvila efter sina många och långa oroligheter. Den mäktiga adeln, som förut anställt så mycken oreda, sökte hon att på ett listigt sätt försvaga, dels derigenom, att hon så småningom köpte deras stora gods ifrån dem; dels också, att hon gifte dem med mindre ansedda slägter. Så hände det sig, att en förnäm jungfru af ätten Thott var förlofvad med Holger Munk, som också härstammade från gammal dansk adel. Men jungfrun blef af drottningen tvingad att taga en annan man af vida ringare börd. Då gaf hon denne sin nya fästman en guldring, i hvilken var inlagd en kopparbit med denna öfverskrift: *Arte dig, Kaabernagle! du ligger i guld.*

För att ega bestånd mot adeln, smickrade dro de andeliga så mycket hon kunde, utan att likväl g dem för stort välde. I synnerhet visade hon säı välvilja mot Wadstena kloster, der hennes foster

Ingegerd nu var abbedissa. Hon lät inskrifva sig bland nunnornas antal, och vid afresan kysste hon alla dessa på handen med mycken ödmjukhet. Likväl var hon ej så helig i sjelfva verket, och det var ett allmänt rykte, att hon på ett förtroligt sätt umgåtts både med abboten i Sorö och med Abraham Brodersson, samt haft arfvingar med båda. Hennes girighet lockade henne också ibland att förglömma sin försigtighet. Då t. ex. erkebiskop Henrik i Uppsala dog, testamenterade han alla sina penningar och dyrbarheter till domkyrkan. Alltsammans inpackades uti en stor kista, som lades på en kärra, och domprosten Andreas satte sig sjelf på lasset, att det så mycket säkrare skulle komma riktigt till kyrkan. Men på vägen kom drottningens fogde med en hop knektar och anföll tåget. Domprosten kastades af lasset och kistan bortroffades och blef ej någonsin lemnad tillbaka.

Af danskarne var Margareta mycket älskad och berömd, men icke så af svenskarne. Dessa påstodo, att hon gynnade Danmark på Sverges bekostnad, emedan hon hatade svenskarne för allt det onda de tillfogat hennes man, konung Håkan, samt hans far, Magnus Smek. Hon berättas också hafva gifvit Erik det rådet, att *föda sig af Sverge, kläda sig af Norge, men försvara sig med Danmark.* Då svenskarne beklagade sig öfver, att hon lemnat deras slott och fästen åt utlänningar, tvärtemot hennes löften och bref, säges hon hafva svarat, gäckande: *Bevaren i mina bref, jag skall nog bevara edra slott!* Men dessa hennes främmande fogdar, eller, som de nu kallas, landshöfdingar, hushållade på ett ganska grymt och obarmhertigt sätt med svenskarne och uppväckte dymedelst mycket missnöje. Detta ökades äfven genom de nya skatter drottningen pålade. I synnerhet harmades bönderna öfver en afgift, som hon lade på hvart och ett kreatur; och emedan denna räknades efter djurens svansar, så kallades den af bönderna med speordet *drottning Margaretas rumpeskatt.* Men bland alla skatter var *femtonmarks-hjelpen* den drygaste. Den pålades för att igenlösa Gottland, som var pantsatt af Albrekt åt härmästaren i

Liffland; och fastän denna lösen endast utgick af Sverge, så blef likväl Gottland sedermera förenadt med Danmark.

NIONDE KAPITLET.

MARGARETAS DÖD.

Ju äldre konung Erik blef, desto mera började han att vilja sjelf regera, ock gjorde mycket emot drottningens vilja. När erkebiskop Henrik i Uppsala var död, hade domkapitlet utvalt domprosten Andreas till hans efterträdare och sökt påfvens stadfästelse derå; men konung Erik ville, att de skulle taga hans kansler, Johannes Jerichini, till erkebiskop, emedan denne gick in på att göra allt, hvad konungen och drottningen önskade. Domherrarne ville ej emottaga honom, ty han var dansk till sin börd och känd såsom en ganska elak och lastfull man. Slutligen öfvertalade likväl Margareta bemälde Andreas att afstå från erkebiskopsstolen och i dess ställe åtnöja sig med Strengnäs biskopsstift. Men derföre fick han spenamnet *Andreas Smek*, och domherrarne i Strengnäs ville ej taga emot honom. Så uppkom mycken split och missnöje för denna sak, och då Johannes blef erkebiskop, gjorde han sin konung ännu mera skam och vanheder genom sitt usla uppförande, så att denne slutligen nödgades sjelf afsätta honom.

Drottning Margareta hade börjat ett krig med herrtigarne i Holstein, hvilka hon trodde sig kunna lätt besegra, men hvilka genom sin tapperhet gjorde henne ett envist motstånd. Under detta krig lät konung Erik, utan Margaretas vetskap, fängsla och i största hast halshugga Abraham Brodersson. Som orsak dertill uppgafs hans utsväfvande lefnad; men rätta grunden lär hafva varit, att Erik var afundsjuk på den stora makt och m[illegible]s gunst, som han hade hos drottning Margaretá. Hon [illegible]e ganska mycket öfver denna sin älsklings död, och li[illegible]l hans minne uppsätta ett altare i Lunds domky[illegible]r tändiga själamessor för honom skulle läsas.

Emellertid gick det holsteinska kriget olyckligt, ty nordiska krigshären blef helt och hållet slagen vid Soldorp **1410**; och började nu detta kriget blifva kostsamt för de tre rikena. Slutligen for drottning Margareta ned till Flensburg för att söka medla fred; men allt hennes bemödande var fåfängt. När hon stigit ombord på ett skepp, för att segla derifrån, blef hon anstucken af pesten och dog (**1412**) på skeppet. Samma år afled också Albrekt af Mecklenburg, och följdes så dessa tvänne ovänner åt utur lifvet.

NIONDE BERÄTTELSEN.

OM ENGELBREKT OCH KONUNG ERIK.

FÖRSTA KAPITLET.

OM KONUNG ERIKS REGERING.

Konung Erik [1]) började sitt regemente med åtskilliga goda och gagneliga värf. Några bland drottning Margaretas fogdar i Sverge voro ganska hårda och tyranniska mot folket. Dessa blefvo af konungen afsatta straxt efter hennes död, och förvärfvade han sig derigenom ej ringa tillgifvenhet. Han utgaf äfven en förordning om *Räfste-tings* hållande i riket och rättvisans skipande. Tillika förordnade han vissa ställen till gästgifvaregårdar, eller, som de då kallades, *krogar;* och i afseende på böndernas hushållning vidtog han flera nyttiga författningar.

Men allt det goda han härigenom åstadkom, omintetgjordes genom det olyckliga holsteinska kriget. Konungen envisades nämligen att kufva dessa småfurstar, hvilka likväl genom sin tapperhet och klokhet gjorde honom kraftigt motstånd. Om vårarna kom alltid konungen med en stor krigshär från alla sina tre riken och vann genom denna stora öfvermakt åtskilliga fördelar. Han intog en gång Slesvig; en annan gång bemäktigade han sig efter en blodig strid ön Femern, der han lät utan barmhertighet mörda alla män och bortföra alla qvinnor och barn. M[illegible]n genom hertigarnes ihärdiga motstånd led han alltid [illegible]a förluster; han och hans krigshär uttröttades, och dro[illegible]g

---

[1]) Han kallas vanligen **Erik den Trettonde** eller [illegible]f **Pommern.**

om höstarna tillbaka, hvarpå hertigarne under vintern återtogo hvad de om våren förlorat. Och på detta vis fortsattes detta krig i trettio år.

Härigenom utmattades alla tre rikena, i synnerhet Sverge och Norge, från hvilka så mycket penningar utgick utan att komma tillbaka. Nya odrägliga skatter lades på bönderne och borgarne för krigets skull, och äfven presterne måste esomoftast betala ut betydliga bidrag dertill, ehuru de mycket stretade mot och åberopade sig det andeliga frälset. Men mest betungande var detta för den fattigare adeln, som måste ånyo så ofta till fullo utrusta sina ryttare, och underhålla dem så länge i främmande land, och slutligen ofta betala en stor penningelösen för sina anhöriga, om de blifvit fångna; ty allt sådant aktade ej konungen om, fastän han hade bort göra det. På detta sätt blefvo många frälsemän tvungna att för sina skulder gå ifrån både gård och grund.

Konung Erik hade också stor olycka uti allt hvad han företog sig. Pesten härjade hela norden under hans första regeringsår. Stockholms stad blef af ljungeld antänd (1419) och som den var ganska tätt bebyggd och för det mesta bestod af trähus, så nedbrann den med förvånande hastighet ifrån kl. 10 till 12 på förmiddagen. Många hundrade personer, som i trängseln ej hunno undankomma, blefvo begrafna under de brinnande husen. Andra trängde sig hastigt till hamnarna, sökande på båtarna räddning undan elden; men i ångsten kastade sig allt för många på de små farkosterna, så att dessa kantrade och sjönko, och ännu flere omkommo i vattnet än af elden. Sjelf blef konung Erik alltid på sina sjöresor förföljd af häftiga stormar och led ofta skeppsbrott; och då han en gång, förklädd till handlande, företog en piligrimsfärd till Jerusalem, måste han med en ansenlig penningesumma lösa sig från turkarne, hvilka igenkänt honom genom ett porträtt, som en af hans fiender hade gjort och dit nedsändt.

ANDRA KAPITLET.

OM DROTTNING FILIPPA.

Konung Eriks gemål, drottning Filippa från England, var en ganska mild och ömsinnad fru, och derhos begåfvad med mycket förstånd och ett oförskräckt sinne, när deraf gjordes behof; hvarföre också konungen hade mycken hjelp af henne uti regeringsärenderna. Så snart några kommo till hofvet och klagade öfver liden orättvisa, funno de alltid beskydd hos Filippa, hvilken sökte på allt sätt skaffa dem rätt. Under sina resor uti rikena bilade hon folkets tvistigheter och stillade många missnöjen. Då konung Erik var på sin vallfart till Jerusalem, hade han under tiden anförtrott regeringen åt drottning Filippa, och både han och alla rikena hade deraf mycken fördel. Ty ibland annat hade Erik förut i sin penningenöd låtit tvinga folket att emottaga dåligt och underhaltigt mynt, hvarigenom i synnerhet handeln blef mycket lidande; men Filippa afskaffade under hans frånvaro det falska myntet och lät gifva folket godt och fullhaltigt i stället.

Det hände sig under den holsteinska fejden, att hansestäderna också förklarade krig mot Erik. De hade väl någon förlust i början, men 1428 om våren kommo de med en flotta af 260 skepp med 12,000 mans besättning till Köpenhamn och ämnade bränna staden och alldeles försänka hamnen. Alla fruktade och bäfvade för en på den tiden så ovanligt stor rustning, och konung Erik sjelf, sedan han besatt staden och skeppen med krigsfolk, for till Sorö kloster, hvarest han höll sig undan, till dess faran var förbi. Filippa stannade qvar i Köpenhamn hos det ångestfulla folket. Hon uppmuntrade krigsmännen och sammankallade dessutom alla unga män i sta uppmanade dem att med oförskräckt mod hjelpa till försvara sig mot fienden. Alla lydde med glädje der skade drottningens bud; antalet af krigare blef fördubb och likaså deras mod. Fienderna hade nedsänkt

brokar midt för hamnen, och der uppsatt sitt artilleri, eller, som det då hette, *skytte*, hvarmed de började beskjuta staden och de danska skeppen. Men danskarne gjorde långa och breda flottbroar af tjockt timmer, sammanbundo dem framför sin flotta, utförde sitt artilleri på flottbron, sköto och afhöllo sålunda fienderna från både flottan och staden. Som danskarne hört, att hanseaterna hade medfört mycket salt på sina skepp, för att dermed insalta köttet af alla de kreatur, som de ämnade röfva i Danmark; så togo nu några ynglingar en ko, ledde den ut på flottbron och bådo med många speord *hanseaterna komma dit och plocka ett enda hår af kons svans, om de förmådde det.* Då hanseaterna sågo, att de ej kunde göra staden eller flottan någon skada, ville de förderfva hamnen, och beslöto, att hvar stad skulle för detta ändamål nedsänka ett af sina skepp; men vid sjunkandet kommo flera af dem att stå på tvären i stället för på längden, och hamnen var så bred, att det fordrades alldeles för många för att stänga honom. Hanseaterna måste derföre slutligen draga dädan och hade ej vunnit något med sin stora flotta och dryga kostnad. Men drottningen lät bjuda dem, som frivilligt hade hjelpt till vid stadens försvar, upp på slottet, hvarest hon undfägnade dem på bästa sätt, "*tackade dem för deras bevista mandom och trohet, samt lofvade att med all ynnest och nåde tala till deras bästa hos sin herre, konung Erik.*"

Uppmuntrad af denna framgång ville drottning Filippa försöka, om hon ej skulle hafva bättre lycka mot landets fiender än konungen haft. Hon låter derföre under hans bortovaro och honom ovetande utrusta en flotta af 75 skutor med 1400 man, hvilken skulle på Stralsund hämnas det onda hansestäderna tillfogat Danmark. Med hopp och ängslan såg Filippa sin lilla flotta afsegla, och med samma känslor afbidade hon tåligt dess återkomst. Men hoppet försvann snart, ty endast några få skutor kommo tillbaka för att berätta de öfrigas olycka. Danskarne hade väl i början tillfogat staden någon skada, samt uppbränt flera skepp; men, som hansestäderna fått

underrättelse om företaget, var staden så väl försvarad, att danskarne måste draga sig tillbaka. Nu uppmuntrade en af borgmästarne folket i Stralsund, och bemannade så i hast några stora skepp, hvarmed de oförsedt öfverföllo och nästan helt och hållet förstörde de danska småskeppen, så att blott några få kunde rädda sig undan till Danmark. Stor blef Filippas sorg, ej allenast derföre att hennes företag misslyckats, utan emedan hennes milda hjerta förebrådde sig svårt, att hon genom detta företag varit orsaken till så många menniskors olycka och död. Detta var dock ej nog för den arma drottningen. Konung Erik kom hem och fick veta hela förloppet. Redan förut var han afundsjuk öfver Filippas vunna ära och anseende, och hade dessutom längesedan förgätit sin ömhet mot drottningen uti dess kammarjungfrus, Cecilias, armar. Nu tog han detta tillfälle i akt att låta all sin harm emot henne utbryta. Han besinnade ej hennes goda afsigt, icke hennes fullkomliga oskuld i den olyckliga utgången; han besinnade ej hennes stora förtjenster, ej att hon var en späd och svag qvinna; icke slutligen att hon, hans maka, var i det tillstånd, då qvinnan fordrar den mesta ömhet och skonsamhet. Han utbröt mot henne i onda ord och förebråelser; ja han till och med slog och handterade henne så illa, att en förtidig barnsbörd blef följden deraf. Den djupt kränkta drottningen beslöt att draga sig undan den verld, der hon för alla sina bemödanden, all sin godhet endast skördat olyckor och otack till lön. Men ännu en gång, innan hon för alltid försvann för verlden, fick hon tillfälle att visa sitt menniskoälskande och ömma sinne, och ökade derigenom sina undersåtares saknad och förherrligade sitt minne hos efterverlden. Konung Erik hade nämligen detta år (1426) fört med sig från Sverge en stor flotta, som var väl utrustad både med spisning och manskap. Flottan fick ligga hela
maren overksam i Sundet. När nu maten var för
begärde folket af konungen antingen hemlof eller ny
ning. Ingendera erhölls. Då reste somliga hem utan
men de trognare hörsammade konungens bud och

qvar; dock blefvo de slutligen tvungna att sälja både kläder och harnesk för att derför köpa sig mat. Vid Mikaeli-tiden fingo de ändtligen hemlof af konungen; men knappt voro de samlade till afresan, förrän de öfverföllos af en ryslig storm. Masterna afhöggos, skeppen krossades och förgingos till största delen. Några vräktes till Barsebeck på skånska kusten; andra kastades till den lilla ön Saltholmen i Sundet. Der låg nu det stackars folket utan skydd, utan mat, och utan utväg att komma derifrån. Att vänta hjelp af konungen var fåfängt; men så snart drottning Filippa fick veta deras nöd, sände hon dem föda och kläder, samt lät föra öfver till Skåne dem, som drifvit till Saltholmen. Derifrån sökte hvar och en hem till sitt igen, så godt han förmådde. Och hvar de kommo och berättade sina olyckor och sin räddning, slutade med tacksamma välsignelser öfver den milda drottningen; och så utbredde sig kärleken och vördnaden för henne från dal till dal, från by till by, öfver hela det vidsträckta riket.

Men Filippa drog sig undan verlden och inneslöt sig i Wadstena kloster, mottagen der af klosterfolkets vördnad, och ditföljd af allas kärlek och saknad. Hon fick dock icke länge njuta det lugn hon sökte. Sorg öfver hennes olyckor och den sjukdom, Erik genom sin våldsamhet förorsakat, lade henne om några månader i grafven. Erik insåg nu, men för sent, hvad han förlorat, och för att godtgöra sitt brott och hedra Filippas minne gjorde han stora och dyra stiftelser uti kloster och kyrkor till hennes ära. Men, lättsinnig som han var, blef ej denna sorg långvarig. Uti kammarjungfru Cecilias armar glömde han snart sin trogna gemål; men hans egna misstag och ökade olyckor, samt undersåtarnes hat visade honom snart, att med drottning Filippa hade lyckan för alltid vikt bort ifrån hans sida.

TREDJE KAPITLET.

OM ENGELBREKT ENGELBREKTSSON.

Drottning Margareta var den som så länge hon lefde uppehöll konung Eriks regemente. Efter hennes död var det drottning Filippa; likväl började han att förakta hennes råd under de sista åren och följde i dess ställe några sina gunstlingars, i synnerhet Henrik Köningsmarks, ingifvelser, och begynte man då allt mer och mer sakna både mildhet och förstånd uti hans företag. Han, likasom Magnus Smek, Albrekt, Margareta och nästan alla konungar under denna tiden i Europa, bemödade sig att kufva de öfvermäktiga adelsmännerne och presterne, hvilka föraktade konungen och förtryckte bönderna; men Eriks motstånd saknade både rättvisa, klokhet och kraft. Med bedrägeri och våld ville han kufva de mäktiga; men icke för att lindra de förtrycktas lidande, utan för att sjelf blifva enrådande öfver alla. Med oförsighet och lamhet började och fortsatte han sina tvister emot dem, så att slutet vanligen blef, att hans makt än mera förminskades. Äfven voro presterne förtörnade på honom, emedan han mot deras privilegier ville med våld och mot deras val tillsätta biskopar, men som han dertill alltid utsåg lastfulla och föraktade män, så tappade han sin sak hos påfven, och hans biskopar blefvo afsatta. Adeln knotade öfver att slotten anförtroddes åt utlänningar och icke åt dem. Men böndernas missnöje var både störst och billigast. De dryga pålagor, som de förut erlagt i matvaror, dagsverken, o. s. v., skulle de nu betala i penningar, efter det värde konungen derå satt. Som detta värde var högt, och penningarna redan bortförda, så blefvo många utfattiga och deras hemman kommo i ödesmål. På det skatterna likväl ej härigenom skulle förminskas för konungen, påbjöds att hvarje härad skulle alltid tillsammanlagdt betala lika mycket nu som förut, innan folkförminskningen började. Genom dessa Henrik Köningsmarks påfund

blef landet alldeles utarmadt och det, som ännu mera ökade och förbittrade eländet och missnöjet, var det våldsamma och orättmätiga sätt, hvarpå dessa skatter indrefvos. Fogdarne, till största delen utlänningar, voro redan derigenom mindre älskade; men den hårdhet, orättvisa och grymhet, hvarmed de handterade allmogen, ådrog dem allmänt hat. Drifne af girighet, lade de ofta tunga skatter, hvilka ej voro lagliga, på bönderna, och då dessa ej kunde betala, togo fogdarne deras egendom och utmätte det för en mark, som var värdt tre. På kyrkoväg och tingsväg, ja till och med hemma i deras hus, grepo de bönderna, tvärtemot Birger Jarls fridslagar, trugade och plågade dem jemmerliga, tagande från dem allt, hvad fogden lyste, till och med hustrur och döttrar. Den, som häröfver klagade, var säker om ännu hårdare behandling. Det arma plågade folket vände sig väl med sin nöd till konungen, bedjande: *att han ville för Guds skull råda så, att de fingo åtnjua bättre rätt;* men Erik, som städse behöfde penningar, och derföre ej kunde umbära fogdarnes pressningar, lyssnade ej till de förtrycktas klagan; de gingo från honom, ofta ohörda, alltid ohulpna.

Ingen bland dessa fogdar har likväl varit grymmare än Jösse Eriksson. Han bodde på Westerås slott och egde att befalla öfver en del af Westmanland samt Dalarne. Med oerhörda, orättvisa plågor beröfvade han bönderna deras egendom; och när således hästar och oxar voro bortpantade, spände han dem sjelfva för plogen och deras hustrur, till och med de hafvande, för hölassen. Värnlösa qvinnor bortröfvades och tvingades att tillfredsställa hans skändeliga lustar; och många ärliga, men förmögna män lät han falskeligen anklaga och dömma, för att sedan lägga under sig deras egendomar. Då bönderna kommo till honom och klagade, lät han skära öronen af dem eller piska dem, eller upphänga dem i rök, tills de deraf förqväfdes.

Dalarne var ett i de äldsta tider föga besökt land, omgifvet och uppfyldt af höga bergssträckningar, och längsefter genomskuret af den stora och strida Dalelfven. Här

lefde dalkarlarne afskilda från de andra landskapen. De voro kraftfulla och manliga, emedan striden med en njugg och oböjlig natur härdat dem; arbetssamma och tarfliga, såsom deras fattiga land kräfde; enkla och oförderfvade till sina seder, ty främmande menniskor och främmande bruk trängde sällan till deras aflägsna landsort. Djupt hatade de all orättvisa och allt tyranni, och det så mycket mera af främmande, som de, till största delen sjelfsutna bönder, aldrig hade lidit något af inhemska herrar. Vana vid trohet och lydnad mot sin öfverhet, fördrogo de likväl länge Jösse Erikssons grymheter; de sökte rättvisa hos konungen; men Jösse skref till sina gynnare vid hofvet, hvilka intalade Erik, att böndernas klagomål var oskäligt och uppproriskt. De bortvisades derföre och återkommo utan någon hjelp; tvärtom blef Jösse dem så mycket hätskare efter slika resor. Då började ett allmänt och häftigt knot förspörjas i landet. Bönderna gingo tillhopa i sina dalar, och samtalade om sin egen nöd, om fogdens grymhet och konungens orättvisa. Med vrede betraktade de fogdens utskickade tjenare; det harmade dem, att de sjelfva, ett så talrikt och starkt folk, så skulle lida öfvervåld och hån af blott några få legoknektar. Allt var redan färdigt till uppror, de saknade blott en anförare.

På denna tiden bodde vid Falu kopparberg Engelbrekt Engelbrektsson. Han härstammade af en icke mycket hög, men likväl adelig ätt. Fastän liten till växten, hade han dock ett oförskräckt mod i bröstet; och var derhos både vältalig, tapper och öfvad i den tidens konster och vetenskaper, emedan han i sin ungdom ofta vistats i de höga herrars hof. Han ömkade sig öfver den nöd, som dalkarlarne ledo, och lofvade att resa till konungen och söka skaffa dem rätt, samt befria dem från Jösse. Engelbrekt reste alltså straxt derpå till Köpenhamn. Konungen ville i början ej sätta tro till hans klagomål, ä… de bortvisa honom såsom de andra; men Engelbrekt … öd sig att med sitt lif ansvara för sanningen af sin u… ;o. *Han bad konungen behålla honom qvar i fängelse, oc… d-kalla Jösse och vittnen från Dalarne; om då En… kt*

ej kunde bevisa sina klagomål, vore han färdig taga repet om sin hals. »Mycket vågar du på din sak», sade konungen. *»Riksens råd må undersöka eder tvist, det är vår vilje.»)* Engelbrekt red alltså skyndsamt uppåt Sverge, förande med sig konungens bref till rådsherrarne om denna sak. De redo till Dalarne och höllo en ransakning härom, och befanns då, att allt, hvad Engelbrekt sagt, var sannt, och eländet ännu större. Om allt detta uppsatte rådet ett bref till konungen, med hvilket Engelbrekt återigen red ned till Köpenhamn; men då han dermed kom fram till Erik, vredgades denne och sade häftigt: *»Du klagar alltid! Gack din väg och kom aldrig mer för mina ögon.»* Då vände sig Engelbrekt från konungen, och gick ut, sägande halfhögt för sig sjelf: *»Ännu en gång skall jag komma igen.»*

FJERDE KAPITLET.

DALKARLARNES UPPROR.

När Engelbrekt kom med detta svar till bönderna hem igen, församlade de sig man ur huse, och beslöto att hellre lida döden än längre uthärda ett sådant förtryck. De valde sig Engelbrekt till höfvitsman och tågade till Westerås 1433 om hösten, för att bortjaga Jösse; men der mötte dem rådet, samt lofvade att söka skaffa rätt hos konungen, och derigenom förmådde dem att vända om upp till Dalarne igen. Likväl lofvade och svuro dalkarlarne förut *att aldrig mer betala skatt till Jösse Eriksson.* Konungen ville likväl ej följa herrarnes råd, utan Jösse fick stanna qvar i Westerås, och sände återigen sina knektar upp till Dalarne att uppbära skatt af bönderne. Då samlade sig dessa ånyo 1434 om våren och tågade under Engelbrekts anförande till Westerås. Der mötte dem också ånyo rådsherrarne, hvilka afsatte och bortskickade Jösse Eriksson och härigenom förmådde bönderne att ännu en gång vända hem igen; men Jösse

flydde undan till Danmark. Dalkarlarne fingo snart höra, att konungen ej utkräfde något straff på Jösse för hans stora grymhet emot dem, och dessutom utbredde sig det ryktet, att konungen, uppretad af Jösse, ämnade sända dem en ännu grymmare fogde på halsen. Länge och ofta förut oförrättade, voro de nu lätt uppretade. De samlade sig återigen under Engelbrekt och tågade ut, ej mera för att bortjaga Jösse Eriksson, utan för att fördrifva alla främmande fogdar, förstöra deras borgar och befria hela riket från utländskt öfverväld. Inom Dalarne fanns blott ett sådant fogdenäste, Borganäs, uppfördt på en halfö uti Dalelfven, ej långt från Gråde färja. Fogden, Johan Wale, flydde förskräckt undan till Köpingshus, och Borganäs intogs och nedbrändes straxt. Derpå drog hären till Köping. Johan Wale flydde återigen undan till Stegeborg, och äfven Köpings slott förstördes. Sedan stämde Engelbrekt Westmanlänningarne sig till mötes och åtsporde dem, om de ville bistå honom uti att befria riket. Härtill jakade alla, hvarpå de drogo till Westerås, der slottet snart öfverlemnades åt Engelbrekt. Han hade förut med öppna bref uppmanat äfven de adeliga herrarne "*att bistå honom, samt i annat fall hotat dem med förlust af lif och egendom.*" I Westerås kommo äfven många sådana till honom, ibland andra riksrådet Nils Gustafsson Puke, åt hvilken Engelbrekt anförtrodde Westerås slott. Derpå tågade han till Uppsala, hvarest de ditkallade uppländingarne lofvade att följa Engelbrekt, och der han med de närvarande herrarnes samtycke förminskade skatterna med en tredjedel af hvad de förut varit. Till Finnland, dit Engelbrekt ej sjelf kunde komma, skref han till herr Erik Puke, den nyssnämnde herr Nils Gustafssons son, hvilken innehade Korsholms slott, bedjande honom bidraga till rikets räddande. Då började upproret äfven der. Kastelholmen på Åland, samt Styresholm och Faxeholm i Norrland [illegible] intagna och förstörda af Erik Pukes höfdingar. Då [illegible] i Rekarne förnummo dalkarlarnes framgång, drogo d[illegible] Gripsholm, der deras fogde, Hartvig Flög, bodde. [illegible] tordes ej bida de uppretade bönderna, utan lastad-

egendom på några skutor, tände eld på slottet, och seglade sjelf undan till Stockholm. Dit hade Engelbrekt emellertid kommit för att belägra slottet. Den dervarande danska fogden, Hans Kröpelin, var en både förståndig, rättvis och mild herre, så att han var mycket älskad af folket. Med honom gjorde Engelbrekt stillestånd till hösten, emedan han ej såg sig kunna intaga det väl befästade slottet, och Hans Kröpelin ingalunda ville utan nödtvång lemna bort sin konungs borg. Derpå for Engelbrekt till Örebro, der slottsfogden dagtingade på sex veckor. På samma sätt gjorde slottsfogden på det nybyggda Nyköpings slott. Derefter kom ordningen till Ringstaholm utanför Norrköping. Fogden Henrik Styke tyckte slottet genom dess belägenhet på en ö vara ointagligt, och trotsade derföre Engelbrekt, som började dess belägring. Men medan den påstod, fick Engelbrekt höra, att biskoparne och rådsherrarne voro församlade i Wadstena. Han red derföre hastigt dit med **1000** utvalda män, uppträdde och föreställde dem *huru alla rikets konungar allt efter Magnus Ladulås' död hade föga frågat efter rikets och folkets bästa, utan blott sitt eget. De hade varit herrar sig till godo, men ej landet, hvilket de med orättvisa skatter och pålagor utarmat och med utlänningar uppfyllt, synnerligen konung Erik; ty hade nu Engelbrekt föresatt sig att göra riket denna plåga qvitt, och bad herrarne vara honom deri behjelpliga.* Desse svarade, *att de ingalunda kunde bryta den trohetsed. de gifvit konungen, och att de således ej kunde biträda Engelbrekt.* Han invände åter, *att deras ed och trohet berodde på konungens, hvilken åter hade i så margfaldig måtto brutit deremot, att de med godt samvete kunde öfvergifva honom.* Men rådet nekade ändå. När således Engelbrekt, efter flera förnyade försök att i godo vinna dem, fann dem obevekliga, slog han på en annan sträng. Han bedyrade allvarligen, *att de skulle antingen uppsäga konungen all tro och huldhet, eller skulle det kosta dem deras lif och gods.* Derpå fattade han biskopen i Linköping, Knut Bosson Natt och Dag, i kragen för att

utlemna honom åt sina krigsmän, ämnande göra likaledes äfven med de andra; men då började de bedja Engelbrekt om förskoning, ty de fruktade böndernas raseri. Engelbrekt uppsatte då ett bref, hvaruti herrarne uppsade konung Erik all tro och lydnad: "*1. Emedan han satt olärde drafvelsmän till biskopar, och hvarken aktat Gud, påfve eller kyrka; 2. Emedan han upphöjt och framdragit onda och elaka män, samt aldrig straffat sina tjenare och fogdar, ehuru tyranniska de varit; 3. Emedan han velat betaga riket dess valfrihet och draga dit sin slägtinge, hertig Bugislaf.*" Detta bref underskrefs af alla, och Engelbrekt sände det med sin tjenare till konungen. Derpå kastade han åter ned till sitt värf. Ringstaholm föll, och Johan Wale blof utkörd från Stegeborg, likasom förut från Borganäs och Köping. I Söderköping gingo alla östgötarne öfver till Engelbrekt; och som hans krigshär hade växt till ett stort antal, så delade han dem i skilda hopar, hvilka under hvar sin anförare skulle angripa slotten. Det lyckades så väl, att vid slutet af oktober var hela riket, med undantag af några få slott, rensadt från fiender. Engelbrekt, som med sina bönder hade vid denna tiden framträngt ända till Skåne, fann der mot sig en hel krigshär af skåningar, med hvilka han slöt ett långt stillestånd. Derpå hemförlofvade han folket; och är det ej ringa ära för Engelbrekt, att han höll så god krigstukt uti sin här, att fastän den bestod af öfver 100,000 uppretade, vid ordning ovana bönder, så kunde ingen klaga öfver, att de begått någonstädes det minsta öfvervåld, utom att det tagit några matvaror från ett par herrar, hvilka ansågos danskt sinnade, ty mot danskar voro de högeligen hätska. För att skilja dem från svenskarne, befallde de dem att uttala de orden: "*hvit häst i korngulf,*" hvilka ord danskarne aldrig kunde riktigt efter det svenska sättet utsäga, ehuru språken för öfrigt voro ännu den tiden ganska li

FEMTE KAPITLET.

KONUNG ERIKS TROLÖSHET.

Konung Erik beredde sig emellertid att komma till Stockholm innan stilleståndets slut mellan Engelbrekt och Hans Kröpelin. Han afseglade derföre med en stor flotta och väldig krigshär af både danskar och tyskar från Köpenhamn, aktande sig dermed tukta svenskarne; men vid Bornholm förlorade han flera skepp med deras besättningar, hvarefter han sökte land och mera proviant i Kalmaresund. Det berättas, att han då med våld borttagit och låtit föra om bord på sitt eget skepp en mängd matvaror, som tillhörde S:t Britas kloster i Wadstena; hvadan också folket trodde det vara ett straff af S:t Brita, att samma skepp straxt derefter med allt det borttröfvade godset förgicks vid Skägganäs udde. Konungen, som med möda kom undan, steg om bord på ett annat fartyg och kom så efter alla dessa vedervärdigheter ändtligen till Stockholm.

Så snart Engelbrekt fick veta Eriks ankomst, uppbådade han återigen allmogen och inneslöt dermed staden. Södermanlänningarne besatte Södermalm, upplänningarne Norrmalm, och nerkesboarne samt westmanlänningarne Långholmen. Fogdarne på Almarestäk och Östhammar brände af fruktan sina slott och seglade med egodelar och folk till konungen i Stockholm, hvilken befästade sig i staden på Helgeands- och Gråmunkeholmarne; så att der såg föga fredligt och vänligt ut mellan konungen och hans undersåtare. Likväl kom det ej till någon fiendtlighet. Erik fruktade svenskarnes öfvermakt, och många af adeln, som nu funnos uti Engelbrekts här, voro afundsjuka öfver hans anseende, och fruktade böndernas öfvervälde. Derföre slöts der ett stillestånd på nära ett år, efter hvilken tid ett nytt möte skulle hållas i Stockholm, då deras tvist borde slitas af en nämnd, bestående af fyra herrar från hvartdera riket; emellertid skulle konungens fogdar ligga stilla på sina slott och ej uppbära någon skatt

af landet. Härefter for konungen tillbaka till Danmark, men svenskarne utvalde straxt i Arboga Engelbrekt till riksföreståndare under denna tiden. Det beramade mötet skedde slutligen i Stockholm d. 8 sept. der det uppräknades för konungen en lång lista med svåra klagomål öfver all den orättvisa folket lidit, så förnämare som ringare under konungens styrelse. Erik kunde likväl icke förmå sig att låta straffa sina orättrådiga tjenare, utan sökte beständigt undanflykter; ty han ville nedkufva alla tre rikenas frihet och sedan öfverlemna dem såsom ett envåldsrike och stort jordagods åt sin slägt till arf och egendom, sökande icke folkets bästa utan sina anhörigas vinning. Alltså blef den förlikning, här skedde, ganska löslig och vacklande uti allt; och många bland klagopunkterna uppskötos till ett nytt möte. Det förnämsta som afgjordes var:" *att konungen blott egde tillsätta fogdar på Stockholm, Nyköping och Kalmar efter eget val. De andra skulle vara svenskar och med rådets samtycke valda. All den förra ovänskapen skulle vara förlåten och förgäten, och Engelbrekt förordnades till fogde på Örebro slott. Vidare skulle riksdrots och riksmarsk tillsättas att styra riket under konungens frånvaro, och hade dessa embeten alltsedan drottning Margaretas tid varit obesatta.*" Krister Nilsson Wase blef riksdrots och Karl Knutsson Bonde riksmarsk; men hvarken fingo de veta, hvad som ålåg deras embeten att göra, eller hvad biträde de dertill skulle ega; och då Karl Knutsson härom frågade konungen, svarade denne hasteligen: »*Vakta dig blott, att du ej utsträcker dina fötter längre, än skinnfällen räcker till*»; och vidare besked fick han ej. Så snart nu konungen enligt förlikningen hade erhållit alla slotten tillbaka af svenskarne, började han straxt tvärt emot sitt löfte och utan rådets samtycke ditsända främmande fogd-- Svenska rådsherrarne bådo då de danska göra konun föreställningar härom, men det hjelpte icke. De ging sjelfve att frambära sina klagomål, men han svarade hårdeligа, "*att han ingalunda ville vara deras jahe* tilläggande, *att derest ej herrarne hjelpte till, så h*

aldrig Engelbrekt kunnat göra honom så mycken skada," och började han således att åter uppröra den fordna fiendskapen, hvilken enligt förlikningen skulle hafva varit förgäten. Härpå tog han bort från Stockholms slott herr Hans Kröpelin, hvilken var älskad och aktad af alla, och förordnade i hans ställe till fogde en dansk herre, Erik Nilsson Rönnow, med ganska stark besättning. Derpå seglade han hem till Danmark; men under vägen tillsatte han åtskilliga fogdar. På Stegeholm nämligen sin portvaktare Olof Finne, och på Stegeborg herr Johan Flemming, hvilken var sjöröfvare, tjuf och ärelös, och om hvilken berättas att han plundrade kyrkor och våldtog qvinnor, hvilka han sedan upphängde i rök och sålunda förqväfde. Medan konungen åt sådana män öfverlemnade borgarna, lät han sitt folk under hela resan plundra och plåga de bönder, som bodde i skärgården längs efter svenska kusten. Slutligen kommo konung Eriks vanliga följeslagare, några häftiga stormar, och förstörde en del af hans flotta, hvarefter han med möda kom hem till Danmark igen. På sådant sätt skildes konung Erik från Sverge denna gången.

SJETTE KAPITLET.

DET ANDRA UPPRORET.

De plundrade bönderna sökte hoptals till Engelbrekt i Örebro, berättade för honom konungens framfart och deras egen nöd, ty af honom ensam väntade de hjelp och skydd. Då sammankallades straxt den 20 jan. 1436 en herredag i Arboga, der de skrefvo till konungen och klagade öfver, *"att han brutit sin ed medelst slottens bortgifvande, och lemnat dem hellre åt drafvelsmän än goda riddare, och att han ville påtruga dem hertig Bugislaf, åt hvilken han befallt fogdarne hålla slotten tillhanda. Derföre bådo de konungen för Guds helga, hårda döds skull, att han ville innan fastan möta dem i Stockholm och göra rätt för sig, så skulle de ännu hålla honom för*

sin konung. Men gjorde han ej detta, så skulle han ej heller någonsin mera vänta tro och lydnad af dem." Under detta möte kom hemligt bud till Engelbrekt från borgrarne i Stockholm, hvilka begärde hans hjelp, emedan de nu fruktade samma öfvervåld och mord af danskarne, som de lidit under konung Albrekt af tyskarne. På Engelbrekts föreställning redo derföre de församlade samtligen straxt till Stockholm; men, då danskarne på långt håll fingo se deras stora antal, stängde de portarne och uppdrogo vindbryggan, så att de icke kunde komma in. Då redo Engelbrekt och Karl Knutsson jemte tvänne andra herrar till porten, hållande upp en hatt på en lång stång såsom fridstecken. Tvänne tyska borgmästare kommo ut, hvilka Karl Knutsson tillsporde, *»hvarföre portarne stängdes för dem, då det tilläts andra fara ut och in.»* Nu började dessa borgmästare underhandla mellan de svenska herrarne och slottsfogden, och gingo så två gånger in på slottet och ut till herrarne igen, under hvilken tid dessa fingo sitta derutanföre uti stark frost och snöyra. Men när borgmästarne tredje gången kommo ut, helsande från slottsfogden, *"att det var konungens befallning, det de ej skulle släppas in,"* då nedslogs hatten af stången, och Karl Knutsson grep den ena borgmästaren vid halsen och Engelbrekt den andra. Då danskarne sågo detta, tillstängde de porten ytterligare och skyndade upp i tornet ofvanför, började derifrån att skjuta på svenskarne. Men då stadens borgare förnummo detta, fruktade de att blifva afstängda från all hjelp och lemnade i fiendernas våld; derföre stormade de häftigt till porten, utan att akta danskarnes skott, och började bryta sönder den, för att hjelpa in svenskarne utanför. Dessa åter, som hörde striden innanför, trängde äfven på porten utifrån, brytande, huggande och kastande stora stenar, så att den slutligen sprang upp och svenskarne trängde in. Då skyndade danskarne från t[illegible] upp på slottet och röfvade med sig allt hvad de i[illegible] kunde öfverkomma, af boskap och matvaror. De svenska [illegible]rarne bemäktigade sig skyndsamt stadsmurarna med all[illegible] nen deruppå, hvarunder Karl Knutsson hastade att upp[illegible]

sitt banér på Korntorget, d. v. s. Kornhamn, låtande dervid utropa, *att eho, som ville hålla med riket, skulle hasta dit, och att ingen skulle våga att plundra eller skada borgrarne.* Derpå steg Karl Knutsson upp på *burspråket* [1]) och tillsporde borgerskapet, *om de ville troliga hålla med riket och svenskarne*, hvartill alla jakade, och företogo de sig sedan att belägra danskarne på slottet; men herr Hans Kröpelin, oaktadt dansk till sin börd, var för sin mildhet och rättvisa så älskad af svenskarne, att de skickade honom ett bud, *att han ej för dem behöfde frukta något; de ville ingalunda hans skada;* han hade nämligen under första upploppet dragit sig undan till Gråmunkeklostret på Riddarholmen.

Emedan de på slottet instängde danskarne försökte att tända eld uti staden och i denna afsigt också nedbrände Kröpelins gård, så blef slottet inneslutet på det sättet, att Karl Knutsson med sitt folk skulle bevaka vestra sidan från Mälaren till Storkyrkan, och Erik Puke med borgrarne från Storkyrkan ned till Skeppsbron; men Engelbrekt skulle resa ut kring riket och intaga alla borgarna. Natten sedan detta blifvit förordnadt, lät Karl Knutsson krigsmännerne på sin sida mot slottet gräfva en graf och der bredvid uppkasta en vall, bakom hvilken de kunde stå säkra för slottsfolkets skott. Dessa gjorde väl ett utfall mot marsken, men blefvo så hårdt emottagna af hans folk, att de måste fly tillbaka på slottet och vågade ej mera angripa honom. Härvid hade marsken synnerligt bistånd af de tjenare, hvilka den mot konungen uppretade erkebiskopen hade ditsändt, och som voro styfva och modiga bussar. Erik Puke skulle väl också på sin sida låta göra en sådan vall, som Karl Knutsson; men borgrarne voro mycket senfärdiga dermed. Det hände sig derföre, att då svenskarne kyndelsmessoafton sutto i sina högtidskläder

---

[1]) På den sidan af gamla rådstufvan, som vette åt Stortorget, var en altan utbyggd, från hvilken borgmästarne och andra vanligtvis talade vid det nedanom stående borgerskapet. Denna altan kallades **burspråket**.

till bords och undfägnade sig som bäst, passade danskarne på och föllo oförsedt ut ur fästningen, och sprungo öfver Erik Pukes dåliga vallar; somliga skyndade in i husen och mördade svenskarne och andra tände eld på köttmånglare-bodarna [1]), hvarefter danskarne drogo sig tillbaka på slottet igen. De hade valt sin tid under en ganska stark storm, då vinden låg åt staden, så att stor fara var, att elden skulle fatta i de andra husen och således förtära hela Stockholm, i synnerhet som danskarne med skjutande och på allt sätt sökte hindra svenskarne från släckning. Till stadens lycka kastade sig likväl vinden hastigt om, hvarigenom fiendens afsigt blef tillintetgjord; men denna fara uppskrämde folket, så att Erik Pukes vallar blefvo efter den stunden både fastare gjorda och bättre bevakade.

Vid underrättelsen om denna olycka hastade Engelbrekt tillbaka från Nyköping till Stockholm, och blef der då fråga om att välja en riksföreståndare, på det de skulle hafva någon anförare under denna orolighet, som nu uppkommit. Der bestämdes då trettio valherrar, bestående af biskopar och adeliga män, hvilkas röster utföllo så, att Karl Knutsson fick 25, Engelbrekt 3 och Erik Puke 2; och uppenbarade herrarne härigenom den afund och räddhåga de buro mot Engelbrekt och folket; ty ehuru Karl Knutsson var både en rik, storättad, qvick, vältalig, tapper och skön man, så var han dock endast 28 år, och kunde på intet vis jemföras med Engelbrekt uti förtjenster mot riket. Erik Puke vredgades också högeligen öfver detta val; sjelfva Engelbrekt dolde ej sitt missnöje deröfver, och båda lofvade i vredesmod,(*att der skulle annorlunda tillgå;*) och bönder och borgare lofvade dem deri troget bistånd. Då började herrarne frukta, och en förlikning gjordes på de vilkor, att Karl Knutsson skulle hafva högsta makten i Stockholm, men Engelbrekt deremot vid krigshären.

Derpå företog sig Engelbrekt att intaga slotten, gick det dervid, nu likasom förra gången, ganska ha[illegible] ty inom tre månader voro af alla borgar de flesta int[illegible]

---

[1]) D. v. s. slagtarhusen, hvilka då lågo vid Slottsbacken

de få öfriga inspärrade. Engelbrekt utförde nämligen kriget liksom förut med mycken ordning och krigstukt, men också med skyndsamhet och kraft; och, der han ej såg sig snart kunna vinna något med makt, höll han icke på myntet, utan betalade slottsherren för att få borgen, besparande derigenom både folk och tid. Han hade äfven stor lycka uti sina företag. Sålunda fick han in Grimshus genom öfverraskning. När han kom till Halmstad, begärde han ett samtal med stadens borgmästare, Tyke Hjort, en dansk man. Engelbrekt fordrade, att *fästningen skulle uppgifvas;* men denne svarade oförskräckt, *att så länge han stode på sina ben, skulle det icke ske.* Derefter skildes de åt, men Tyke Hjort hade knappt tagit några steg, förrän han föll omkull och bröt benet af sig, och blef buren af sina knektar upp på slottet, '*kunnande numera icke stå på sina ben.*' Detta ansåg Tyke som ett bevis, '*att Gud ville hjelpa svenskarne, och uppmanade borgrarne att gifva sig.*' Tre dagar derefter dog Tyke af denna benskada, och blef stadsfolket så försagdt öfver hans olycka, att det straxt öfverlemnade sig åt Engelbrekt, hvilken på detta sätt blef mästare öfver den starkaste af alla fästningarna.

Konung Erik förmådde ej göra Engelbrekt något motstånd. Tänkande alltjemt på sin slägts upphöjelse, försökte han på allt sätt att på ett möte förmå danskarne antaga hertig Bugislaf till hans efterträdare eller medkonung; men båda delarne afslogos. Erik, förtretad och uttröttad af sin oroliga regering, rymde derföre i allsköns tysthet både från riken och krig, och reste till Pommern. Men några danska rådsherrar foro efter honom, intalande honom mod, och fingo honom så med sig tillbaka igen.

SJUNDE KAPITLET.

ENGELBREKTS DÖD.

Axevalla slott i Westergötland var det sista, hvars belägring Engelbrekt företog under sitt krigståg rundt kring det södra riket. Vid Axevalla sjuknade han, så att han med möda kunde färdas derifrån upp till Örebro, på hvars slott han sjelf bodde. Herr Bengt Stensson Natt och Dag på Göksholm, som hade haft en tvist med Engelbrekt, sände nu till honom, begärande säkerhet att få komma till Örebro, för att der bilägga deras oenighet. Engelbrekt jakade härtill, och blef det alltså dem emellan öfverenskommet, *att nästkommande pingst skulle deras tvist af riksens råd slitas och lofvade hvar och en, att emellertid hvarken han sjelf, hans barn eller någon i hans bröd skulle tillfoga den andra något ondt.* Härefter förde Engelbrekt herr Bengt såsom sin gäst upp på slottet, undfägnade honom på det bästa, och skildes de slutligen åt som fullkomligt förlikta.

Engelbrekt hade fått bud att infinna sig hos riksens råd i Stockholm, emedan de hade en angelägen öfverläggning med honom. Som han ännu var ganska svag af sin sjukdom, så kunde han ej rida landvägen; men viljande hörsamma kallelsen, beslöt han att resa sjövägen; och var han så mätt att han måste lyftas af och på hästen, då han fördes ned från Örebro slott till stranden af Hjelmaren. Här hade han tvänne båtar i beredskap, uti hvilka han steg med sin hustru och barn samt några få tjenare, och började så resa till Stockholm.

Hjelmaren är de första milen från Örebro ännu en smal och obetydlig insjö, bestående af tvänne små fjerdar, af hvilka den sista slutas med Björksundet. Detta s[illegible] uppkommer genom en stor halfö, på hvilken Göksl[illegible] ligger, och bakom detta sund vidgar sig Hjelmaren ti[illegible] ganska stor och ansenlig sjö, kallad Storfjerden. Det redan på aftonen den 3 maj 1436, då Engelbrekt

till Björksundet, och alldenstund han icke ville gifva sig ut på Storfjerden under mörkret, beslöt han att taga nattläger på en liten holme straxt till höger utanför sundet. Hans folk varnade honom väl för hans fordna ovän, Bengt Stensson på Göksholm der bredvid; men han förlitade sig fulleligen på den frid och förlikning han nyligen med denne herre i Örebro hade ingått. De stego alltså i land, uppslogo tälten och tände en liten eld för att värma sig vid. Snart fingo de se en fullrustad båt komma från Göksholm och herr Måns, förbemälde Bengt Stenssons son, var deruppå. Då sade Engelbrekt: *nu skolen i se, att herr Bengt är mig vänlig och vill bjuda mig till sig på Göksholm; dock kan jag ej komma för min stora krankhets skull.* Derpå sände han en af sina tjenare till att visa ett godt landstigningsställe för båten. Men så snart den lade till stranden, sprang Måns Bengtsson med en yxa i handen upp, skyndade dit der Engelbrekt stod, lutande vid sin krycka, och frågade honom med vredt och hastigt mod: *kan jag få frid för dig i Sverge?* Engelbrekt, sjuk och matt, svarade med möda: *din fader och jag hafva tillsagt hvarandra frid och säkerhet. Jag hoppas, att han berättat det för dig.* Men Måns Bengtsson ville ej höra något utan högg till Engelbrekt med yxan. Denne höll upp sin krycka till värn deremot, och hugget kom på sjelfva handen, afskärande der trenne fingrar. Då vände Engelbrekt om för att gå undan, men Måns Bengtsson gaf honom då det andra hugget i halsen och det tredje djupt in i hufvudet, så att Engelbrekt störtade död till jorden. Ej nöjd härmed, lät Måns Bengtsson genomskjuta den döda kroppen med många pilar, och först sedan han sålunda mättat sitt blodiga sinne, återvände han till Göksholm, förande med sig Engelbrekts hustru, barn och tjenare som fångar.

För att draga så mycket mera nytta af detta nidingsmord, ämnade Måns Bengtsson bemäktiga sig Örebro slott på följande sätt. Han tog en af Engelbrekts tjenare, Albrekt Peccatel, samt en hop beväpnade män med sig, och red så hastigt till Örebro, dit han ankom, medan ännu

nattens mörker varade. De gingo då till slottet, och Albrekt Peccatel tvingades att ropa och *begära komma straxt derin, ty han hade ett ganska angeläget ärende från Engelbrekt.* Men slottsfogden svarade uppifrån borgen, *att Albrekt finge bida der nere tills dager, ty slottsporten öppnades ej denna natt.* Då slottsfogden ingalunda kunde häruti bevekas, lät Måns Bengtsson borttröfva allt, hvad Engelbrekt och hans tjenare egde nere i staden, hvarpå han reste tillbaka till Göksholm. Som de likväl fruktade för allmogens hämnd, så flydde Måns Bengtsson och hans fader undan till Ringstaholm, sedan de förut släppt Engelbrekts enka och barn lösa igen.

Snart utbredde sig rundt omkring uti nejden underrättelsen om det föröfvade mordet. Bönderna strömmade i raseri till Göksholm, för att hämnas på mördaren; men han hade redan flytt bort, och hans tjenare försvarade det höga, fast murade slottet, så att bönderna ej förmådde deremot uträtta något; men utanför slottet uppbrände och förstörde de allt. Emellertid låg Engelbrekts lik qvar på holmen. Bönderna skyndade dit, och under strida tårar upptogo de den älskade höfdingens söndersargade kropp, förde honom till Mellösa kyrka och begrofvo der under klagan och sorg honom, som var deras enda skydd och hjelp, då de alla förtrycktes. Sedan, sökande ett ansenligare hviloställe åt sin höfding, förde de hans lik till Örebro, hvarest det blef nedsatt i stadskyrkan; och så fast var tron på hans oskuld och redlighet, att munkarne påstodo, det underverk skedde vid hans graf, liksom vid ett helgons.

Karl Knutsson blef genom Engelbrekts död fri från en farlig medtäflare om högsta makten, och tyckte derföre ej illa om Måns Bengtssons gerning. Ja, han utgaf straxt ett påbud kring hela riket, att ingen skulle antasta eller ens förklena Måns Bengtsson för denna sakens skull. Men denne blef dock icke ostraffad. Snart kände han den bittraste ånger öfver sin illgerning; ja, han ville i förtviflan deröfver mörda sig sjelf, om han ej hade blifvit hindrad. Emedan han af danskar blifvit härtill förledd, hatade han

och hans son allt, hvad danskt var, så att de aldrig kunde utan harm höra dem omtalas. Men all hans ånger förmådde ej utplåna det begångna brottet. Folket betraktade Måns Bengtsson alltid med en hemsk afsky, och tyckte sig i de missöden och olyckor, som sedan förföljde hans ätt, igenkänna himmelens straff öfver det oskyldiga blodet. Det berättas ännu, att vålnaden af Måns Bengtssons mor, som af girighet äfven skulle hafva uppeggat sin son till mordet, under nätterna stundom höres klaga och jemra sig uti ett igenmuradt hvalf under Göksholms gamla murar. Holmen kallas Engelbrektsholmen än i dag, och de gamle visa det på den skarpa sanden af solhettan förbrända gräset, sägande, att intet gräs mer kan trifvas på den förbannade jord, der Engelbrekt Engelbrektssons oskyldiga blod flutit.

TIONDE BERÄTTELSEN.

OM KARL KNUTSSON.

FÖRSTA KAPITLET.

OM KARL KNUTSSON.

Efter Engelbrekts död var nu Karl Knutsson den mäktigaste man i hela Svea rike. Han var född af de mest ansedda slägter, emedan hans far, riksdrotset Knut Bonde, och hans moder, Margareta Sparre, dotter af den mäktiga Karl Ulfsson till Tofta, båda härstammade ifrån den gamle Jedvard Bonde. Af dessa sina föräldrar fick han icke allenast en hög börd och ganska stora rikedomar uti arf, utan äfven en, efter den tidens skick, mycket sorgfällig uppfostran, så att han var mera kunnig och lärd än andra herrar; ja han kunde till och med tala latin, hvilket endast biskopar och några få prester kunde. Sjelf hade han en stark och reslig växt samt ett manligt och skönt utseende. Han var glad och vänlig till sinnes, mild och intagande till sitt väsende, och kunde äfven ganska väl ställa sina ord, då han talade till folket, hvartill kom, att hans röst var så stark, att den hördes öfver sorlet af många hundrade män. På detta sätt gynnad af naturen och lyckan fick han straxt ovanlig framgång, och var ej mer än 27 år, då han 1435 blef riksmarsk och året derpå riksföreståndare.

Men till dessa sina stora företräden hade Karl det felet, att han för mycket älskade nöjen och prakt [illegible] sträfvade förnämligast efter att sätta kronan på sitt [illegible] vud. För att vinna detta, åsidosatte han understu[illegible] landets väl och rättvisans fordringar. Han dels behö[illegible] sig sjelf, dels gaf åt sina anhöriga de förnämsta li[illegible]

I Stockholm höll han ett stort och lysande hus, och eho, som ville, var välkommen till hans bord; och emedan han både ville och genom sina stora förläningar kunde löna sina tjenare bättre än andra, så skyndade den stora hopen som söker mat och penningar, till honom, och han fick en väldig skara af sådana vänner och anhängare. De andra herrarne afundades i tysthet hans makt, likväl vågade de icke stort låta förmärka sig, ty de betraktade honom såsom ett försvar mot Engelbrekts parti och bönderna, hvilkas tilltagsenhet de fruktade.

ANDRA KAPITLET.

OM KARL KNUTSSON OCH ERIK PUKE.

Alltifrån riksföreståndare-valet i Stockholm (1436) hade Erik Puke hyst ett stort agg till Karl, och efter Engelbrekts död kunde han ännu mindre fördraga honom, ty Puke sjelf ville blifva den förnämste. Redan före Engelbrekts död hade Erik Puke och åtta af hans svenner gått en dyr ed derpå, att vid tillfälle mörda marsken, och försökte de det flere gånger, men Karl kom alltid lyckligt undan. En gång voro rikets råd tillsammans uti Svartbrödraklostret i Stockholm och Erik Puke kom också dit med sina sammansvurna och ämnade utföra mordet. Han tilltalade derföre marsken hårdeligen, sägande: »*Karl Knutsson, kalla hem dina stöfvare, eljest slår jag dem öfver näsan. De locka bort från mig mina tjenare.*» Härmed menade han, att Karls tjenare med löften om högre lön bortlockade Pukens. Marsken svarade saktmodigt: *att om Puken egde att beklaga sig öfver någon af marskens tjenare, så skulle densamma stå till rätta för rådet, och, der han befunnes skyldig, aldrig mer äta marskens bröd.* Men Erik svarade med vredt mod: »*Vi skiljas aldrig åt med godo; utan skola vi och våra svenner mötas åt i marken, och den som då får öfverhanden, skall råda öfver den andra.*» Karl Knutsson svarade: *att de ingalunda*

må deruti lita på sina tjenare, utan kunde det sjelfva sig emellan byta; och vore Karl dertill färdig, sedan detta ärendet[1]) *väl vore slut, men förr gjorde han det ej, om icke tvungen.* Då sprang Puken upp och skyndade ut med sina tjenare; men i dörren ryckte en af dessa honom i rocken, sägande: »*Tänker uppå, herr Erik, hvarföre vi gingo hit!*» Erik svarade: »*Mig tyckes det ännu ej är tid.*» Då sade tjenaren: »*Som i viljen! men medan i hytten, hugger han till.*» Sedan blefvo de väl förlikta; dock var försoningen ej uppriktigare, än att, då Karl utsände Erik uti några rikets ärender kring landet, uppretade denne öfverallt bönderna mot Karl, utmålande honom såsom den grymmaste bondeplågare och tyrann.

En tid derefter hände sig, att Karl skulle fara till Nyköping från Stockholm. Emedan Erik Puke innehade Södertelje, så ämnade han att på vägen dit öfverfalla och mörda Karl Knutsson, och ville derföre öfvertala honom att fara landvägen genom Telje. Då Karl ursäktade sig med att alla hans hästar voro ute på bete, så erbjöd Puken honom både sina hästar och tjenare; men Karl undanbad sig detta sällskap och for med några få tjenare på ett par båtar öfver Mälaren till Telje, hvarest båtarna drogos öfver uti Saltsjön, och Karl fortsatte sin resa till Nyköping; och detta allt skedde så hastigt, att Erik Puke ej hann ställa sina försåt i ordning, utan Karl undkom lyckligt.

Men vid Karls hemresa ämnade Erik att så mycket säkrare fånga honom och lät derföre försänka Härstäket[2]), så att Karl ej skulle kunna ro der fram, utan nödgas taga vägen genom Telje. Marsken fick genom sina vänner veta Pukens försåt, och for derföre ej till Telje; och då han kom till Härstäket, var försänkningen derstädes ej bättre gjord, än att Karl snart uppröjde icke allenast väg för sina båtar, utan en stor och öppen segelled, hvarefter han i all trygghet rodde glad och förnöjd in till Stockholm.

---

[1]) Nämligen Stockholms slotts belägring.

[2]) Det smala sundet mellan Wermdön och fasta landet kallas Härstäket för att skiljas från Almarestäk.

Då detta misslyckades för Puken, reste han efter till Stockholm, der han och Karl Knutsson bödo hvarandra till gästning och visade fagra anleten och mycken vänskap. Slutligen hände sig en gång, att Karl Knutsson, på ett stort gästabud hos Puken, frågade denne: *hvarföre han hade låtit försänka Härstäket.* Puken var då allaredan drucken och svarade derföre dristeligen: »*Ej finnes här emellan och Kalmar någon gädda, för hvilken så många krokar äro utsatta, som jag hafver utsatt för dig, fast det icke hafver mig lyckats.*» Karl Knutsson låtsade ej akta derpå, utan slog bort det med annat tal, och tycktes det, som han ej fruktade Puken mycket.

Emellertid hölls ett möte i Kalmar, der den gamla unionen förnyades, och det beslöts, att konung Erik skulle komma till ett möte i Söderköping, der alla klagomål skulle afhjelpas och slotten lemnas åt svenska män. Erik afreste också med en flotta från Gottland; men knappt var han kommen midt på hafvet, förrän en stark storm uppväxte, och som det var midt i natten, så stötte fartygen mot och seglade öfver hvarandra. En stor del af dem förgingos, de andra kastades somliga till Söderköpingsskären, somliga till Öland och Kalmaresund; men konungen sjelf till Gottland, der han knappt hann landstiga vid Karls öar, förrän det skepp, hvarpå han varit, förgicks framför hans ögon.

Under tiden väntade de svenska herrarne i Söderköping på honom; men då ett allmänt rykte utbredde sig, att han hade förgåtts uti stormen, så uppmanade marsken de främmande fogdarne, att, enligt Kalmare beslut, uppgifva slotten. Som dessa ej hade makt till motstånd, så öfverlemnade de sina borgar åt marsken, hvilken nu behöll de flesta för sig och sina slägtingar. Han skaffade äfven Erik Puke några förläningar, ehuru de öfriga rådsherrarne det ej ville, och ämnade han att såmedelst vinna Pukens vänskap.

Några bland herrarne voro mycket missnöjda med att de ej fått några förläningar, i synnerhet Broder Svensson

som varit en stor sjöhjelte och sedan en af Engelbrekts ifrigaste anhängare. Han samlade sina vänner och tjenare utanför staden och höll till dem ett häftigt tal om marskens orättvisa och girighet. Sedan red han in till Söderköping, der han i mångas närvaro öfverföll marsken med svåra förebråelser och hotande ord; men denne lät på stunden gripa och följande dagen afrätta Broder Svensson, och gjorde så ett hastigt slut på denna oro.

Erik Puke fortfor med sina stämplingar mot marsken, oaktadt han hade fått så mycken hjelp af honom vid Söderköpings herredag. Han begärde en gång, att han och Karl Knutsson med endast några få män skulle komma till samtals; men marsken undvek detta, emedan han fått veta, att Puken hade lagt 100 man i försåt på hans väg. Detta oaktadt trodde Karl sig ännu kunna vinna Eriks vänskap och gaf honom ytterligare hela Helsingland uti förläning; likväl var Puken honom lika hätsk, och på en resa i Westmanland fann Karl alla bönderna fiendtliga och af Puken uppretade mot sig. Slutligen, då han anländt till Köping och hade redan gått till sängs, kom hans köksmästare in och berättade, att Erik Puke hade gjort folket i Rekarne upproriska och vore nu med sin här blott två mil från Köping, der han ämnade öfverraska Karl under natten. Men Karl tycktes hafva säkrare underrätelser, ty han fruktade Puken ingalunda, utan lade sig roligt att sofva. Dagen derpå, då Karl var på vägen till Arboga, mötte han två härolder, som öfverlemnade honom Pukens öppna fejdebref, hvilket lydde sålunda: *Vet det, Karl, att vill du mig något eller hvad danneman vill mig något, då finner han mig i Arboga och förbarme sig der Gud öfver, att jag må ej blifva i mak på min gård; ty jag aldrig vet, när jag varder stekter, styfder eller liflös. Då skall du veta, att till den dag det varder bättre oss emellan, än det nu är, då vet det, att hvar jag dig finner [illegible] någon, der dig tillhörer, då vill jag göra det så som [illegible] bör göra emot min rätta fiende. Det vet Guds helga [illegible] väl, att jag hade otänkt görat; och skall du veta, at[illegible] dag, som sagder var mellan Bengt Stensson och [illegible]*

nom säger jag upp, ty jag vill icke hålla mina fiender så lätta som jag hafver förr gjort. Scriptum Arbogæ, sub meo sigillo.» Då marsken hade läst detta bref, steg han af sin häst, föll på knä och bad *Gud vara domare emellan sig och Puken, samt hämnas på Puken, det han så illa lönade marskens välgerningar.* Derpå höll han råd med sina vänner, hvarefter några sändes till Örebro för att bespisa slottet. Sjelf red han till Westerås, sammankallade borgrarne och begärde af dem mat att dermed förse slottet. Dessa nekade alldeles, sägande, *att då skulle Puken och bönderna uppbränna deras stad. »Det skolen i ej frukta för»*, sade marsken, *»jag sjelf skall göra det»*; hvarpå han straxt befallde sina tjenare att taga harnesk på, gå ned i staden och tända eld uti alla gårdår. Då föllo borgrarne till föga, slottet blef väl försedt med spisning, och Karl red samma natt till Stockholm, der han rustade sig mot detta uppror. Han talade från burspråket till borgrarne och erhöll deras löfte om bistånd; tillika fick han många raska svenner från erkebiskopen och andra herrar, så att han efter åtta dagar kunde åter draga fullrustad emot Puken.

Då denne emellertid fått höra, att Karl hade ridit undan vid Köping, tog han stort mod till sig, och stämde bönderna tillsamman på Arboga å, som var tilllfrusen. Der inbillade han det enfaldiga folket allehanda osanningar om Karl, sägande, *att denne brukade, då bönderna kommo till honom, att binda, slå och hudflänga dem, uppskära deras mun till öronen, binda dem vid gärdesgårdar och låta dem frysa ihjel*, och slutligen uppmanade han dem, *att med honom gå till Mora stenar och der välja sig en bondeson till konung, och kröna honom, men sjelf ville Puken ingalunda blifva konung*, sade han. Bönderna trodde honom och lofvade lydnad. För nerkesbönderna höll han samma tal, utfästande sig tillika, *'att af slottet göra ett kloster till Engelbrekts ära.'* Dessa följde villigt sin förra älskade höfdings vän och lofvade Puken trohet. Han lät dem då plundra Karls ladugård, som låg nere i staden, och gjorde sig der bönderna goda dagar, slagtande, stekan-

de och ätande så mycket de förmådde. Men, då Puken uppfordrade slottet, ville Karls tjenare ingalunda gifva sig; och Puken fick dessutom veta, att slottsfolket nyss hade fått förstärkning och var med allting väl försedt, fastän motsatsen blifvit honom berättad. Han sade då till bönderna, *att han måste resa till Westerås och skydda landet från marskens plundrande och brännande, men skulle lemna en af sina svenner qvar till böndernas anförare.* Dessa klagade och bådo honom ej öfvergifva dem, men han skyndade bort till Westerås. Staxt efter hans afresa gjorde marskens tjenare ett utfall från Örebro slott, och öfverföllo och nedhöggo jemmerligen bönderna i staden, så att de glömde både matsäckar och vapen och flydde undan, gömmande sig i skog och kärr, och tyckte att välfägnaden på marskens ladugård hade blifvit dem alltför dyrk¨pt.

Puken hade emellertid församlat och lockat till sig westmanlänningarne, med hvilka han började belägra Westerås slott. Han uppfordrade det till dagtingan, men slottsfogden, Bengt Gunnarsson, svarade, *att med den förrädaren Erik Puke ville de hvarken dagtinga eller hafva fred, utan ämnade de dela matsäckarna med bönderna.* Om qvällen företog Bengt också ett anfall och jagade bönderna från qvällsborden, gjorde stort nederlag på dem och förorsakade så stor förskräckelse, att Erik Puke med all sin skara måste sedan hålla vakt utanför slottet hela natten igenom och lida mycket af den starka frosten, ty det var nu redan vinter. Dagen derpå den 16 dec., efter messans slut, gjorde borgfolket åter ett utfall mot de oberedda bönderna. Då blef villervallen värre än förut. Marskens tjenare drefvo stora flockar af fångna bönder in i slottstornet, och förde dessutom dit flera lass af böndernas matsäckar, under det dessa utan ordning lupo omkring. Så huserade svennerna väl en timma i staden, förrän Erik Puke fick sina tjenare samlade, till hvilka också bönderna sällade sig. När borgfolket detta sågo, drogo de sig i god ordning tillbaka på slottet, men Erik Puke, som förstod, att han ej här kunde vinna något, reste straxt

upp till Dalarne, och öfvergaf bönderna, hvilka skyndade sig undan hvar och en hem till sitt, klagande och jemrande sig öfver, att de så hade blifvit bedragne och lockade till detta företag.

Nu kom marsken med sin krigsmakt från Stockholm och drog under julen omkring uti Westmanland, Rekarne och Nerike, stämde till sig bönderna, hvilka föllo till föga och blefvo mot penningeböter benådade, utom fyra bland hufvudmännen, som aflifvades. Men, som marsken fick bref från dalkarlarne, *hvilka sade sig vilja hjelpa Puken*, så stämde han ytterligare uppläuningar och östgötar sig till mötes tjugondedagen i Westerås; men ett stycke norr ut hade Puken och dalkarlarne lägrat sig på Hälleskogen samt der huggit en bråta omkring sig. Det kom då till ett möte mellan Karl och Puken, *der den sednare lofvade blifva marsken trogen och föra honom alla dalkarlarne till förlikning nästa dag vid Harakers kyrka*. Dagen derpå red alltså marsken och med honom erkebiskopen och flere till Haraker, der de fingo sitta i frost och snöyra hela dagen, och inga bönder syntes ändå. Om qvällen kom Puken och sade, *att han ej hade makt med bönderna*, dock lofvade han *att med dem nästa dag* möta marsken på Hofdista äng utanför Westerås. Men marsken fick också der vänta förgäfves, och på detta sätt blef han narrad ännu en gång. Då vredgades han högeligen och som han dertill fick höra, att det var endast svek af Puken och dalkarlarne, ty de inväntade förstärkning af helsingar och gestrikboar, så red han straxt med hela sin här upp till dem vid Skultuna kyrka. Han påminde dalkarlarne, *huru de förut hade lofvat honom tro och hyllest, och frågade, om de nu ville strida mot honom*. De ropade alla *nej!* föllo tillföga för marsken och *lofvade att ej mera låta Puken förleda sig*. Marsken gaf dem då tillgift och befallde dem resa hem, men sjelf red han till Westerås, dit han äfven bad Puken komma, erbjudande honom säker lejd. Pukens vänner varnade honom; men han sade, *att på så höga herrars ord kunde man fulleligen förlita sig*, och for dit; men då Erik vid samman-

komsten talade hårdt och oförsigtigt samt yttrade sin vrede och bitterhet oförtäckt, så lät marsken hastigt och emot gifven lejd fängsla och straxt afsända honom till drotset Krister Nilsson Wase i Stockholm, hvilken utan dröjsmål lät halshugga honom som en upprorstiftare. Sådant slut fick hela hans företag; och hafva de fleste undrat på, att Karl Knutsson ej heldre gjort detta långt förut, då han hade dertill fulla skäl, än att nu för denna saken bryta ett gifvet löfte.

TREDJE KAPITLET.

JÖSSE ERIKSSONS DÖD.

Jösse Eriksson hade af marsken fått ett lejdebref, att ingen skulle våga antasta honom för hans förra uppförande, hvarefter han satte sig ned i Wadstena. Bönderna deromkring, som trode, att de under marskens krig med Puken kunde göra hvad de ville, bröto sig in i klosterstugan, uppsökte sin gamle fiende, Jösse, och drogo honom i benen trapporna utföre, så att hans hufvud slog mot alla trappstegen; sedan bundo de honom på en släda och foro af till Motala ting. Der slöto de kring honom en ring, och dömde honom för all den grymhet, han i Dalarne utöfvat, till döden; hvarpå han straxt blef halshuggen. Karl Knutsson harmades mycket öfver att, bönderna hade vågat bryta hans lejdebref, och fällde dem derföre till höga penningeböter.

FJERDE KAPITLET.

OM KARL KNUTSSON OCH KRISTER NIL[illegible]

Krister Nilsson Wase till Björnö, som var rik[illegible], hyste hemlig afund öfver marskens stora makt och a[illegible]de; likväl vågade han ej uppenbarligen visa det [illegible]

danskarne och med konung Eriks fullmäktige hölls nu det ena mötet efter det andra, dels om unionens förnyande, dels om konung Eriks återkomst. Ehuru Erik ofta bröt sina löften vid dessa möten och uppförde sig oförståndigt och illa, så ville dock Krister Nilsson hafva honom in i landet igen för att derigenom nedsätta Karls anseende. Karl ville åter hafva Erik afsatt för att sjelf blifva konung. Så sökte båda sin egen fördel, men ingen landets. Utvärtes antogo de dock sken af den innersta vänskap; drotset, som var gammal, kallade Karl för sin *son*; Karl kallade honom *fader* tillbaka, och låtsade med vördnad höra på hans faderliga råd, ehuru Karl visste, att de voro falska. Så rådde han, då wermlänningar och dalkarlar hade gjort uppror mot marsken, *att dagtinga med dem och ej resa sjelf dit, ty de skulle aldrig mer lida Karl.* Detta gjorde Krister för att stärka upproret, som han sjelf hemligt understödde, ämnande sålunda få Dalarne och Westerås till förläning åt sig och sin son. Men marsken sände hastigt sin höfvitsman, Arvid Svan, med 120 svenner till Wemland, der denne i Jössehärad nedhögg i en strid en stor mängd af bönderna, hvarefter den landsorten återvände till ordning. Dalkarlarne åter stämde Karl till mötes mot sig och rikets råd i Enköping. Drotset varnade *sin kära son*, beständigt för att gå ut till bönderna; men Karl Knutsson gick ändå modigt till deras samling, och då hade ingen af dem något klagomål öfver Karl och hans tjenare att framföra, utan erkände sitt brott, lofvande böter derför och lydnad i framtiden.

En gång hade Karl lemnat åt Krister sitt insegel att sätta under några utländska bref. Krister förseglade dermed ett bref, att han skulle få Helsingeland i förläning, och skedde detta marsken ovetande. Han förband sig ock med flere biskopar och rådsherrar att skilja Karl från regeringen; men denne hade så stor anseende, att det misslyckades, och Karl i dess ställe blef vald till riksföreståndare, Krister Nilsson till stor förtret, hvilken nu måste hylla honom såsom sin öfverherre. Han företog sig derföre åter hemliga stämplingar att hjelpa konung Erik in i riket;

hvarföre Karl omsider beslutade sig att göra ända på denna oro. Hans tjenare, Klas Lang, fick välja sig fyratio bland marskens rakaste svenner, med hvilka han red till Krister Nilssons gård, Räfvelstad, och utförde Klas Lang sitt ärende så väl, att mer än hundrade af Kristers tjenare blefvo öfverrumplade och fångne i ölstufvan om qvällen, och Krister sjelf ryckes ur sin säng, kastades halfklädd uti en släda och fördes till Westerås; och måste han nu lemna alla sina förläningar i Sverge och åtnöja sig med Wiborgs slott i Finnland. Så kufvade Karl Knutsson äfven denne fiende; bedrägeri blef straffadt med bedrägeri, och om någon gjorde sig samvete öfver dessa brott, så kunde de rika med stora omkostnader derföre få påfvens förlåtelse, och lefde sedan som de ville.

FEMTE KAPITLET.

OM KARL KNUTSSON OCH NILS STENSSON.

Nils Stensson Natt och Dag, farbroder till Engelbrekts mördare, Måns Bengtsson, var gift med Karls syster; men kunde oaktadt denna nära slägtskap icke se Karls stora makt utan bitter afund. Han hade redan med sina bröder, Bo och Bengt, deltagit i Krister Nilssons stämplingar, men hade blifvit förlikt och aflagt trohetsed, Knappt var likväl marsken ur Östergötland förrän Nils lät sina tjenare rida öfver hela landet och slå Karls svenner, hvar de kunde finnas, samt plundra och röfva bönder, prester och kyrkor. Karl kom då och instängde Nils på Stegeborg, och lemnade belägringen åt Erengisle, varnande honom att icke tro Nils. Detta oaktadt lyckades det Nils, då han kom i nöd, att erhålla ett stillestånd af Erengisle, under förevändning, att han ville söka fö[illegible] ning med Karl. Nils lofvade med dyra eder, och åt hans svenner gingo i borgen derför, att han under s[illegible] ståndet ej skulle fly från det belägrade slottet. Kn[illegible] voro likväl de belägrade borta, förrän Nils red me[illegible]

goen man ut från Stegeborg ned genom Småland, tills han fann ett skepp, hvilket han våldsamt bemäktigade sig, och for dermed öfver till konung Erik på Gottland; men Karl harmades högeligen, att hans tjenare så hade låtit narra sig.

Konung Erik mottog Nils Stensson väl, tänkande att genom honom återvinna riket. Han gaf honom tvåhundrade hofmän [1]), mycket penningar och spisning, utnämnde honom till marsk, och utfärdade bref öfver hela riket med befallning, att alla skulle lyda herr Nils Stensson. Så utrustad, kom denne tillbaka till Östergötland, lät sina tjenare draga öfver allt landet med plundrande och härjning, och dessutom buro de, till svenskarnes stora harm, den danska fanan, Dannebrog, framför sig allestädes. Men snart kom Karl med sina hofmän till Östergötland; då rymde Nils Stensson hasteligen till Gottland, och hans plundrande tjenare skyndade att gömma sig undan på Stegeborgs slott, hvilket Karl straxt lät innestänga på alla sidor. Han bodde sjelf under denna belägring på en holme, hvilken ännu efter honom kallas Karlsholme. Slottsfolket såg, att Karl ofta gick emellan sina läger utefter ett berg, och var då inom skotthåll för fästningen. Deras byssemästare Rodenborg lofvade då *vid lif och ära att fälla Karl, derest han mera ginge den vägen*, och lät så vända fjorton kärrebyssor [2]) mot berget, och voro de laddade med stenar, i stället för kulor, som det brukades den tiden. Snart sågo de hvar Karl kom, ty de kunde lätt igenkänna honom på den resliga växten och stolta gången, och Rodenborg tände på den första kanonen; men den hoppade af vagnen och stenen gick tjugo famnar öfver Karl. Han afsköt den andra, men krutkammaren sprang och stenen gick ej tjugo famnar långt. Han afsköt den tredje, men äfven denna hoppade af vagnen och stenen

---

[1]) Hofmän kallades på denna tiden de tjenare, som följde med någon mäktig herre. De skulle vara ganska väl beväpnade ryttare, mycket öfvade i strid och fäktning, och sin herre alldeles tillgifna och lydiga.

[2]) Så kallades kanoner, hvilka först vid denna tiden blefvo införda i Sverge,

träffade icke. Nu ville Rodenborg ej skjuta mer, ty han kände sig hastigt sjuk, och man sade, *att det var Guds straff för Rodenborgs onda uppsåt emot Karl.* Så kom Karl lyckligt undan äfven från denna fara. Belägringen fortsattes emellertid med allvar, så att borgfolket slutligen måste dagtinga. Alla bröderna Natt och Dag blefvo återigen förlikta med Karl och lofvade honom tro och huldet. Men snart fick han höra, att Nils Stensson var ånyo kommen från Gottland och red omkring med 60 tjenare i Östergötland, föröfvande allehanda slags öfvervåld och plundring. Karl skickade åter ner sina hofmän, hvilka uppsökte Nils Stenssons röfvareband på en äng mellan Norr- och Söderköping, slogo dem alldeles ur fältet och fingo herr Nils sjelf till fånga. Han fördes till Söderköping, der han straxt dog af en smittosam sjukdom; men Karl lät hålla sträng räfst med hans tjenare och nio bland dem blefvo afrättade och steglade.

Slottsfogden på Borkholm på Öland, herr Måns Gren, gjorde straxt härefter äfven uppror för att hjelpa konung Erik mot Karl. Men denne kom genast ned till Öland med sina svenner, och måste då Måns Gren uppgifva slottet och svära tro och lydnad åt Karl Knutsson.

SJETTE KAPITLET.

OM KONUNG ERIKS AFSÄTTNING.

Så misslyckades alla försök att hjelpa Erik återigen till Sverges krona, och de mångfaldiga underhandlingar, som för samma ändamål höllos, fingo, genom Eriks oförstånd och trolöshet, en lika olycklig utgång, ehuru mycket också den trogne och ärlige Hans Kröpelin arbetade för honom. I Danmark hade han äfven längeseda [illegible]rlorat allt anseende. Det hände sig en gång, att der [illegible]k-tige och förnäme Olof Tott mötte konungens frilla, [illegible]g-fru Cecilia. Som hon for uti en grann och präktig [illegible]n, eller *karm* som det då kallades, och herr Olof [illegible] de

henne, så tog han af sin hatt och helsade vördnadsfullt såsom på en hederlig fru. Hans tjenare började le häråt; och då herr Olof af dem fick veta, hvem hon var, stötte han i vredesmod hennes vagn öfverända, drog fram jungfru Cecilia derur och gaf henne med sitt svärd tre slag på baken och bad henne helsa konung Erik, *att denna skökan skulle skilja honom från Danmark.* Osedligheten gick så långt, att Dorotea, en annan konungens frilla, förde offentligt i sitt sigill de orden: *Dorotea, konung Eriks Concubina.* När sluteligen Erik alldeles uppretat danskarne genom sin envishet att mot deras vilja lemna riket åt Bugislaf af Pommern, for han bort till Gottland, hafvande med sig alla rikets klenoder och sin kära Cecilia. Som orsak förebar han, att han skulle dagtinga med svenskarne, men han kom aldrig tillbaka. Snart skickade danskarne och uppsade honom trohet och lydnad, samt utvalde hans systers son, hertig Kristofer af Bäjern, till sin konung. Då Erik ej heller ville gå in på de vilkor, som svenskarne föreskrefvo, så uppsade äfven de honom all tro och lydnad (1439). Erik gjorde inga synnerliga bemödanden att återfå sina riken, utan lefde en tid bortåt sorglöst med sin Cecilia på Gottland och närde sig hufvudsakligast genom att bortkapa och plundra svenska och danska skepp i Östersjön.

Hertig Kristofer af Bäjern skref väl redan 1438 till svenska rådet om att blifva deras konung, men ännu förmådde Karl hindra det. Han tycktes både sig sjelf och andra ej oförtjent att bära kronan. Med sin raskhet hade han så väl stillat alla de inrikes upproren som befriat riket från allt utländskt öfvervåld. Många underbara sagor utspriddes om honom; den gamle byssemästaren Rodenborg kunde ej dö, sade man, under sin beständiga och svåra sjukdom, förr än han fått Karls förlåtelse. En liten flicka tyckte sig en gång under predikan se en gullkrona på Karls hufvud och visade den åt flere; och en gammal åttatioårig nunna förutsade honom, *att han visserligen en gång skulle blifva konung.*

Men på andra sidan voro många, ja långt flere,

emot honom. Bönderna hatade honom såsom misstänkt för att hafva gynnat Engelbrekts mord. Presterne, som nödvändigt ville förnya Kalmare-unionen, sågo i Karl enda hindret deremot; och adeln afundades hans makt och kunde ej lida, att han skulle blifva deras herre och konung. Dessutom afskydde många det våldsamma och ofta trolösa sätt, hvarpå han gjorde slut på sina fiender; utom ofvannämnde berättades äfven, att han låtit i mandelmjölk förgifva erkebiskop Olof, hvilken städse arbetade för konung Erik. Många älskade äfven unionen, ty de trodde, att ju större ett rike var, desto lyckligare blefve äfven dess folk; och herrarne önskade den tillbaka, för att under konungens frånvaro få såsom de förnämsta styra riket.

Mot dessa skäl strandade alla Karls försök. Två år lyckades det väl honom att utestänga Kristofer och såsom rikaföreståndare sjelf få styra riket; men slutligen måste han gifva vika för herrarnes envisa begäran och Kristofers list, som både sjelf och genom sina sändebud lofvade svenskarne och isynnerhet Karl Knutsson allt möjligt godt. Kristofer smickrade honom på allt upptänkligt sätt, kallade honom sin *trofader* och biföll straxt och gerna Karls begäran att få Finnland och Öland i förläning, samt befrias från allt ytterligare redogörande för den tid han styrt riket. På dessa vilkor och, sedan han afgifvit sin konunga-försäkran, blef Kristofer tagen till konung i Sverge 1441.*)

SJUNDE KAPITLET.

OM KONUNG KRISTOFER.

Kristofer kom nu till Stockholm, hvarest han höll ett ganska praktfullt intåg, gående bredvid Karl K[...]s-son. Nu var väl Kristofer fager och dejelig till an[...]t, men hans växt var kort och oansenlig, samt vanstä[...]af för mycken fetma. Folket, som betraktade dem, sad[...]k sins emellan, *att marsken vore skönare än konung[...]*

mera värdig att bära en krona; hvilket då Kristofer sedan förnam, bad han, skämtande, *Karl icke gå sig så nära, ty folket sade då, att Karl borde vara konung och Kristofer hans tjenare.* Likafullt visade Kristofer alla utvärtes tecken till den största vänskap för Karl, och stod till och med fadder för en af hans döttrar. Men som marsken nogsamt såg, att konungen i sjelfva verket ej ville honom väl, så reste han skyndsamt öfver till sin nya förläning, Åbo. Konungen for nu sin eriksgata och upptog allestädes med synbart välbehag alla klagomål mot Karl Knutsson. Han stämde honom också till Stockholm, att stå till ansvar för dessa tillvitelser; och bröt Kristofer sålunda det löfte han vid sitt val gifvit Karl. Denne inställde sig, men endast på konungens högtidliga lejd, och till yttermera bekräftelse derpå medförde han sjelf femhundrade raska och välbeväpnade svenner. Likväl visste Kristofer med sin slughet så bringa marsken i svårighet, att denne måste lemna från sig Åbo och nöja sig med Wiborg. Karl skyndade hastigt tillbaka, fruktande ännu något ytterligare svek af konungen; men nu fick han sitta några år bortåt uti tysthet och ett slags landsflykt på samma Wiborgs slott, dit han sjelf, under sina mäktiga dagar hade förvisat sin mädtäflare, den gamle Krister Nilsson Wase.

Nu tyckte sig Kristofer hafva temligen förminskat Karl Knutssons makt, hvars stora anseende han dock alltid mycket fruktade; men att sjelf vinna sina undersåtares kärlek, det förmådde han icke; ty med all sin gladlynthet och qvickhet, var han icke en klok och rättvis, utan en slug och illfundig herre. För att vinna penningar och utså oenighet mellan de svenska herrarne, plägade han sälja bort ett län åt flere på en gång, utan att de visste af hvarandra; men följden var, att han fick allas ovänskap. Han ville äfven i början framdraga sina bäjrare; men då danskar och svenskar gjorde deremot allvarsamma påminnelser, blefvo de åter utskickade. Det väckte också stor harm, att, då folket klagade hos Kristofer öfver Eriks sjöröfverier på Gottland, svarade ko-

nungen lättsinnigt, *att hans morbror väl behöfver något till sin bergning, när han sitter på ett skär, som Gottland.* Då slutligen roffandet blef allför olideligt, så for Kristofer dit med krigsfolk; men sedan konungarne i enrum talat med hvarandra och slutat fred, seglade Kristofer derifrån; och Erik fortsatte sitt sjöröfveri som förut.

Det, som likväl mest gjorde Kristofers regering förhatlig, var den svåra tid, som då inträffade. Under Karl Knutsson hade det alltid varit goda år; men under Kristofer blef det missväxt, det ena året efter det andra, så att folket måste äta barkbröd, och dertill kom pesten in i riket. Oaktadt en sådan nöd for konungen likväl med så stort sällskap genom landet, att folket måste för hvarje natt sammanskjuta fem läster korn åt hans hästar, fastän de sjelfva åto bark. Folket kallade honom derföre *Kristofer barkekonung* och tillskref efter vanligheten denna missväxt konungens syndiga uppförande, ty han lefde mycket illa så väl med dobbel och drickande, som skörlefnad, ehuru hans unga femtonåriga gemål var den skönaste i norden.

Konung Kristofer var för öfrigt af ett både godt och gladt lynne, och visade i sin regering mycket förstånd, ehuru det ofta förblandades med slughet och trolöshet. Hans förnämsta bemödande under sin regering gick ut på att afskudda det handelsok, som hansestäderna lagt på norden, och kufva deras makt; men midt under dessa tillrustningar dog han hastigt i Helsingborg den 6 januari 1448, och lemnade inga arfvingar efter sig.

Det märkes för öfrigt, att under Kristofers tid (1442) blef den så kallade *medellagen,* som i Magnus Smeks tid utarbetades, ändtligen antagen till allmän lag öfver hela riket.

ATTONDE KAPITLET.

CARL KNUTSSON, KONUNG.

Då Kristofer dött, togos båda bröderne Bengt och Nils Oxenstierna till riksföreståndare, och denna slägt blef nu ganska mäktig, emedan Bengts son, herr Jöns Oxenstierna, blef erkebiskop efter Nicolaus, som dog af sorg öfver Kristofers död, och öfver de oredor han nu såg förestå fäderneslandet. Likväl hade Oxenstiernorna ej nog makt att göra någon af sig till konung, utan ville i dess ställe upprätthålla Kalmare-unionen, hvari de understöddes af Wasarne. Deremot höllo både Bonde- och Bjelke-slägterna med Karl Knutsson, som nu skyndade hem från Finnland med åttahundrade riddare. Redan förut gingo öfver hela riket många rykten om flerfalldiga spådomar och uppenbarelser, att Karl skulle blifva konung. Hela denna vår hade varit en hård torka och allt landet fruktade en förfärlig missväxt, men samma dag, den 23 Maj, som Karl kom till Stockholm, föll ett rikligt och uppfriskande regn på den förtorkade jorden; och menigheten, som häri igenkände Karls fordna lycka, och trodde sig se Guds synnerliga välbehag, blef honom så mycket mer tillgifven. Fåfängt var derföre allt Oxenstiernornas och Wasarnes bemödande att få någon af de sina till konung, fåfängt deras försök att uppskjuta valet och förnya Kalmare-unionen. Fåfängt var det slutligen, att Jöns Bengtsson reste bort, troende, att man ej skulle våga företaga konungaval utan erkebiskopen. Sjuttio valherrar gingo tillsammans; Karl Knutsson och båda Oxenstiernorna sattes på förslaget; men när röstningen försiggått, hade dessa tillsammans fått åtta, men Karl ensam sextiotvå röster. Folket ropade då högt, att de ej ville hafva någon annan konung, och gingo så alla in i storkyrkan och sjöngo [Te deum laudamus]. Erkebiskopen kom och förenade sig med Karl, hvilken nu jemte sin drottning

blef krönt i Uppsala med mycken prakt och ståt, och det allt på sin egen bekostnad, utan att derföre betunga bönderna med någon ny skatt [1]).

Så snart Karl blifvit konung, var hans första omsorg att göra slut på Eriks sjöröfverier. Han utsände derföre en flotta till Gottland; och gick det så lyckligt, att inom en kort tid voro både hela ön och staden Wisby i svenskarnes händer: och konung Erik befann sig innestängd i stor nöd på Wisborg. Karl hade äfven sändebud inne i Norge för att skilja detta riket ifrån Danmark, och lyckades det så väl, att han blef krönt 1449 i Trondhem till konung öfver Norge; och tycktes sålunda lyckan vara Karl Knutsson ganska gynnsam i början af hans regering.

NIONDE KAPITLET.

KARL KNUTSSONS OLYCKOR.

Men denna framgång var ej långvarig. Adelns afund, presternes makt, folkets oförstånd och danskarnes stämplingar, allt bidrog att åter störta riket uti elände. Måns Gren lät svenska krigshären ligga overksam på Gottland, tills konung Erik fick förstärkning af danskarne, hvilka under tiden hade utvalt hertig Kristian af Oldenburg till konung. Då måste svenskarne lemna ön nästan utan motstånd, och den förrädiske Måns Gren svor i hemlighet konung Kristian trohet och lofvade hjelpa honom in i riket. Men i denna vefvan öfvergaf konung Erik Gott-

[1]) Denne konung kallades Karl den åttonde, ehuru han rätteligen borde heta Karl den andre; ty den sanna historien känner blott en Karl före honom, nämligen Karl Sverkersson. Men för flera hundra år sedan hade man uppgjort en falsk kungalängd, enligt hvilken han skulle blifva Karl åttonde; och då oriktigheten häraf upptäcktes, bibehöll man likväl de gamla namnen Karl 8, 9 m. m., vid hvilka man var van.)

land, sedan han bott der i 10 år, nämligen från 1439, och for öfver till Pommern, der han ännu lefde i 10 år, med föga heder och anseende.

Ett möte skulle hållas med de danska i Halmstad den 5 februari 1450, och voro dertill utsedda 12 svenska herrar, bland hvilka voro Nils Jönsson Oxenstierna och Måns Gren, hvars trolöshet konungen ännu icke förfarit. De beslöto nu med danskarne, *att Kalmare-unionen skulle ega bestånd, och den af konungarne, som öfverlefde den andra, skulle styra båda rikena. Tvisten om Gottland skulle afgöras på ett nytt möte och Karl afsäga sig Norges krona, och om han ej ville antaga dessa vilkor, skulle alla tolf gå i fängelse hos danskarne.* Detta var tvärt emot Karls befallning, hvilken uttryckligen bjudit dem att i afseende på Gottland och Norge ej eftergifva något. Som de derföre fruktade hans vrede, och dertill ville försöka sin egen makt, så ingingo de fleste af dem ett hemligt förbund, *att tvinga Karl afsäga sig rättigheten att af- och tillsätta länen, och derest han det ej ville, skulle de på sådant vilkor erbjuda Kristian krónan;* och voro erkebiskop Jöns Bengtsson och biskop Sigge i Strengnäs mycket delaktiga i detta förräderi; men den gamle 93-årige biskop Magnus i Åbo kom i stor vånda, om han skulle bryta sin trohetsed mot Karl, eller sin tysthetsed mot de sammansvurne. Slutligen gick dock den gamle mannen till Karl och yppade för honom alla de förehafda ränkorna. Karl måste likväl gå in på att afsäga sig Norge, ehuru hårdt det var; ty han vågade ej bryta Halmstads dagtingan, emedan då alla de herrarne, som lofvat gå i fängelse, samt deras mäktiga vänner och slägtingar öfver hela riket ofelbart hade gjort uppror. Men länsrättigheten gaf han ej bort, utan tvärtom tog han länen från erkebiskopen, biskop Sigge, Måns Gren och Nils Jönsson, till straff för deras trolöshet. Måns Gren lade sig då på sjöröfverier i Östersjön, men blef tagen af lybeckarne, hvilka halshöggo hans tjenare; men han sjelf

utlöstes af konung Kristian, som gjorde honom till sin härhöfvitsman.

Till andra olyckor kom äfven pesten in uti landet, och härjade så häftigt, att den endast i Stockholm bortryckte (9000 menniskor). Deribland äfven drottning Katarina, och var detta en svår sorg för Karl; ty hon var icke allenast mycket fager och skön, utan äfven af ett ganska mildt och lifligt sinnelag, så att hon ofta med sin glädje skingrade de mörka sorger, hvilka omgåfvo konungen; och hade deras sammanlefnad alltid varit den käraste, så att ingen kunde minnas sig hafva sett det minsta missnöje dem emellan. Hon lemnade nio barn; de fleste af dem dogo i sin ungdom och ingen har sedan blifvit mycket ryktbar.

Som Kristian denna gången ej kunde vinna något genom stämplingar, så började han att låta sitt folk göra infall och härja i Sverge. Då sammandrog Karl en stor krigshär, tågade med densamma in i Skåne om vintern 1452, härjade och förstörde hela landet. Om våren drog han derifrån, delade sin här, af hvilken den ena hälften under konungens svåger Gustaf Karlsson gick till Blekinge och underkufvade det landet; den andra hälften under Ture Turesson Bjelke och Eggert Kromedik till Halland, der de likväl läto hären vara alldeles overksam, ty de höllo i hemlighet med Kristian. Ture hade nämligen både en dansk mor och hustru och Eggert var sjelf af dansk stam och dessutom slägt med Karl Knutssons fiender, Wasarna.

Konungen utrustade nästa vår en stor flotta, ämnande dermed anfalla Danmark; men just som han skulle afsegla, fick han veta att konung Kristian infallit med en väldig krigshär, uti hvilken var ett stort antal tyska legoknektar, samt dessutom flere främmande furstar. Denna här utbredde sig öfver hela Småland och Weste[illegible] land och började belägra slottet. Då rustade sig Kar[illegible] drog ned med sin makt emot danskarne. Men n[illegible] till märkandes, att slottsherren på Örebro herr Ere[illegible] Nilsson, en af Karls trognaste vänner, hade till [illegible]

fru Brita Tott, som var af dansk slägt. Hon underrättade med hemliga bud sina landsmän om alla Karls företag, så att han allestädes fann dem väl beredde mot sig. Sålunda hade Kristian vid Karls ankomst till Westergötland dragit sig inom det befästade Lödöse, så att Karl kunde der ingenting uträtta. Han fick höra, att danska flottan under Måns Gren hade anfallit Stockholm. Den blef väl med stor förlust derifrån drifven; men då Karl skyndade dit för att göra nederlaget fullkomligt, underrättade fru Brita sina landsmän derom, så att danska flottan i tid lagade sig undan. Karl kallade till sig rådet, men erkebiskopen och biskop Sigge, hvilka året förut hade af Karl igenfått sina slott mot förnyad trohetsed, bröto den nu. De sade, *att de aldrig skulle komma till honom;* utan befästade sig ytterligare på sina borgar, och skrefvo till Kristian, bedjande honom komma till Uppland, så skulle de understödja honom. Sådan trohet blef Karl af dem bevisad; tillika fick han nu underrättelse om, att westgötarne hade med sin biskop hyllat Kristian, hvilket skedde på hemlig anstiftan af Ture Bjelke, som dock ej ville uppenbart bryta med Karl. Denne såg sig sålunda på alla sidor omgifven af förräderi och visste snart ej mera, hvilken han skulle tro. Likväl hjelpte honom lyckan ännu en gång. Kristian skulle från Jönköping draga öfver Holveden in åt Östergötland; men herr Erik Niperts hade huggit en bråte på skogen, der han gömde sig med en stor hop östgötar. De öfverföllo de framtågande danskarne, slogo tvåhundra af dem, togo flere af konungens råd tillfånga, och drefvo de öfriga, sårade och förskräckta, tillbaka ur skogen. Munkarne hafva på sitt vis beskrifvit detta slag uti efterföljande latinska vers:

Complures ad Holaved de Dacis föllo döde ned.
Dät finem rixæ Dacis den svenske pålyxe.

Nu började både tyskar och danskar att klaga öfver det besvärliga krigståget. Rödsot och pest härjade bland dem, så att Kristian slutligen blef tvungen draga sig tillbaka till Danmark, och tyskarne svuro på sitt brutna

tungomål: *in Sweden kame wy nimmer meer*[1]) och så blef Karl befriad från denna fara.

TIONDE KAPITLET.

OM TORD BONDE.

Men ännu innehades Lödöse af danskarne och hela Westergötland var vacklande i sin trohet mot Karl. Denne satte då till höfvitsman öfver sina tjenare herr Tord Bonde, som var hans syskonbarn och, fastän ung, beviste sig som en både dristig, klok och förfaren krigshjelte. Han red med Karls svenner hastigt mot Lödöse. Det var en mörk, regnig och stormig natt, så att danskarne ej väntade något anfall; men herr Tord aktade litet regn och blåst utan kom tidigt före morgonen till Lödöse, öfverrumplade staden och tog alla danskar, der voro, tillfånga; hvarefter han lät sina tjenare hålla sig väl med fiendens vin och mat, och så taga sin skada igen för den ruskiga natten. Här fann herr Tord en väska med bref, bland hvilka flere voro från Brita Tott och herr Ture Bjelke, angående deras, erkebiskopens och biskop Sigges förräderi mot konung Karl. Herr Tord skickade dessa brefven straxt upp till konungen; men beslutade också att söka öfverraska Ture Bjelke. Han red derföre straxt med 30 man till Axevalla slott, som herr Ture innehade. Emedan denne ej trodde, att hans förräderi var upptäckt, så släppte han in herr Tord jemte dess tjenare på slottet; likväl hade Tord af försigtighet befallt, att hans män skulle komma dit endast fyra eller fem i sender, för att ej med för mycket folk på en gång skrämma Ture. Om qvällen, då de sutto till bords och just som kålen inbars, reste sig herr Tord, fattade Ture vid halsen och höll honom fas[illegible]a-res svenner lupo till för att hjelpa sin herre; men [illegible]ls svenner hindrade dem med hugg och slag, och [illegible]es

---

[1]) D. v. s. Aldrig mer komma vi till Sverge.

leken så, att både herr Ture och alla hans tjenare blefvo fångna och herr Tord fick slottet i sitt våld. Herr Ture måste då lofva att blifva stilla i Warnhems kloster och hans tjenare i Skara, och så afvakta hvad konungen om dem beslöte.

Denne, som emellertid fått brefven från herr Tord, sammankallade rådet i Stockholm och framlade för dem alla dessa handlingar. Så stor var likväl herrarnes makt och gemensamma afund mot Karl, att han måste förlika sig med dessa förrädare och ej tordes straffa dem, ehuru han hade så fullgoda bevis på deras onda uppsåt och gerningar. Han for nu ned till Westergötland; men vid ryktet om hans ankomst rymde herr Ture med sina tjenare, tvärtemot ed, till Eggert Kromedik på Rumlaborg, hvarifrån dessa båda förrädare flydde till Danmark.

Tord Bonde fortfor emellertid att manligen försvara riket. Konung Kristian försökte att med en här bryta in i landet, och gjorde det flere gånger; men herr Tord, som nu var höfding öfver Westergötland, emottog honom allestädes så, att Kristian slutligen måste med oförrättade ärender och stor förlust draga sig tillbaka ur Sverge. Under detta återtåg byggde han likväl i Småland ett fäste, som han kallade Danaborg, och inlade der en dansk besättning. Men Tord Bonde kom straxt efter med sina tjenare och beväpnade bönder, och blef då fästningen med storm intagen, och danskarne derstädes ledo ett sådant nederlag, att bönderna alltsedan den tiden kallade slottet Danasorg i stället för Danaborg.

En annan gång kom konung Kristians härförare herr Kolbjörn Gast dragande med tretusen man för att fördrifva herr Tord ur Norge, der denne anlagt flera fästningar. Herr Tord hade då ej mer än fyrahundra man hos sig, likväl beslöt han våga en dust mot herr Kolbjörn. Han dolde derföre ett hundra af sina svenner uti en skogsdunge; men sjelf angrep han med de öfriga trehundra den norrska hären, hvilken förskansat sig inom en vagnborg. Då herr Tord ej kunde inbryta dit, vände han om med de sina och låtsade fly. Norrmännen öfver-

gåfvo vagnborgen och började förfölja honom; men när han så lockat dem ett stycke från deras borg, vände han sig om igen, och gjorde ett så hårdt anfall emot dem, att de näppeligen kunde stå deremot; och blef der då ett skarpt fäktande. Herr Tord stack och sköt omkring sig och två gånger blef hästen under honom dödad. I detsamma kommo de hundra svennerna fram ur sitt bakhåll. De voro väl så illa utrustade, att de ej hade jern på sina lansar; men de redo icke desto mindre med hurtigt mod på fienderna, och läto dertill högljudt blåsa uti trenne basuner, som de hade med sig. Vid detta blefvo norrmännen helt förvirrade och skrämde. De ropade *att all Sverges makt komme dragande emot dem,* och började springa åt alla sidor. Sjelfva herr Kolbjörn Gast flydde med sina tjenare undan till ett berg; men herr Tord följde der manligen efter och grep alla, både anföraren och hans svenner. Sådana krigsknep förehade herr Tord esomoftast, och genom sin vaksamhet, klokhet och tapperhet afvärjde han alla danskarnes anfall och gjorde dem ganska stort afbräck. Icke heller tordes Karl Knutssons inhemska fiender och afundsmän något företaga, så länge han hade en sådan försvarare; och var herr Tord sålunda sin konungs förnämsta stöd och hjelp.

Men denne tappre och trofaste hjelten föll slutligen för en förrädares hand, då hans fiender ej förmådde i strid skada honom. En bland hans tjenare, nämligen Jösse Bosson, hade helt och hållet vunnit herr Tords förtroende, ehuru Jösse var dansk till födseln. Det var ingen som herr Tord förlitade sig så mycket uppå bland alla sina hofmän, och han hade gjort Jösse till slottsfogde på Karlborg, ett fäste i Bohuslän. Det hände sig en gång under dessa norrska oroligheter, att herr Tord kom till Karlborg, och skulle dröja der öfver natten. Jösse bad då herr Tord taga sig nödig hvila och lofvade under ... sjelf bevaka slottet. Likaså sade han till herr Tord ... nare, och, emedan de alla voro trötta, tackade de de... och begåfvo sig till sängs. Nu lät Jösse i hast reda till skepp och bära ned på dem alla sina dyrbarheter. S...

innestängde han i tysthet Tords tjenare, gömde undan deras svärd och skar af deras bågsträngar; så mycken försigtighet trodde han sig vara af nöden innan han vågade angripa den hjeltemodige herr Tord. Nu gick han in till honom, hafvande en yxa i handen. Herr Tord reste sig litet i sängen och frågade, hvad Jösse ville; men denne gaf honom i stället för svar ett så hårdt hugg med yxan, att han klöf hela hufvudet ända ned till axlarna, hvarefter Jösse flydde undan till danskarne, på hvilkas anstiftan man trodde att han företagit denna illbragd.

ELFTE KAPITLET.

KONUNG KARLS AFSÄTTNING.

Emellertid började Karl att blifva allt mindre och mindre älskad uti riket. För att uttrötta svenskarne brukade Kristian det knepet, att han vid gränsen ofta samlade tillhopa mycket folk, låtsande vilja göra ett infall. Då blefvo också svenskarne sammankallade och fingo tåga från alla rikets kanter, men när de kommo fram, var ingen fara å färde, utan de fingo vända om igen. Häröfver harmades och uttröttades både det uppbådade folket och bönderna, som på tågen skulle underhålla dem, och tyckte de Karls regering vara svår och elak. Presterne voro Karl ej heller bevågna, emedan han 1453 börjat anställa en räfst med deras många och stora egendomar, samt återdraga under kronan de gods, som mot Sverges lag hade blifvit slagna under kyrkor och kloster. Denna räfst måste väl snart afstanna för presterskapets motstånd, men Karl hade dock derigenom visat sitt sinnelag mot dem och ådragit sig deras hat tillbaka. Adeln var honom gramse, emedan han bibehöll för sig och sina anhöriga nästan alla län, och drog deraf inkomsterna. Tillika retade han deras afund genom en alldeles ovanlig prakt och rikedom. Han visade t. ex. på ett gästabud 1400 silfverfat utom otaligt många andra klenoder af guld och silfver

Så voro många undersåtares hjertan vända ifrån konung Karl; och hans gamle ovän erkebiskopen Jöns Bengtsson med sina slägtingar passade blott på tillfälle att låta deras inrotade hat bryta ut mot honom. Men Karl förlitade sig på sina stora rikedomar, på sina hofmän, af hvilka han hade ett då för tiden ovanligt stort antal, nämligen 2000, och derpå att han innehade alla slotten. Likväl fick han snart erfara, huru svag den regering är, som ej stödes på undersåtares trohet och tillgifvenhet.

Då danskarne nu ej mer behöfde frukta den förfälige Tord Bonde, inbröto de under Måns Gren, intogo hela Öland, Borkholm och belägrade Kalmar. Karl skyndade ned mot dem och gaf erkebiskopen det uppdrag att samla mera krigsfolk i Uppland och nedsända till konungen. Nu tyckte Jöns Bengtsson, att rätta tiden vore inne att störta den af honom så hatade Karl Knutsson, och hade han redan fyra gånger förut affallit från Karl, men alltid blifvit med honom förlikt igen efter stora och dyra eder om framtida trohet. Han sammankallade alla sina anhängare och tjenare, anslog på Uppsala domkyrkas dörr ett bref, hvari han uppsade konungen all tro och lydnad, gick så sjelf upp i domkyrkan, klädde af sig erkebiskopsdrägten framför S:t Eriks skrin och lofvade, *att ej påtaga denna skrud förr, än lag och rätt åter blefve gällande.* Derpå iklädde han sig ett harnesk, satte hjelm på hufvudet, band svärd vid sidan och tågade så ut med sin här, tog Karls fogdar till fånga samt plundrade hans gårdar. Sedan drog han till Westerås, dit han stämde dalkarlarne sig till mötes. Då Karl fick veta denna ofrid, skyndade han sig med en liten här uppåt landet, ämnande öfverraska erkebiskopen i Westerås; men denne passade bättre på sin tid och Karl blef sjelf öfverrumplad vid Strengnäs. Hans folk, anfallna, medan de ännu voro halfvakna och ej hunnit komma i ordning, blefvo snart slagna och skingı och Karl, sjelf sårad, kom med möda undan på en mal dålig häst, åtföljd af endast en tjenare till Stockh Han lät straxt afbränna båda malmarne, för att så my bättre kunna uthärda en belägring. Erkebiskopen

också snart efter och bestallade staden; men som Karl tyckte sig ej hafva nog makt att stå emot erkebiskopen, ej heller såg sig kunna lita på Stockholms borgare, så beslöt han att fly ur landet. Han lät alltså i hemlighet gömma en del af sina kostbarheter och penningar i Svartbrödraklostret; det öfriga fördes om bord på ett skepp, som skulle segla till Danzig. Då Karl skulle slutligen sjelf stiga ombord, frågade en af erkebiskopens hemliga anhängare: *om han glömt något?* »*Ingenting mer*», svarade Karl, »*än att låta hänga upp dig och dina kamrater.*» Derpå steg han ombord, och afseglade. I Danzig blef han ganska väl mottagen, så väl af hanseestaden, som af konungen i Polen, och utfärdade en protest emot de svenska herrarne, erbjudande sig att stå till rätta mot dem inför oväldiga domare. Men i Sverge öfvergåfvo alla den olycklige konungen. Erkebiskopen fick inom några få dagar in Stockholm; och tvänne Karls döttrar, som voro der, blefvo utan barmhertighet satta ombord på en skuta, som, midt i den kalla och stormiga vintern, skulle föra dem öfver till pommerska vallen, hvarifrån de fingo sjelfva uppsöka sin landsflyktige fader i Danzig.

TOLFTE KAPITLET.

OM KONUNG KRISTIAN DEN FÖRSTE.

Erkebiskopen ämnade inkalla konung Kristian; men så stort var redan hatet mot utländska herrar, att han måste högtidligen lofva både bönder och borgare att ej intaga främmande konung i landet. Men att bryta ett löfte låg föga makt på för Jöns Bengtsson. Han och hans anhängare skrefvo hemligen till Kristian och bådo honom skynda med en stor flotta upp i stockholmsskären. Kristian kom, och folket visste ej något utaf, förrän han af erkebiskopen och dess parti infördes i Stockholm och kröntes i Uppsala 1457 den 29 Juli. Kort derefter blef äfven Kristians son, Johan, hyllad som sin faders efterträdare.

En rättegång anställdes mot Karl Knutsson, hvilken af sina ovänner dömdes som landsförrädare, och förlorade alla sina egodelar i Sverge; och tyckte sig nu Kristian vara temligen befästad på Sverges tron.

Konung Kristian regerade några år bortåt uti fred och ro; och han var ej heller hvarken någon elak menniska eller oduglig konung. Likväl var han alltför svag att föra styret uti stormiga tider, och han begick många fel, hvilka slutligen störtade honom från tronen.*) De löften, han vid sin kröning med heliga eder bekräftat, bröt han oförsynt, och, ehuru sådant var ganska vanligt under dessa obyggliga tider, så väckte det likväl harm och vrede, och gaf hans fiender anledning till uppenbara klagomål. Emedan erkebiskopen intalade honom, att Karls vänner ämnade åter inkalla denne, så lät han fasttaga och ynkeligen pina dessa, för att tvinga dem att bekänna något. Som de likväl voro oskyldiga, så hade de intet att bekänna, utan måste släppas lösa igen; men hvarken de eller deras många anhöriga och vänner voro sedan konung Kristian särdeles tillgifna. Ej heller behagade det svenskarne mycket, att de landsförrädarne herr Måns Gren, herr Ture Bjelke och flere andra, som fört afvog sköld mot fäderneslandet, nu icke allenast kommo tillbaka igen, utan blefvo hedrade med konungens förtroende och de högsta och förnämsta sysslor i riket. Men det, som mest uppretade folket mot Kristian, var hans girighet. Han begynte låna af sina undersåtare än större, än mindre summor; men betalte dem aldrig tillbaka. Så snart han fick höra talas om de skatter, Karl egde gömda uti Dominikanerklostret, lät han straxt borttaga dem; och då någon inbillade honom, att Karl äfven annorstädes hade fördolt dyrbarheter, lät han här och der slå sönder muren på slottet, noga undersöka sjöbotten nedanför borgen, ja till och med det stora klotet på ena slottstornets spets blef nedtaget och uppbrutet [illegible] uti den tanke, att derstädes finna gömda penningar. [illegible] stian lät slutligen från Danmark hemta upp en q[illegible], som troddes kunna genom sina trollerier upptäcka [illegible] skatter åt honom. Äfven lade han på folket dr[illegible]

*) [illegible]

olagliga beskattningar under allehanda förevändningar. Första och andra gången betalades de; men då den tredje och svåraste gerden påböds, nekade allmogen alldeles, gjorde allvarsamt uppror, och sade, att de ej mer ville betala skatt till en så snål konung och *bottenlös lommataska*, som Kristian var. Erkebiskopen, hvilken skulle förmå bönderna att betala, vågade eller ville icke tvinga dem, utan lofvade att skaffa dem eftergift från hela denna skatten. Men häröfver vredgades Kristian högeligen, så mycket mera, som han redan förut fruktade Jöns Bengtssons stora både makt och tilltagsenhet. Han tog derföre erkebiskopen oförmodadt till fånga på Stockholms slott, och förde honom med sig till Köpenhamn, der han insattes uti fängelse 1463. Men nu utbrast ett häftigt uppror. Bönderna voro mycket uppretade öfver, att erkebiskopen måste lida detta, emedan han velat befria dem från den olagliga skatten. Karls fordna anhängare började resa sitt hufvud, och erkebiskopens vänner och slägtingar upptändes af häftig vrede. I spetsen för de upproriska satte sig biskopen i Linköping, Kettil Karlsson Wase, hvilken var erkebiskopens syskonbarn. Han fick stort medhåll från alla trakter, så att han belägrade Stockholm och intog många andra slott. När Kristian förnam denna oro, for han med en stor krigshär upp till Stockholm, då svenskarne drogo sig tillbaka till Dalarne. Kristian följde efter med sin här; men då han kom till Hälleskogen i Westmanland, hade biskop Kettil och Sten Sture med hela svenska hären lagt sig i bakhåll för honom och angrepo honom ganska häftigt. Der blef den danska krigshären slagen och led ett så stort nederlag, att Kristian med öfverlefvorna deraf flydde straxt till Stockholm, och icke ens vågade stanna der, utan seglade tillbaka till Danmark. Men svenskarne beslöto nu allmänt att återkalla Karl Knutsson. Bud derom sändes till honom i Danzig. Han seglade öfver till Stockholm, lofvade fullkomlig glömska åt sina fiender och blef så 1464 för andra gången tagen till konung i Sverge.

TRETTONDE KAPITLET.

KARL ANDRA GÅNGEN KONUNG.

Då Karl kom tillbaka till Stockholm, voro många af danskarnes förnämsta herrar och ädlingar inspärrade på Stockholms slott, hvilka nu blefvo tvungna att gifva sig fångna, tillika med flera goda skepp, som lågo i hamnen. Men de började gifva honom fagra ord, lofvandes *att aldrig mer strida mot honom och Sverge, utan visserligen stifta en fast och pålitelig fred mellan honom och konung Kristian.* Karl med sin vanliga lättrogenhet förlitade sig häruppå och lät dem så med deras skepp resa hem till Danmark utan någon vidare lösen. Då biskop Kettil derpå kom till Stockholm från ett fälttåg mot danskarne och förnam detta, upptändes han af harm och vrede mot Karl. Han sade utan försyn till denne, *att det var till deras egen olycka de hemtat Karl tillbaka, emedan han nu gjorde dem både skam och skada. Biskopen med sina vänner, och icke Karl, hade belägrat danskarne; derföre hade han icke utan deras lof bort släppa fångarne.* Ja biskop Kettil dristade sig att med våld hemta tillbaka, de danska fartyg, som ej hunnit ur stockholmsskären, och så utbrast ny fiendskap mellan dessa båda herrar.

Biskopen skref straxt till Kristian, att, om *erkebiskopen återfinge sin frihet, skulle Kristian åter blifva antagen i Sverge till konung.* Kristian insåg, att han ensam ej skulle kunna besegra Karl, ingick derföre en försoning med erkebiskopen och sände honom, utrustad med krigsfolk, upp till Sverge. Straxt föllo alla erkebiskopens fordna anhängare från Karl. Dennes krigshöfding, Bo Dyre, en broder till Tord Bonde, blef af erkebiskopen narrad till ett stillestånd, men under detsamma förrädiskt anfallen af ho[illegible], och led ett stort nederlag. Karl sjelf instängdes i S[illegible]holm af erkebiskopen, biskop Kettil och de flesta af herrarne. Han försökte ett utfall på isen ofvanför Ri[illegible]holmen, men blef med stor förlust tillbakadrifven

karlarne kommo nedtågande för att hjelpa honom, men biskop Ketttil for emot dem och öfvertalade dem att vända om igen. Öfvergifven och förrådd på alla sidor, måste Karl slutligen afsäga sig kronan och åtnöja sig med förläning af Raseborgs slott i Finnland. Han for öfver till Åbo (1465), der han länge fick vara i Svartbrödraklostret, innan han kunde bekomma förbemälda slott, och hade han då så litet qvar af sin fordna rikedom, att han ej förmådde betala 50 mark, som han var skyldig i Stockholm, och det berättas, att han då om sig sjelf diktat dessa verser:

"Medan jag var herre till Fogelvik,
Då var jag både mäktig och rik.
Men sedan jag blef konung öfver Svea land,
Så vardt jag en arm och olycklig man."

FJORTONDE KAPITLET.

KARL KNUTSSON TREDJE GÅNGEN KONUNG.

Nu voro erkebiskop Jöns Bengtsson och biskop Kettil Wase de mäktigaste uti hela riket. Erkebiskopen kallade sig *Sverges furste* och *föreståndare* och biskop Kettil för *riksföreståndare*. Man tror, att erkebiskopens anhängare ämnade dela Sverge uti fyra delar, och i dem tillsätta fyra af sina förnämsta anförare till konungar. Men, då de misströstade härom, fortforo de att arbeta för Kristian. Detta måste likväl ske i största hemlighet, ty bönder och borgare och många bland adeln och presterne voro så uppretade mot danskarne, att de ej gittade höra Kristian nämnas. Emellertid ville erkebiskopen efter sin egen vilja styra riket; men fick deruti mera motstånd, än han väntat sig. De adeliga herrarne valde på en herredag Erik Axelsson Tott till riksföreståndare och det tvärtemot erkebiskopens vilja. Bönderna tyckte ej om, att Jöns Bengtsson ville styra riket, utan sade, *att Sverge af ålder varit ett*

konungarike och icke ett prestegäll? och till och med domkapitlet i Uppsala hade redan förut skrifvit honom till och förmanat honom, [*att han skulle akta sitt biskopsembete och ej befatta sig med verldsligt regemente.*] Men erkebiskopens oroliga, stridslystna själ tillät honom icke hvila. Så uppretade han snart folket emot sig, och de började åter tala om konung Karl. Nils Sture till Penningeby, en föga mäktig, men mycket dristig och tapper man, var den förste, som uppenbarligen satte sig mot erkebiskopen och arbetade för Karl. Ännu mera styrka fick dennes parti derigenom, att den mäktige Ivar Axelsson Tott blef ovän med konung Kristian, och gifte sig med Karl Knutssons dotter, hvarigenom denne Ivar samt hans lika mäktige broder, riksföreståndaren Erik Axelsson Tott, blefvo tillgifne Karl, i stället för att de förut varit Kristians trogne anhängare. På detta sätt voro egentligen tre partier uti landet: Erkebiskopen nämligen med sitt anhang af Oxenstiernor och Wasar; Tottarne med deras anhang, och slutligen båda Sturarne, Nils och Sten, hvilka oförtäckt arbetade för Karl Knutsson. Tillståndet uti riket var också förskräckligt. Beväpnade hopar af de olika partierna genomtågade landet i alla riktningar, förföljde hvarandra, plundrade allmogen och alla värnlösa. Ingen säkerhet fanns, ingen ordning, ingen öfverhet, som förmådde skaffa den oskyldiga rättvisa. Allt var inbördes afund och bitterhet. Den ena adelsmannen fejdade mot den andra, mördade hans tjenare, plundrade hans underhafvande. Sjelfva bönderna valde olika partier. Upplänningarne, i synhet från Fjerdhundra, hjelpte erkebiskopen. Dalkarlar och gestrikboar hjelpte Sturarne och andra åter Tottarne. Så varade detta oväsende i nära två år. Slutligen förenade sig Sturarne och Tottarne så småningom med hvarandra och beslöto att återinkalla Karl, hvilket äfven bönderna, som snart blefvo ledsna vid dessa herrefejder, bör att högeligen åstunda. Erkebiskopens parti deremot a allt mer. Hans nitiske och tappre hjelpare, biskop K hade redan 1466 aflidit, och dennes broder, den lika ta och dristige härföraren, herr Erik Karlsson Wa-

länge uppehållit erkebiskopens vapen uti Sverge, måste slutligen vika undan för Sturarne och dalkarlarne. Erkebiskopen fann sig ej trygg uti Uppland, utan reste ned till Öland för att vara Danmark så mycket närmare. Vid samma tid återkom Karl från Finnland, fick in Stockholm och blef genom sina anhängare tagen till konung, nu för tredje gången. Det tycktes som den häftige erkebiskopen ej kunnat fördraga denna sin hatade motståndares seger, ty några få veckor derefter dog han på Öland, harmsen, fattig och landsflyktig, begråten af inga, hatad af de flesta, fruktad af alla. Med honom försvann Kristians fastaste stöd, och Karl tyckte sig känna kronan sitta säkrare på hufvudet, sedan denne hans bittraste och farligaste motståndare var borta.

Nu tycktes det som Karl skulle få behålla sitt rike i fred; likväl återstodo honom ännu svåra oroligheter. Förbemälde herr Erik Karlsson Wase hade väl öfvergifvit Kristian och lofvat Karl trohet och lydnad; men han bröt sin ed och började ett nytt uppror, icke för Kristian, utan för sig sjelf. Han fick straxt med sig en stor skara bönder från Fjerdhundra och tog dermed in Uppsala. Karl skickade mot honom Bo Dyre Bonde med en krigshär; men Bo lät åter narra sig till ett stillestånd, och blef derunder förrädiskt anfallen och illa slagen af Erik Karlsson. Nu kom Sten Sture med trehundra hofmän och tjugotusen bönder från Södermanland, Dalarne och Roslagen; men herr Erik Karlsson hade trettiotusen bönder och åttahundra hofmän. När krigsherrarne möttes, yppade sig ett häftigt uppror uti Sten Stures krigshär, och de ropade att de heldre borde slå ihjel herr Sten; hvarföre denne med en del af krigshären måste fly undan till Dalarne. Den öfriga delen skingrade sig, och södermanlänningarne lofvade Erik att aldrig mer taga till vapen för Karl Knutsson. I Roslagen hade Karl samlat sig en krigshär; men äfven denna blef öfverfallen vid Knutby och alldeles förstörd af Erik Karlsson. Af allt detta fattade denne ett stort mod. Han skref till sin *kära hustru*, bad henne *fröjda sig och hafva ett godt mod; ty alla falla honom*

till fota. Ja, han hoppades, att hans hustru skulle bära Sverges krona, om icke i år, åtminstone till året. Ännu återstod honom likväl en strid. Han hörde, att Nils och Sten Sture samlade troppar i Dalarna för att hjelpa Karl. Erik drog dit med en krigshär af öfver trettiotusen man och voro upplandsbönderna så säkra om seger, att de förde med sig en stor hop tomma slädar för att på dem köra ned allt det rof de ämnade taga från dalkarlarne. Så drog Erik genom Hedemora ända till två mil från Falun. Här mötte honom herr Sten Sture med femhundra man och uppsatte der Dalabaneret. Erik Karlsson gjorde flera häftiga anfall deremot, men herr Sten hade valt en så god plats och försvarade sig så tappert med sina dalkarlar, att Erik Wase med sitt folk måste slutligen efter stor förlust draga sig tillbaka. Litet derefter kom Nils Sture med hela dalahären, och kom det då till en hufvuddrabning vid Upphöga färja, der Erik Karlsson led ett fullkomligt nederlag, och hela hans här blef dels nedhuggen, dels skingrad, och var den så förskrämd, att obeväpnade qvinnor kunde taga många af de flyktande krigsmännerne till fånga. Erik sjelf vågade icke stanna någorstädes, utan flydde hals öfver hufvudet ned åt Danmark, och blef det sålunda ingenting utaf med den krona, som han så stolt hade lofvat att sätta på sin hustrus hufvud.

Kristian, som emellertid af andra orsaker varit hindrad att draga någon fördel af alla dessa oroligheter, inbröt nu med en krigsmakt i Westergötland och belägrade Öresten. Karl Knutsson ditsände sitt förnämsta försvar, den unge riddaren herr Sten Sture. Denne drabbade också manligen tillsammans med danskarne, och ehuru Kristian sjelf var en tapper man och hans folk försvarade sig väl, så blefvo de dock slutligen tvungen att vika, och Kristian sjelf måste sårad fly undan till Danmark; hvarefter Nils och Sten Sture utdrefvo alla fiender ur landet.

Nu satt Karl ändteligen på en tryggad tron. Hans inhemska fiender voro dels döda, dels kufvade. De utvärtes fienderna voro slagna; folket, tröttadt vid de inbördes oroligheterna, önskade fred och lugn, och slutligen

stodo Tottarnes makt och Sturarnes tapperhet och trohet såsom fasta pelare och stöd för hans välde. Men den olycklige konungen fick ej länge smaka detta lugn. Han sjuknade allvarsamt i maj 1470, och då han kände, att döden förestod honom, utnämnde han herr Sten Sture till riksföreståndare och antvardade honom Stockholms slott; men tillika förmanade han Sten att ej eftersträfva konunganamnet och kronan. *Den ärelystnaden*, sade den döende konungen, *har bräckt min lycka och kostat mitt lif.* Så slutade Karl Knutsson ett lif, hvars början var så lysande, men hvars fortsättning blef så full af de hårdaste sorger och motgångar. Svårt är att säga, om den eftergifvenhet och lättrogenhet, hvilken han som konung tycktes visa mot förrädare och fiender, var för ögonblicket nödvändig, samt en följd af hans slughet, eller om den härrörde från mildhet och försonlighet uti lynnet, samt från den fasta förtröstan på Guds hjelp, om hvilken han så ofta talade. Det är dock visst, att denna efterlåtenhet tillika med den tappre, ihärdige, sluge och trolöse erkebiskopens hat varit närmaste orsaken till Karls många olyckor.

ELFTE BERÄTTELSEN.

OM STEN STURE DEN ÄLDRE.

FÖRSTA KAPITLET.

OM STEN STURE.

De gamla Sturarne voro af en mycket aktad slägt, som redan längesedan är utgången. Född utaf denna ätt, samt i nära skyldskap med Wasarne och Bondarne, hade herr Sten redan derigenom mycket anseende, hvilket han ännu mer förökade genom sina egna dygder. Han var nämligen tapper, dristig och erfaren i krig, kunnig, klok och försigtig i statens styrelse, rättvis, uppriktig och ihärdig i allt sitt förehafvande. Väl vetande, huru lätt de andra herrarnes afund kunde uppväckas, aktade han sig noga, sedan han blef riksföreståndare, att genom yttre prakt eller otidig herrsklystnad reta dem; han slog ej en gång mynt med sitt namn, fastän han länge var riksföreståndare; men då det gällde hans verkliga makt, så fingo alla förnimma, att han var den man, som ej lät på något sätt gäcka sig. Sjelf var han af en utmärkt ordhållighet. *Jag lofvar det vid mina tre sjöblad* (Stureättens adeliga sköldemärke), sådan var hans ed; och den var mer pålitlig än konungars och biskopars heligaste och högtidligaste förbindelser.

Efter Karl Knutssons död uppkom återigen stor oenighet i landet, emedan danskarnes anhängare, Erik Karlsson Wase, Ivar Månsson Gren, Trotte Karlsson l flere andra, sade, att Karl Knutsson ej varit rätter -nung öfver Sverge och kunde således ej derom föro . Dessa ville derföre ingalunda erkänna herr Sten s a riksföreståndare, utan höllo sig fast vid konung K- ,

för hvars skull de sökte att uppegga allmogen. Sådant gick dock trögt, ty bönderna voro af gammalt hätska mot danskarne och Sturen tillgifna. Nu uppretades de dessutom mycket mer mot Kristian, emedan han lät stänga all tillförsel af sill och salt, så att bönderna kommo i stor saknad af dessa nödiga varor. Dalkarlarne och Stockholms borgerskap voro i synnerhet trogna mot herr Sten, och uppmanade hvarandra till ståndaktighet. Men föga skulle denna folkets tillgifvenhet hafva hjelpt, om de allsmäktiga adelsherrarne och presterne hade varit honom fiendtliga. Nu hade han deremot på sin sida den nyvalde erkebiskopen, Jakob Ulfsson Örnefot, den tappre och af bönderna älskade Nils Sture, samt de genom rikedomar och stora förläningar så mäktiga bröderne Erik och Ivar Axelssöner Tott. På detta sätt fick herr Sten slutligen öfverhanden. Efter flera blodiga strider i Uppland dref- vos Erik Karlsson, Trotte Karlsson och de andra Kristians anhängare ur landet, och sedan flere fåfänga möten blifvit hållna, sammankallades en allmän riksdag i Arboga, der Sten Sture, den 1 maj 1471, af alla antogs och hylla- des till rikets föreståndare och höfvitsman. Det berättas af somliga, att en läst tyskt öl sändes från Stockholm till Arboga för att ytterligare uppmuntra bönderna, som redan förut voro herr Sten tillgifna; hvadan dessa också blefvo så högljudda uti sitt rop på herr Sten, att de afundsjuka herrarne ej vågade längre sätta sig emot hans utnämnande.

ANDRA KAPITLET.

OM SLAGET VID BRUNKEBERG.

Då Kristian såg, att hans anhängare i Sverge ej förmådde ensamma hjelpa honom, utrustade han en stor krigshär, seglade dermed till Stockholm och lade sig vid Wagnsön eller Skeppsholmen, som den nu kallas. Der började han underhandlingar med svenska rådet, erbjöd *sig att godtgöra sina fordna fel, betala sina skulder, styra riket*

efter den regeringsform de sjelfve ville uppsätta, och i allt blifva dem en huld och god fader. Många voro också för konung Kristian, men de fleste mot; likväl slöts ett stillestånd och underhandlingarna fortsattes. Danskarne fingo hemta sina förnödenheter i staden. Kristian deremot sålde åt svenskarne salt, hvarpå stor brist var i riket, och så tycktes allt hafva ett ganska fredligt utseende. Emellertid kunde Kristian ingenting vinna genom sina dagtingningar, utan märkte slutligen, att det var svenskarnes afsigt att förhala tiden för honom, tills hans matförråder voro förtärda och den hårda årstiden skulle förstöra hans flotta. Efter 7 veckors fåfäng väntan beslöt han derföre pröfva krigets lycka och landsteg den 1 sept. med hela sin här på Norrmalm. Han slog sitt läger på Brunkeberg och lät gent mot staden uppkasta flera jordvallar och korgskansar, från hvilka kanonerna beständigt oroade stadsfolket. Hans flotta låg vid Blasii- eller Käpplingeholmen och öfver Näckström [1]) uppfördes en stark brygga, för att underhålla förbindelsen mellan flottan och lägret. Så rustade Kristian sig uti god ordning till att belägra Stockholm, och på samma gång sände han herr Erik Karlsson Wase, Trotte Karlsson och flere andra af sina svenska anhängare inåt Uppland, för att skaffa hjelp af bönderna; och för att locka dessa till sig, lät han förkunna, att de skulle få salt för godt köp uti hans läger. Många af dem, som då kommo till danska lägret för att handla, blefvo der qvarhållna, och det lyckades äfven för de utsända herrarne att få några hopar landsbönder med sig till Kristians hjelp; likväl voro de ej synnerligen många. Icke heller trodde sig Kristian just så mycket behöfva dem. Hans stora krigshär bestod af de förnämsta danska ädlingar och deras svenner, af tappra, starka och stridsvana skottska och tyska knektar, och dagligen öfvade sig dessa

[1]) Näckström eller Brännesund kallades det smal[illegible], som då för tiden gick utefter lilla Trädgårdsgatan och s[illegible] Blasiiholmen från Norrmalm, men sedan blifvit igen[illegible]. På hela Norrmalm fanns vid denna tiden nästan in[illegible]utom Klara kloster.

i krigiska lekar och tillbragte sin tid i lägret lustigt och förnöjdt. Kristian i sin stolthet lofvade, *att han skulle bygga och bo i Sverge;* och, då man berättade för honom, att Sturen for kring landet och samlade bönder mot honom, sade han: *Herr Sten slinker mellan skog och dike. Men jag skall aga denna min smådräng med ris såsom ett barn och lära honom att hålla sig stilla.* De främmande krigsmännerne började också utfara i grymma hotelser mot stadsfolket och uppretade dem derigenom så mycket mera till hat och motstånd.

Då Kristian begynte belägra Stockholm, for herr Sten derifrån ned åt landet och dref i hast de der inträngande fienderna öfver gränserna. Med de församlade wetgötarne slog han en stor hop danskar vid Herljunga, hvarefter westgötarne sjelfva intogo Elfsborg och nedrefvo Axevalla slott i grund. Herr Sten drog vidare igenom Östergötland, Södermanland och Nerike, samlade till sig en stor här ur dessa landskap och tågade med den mot Stockholm. Vid Rotebro mötte honom den tappre Nils Sture med dalkarlarne, och den förenade krigshären gick nu ända fram till Jerfva. Härifrån skref herr Sten flera bref till konung Kristian, erbjudande honom säker och fri hemresa, om han ville godvilligt lemna Sverge; men Kristian svor *vid Guds fem sår, att han icke hade gjort sig så mycket besvär och kostnad för att återvända med oförrättade ärenden.* Då sålunda alla fredliga förlikningar misslyckades, rustade sig båda härarna till krig, och fick nu svärdet afgöra, om Sverge skulle vara ett fritt rike eller ej.

Det var den 10 oktober 1471 som detta märkeliga slag stod. Redan under nattens mörker började svenskarne att reja sina vapen och rusta sig redo till den blodiga leken. Tidigt på morgonen sammankallades hela hären till en högtidlig gudstjenst. En för fromhet och gudsfruktan af alla aktad och vördad prest höll messa framför det heliga korset och utdelade sakramentet åt männerne, och tyckte de sig i helig hänryckning se, huru en blodsdroppe föll från Frälsarens sår ned uti kalken, likasom en

himmelsk uppmaning till dem att oförfäradt våga äfven sitt blod i den heliga kampen. Nu lät herr Sten folket gå till sina härbodar, för att som hastigast få sig mat och förfriska sig; och emellertid sände han Nils Sture med en tredjedel af hären, att han skulle genom skogen [1], gå omkring och anfalla danska lägret och Brunkeberg från östra sidan. Derpå uppställde herr Sten sin här och kommo då öfver Kungsholmen till honom 1,300 ryttare, klädde i harnesk, blanka som is, och voro dessa sända af herr Knut Posse i staden honom till undsättning. Herr Sten talade till allt folket: *Viljen J, sade han, någonsin njuta frid och frihet i Sverge, så stån i dag fasta med mig och viken icke ifrån hvarandra. Jag skall göra hvad jag förmår. Ingalunda skall jag frukta för konungen, hans danskar och drabanter, utan gladeligen våga lif och blod och allt, hvad jag har, i denna fejden. Viljen J alla göra på samma sätt, så lyften upp edra händer. — Det viljom vi med Guds hjelp göra,* ropade hela hären och räckte upp sina händer, slog tillsammans sina sköldar, samt gjorde stort härskri och vapenbrak; hvarefter de tågade fram emot berget, sjungande:

I Guds namn farom vi,
Hans nåd begärom vi.
Nu dragom vi till Stockholms by,
Gud gifve kung Kristian ej ville bortfly!

Och var det nu klockan elfva på förmiddagen.

Men konung Kristian ämnade ingalunda fly undan. Kraftfull, tapper, modig samt mycket öfvad i ridderliga och krigiska företag, ville han här på en gång inlägga ära, hämna sina förra nederlag och vinna tillbaka ett helt rike. Den tappra och stolta danska adeln, anförd af marsken Klas Rönnow, de svenska öfvergångna herrarne med den oförvägne och stridslystne Erik Karlsson samt Trotte Karlsson i spetsen, de tyska ock skottska knektarne, anför vidtfrejdade krigshöfdingar, betraktade alla från det berget utan fruktan och med stridslust de antågande

---

[1]) Förmodligen rundt omkring Brunnsviken.

skarne. Pilar, skäktor och skjutgevär började slaget; men då svenskarne skulle gå uppföre berget, mötte dem danskarne, och begynte då den blodiga striden med lansar och svärd. Båda hufvudbaneren möttes. Svenska riksfanan började stiga backen uppföre, och öfverst från bergskanten svajade danskarnes heliga fana, Dannebrog, deremot. Kring dessa trängde sig de tappraste på båda sidor mot hvarandra. Ingen ville vika. Danskarne, anförda af en tapper och ridderlig konung, stridde för ära, makt och rikedomar. Svenska bonden följde sin älskade herr Sten och kämpade för frid, frihet och fosterland.

På Stockholms slott hade herr Knut Posse vid denna tid befälet, och var han en både tapper och dristig krigsman samt herr Sten högeligen tillgifven. Denne sednares gemål, fru Ingeborg Tott, vistades på slottet, och lät nu före striden kalla dit upp från staden alla fattiga, bespisade dem och gaf dem rika allmosor, på det att för deras böners skull hennes man och svenskarne skulle gå med seger utur striden. Sedan steg hon, åtföljd af många fruar och jungfruar, högst upp på slottets mur, hvarest de kunde se slagfältet, och åskådade derifrån med brinnande böner och bäfvande bröst slagtningens vändningar.

Men den modige och raske Knut Posse ville ingalunda stå sysslolös på Stockholms slott och betrakta sina fäktande landsmän. Förmärkande, att danskarnes brygga mellan Blasiiholmen och Jakobstrakten var utan vakt, befallde han några borgare att under den skarpaste striden oförmärkt ro dit och med yxor och sågar i hast afskära alla hufvudstolpar och bjelkar under bron, så att hon ej mera kunde bära danskarne, och lyckades detta krigsknep fullkomligt för dem. Sjelf gjorde han ett hastigt utfall med tvåtusen man af slottsfolket, bemäktigade sig alla Kristians skansar mot staden och tände eld på dem, samt kom uti strid med danskarne. Sten Stures folk hade emellertid måst draga sig tillbaka utföre backen; så att Kristian fick med all sin makt vända sig mot Knut Posse. Denne djerfve krigare hade med sin lilla hop trängt sig konung Kristian så nära, att herr Knut af konungen sjelf

fick ett sår. Dock måste han snart vika undan för den stora öfvermakten och med de sina fly in öfver bron till staden igen; och så slutades första anfallet.

Herr Sten uppmuntrade återigen sitt folk. *Det vore dem evärdelig både skam och skada, om de här låte fördrifva sig.* Snart bragte han dem i ordning och började ånyo angripa berget. Danskarne mötte dem, och gingo härarna nu andra gången tillhopa med ej mindre mannamod och häftighet än de förra. Herr Sten var allestädes en föresyn och uppmuntran till tapperhet för sitt folk. Han stridde till häst under slaget och framför honom sprang en bonde, Björn den starke benämnd. Ej fortare kunde herr Sten rida, än Björn Bonde förmådde framföre springa; och svängde denne tillika sitt breda slagsvärd så kraftigt omkrig sig, att han öfverallt bland danskarne röjde sin tappre riddare väg. Ofta såg man den omringade af fienderna, men Guds nåd och deras egen tapperhet hjelpte dem underliga ut igen, så att de icke en gång blefvo sårade. Äfven konung Kristian visade sig som en tapper höfding öfver tappra män. Han höll sig allestädes framme i faran, som en riddare höfdes; dock hade han icke herr Stens lycka. Midt under striden flög en kula genom hans mun, borttog tre tänder, så att blodet började strömma derifrån och han måste af vanmakt låta föra sig ur striden. Hans oförskräckta höfdingar och män förlorade likväl icke modet. De drefvo de uppträngande svenskarne kraftigt tillbaka, och dessa, som förgäfves väntade, att herr Nils Sture skulle komma till deras understöd, måste nu för andra gången draga sig ned ifrån höjden, och fruarna på Stockholms slott, som nyss med glädje sett Svea banér fladdra öfver berget, sågo nu med smärta och förtviflan, huru det åter sjönk ned under bergskanten och de danska krigshoparna. Striden hade nu varat i tre timmar och segern var icke afgjord, men båda här trötta af det häftiga fäktandet. Herr Trotte Karlsso hade kämpat ganska ifrigt, satte sig ned på berg hvila, och aflöste hjelmen för att svalka sitt ansigte i detsamma kom en kula från svenska hären och trä

honom midt emellan ögonen, så att denne kämpe föll der såsom en förrädare, stridande bland främmande män mot sitt eget fädernesland. Så slutades andra anfallet.

Nu såg herr Sten, att det var omöjligt på detta sätt fördrifva fienden från berget, utan lät i dess ställe sitt folk angripa de danskar, som stodo vid S:t Klara kloster. När danskarne på berget sågo detta, öfvergåfvo de sin fördelaktiga ställning och gingo ned af berget, dels för att hjelpa sina vänner, dels emedan de trodde sig hafva alldeles afslagit svenskarne. Det må man också bekänna, att på dessa tider, då ingen sträng krigsordning fanns, var det ett stort bevis, både på svenskarnes ihärdighet och Sturens skicklighet, att de efter två afslagna anfall kunde åter ställas i ordning och ledas till angrepp. Så skedde likväl nu. Knappt sågo svenskarne, huru de andra kommit ned af berget förrän de började ropa: *Nu hafva danskarne kommit till oss på jemna marken. Låtom oss nu svänga svärden friliga!* Ej behöfde herr Sten uppmuntra dem. Några underliga strimmor syntes på himlahvalfvet. De ropade, *att det var S:t Eriks svärd, som skyddande sväfvade öfver svenskarne och visade dem vägen till segren;* och derpå störtade de sig öfver fienden, och tillika gjorde herr Knut Posse ett nytt utfall från staden. Mot dessa angrepp förslog ej all danskarnes tapperhet. De stridde i början för segren, men den rycktes snart från dem. De stridde för att rädda den heliga Dannebrogs banér. De stridde med odödlig tapperhet. Femhundra danska ädlingar omgåfvo och försvarade under kampen denna fana; de lågo alla fallna för svenskarnes svärd, förr än herr Knut Posse förmådde rycka henne till sig och fälla hennes stolta spets emot jorden. Nu flydde danskarne, men endast i afsigt att uppe på berget åter försvara sig. Men i detsamma framkom Nils Sture med sitt folk; han hade af elaka vägar blifvit uppehållen, och fåfängt var nu allt danskarnes motstånd. Deras hopar upplöstes, och utbredde sig backen utföre från Brunkeberg åt Blasiiholmen som en molnsky. De hastade undan de förföljande svenskarne, för att söka räddning på skep-

pen; men då den påträngande täta hopen kom på bryggan, som var undersågad, brast hon och de olyckliga flyktingarne störtade i vattnet. Andra sprungo i båtar för att komma öfver, men så många kastade sig i hvarje, att båtarna sjönko och folket förgicks. Så drunknade niohundra man i Näckström, och som nu hvarje tillfälle till flykt var borta, måste andra niohundra man, hvilka ej ännu kommit öfver, kasta sina vapen och gifva sig till fånga; ibland dessa var danska marsken Klas Rönnow samt affällingarne Ture Bjelke och Nils Kristersson Wase. Dessutom var hela slagfältet betäckt med fallna fiender.

Uti fyra timmar eller till klockan tre på eftermiddagen hade den blodiga striden räckt, men så var den nu också riktigt kämpad till slut. Kristian flydde hastigt med sina skepp, och Sten Sture drog med sitt folk segrande in uti Stockholm. Det var stor fröjd och gamman. Fru Ingeborg emottog sin segrande herre med glädjetårar, och borgare och krigsmän om hvarandra fröjdade sig, tackade och prisade Gud för den herrliga segern. Allas glädje var likväl icke oblandad; ty många hade uti slaget förlorat sina anhöriga och vänner. De tvänne olyckliga anfallen på Brunkeberg hade kostat mången redlig krigare lifvet, och den trakt, der svenskarne nu så ofta trygga och stolta beskåda sin hufvudstads största prakt och rikedom, den var tätt beströdd med förbleknade lik af de krigare, hvilka med sitt mod och sitt blod på denna dag grundlade Sverges frihet och trygghet. Sten Sture lät församla dessa fosterlandets fallna söner och försvarare och vid klockors ljud och korgossars sång gifva dem en högtidlig och präktig begrafning. De fallna danskarne woro väl också tappra män, som följt sin konung; men de uppretade svenskarne sågo i dem endast äre- och penningelystna äfventyrare. De blefvo hvar som helst undan vilddjur och roffoglar nedgömda i mullen.

Kristian flydde med öfverlefvorna af sin här. hop af hans anhängare bland upplandsbönderna hade o kommit med honom på flottan; och några af hämnd häftig vrede rasande danskar ville nedhugga der-

Kristian förbjöd det och lät landsätta dem i Stockholmsskären, hvarefter han seglade hem, äfven på hafvet förföljd af stormar och olyckor. När danskarne besinnade sin makt, tapperhet och fördelaktiga ställning i detta slag, kunde de ingalunda begripa, huru svenskarne förmått frånrycka dem segern. Det vidskepliga folket sade, att det hade skett genom den svenska kansleren, herr Klas Rytings, trollkonster; men konung Kristian vågade aldrig mera med krigsmakt angripa Sten Sture och de svenska bönderna.

TREDJE KAPITLET.

OM STEN STURES REGERING.

Efter denna strid fick Sverge i många år åtnjuta fred och lugn. Danskarne tordes ej mera vexla hugg med svenskarne och de ryska infallen i Finnland förorsakade på länge ingen betydlig oro i Sverge. Sten Sture bevisade sig som en stor och förträfflig regent, äfven under freden. Så vidt han i dessa svåra tider förmådde, upphjelpte och förbättrade han landets tillstånd. Genom hansestädernas makt och inflytande utgjorde tyskar en del af rådet uti hvarje handelsstad; men herr Sten afskaffade detta, bjudande, att allena svenska män skulle få blifva rådsherrar; likväl bibehöll han alltid ett nära förbund med hansestäderna, hvaraf han mycket styrktes mot danska stämplingarna. Boktryckerikonsten blef införd [1]). Då erkebiskop Jakob Ulfsson fick höra, att konungen och erkebiskopen i Danmark fått af påfven tillstånd att der anlägga ett universitet, tyckte han samt herr Sten, att Sverge ingalunda borde vara sämre än Danmark, utan började de gemensamt att arbeta hos påfven för att få samma

[1]) Den första boktryckare i Sverge hette Johan Snell och den första derstädes tryckta bok man känner, hette Dialogus Creaturarum Moralisatus, tryckt 1483.

rättigheter för Sverge. Det lyckades, och således blef Uppsala akademi stiftad.

Det som mest försvårade rikets styrelse för herr Sten, var de adeliga herrarnes stora makt. Dessa sutto på sina befästade borgar och hade de alltid hos sig en stor skara beväpnade svenner till sitt försvar. Öfver underhafvande och bönder utöfvade de, enligt då gällande författningar, uteslutande domsrätt, så att de voro hvar och en liksom en liten sjelfständig konung. Häraf följde beständigt oordningar. Vana att alltid befalla, ville de ogerna lyda, om det också var konungen. Sins emellan förde de blodiga fejder, hvaraf landet led. Deras landtbönder blefvo allt mer förtryckta och utsugna, och som dessa herrar genom sin stora rikedom voro i stånd att beständigt köpa under sig nya hemman, så aftog på detta sätt småningom de fria böndernas antal, och mot allt detta fanns ingen hjelp, så länge adeln och presterskapet på herredagarna ensamma bestämde hvad som skulle göras eller ej. Derföre var det som Sten Sture kallade äfven borgare och bönder till riksmötena för att genom deras talrikhet motväga herrarnes makt. Detta bruk blef sedan bibehållet af de andra Sturarne och Wasakonungarne, och derigenom har Sverges allmoge blifvit ansedd och fri, då de flesta andra länders allmoge nedsjunkit i förakt och träldom. Herr Sten inkallade inga nya medlemmar i rådet i de aflidnas ställe, ämnande sålunda både försvaga rådet och icke öka de eljest nog mäktiga herrarnes anseende med rådsvärdigheten. Man kan göra sig en föreställning om adelns makt på denna tid, då man får höra, att en svensk adelsman, Nils Klasson af Vik, förklarade öppet krig och utrustade kapare mot konungen af England, emedan denne hade borttagit från herr Nils ett fartyg och icke ville betala det. Ännu mäktigare var Ivar Axelsson Tott. Hans bror Erik Axelsson öfverlemnade vid sin död (1479) sina förlä gar i Finnland åt herr Ivar i stället för åt svenska r ringen, som han lofvat. Likaså gjorde den tredje broc herr Lars Axelsson Tott. Sjelf egde herr Ivar stora läningar både af Sverge och Danmark, så att han

den mäktigaste man i hela norden. Han började derföre att mycket yfvas och högmodas. I Sverge ville han sätta sin måg, herr Arvid Trolle, till riksföreståndare; Danmark hotade han med krig. Ingendera ville han lyda. Svenskarne skrämde han med den hotelsen att lemna sina slott åt danskarne och danskarne tvärtom. Han ofredade handeln på Östersjön genom sjöröfverier och ville ej lyssna till några föreställningar, utan visade högmod och förakt mot alla. Lyckligtvis var herr Ivar hvarken så klok eller tapper som han var rik och högmodig. Svenskarne funno sig slutligen tvungna att angripa honom med våld. Då föllo snart alla hans fästen och han sjelf flydde feg och fruktande undan nejden, och kastade sig i armarna på konung Johan i Danmark. Denne passade på tillfället och återtog alla Ivars danska förläningar, och den väldige och högmodige Ivar Axelsson Tott dog fattig och föraktad.

Ehuru konung Kristian efter slaget vid Brunkeberg ej vågade försöka något uppenbart krig mot Sverge, stämplade han dock beständigt efter dess krona. Derföre höllos nästan hvarje år möten mellan svenska och danska herrarne om unionens förnyande; men herr Stens klokhet och det allmänna hatet mot Kristian omintetgjorde alla slika försök. Under dessa afhandlingar dog Kristian 1481. Hans son och efterträdare, konung Johan, ville väl af ungdomligt mod och tapperhet anfalla Sverge; men hans mor, drottning Dorotea, hade varit gift både med Kristofer och Kristian, och kände svenskarnes både tapperhet och oenighet. På hennes enständiga råd undvek Johan derföre uppenbart krig och fortfor som Kristian att underhandla med svenskarne. Detta lyckades också bättre. Presterne, under anförande af Jakob Ulfsson, voro nu som nästan alltid unionen tillgifna. De höga herrarne fruktade herr Stens makt och tilltagsenhet och trodde sig få större frihet och anseende under en utländsk konung. De till och med hatade herr Sten, såsom den der för mycket gynnade de lägre stånden; dock vågade de ej utbryta mot denne herre, hvilken egde, som de sade, *lika många soldater som bönder*. Allmänheten sjelf hyste ej mot Johan det inrotade

hat som emot Kristian, utan kände den tillgifvenhet, som alltid åtföljer ungdomen. Sålunda förmådde herr Sten icke hindra, att Johan valdes till konung på mötet i Kalmar 1483. Den konungaförsäkran, som Johan likväl vid detta tillfälle måste afgifva, förtjenar väl anföras, såsom ett bevis, huru stor makt de höga rådsherrane egde då för tiden. Johan lofvade; *Att återlemna Gottland till Sverge; att ingen skatt pålägga utan undersåtarnes samtycke; inga skatter utföra, ingen ort afsöndra, inga påbud utfärda eller upphäfva, ingen slotts- eller rådsherre af- eller tillsätta, intet krig börja, inga privilegier gifva utan rådets samtycke. Hvarken konungens slägt eller ofrälsemän skulle få köpa frälsegods. Konungen skulle vistas ett år i hvarje rike och dit medföra blott fyra främmande män. Konungen skulle visa rådet aktning och vördnad, och den rådsherre, som för konungen omtalade rådets öfverläggningar och sökte vinna hans gunst, skulle förklaras ovärdig rådsembetet. Hvarje andelig eller verldslig frälseman skulle vara konung på sin gård, kunna den befästa, huru han ville, och neka inträde derpå, till och med för konungen. Presterskapet skulle hållas vid sina privilegier. Konungen skulle betala sin faders skulder, och utan missnöje mottaga rättelser och förmaningar,* o. s. v. Dessa hårda och till en del nesliga vilkor underkastade sig Johan för den fåfänga äran att kallas konung öfver ett rike till, då han ej en gång mäktade fullkomligt styra de två han förut hade; och rådsherrarne ville rycka riket ifrån herr Stens goda förvaltning och lemna det i främmande händer, för att sjelfva på detta sätt få friare händer, att göra hvad de ville. Men herr Sten var ingalunda så lätt att tränga undan. Han satte sig ej med öppen makt mot Johan, utan lofvade att straxt antaga honom, så snart han fyllt vilkoren uti konungaförsäkran i synnerhet med Gottlands återlemnande. Detta ville Johan åter ej göra förr än [illegible] blifvit krönt. Så utdrogs det på tiden genom underh[illegible] lingar. Möten på möten blefvo utsatta; somliga gj[illegible] herr Sten om intet, ty han kom ej dit, utan skyllde [illegible] sina svaga och sjuka ögon; på de andra blef int[illegible]

vudsakligt beslutadt. Så använde herr Sten makt och slughet mot slughet, och konung Johan förmådde intet vinna. Han försökte att genom andra medel tvinga svenskarne. Han underblåste Ivar Totts uppror, men denne blef, som vi redan berättat, snart fördrifven. Han utverkade af påfven en bannlysning mot herr Sten och svenskarne; men de aktade den ej, och den lärde och skicklige Hemming Gadd, Sturens bästa vän, for till Rom och utverkade bannlysningens återkallande. Utom dessa medel var äfven Johan likasom Kristian nog grym och omensklig att uppreta ryssarne till förnyade rysliga härjningar i Finnland. På detta enda sätt lyckades det honom att på längden uttrötta svenskarne och fälla den man, som, stödd på folkets kärlek och trohet, lika litet fruktade danskarnes krigshär som inhemska fienders stämplingar.

FJERDE KAPITLET.

DE RYSKA KRIGEN.

Det var icke långt efter slaget vid Brunkeberg som ryssarne (1425) gjorde sitt första härjande infall i Finnland, och de fortsatte sedan dessa härjningar dels af egen drift, dels dertill af danska konungarne uppeggade, så att Finnland aldrig fick ro för dem. Den stridslystne och oförskräckte Erik Karlsson Wase hade blifvit försonad med Sten Sture och sändes af honom till Finnland. Han värjade landet i tre år mot ryssarne, och inlade stora prof på sitt oböjliga mod [1]. Erik Axelsson Tott, som egde betydliga förläningar i Finnland, dref dem också med väldig hand tillbaka så länge han lefde; men det var alltid svårt att strida mot dem; ty hastigt och oförtänkt föllo de in med stora hopar, sköflade och brände vida landsträckor, plågade och mördade innevånarne på det rysli-

[1] Han blef slutligen ihjelslagen af några biskopstjenare och bönder på Sela-ön, emedan han våldgästat kyrkoherden, herr Sigfrid, på Sela.

gaste och skyndade sedan hastigt med rofvet undan in i sitt eget land igen. Slutligen blef den tappre Knut Posse satt till slottsherre på Wiborg, och gjorde han så väl genom sin tapperhet, som genom sin klokhet och snabbhet, ryssarne stort afbräck ehvar de möttes. Men hans lilla här hopsmälte af dessa segrar; deras var nästan oräknelig. År 1495 utbredde de sig härjande öfver hela östra Finnland; alla flydde undan eller inneslöto sig i fästningarna, och sjelfva Knut Posse blef hårdt belägrad i Wiborg. Ryssarne hade äfven med sig kanoner, med hvilka de sköto stora hål i murarna, men Knut Posse lät hastigt uppföra nya bålverk derbakom, för att afhålla dem. På detta sätt försvarade han sig manligen i två månader, och tillfogade ryssarne många förluster, men dessa aktade sådant föga, emedan de voro så talrika. Slutligen beslöto de att storma fästningen den 30 november. De strömmade fram i otalig myckenhet och kommo snart uppå muren och i det ena tornet. Der funno de inga svenskar före sig, men sågo hvar Knut Posse och hans stålklädda krigare stodo i god ordning nere i staden, och hade Erik den heliges och Olof den heliges fanor utslagna öfver sig. Denne sluge krigare hade fört en stor mängd krut under tornet och sedan dragit sig och allt sitt folk derifrån. Då han nu såg, att tornet och muren voro fullproppade med ryssar, och att desse ämnade stiga ned i staden, lät han antända det gömda krutet. Med en förskräcklig knall flög tornet jemte alla ryssarne i luften; muren störtade öfver de stormande, hvilka dels deraf krossades, dels föllo afdånade och förskräckta till jorden. Nu skyndade Knut Posse med alla sina män hastigt ur staden och angrep de förskrämda ryssarne. Dessa flydde fulla af fasa och förskräckelse. Svenskarne följde och nedhöggo dem nästan utan motstånd till ett antal af flere tusen. En allmän räddhåga intog hela fiendtliga hären; den fl[illegible] hals öfver hufvud tillbaka till Ryssland, derunder hä[illegible] förföljd af de uppretade bönderna. — Detta herr K[illegible] Posses krigsknep kallades sedan den *Wiborgska sm[illegible]* och har blifvit mycket omtaladt. De vidskepliga [illegible]

ryssarne trodde, att Possen stod i förbund med den onde anden. Svenskarne, som ej voro stort klokare, sade, att han kände många hemliga trollkonster. Man trodde allmänt, att, då han öppnade ett bolster, fick han en ryttare för hvarje fjäder; då han ritade ett skepp med käppen på stranden, blef det också straxt ett verkligt skepp; och, då han ville tala med Sten Sture, gick han opp på Wiborgs skans och skakade ett betsel, så framkom straxt en förtrollad häst, som förde honom genom luften till Brunkeberg, och sedan på samma sätt tillbaka igen, och det allt inom 24 timmar.

Herr Sten hade redan förut börjat, att i Sverge rusta ut en betydlig krigshär mot ryssarne. Sankt Eriks banér hemtades med stor prakt från Uppsala, och herr Sten mottog med knäfall denna heliga fana i Storkykan framför altaret. Derpå afseglade flottan; men, som det var sent på hösten, blef den mycket fördröjd och skadad af de ständiga stormarna. Skeppen skingrades och somliga fastfröso, så att manskapet led ganska mycket både af hunger och frost. När herr Sten slutligen kom fram, fick han höra, att Knut Posse genom wiborgska smällen redan fördrifvit ryssarne. Han lemnade då herr Svante Sture, son till Nils Sture, qvar såsom anförare för svenskarne; men for sjelf hem efter förstärkning. Herr Svante gjorde då med sitt folk ett infall i Ryssland, intog Ivangorod, härjade landet vidt och bredt deromkring, samt återvände med rikt byte. Nu kom herr Sten med friskt manskap från Sverge och begärde, att herr Svante skulle med sitt folk deltaga uti ett nytt infall i Ryssland. Svante vägrade detta, förebärande, att han och hans troppar voro uttröttade af det förra. Herr Sten harmades härvid högeligen och kallade herr Svante en *landsförrädare.* Denne for då med vredt mod tillbaka till Sverge och anklagade herr Sten inför rådet, och sålunda utbröt den länge dolda missämjan mellan herr Sten och de mäktiga herrarne.

FEMTE KAPITLET.

OM KONUNG JOHAN.

Nu uppsade rådsherrarne med erkebiskop Jakob i spetsen all tro och lydnad mot herr Sten och inkallade konung Johan. Som likväl herr Sten ej ville godvilligt vika undan, uppstod emellan dessa båda partier ett förderfligt krig. På ena sidan voro biskoparne och herrarne, med sina anhängare och svenner; på andra sidan hade herr Sten borgare och bönder med sig. Likväl egde han icke, så mycket som förut, folkets tillgifvenhet. Den olyckliga utgången af Finnlandståget blef räknad hans långsamhet till last. Pest, vådeld, stormar, hvilka alla vid denna tiden härjade Stockholm, ansågos enligt det vidskepliga folkets vana såsom tecken till himmelens misshag med landets öfverhet. Då derföre Johan kom med en stark flotta [1]) upp till Stockholm, blef herr Sten innestängd. Han hade nog hos sig flere tusen välbeväpnade män och kunde lita på kraftigt bistånd; som likväl alla herrarne voro så begärliga efter konung Johan, att herr Sten förutsåg ett långt och landsförderfligt krig, så beslöt han att gifva efter. Johan måste dock förut lofva att hålla sin konungaförsäkran i Kalmar 1483, och tillika förbehöll sig herr Sten både af konung och råd, att de ej skulle draga honom till rätta för hvad han under sin riksföreståndaretid gjort. Dessutom erhöll han för sig så stora förläningar, att han förblef den mäktigaste man i landet. På sådana vilkor öppnade han portarna till Stockholms slott den 11 nov. 1497, och gick sjelf ut för att möta och dit införa konung Johan. Denne mottog herr Sten med all vänlighet och tillsporde honom skämtsamt, *om det på sl*...

---

[1]) På denna flotta hade han 6000 man tyskt krigsfolk. anförare, junker Slenz, var ganska högmodig, obetänksam häftig, hvadan svenskarne från den tiden började ka... sådan man för en junker Slenz.

väl dukadt och tillredt mot honom med mat och öl, att dermed glädja gästerna. Herr Sten pekade då på de svenska biskoparne bakom konung Johan och sade hasteliga: *det veta de bäst, som stå bakom eders nåde, ty de hafva detta både bakat och bryggt; och tör väl hända de göra eders nåde detsamma, då de komma sig före.* De gingo sedan upp på slottet och felades då icke kostelig förplägning derstädes. Men under det konungen och herr Sten samtalade med hvarandra om rikets styrelse, sade den förre: *herr Sten, i hafven lemnat mig ett ondt testamente i Sverge; ty bönderna, som Gud hafver skapat till trälar, dem hafven i gjort till herrar.*

Sedan reste konungen till Uppsala jemte alla herrarne, kröntes der till konung, och slog ganska många svenskar till riddare. På denna tiden fick endast en riddares hustru bära det förnäma namnet fru; men som blott konung och ej riksföreståndare kunde dubba till riddare, och på sista tjugusju åren ingen konung hade varit i riket, så voro riddare och fruar mycket sällsynta. Det berättas derföre också, att många ibland de svenska qvinnorna, drifna af sådan fåfänga, hafva ifrigt hos sina män yrkat på konung Johans inkallande. Ty, som det står i den gamla rimkrönikan:

Hvar frälseqvinna ville heta Fruga,
På det de andra skulle sig för henne buga.

Nu fingo de sin önskan fram. Femtio herrar och bland dem barn i vaggan blefvo slagne till riddare, ty alla ville passa på det goda tillfället. Konungen hade tillagat ett stort och mäkta herrligt gästabud. När det var slutadt, frågade Johan sina herrar, *om de kunde säga, att något hade felat för konungens ära uti högtidens prydnad.* Alla tego; slutligen steg en af konungens gunstlingar, en tysk, fram och sade, *att han saknat ett. Sedan nämligen de svenska herrarne blifvit mättade med konungamat, hade hans nåd bort tillkalla sina drabanter och låta öfver en sidenmatta afslå alla dessa förrädares hufvud.* Konungen teg en stund och slog néd sina ögon. *Jag vill hellre,*

sade han ändtligen, *att du död vore, än att min oskuld skulle befläckas med ett sådant brott.* Derpå gick Johan in i sitt rum och ville sedan aldrig se denna mannen mera.

Konung Johan var i många afseenden en god och ädelsinnad herre, likväl förmådde han icke att bibehålla sig vid riket. Härtill bidrog väl förnämligast de svenska herrarnes regeringslystnad, afund och orolighet, hvarigenom alla konungar, både inländska och utländska, både onda och goda, störtades. Men äfven Johan sjelf gaf anledning till sin olycka. Likasom de förra unionskonungarne bröt han sina löften med fräckhet och föredrog danskarne framför svenskarne. Gottland blef ej återgifvet. Slotten öfverlemnades åt främmande fogdar, hvilka genom grymhet och girighet uppretade folket, likasom i Eriks af Pommern tid. Tunga skatter tryckte landet; och herrarne fingo ej så stora förläningar, som de önskade; tvärtom, konung Johan återtog både från herr Sten och flere andra de län, som han i början så rundeligen utdelat. På detta sätt uppkom allmänt missnöje, och en ringa sak bragte det snart till utbrott. Konungen lät dömma till sig ett laxfiske i Dalelfven, som Nils Kristersson Oxenstierna förut hade haft, hvarföre denne så mycket vredgades, att han slog ihjel konungens fogde. Som nu konungen tillika hade lidit ett stort nederlag mot ditmarscherna, så repade svenska herrarne mod, och kommo ångrande till herr Sten, för att försona sig med honom och bedja honom hjelpa till att fördrifva Johan. Denne anlände med en stark flotta till Stockholm. Han var på slottet, svenska herrarne i staden, och ingen tordes gå till annan utan gisslan. Drottning Kristina hade en gång med tårar utverkat sig tillstånd af konungen att höra messan i storkyrkan. När hon skulle derifrån vända åter till slottet, trädde herr Sten och herr Svante fram på hvar sin sida om henne, för att höfviska riddare beledsaga henne hem; men när slottsfc såg detta, fruktade de ett anfall och riktade kanon mot de antågande herrarne, att desse måste vända om. Uppbragta häröfver såsom en förolämpning, förkl

dessa herrar sig öppet mot konungen, samt började att mot honom uppresa hela landet. Sten kom snart med dalkarlarne utanför Stockholm och blef af borgrarne insläppt uti staden. Nu lemnade Johan sin drottning med tvåtusen mans besättning qvar på slottet och seglade sjelf ned till Danmark efter förstärkning. Men emellertid uppreste sig hela landet; slotten intogos öfverallt; danskarne fördrefvos och slutligen blef herr Sten i slutet af år 1501 åter antagen till riksföreståndare.

SJETTE KAPITLET.

STEN STURES DÖD.

Nu blef Stockholms slott hårdt tillspärradt af Hemming Gadd; men drottning Kristina försvarade sig oförskräckt. Maten började slutligen felas, så att besättningen sjuknade och dog af onaturlig spis. Likväl försvarade sig drottningen i åtta månader, men då fanns ej mer än 80 qvar af den tvåtusen man starka besättningen; och alla källare och hvalf voro fulla af döda kroppar, då hon uppgaf slottet åt herr Sten d. 27 mars 1502. Hon hade betingat sig fri återresa, men herr Sten qvarhöll henne under allehanda förevändningar ett helt år i Wadstena.

Konung Johan ämnade med härsmakt återtaga riket, men blef slagen af herr Sten. Junker Kristian, som nu var sin fars ståthållare i Norge, var lyckligare. Han infföll med en krigshär i Westergötland och belägrade Elfsborg. Slottsfogden Erik Gyllenstierna flydde af feghet eller falskhet, och blef derföre af de vredgade westgötabönderna ihjelslagen. Den qvarblifna besättningen begärde dagtingan med Kristian, men han ville, att de skulle gifva sig på nåd eller onåd. De beslöto då i förtviflan att försvara sig och begärde undsättning af herr Sten. Han skickade herr Åke Johansson Natt och Dag med en hop folk. Herr Åke skyndade så mycket han förmådde, och red före med rytteriet; men då han tidigt en dimmig morgon kom till

Elfsborg, var slottet redan intaget och all besästtningen af den vildsinte Kristian obarmhertigt nedhuggen. Danskarne lågo nu och sofvo i sina tält och herr Åke kunde beqvämligen der öfverfalla dem. Han befallde likväl sin trumpetare bläsa till anfall. Trumpetaren ville ej, utan påstod, att man borde angripa danskarne oförvarandes. *Blås,* sade herr Åke, *eljest skjuter jag dig pilen genom lifvet; eller tycker du, att det vore tillbörligt att öfverraska en konungsson och så många adeliga herrar, i stället för att våga en ärlig strid mot dem?* Trumpetaren blåste, och herr Åke störtade fram med sina ryttare och gjorde i början ett stort nederlag bland de yrvakna danskarne. Men herr Otto Rud, danskarnes anförare, försvarade sig tappert; slutligen blef en dansk fana uppsatt, kring hvilken de samlades, och som herr Åke ej hade gifvit sig tid att afvakta fotfolket, så blef han nu med stor förlust utdrifven ur lägret igen. Härefter drog junker Kristian med mord, brand och ett grufligt plundrande genom Wester- och Östergötland och vände derpå tillbaka till Skåne; och var detta Kristian Tyranns första resa i Sverge.

Förbemälde herr Otto Rud bibehöll sig alltid i stor gunst hos konung Johan, samt var en skämtsam och tapper herre. De sutto en gång tillsammans och läste sagorna om konung Artus och hans kämpar. *Hvad bär det till, herr Otto,* sade konungen, *att inga sådana riddare nu finnas som Gavian ach Percival? Jo,* sade herr Otto, *ty det finnes nu intet hof sådant som hos konung Artus.* Johan skrattade och lät herr Otto hafva sitt tal. — Denne herr Otto hade inne Bohus fästning år 1502, men icke långt derifrån låg herr Nils Rautzen med svensk besättning på Olofsborgs slott. Julafton hade fallit mycket snö, så att jorden var deraf alldeles hvit. Herr Otto föll derföre på följande krigsputs. Han lät alla sina tjenare [illegible]a hvita skjortor och kläden öfver sina harnesk och v[illegible]i, och gick så med dem rakt på Olofsborg, just d[illegible]n trodde, att svenskarne sutto i fröjd och gamman [illegible]g julbordet. Skildtvakten kunde i skymningen ej s[illegible]a

urskilja de hvita skjortorna mot snön; utan danskarne kommo allesammans in i slottet, utan att någon märkte det. Herr Otto Rud lät straxt tillstänga och bevaka portarna, och angrep derpå drickesstugan, der allt slottsfolket, sittande mellan skål och vägg, blef antingen fånget eller nedhugget. Nils Rautzen ensam bröt sig ut och sprang upp i ett litet torn. Här högg och stack han samt försvarade sig med stenkastande i de trånga trapporna hela julnatten igenom och kunde ej förmås att gifva sig förr än långt fram på andra dagen. För denna sin tapperhet och lycka fick herr Otto Rud stora förläningar af konung Johan, och utmärkte sig äfven under dennes son Kristian som en tapper härförare mot svenskarne. Men då han någon tid derefter skulle företaga en vallfärd till Jesusalem, dog han i Tyskland, och är sålunda om herr Otto Rud ej något mer att härstädes förtälja.

Emellertid hade herr Sten Sture på hansestädernas bemedlan funnit för godt att låta drottning Kristina resa hem till Danmark. Han hade alltid under hela hennes fångenskap bemött henne med stor h¨fviskhet och vördnad; äfven nu for han ned till Wadstena, och beledsagade henne sjelf, ända till danska gränsen. På återresan härifrån sjuknade han hastigt och häftigt, och endast med möda förmådde hans vänner föra honom till Jönköping, der han dog d. 13 dec. 1503. Såsom många säga, härrörde denna sjukdom från förgift, som han vid gränsen hade fått af drottningens läkare; andra återigen tro, att herr Svantes sednare gemål, fru Märta, hade hemligt gifvit herr Sten förgift, på det hennes man skulle efter honom blifva riksföreståndare så mycket snarare.

Nu hade en stor villervalla kunnat uppkomma, och konung Johan skulle fått godt tillfälle att dervid återtaga Sverge: men Hemming Gadd, danskarnes oförsonlige fiende och Sturarnes trofaste vän, förhindrade allt sådant. Han tog tysthetsed af de få närvarande och dolde sedan herr Stens död på följande sätt. Liket lades uti en släda och fördes så hemligen till Stockholm; men en af herr Stens tjenare vid namn Per Byresson, hvilken var honom mycket

lik, påtog hans kläder och red hans häst, men låtsade hafva en svår ögonsjukdom, som herr Sten ofta plägade lida af. Derföre hade han bundit öfver sitt ansigte, och då han kom fram till något ställe, lades han straxt till sängs och fönsterna tillstängdes, för att, som man sade, spara den sjuke riksföreständarens ögon; men alla, som ville hafva något afgjordt, måste under tiden vända sig till Hemming Gadd. På detta sätt gick resan till Stockholm, dit Hemming stämt herr Svante och dess anhängare. Då nu allt var der i ordning, kungjordes herr Stens död och med detsamma valdes herr Svante till riksföreståndare, och emottog alla slotten.

Herr Sten lemnade efter sig endast en dotter, hvilken var nunna i Wadstena. Hans och hans hustrus lik blefvo först med mycken prakt nedsatta i Gripsholms kloster, men fördes sedan till Kernebo kyrka derbredvid. Konung Johan den tredje tyckte denna deras hviloplats ej nog anselig. Han bad dåvarande hertig Karl att flytta dem till Strengnäs domkyrka, hvilket denne också gjorde, gifvande dem nya och kostbara likkistor. Detta skedde 1576. Nära 100 år derefter eller 1675 lät Magnus Gabriel De la Gardie uppresa ett särskildt kopparläckt grafkor, samt lade öfver grafven en sten med ärofull inskrift. Omkring 100 år derefter lät Gustaf den tredje uppresa öfver grafven en ny minnesvård. Så har hvarje århundrade med beundran och tacksamhet erkänt Sten Stures höga förtjenster mot fäderneslandet.

TOLFTE BERÄTTELSEN.

OM STEN STURE DEN YNGRE.

FÖRSTA KAPITLET.

OM SVANTE STURE.

Herr Svante Sture härstammade icke från samma slägt som gamle herr Sten. Herr Svante var son af den förut ofta omtalade krigshjelten Nils Sture; men denne hade efter sin moder upptagit Sturenamnet, ty hans far var Bo Stensson Natt och Dag, broder till den Nils Stensson, hvilken gjorde så många uppror mot konung Karl Knutsson. På detta sätt var också bemälde herr Nils syskonbarn med Engelbrekts mördare Måns Bengtsson. Derföre buro också dessa sednare Sturar slägten Natt och Dags vapen, då deremot Sten Sture den äldre hade, som förbemäldt är, tre sjöblad uti sitt sköldemärke.

Denne herr Svante var en framför de fleste ganska utmärkt man genom många goda egenskaper. Uti krig visade han alltid en särdeles tapperhet och djerfhet och fordrade detsamma af sina svenner, så att det var en allmän sägen, att eho, som ville vara herr Svantes hofman, han skulle, liksom de gamle Harald Hildetands kämpar, ej blinka för ett yxhugg, som gick ända förbi ögonbrynet. Sträng var han äfven mot dessa sina tjenare. Hade de gjort något öfvervåld eller begått någon förseelse, så utbröt han i skarpa och hårda förebråelser; och emedan han talade fort och hans röst var stark och djup, tyckte folket att det var som åskan hade dundrat öfver deras hufvuden. I sin häftighet slog han ofta den felande med kraftig hand; men snart var vreden förbi, och då uppmuntrade han de nedslagne med gåfvor och glädtighet;

ty herr Svante var mycket både frikostig och gladlynt. Lögn och förtal hatade han mest af allt. Då någon hos honom talade illa om en annan, lät han alltid tillkalla den förtalade och ställde honom tillsammans med förtalaren, hvarigenom många svek och oroligheter förekommos. Tillika var han en ganska from, gudfruktig och lättrörd herre, så att man ofta såg honom utgjuta ymniga tårar under gudstjensten. För alla dessa sina egenskaper blef han mycket älskad och afhållen af de flesta, och de jakade gerna till att taga en sådan herre och man till riksföreståndare, i synnerhet som han i de förra krigen inlagt stor ära, och visat sig vara den man, som förmådde kraftigt tillbakadrifva fiendernas våld och skydda rikets lugn.

Var herr Svante en så tapper och dristig man, som här ofvan bemäldt är, så behöfdes det också i dessa oroliga tider. Konung Johan bemödade sig på allt sätt att återvinna sitt förlorade rike, nyttjande dertill både våld och list. Våldet kunde väl herr Svante möta med sitt mannamod och svenskarnes tapperhet, men listen var svårare att emotstå. Många af svenska herrarne voro danska partiet tillgifna; och i synnerhet bemödade sig erkebiskop Jakob Ulfsson, biskopen i Westerås, Otto Svinhufvud, och riksrådet Erik Trolle att åter inhjelpa konung Johan. Härom hölls det ena mötet efter det andra; men alla blefvo fåfänga. Ofvannämnde herrar lofvade på ett möte att antingen taga emot Johan som konung eller också till honom betala årlig skatt af riket; men detta nesliga beslut bröts med harm af herr Svante, hvilken ej kunde tillåta, att Sverge blef ett skattrike under Danmark. Johan hänsköt sin sak till kejsaren, hvilken på denna tiden ville vara en verldslig domare öfver hela kristenheten, likasom påfven var en andlig. Kejsaren stämde herr Svante och svenska rådet för sin kammarrätt; dessa föraktade sådant, påstående, att kejsaren ej öfver Sverge något att befalla. Då förklarade ke hela riket i akt, samt dess förnämsta herrar och för fågelfria, och ibland dessa gamle herr Sten, h

då varit död redan i trenne år; så litet kände kejsaren och hans herrar tillståndet i Sverge. Svenskarne brydde sig också föga om dessa kejsarens bref och pergament, utan gjorde hvad de tyckte bäst vara.

Herr Svante var en skicklig och förståndig herre att styra sitt rike. I krig fruktade han ej att möta sina fiender på fältet, och i rådslag visade han mycken klokhet. Så lyckades det honom att få en 50-årig fred med Ryssland och ett nästan beständigt förbund med hansestäderna, hvarigenom han fick så mycket mera makt till att göra danskarne motstånd.

Han hade äfven stor lycka i valet af sina vänner och höfdingar, och fick således af dem kraftigt bistånd i landet. I synnerhet hade han mycken hjelp af herr Åke Johansson Natt och Dag och herr Hemming Gadd. Herr Åke Johansson mötte öfverallt fienderna med raska svenner och oförfäradt mod; och tillfogade danskarne så stora förluster, att han allmänt kallades *Danmarks gissel*. Slutligen blef han af en förrädisk vägvisare lockad i ett försåt, der han och flere af hans folk nedhöggos 1511, till en icke ringa glädje för både konung Johan och danskarne.

Men ännu mera understöd hade herr Svante af Hemming Gadd. Denne var en lärd, vältalig, tapper, oförfärad och rådig man, samt mycket förfaren i alla ting, Under sin ungdom hade han ofta varit i Rom, der han för sin stora lärdom och skicklighet stod i ganska stor nåd hos påfven. Sedan han återkommit till Sverge, blef han gamle herr Stens förtroligaste och trognaste vän. Då denne af påfven bannlystes, reste Hemming Gadd ut till Rom och utverkade, att bannlysningen återkallades. Städse var han danskarnes oförsonlige fiende, och uttalade oförskräckt sina tankar på herredagarna, ehuru der voro många, hvilka, som han sade, *buro danska hjertan under svenska kappor*. Af dessa orsaker var han gamle herr Sten mycket kär, och denne utverkade, att domkapitlet i Linköping utvalde honom till sin biskop; men genom danskarnes stämplingar i Rom fick han aldrig påfvens

bekräftelse, utan den sedan så ryktbare Hans Brask blei biskop derstädes och doktor Hemming bannlyst. Men han aktade denna motgång föga, ty han ville heldre sköta krigs- och statssaker än ett biskopsstift, och var beständigt herr Svantes pålitligaste man, antingen det gällde underhandlingar eller krig.

Herr Svantes oroliga och bullersamma regering varade icke länge. Sala silfvergrufva var nu nyligen upptäckt och gaf ganska stor afkastning, hvarföre herr Svante for till Westerås och höll om dessa ärender en öfverläggning (d. 2 jan. 1512) med bergsmännerne. Då han satte sig till bordet, var han frisk och sund, men om en liten stund bleknade han alldeles af och kände sig illa sjuk. Han steg upp och gick ut, men då han kom utom dörren, föll han hastigt ned och var död. Hans småsven ropade på bergsmännerne; de kommo ut och buro herr Svante in, men all hjelp var fåfäng. Då togo de ett klokt och dristigt beslut för att förskaffa regeringen åt herr Svantes son, Sten. De stängde nämligen till dörren, och släppte ingen, ej en gång herr Svantes husfru in, föregifvande, att de hade högst vigtiga ärender före. Derpå skrefvo de i herr Svantes namn bref till flere slottsherrar, begärande af dem, *att, emedan han sjelf vore af krankhet hindrad, de ville under tiden lyda hans son, unge herr Sten, såsom rikets höfvitsman, och hålla honom slotten tillhanda;* hvilken list också lyckades. Nu först uppenbarades herr Svantes frånfälle, och unge herr Sten, som på bergsmännernes bud straxt hade kommit från Örebro, lät med mycken högtidlighet begrafva sin far i Stureska koret i Westerås kyrka, der dennes far, herr Nils Sture hade valt sin graf.

ANDRA KAPITLET.

HERR STEN STURE DEN YNGRE.

Herr Sten Sture den yngre var likasom han en mycket förnämlig och utmärkt man i många

Rättskaffens, men ödmjuk inför Gud, redlig och trofast mot menniskor, klok och skarpsinnig i rådslag, tapper och oförskräckt i strid; allt detta var han, likasom hans fader; men dertill var han mycket mera mild, vänlig och godhjertad än herr Svante. Ofta såg man honom, som ung gosse, med tårar knäböja för att blidka sin fader, då dennes häftiga sinne uppbrusade mot fega, falska eller försumliga tjenare; och räddade han sålunda mången från de hårdaste straff. Samma milda, försonliga sinnelag bibehöll han äfven sedan han växt upp och var derföre af folket innerligen älskad. Men hans bästa vänner, som just för denna egenskap så mycket älskade honom, klagade öfver, att samma mildhet förledde honom till lättrogenhet och alltför stor efterlåtenhet mot fiender.

Det tycktes sålunda som borde herr Sten utan mycket motstånd hafva blifvit riksföreståndare efter sin fader; men detta gick ej så lätt. De höga herrarne voro afundsjuka på Sturarne och ville ej att riksföreståndarevärdigheten skulle så länge stanna inom en slägt, och det högre presterskapet var såsom vanligt Danmark tillgifvet. På en herredag i Arboga den 19 jan. valde den äldre adeln till riksföreståndare herr Erik Trolle, en gammal, lärd, förfaren och saktmodig man; men den yngre adeln valde herr Sten Sture. Ingen förlikning kunde träffas. Ett nytt möte i Uppsala utsattes till den 18 maj. Den gamla adeln och högre presterskapet stannade i staden och höllo med herr Erik, hvaremot bönder, borgare och det öfriga folket samlade sig på Kungsängen utanför staden och hyllade herr Sten. Ingendera ville vika. Båda partierna möttes för tredje gången i Stockholm den 22 juli. Sturens och hans folk innehade staden och slottet; Trollen och hans anhängare hade besatt Riddarholmen, och höll det på att komma till uppenbart handgemäng dem emellan. Slutligen måste dock Trollens parti gifva vika; ty herr Sten innehade alla slotten och menigheten ville ingalunda höra talas om Erik Trolle. Denne var dotterson till den oroliga och hatade Ivar Tott, samt hade stora egendomar i Danmark, hvarföre han också af svenskarne beständigt

misstänktes att vara danskt sinnad, och kunde sålunda aldrig erhålla något stort anhang.

De grymma fogdarne under Margareta och Erik hade nämligen redan grundlagt hos svenska allmogen ett djupt hat mot danskarne. Detta ökades allt mera genom de härjande krig, med hvilka folket ständigt oroades af danska konungarne, hvilka önskade inkräkta Sverge. Nu var det stiget till den höjd, att eho, som misstänktes för att gynna danskarne, aldrig kunde få något anhang, såsom under Karls och Kristians tid, utan var säker om att öfverallt blifva ansedd och bemött som en landsförrädare, och alla Sverges olyckor, de måtte härleda sig från hvilken orsak som helst, skylldes dock på danskarne och den förhatliga unionen.

Sedan nu Sten Sture på ofvanbemälda sätt blifvit riksföreståndare, började han med allt allvar låta sig vårda om rikets angelägenheter, och följde deruti de båda förra Sturarnes exempel. Han reste beständigt kring landet för att lära känna folkets tillstånd, och var då både hans öra och hjerta öppet för de klagomål, som af menigheten anfördes; ty han ville beskydda alla, så lärd som lekman, så hög som ringa, att ingen skulle någon orättvisa lida under hans regering. Han betraktade sig utan skrymteri som sina undersåtares fader; han sökte icke sina nöjen och sin fördel; utan uppoffrade för folkets väl sin tid och sina krafter, ja slutligen sitt lif.

TREDJE KAPITLET.

OM GUSTAF TROLLE.

Den gamle erkebiskopen Jakob Ulfsson hade i många år arbetat mot de ädla Sturarne och sökte befrämja Danmarks konung. Han tyckte sig likväl nu var för gammal och svag att emotstå den unge och herr Sten; nedlade derföre sin tjenst och drog sig till i stillhet och lugn. Förut lagade han likväl så,

kapitlet i Uppsala valde till hans efterträdare en ung man, herr Gustaf Trolle, son till förbemälde herr Erik Trolle, och hoppades Jakob Ulfsson, att denne Gustaf skulle, af ärfdt hat till Sturarne, blifva dem en lika ifrig motståndare som erkebiskopen sjelf varit. Det fordrades likväl ännu riksföreståndarens samtycke till detta val, innan det af påfven skulle stadfästas. Den ädelmodige och försonlige herr Sten Sture gaf det straxt. Han gjorde ännu mera; han skickade två domherrar till Rom för att utverka påfvens bekräftelse, och för samma ändamål sände han en stor penningesumma till Gustaf Trolle, jemte ett vänligt och försonligt lyckönskningsbref. Hans ädla hjerta hoppades att sålunda genom mildhet och välvilja blidka Trolleslägtens hat och vinna den nya erkebiskopens vänskap och förtroende.

Erik Trolle var en fredlig och saktmodig herre, men hans gemål, fru Ingeborg, både häftig och hård. På henne bråddes sonen Gustaf redan från barndomen. Han var blott en gosse, då han skulle resa med sin mor från Strengnäs öfver Mälaren. Det föll den envisa Gustaf in att icke följa med; och modern förmådde ej böja honom. Gustaf blef qvar; modern reste, öfverfölls af en storm och drunknade med hela sitt sällskap. Gustaf Trolle blef sedan en stolt och äregirig, hård och hämndlysten, ihärdig och oböjlig man. Utan tecken till erkänsla emottog han Sten Stures bref och sändebud. Han erhöll straxt derefter från den nya konungen, Kristian, i Danmark äfven mycket pennigar, samt ett bref, hvari Kristian uppmanade honom att hämnas den skymf hans fader, herr Erik, hade lidit af Sten Sture. Snart blef han stadfästad i sitt embete af påfven, och erhöll tillika bref, som frikallade honom från att stå till rätta vid någon annan domstol än påfvens för alla de brott, som han antingen begått, eller i framtiden kunde komma att begå. Sålunda utrustad, anträdde han resan hem till sitt fädernesland. Herr Sten lät i Stockholm tillaga stora högtidligheter för hans emottagande, ämnande sålunda med ytterligare välvilja beveka sin stolta motståndares sinne; men denne, fastän han kände

herr Stens tillredelser, for icke till Stockholm; han förebar, att herr Sten hade derstädes satt försåt för honom, och seglade derföre till Biskopstuna, der han 1515 landsteg; och med honom inkommo oro, uppror och krig i hans arma fädernesland, som nu i tre år under herr Stens regering fått hugna sig af frid och trygghet.

När Gustaf Trolle kom till Uppsala, blef han högtidligen emottagen af gamla erkebiskop Jakob, samt lät med ovanlig stor ståt inviga sig uti sitt embete. Den prakt och rikedom, som denna tiden fanns hos biskopar och det högre presterskapet, öfvergår hvad man nu nästan kan föreställa sig. Sjelfva vore de merändels af de största och rikaste adliga slägter, och egde redan derigenom mycket både makt och anseende. När dessa dertill kommo i besittning af biskopsstiften med stora, ja nästan furstliga inkomster, höjdes deras anseende långt öfver alla andras. I rådet satt erkebiskopen öfver riksföreståndaren, och biskoparne öfver alla de verldsliga herrarne. På sina stora, välbefästade borgar höllo de präktiga hof, der unga fattigare adelsmän tjenade dem såsom småsveuner och hofmän, och på sina resor förde de så stor stat, att flera påbud deremot måste utfärdas, i hvilka stadfästades, att en biskop på sina resor genom landet ej fick medföra mer än trettio hästar. Föga bekymrade sig dessa herrar om sina församlingars lefverne och förbättring, föga om lärdom och kunskaper, föga om den tarflighet, den rena lefnad, som egnade apostlarnes efterföljare. — Att med våld och list blanda sig i statens styrelse, stifta och anställa uppror, på lofligt och olofligt sätt föröka sina inkomster, detta var deras dagliga id; och derunder utbredde de den största prakt och öfverflöd i byggnader, kläder, mat, tjenare, vapen och hästar, och dolde dessutom ej sällan ett vällustigt och skändeligt lif under utvärtes helighet och skrymteri. Sådana voro de fleste biskoparne d[illegible] tiden, och var det stor skilnad emellan dem och [illegible] S:t Botvid och den gamle Ansgarius.

Erkebiskopen Gustaf Trolle öfverträffade [illegible] äregirighet, prakt och högmod alla sina embet[illegible]

Ett sådant hof, som hans, hade ingen utaf de förra erkebiskoparne hållit, och det fördunklade alldeles den tarfliga herr Sten i Stockholm. Till erkebiskopen samlades också alla herr Stens fiender och afundsmän, likasom till en anförare, och derigenom ökades ännu mera hans anseende. Litet fruktade han för herr Sten, och hvarken han eller hans vänner brydde sig om att dölja det fiendtliga sinne, han hyste mot riksföreståndaren. Denne hade ytterligare velat försöka i godo komma öfverens med erkebiskopen och skref honom vänligt till, straxt efter hans ankomst, kallade honom sin fader och böd honom stå fadder åt en son, hvilken herr Sten i dessa dagar hade fått. Men Gustaf Trolle föraktade denna höflighet, for ej till Stockholm, utan fortsatte sitt förra öfvermodiga lefverne, och höll med de missnöjda herrarne hemliga sammankomster om konung Kristians inkallande. Nu uppblossade herr Stens rättmätiga vrede och han samt hans unga och raska rådgifvare ville med våld straffa erkebiskopens förmätenhet; men biskoparne, som fruktade det inbördes kriget, sökte på allt sätt att mäkla fred dem emellan. På ena sidan varnade och förmanade de Gustaf Trolle till mera foglighet och eftergifvenhet, men det verkade föga på hans hårda och stolta sinne. Å andra sidan förmanade biskop Hans Brask riksföreståndaren *att styra sin vrede och besinna, att det gällde icke allenast honom sjelf, utan hela rikets lugn och väl.* Sten Stures ömsinta och milda hjerta bevektes af dessa skäl. Han undertryckte sin rättvisa harm, öfvervann sin billiga afsky för Trollen och beslöt att än en gång söka en fredlig förlikning. Han for till Distingen 1516, samt trädde i Uppsala domkyrka inför högaltaret till Trollen, lyckönskade honom till erkebiskopsstolen och ville i en fullkomlig försoning och glömska begrafva allt gammalt agg, alla oförrätter och endast tänka på det gemensamma fäderneslandets väl. Men den nedrige, öfvermodige prelaten besvarade dessa ädla känslor med förakt, gäckeri och bittra förebråelser. Brinnande af en ädel harm vederlade herr Sten straxt på det heliga

rummet Trollens beskyllningar, och reste sedan derifrån till Stockholm, hvarest han skref till påfven och framställde Trollens onda och upproriska uppförande. Påfven svarade och förmanade Trollen och hela svenska presterskapet, *att ej våldsamligen uppsätta sig mot verldsliga regementet, utan sköta sitt embete med spakhet.* Men Gustaf Trolle aktade hvarken påfve eller riksföreståndare.

I juli månad sammankallade herr Sten en riksdag i Telje, och bjöd Trollen komma dit för att aflägga sin trohetsed och deltaga i rådplägningrna. Trollen kom icke, utan fortsatte sina stämplingar om Kristians inkallande, hvilket då Sturen förnam, beslöt han att hastigt och med våld det förekomma. Oförtänkt bemäktigade han sig Nyköpings slott, der Sten Oxenstierna var slottsherre. Denne, som var delaktig i Trollens rådslag, sjuknade och dog i fängelset, men upptäckte förut på sin dödsbädd de hemliga anläggningarna, och angaf alla de andra medbrottslingarne deri. Då tog herr Sten Stegeholms slott ifrån den hemliga förrädaren Per Turesson Bjelke och innestängde honom jemte herr Erik Trolle i fängelse. Vid underrättelsen härom inneslöto Gustaf Trolle och hans vänner sig på Stäket och befästade sig der. Sturen bad gamla Jakob Ulfsson och de andra biskoparne söka beveka Trollen till försonlighet, men det var förgäfves; denne väntade hjelp af konung Kristian. Dessutom tyckte han sig vara fullkomligt trygg på Stäket. Detta var uppfördt i en fruktbar och ljuflig trakt på Mälaren på en liten holme vid det smala sundet Almarestäk. Det var inköpt af förra erkebiskopar, hvilka der valde sitt säte och uppförde en stark borg. Denna utvidgades och befästades allt mer och mer af deras efterträdare, och hade redan ofta tjenat till skydd för erkebiskoparnes hemliga stämplingar och öppna uppror. Men erkebiskoparne sjelfva kallade honom för *S:t Eriks borg,* viljande genom detta [illegible] gifva den det anseende af helighet, som de genom [illegible] uppförande ej mäktade förvärfva. Detta fasta slott [illegible] nu herr Sten belägra; men, som han saknade dertill [illegible] krigsförnödenheter, sände han ett skepp till L[illegible]

att derifrån hemta sådant. Herr Stens stjufmor, fru Märta, som var honom mycket gramse, underrättade hemligt konung Kristian härom, och denne lät, midt under det stilleстånd, som nu var mellan honom och herr Sten, våldsamt borttaga skeppet, och detta var början till danska kriget. Emellertid började herr Sten belägringen af Stäket så godt han kunde, och på en ny riksdag i Arboga d. 6 jan. 1517 beslöto de uppretade ständerna att *ingalunda antaga konung Kristian, den der aldrig skulle hålla sina ord och löften som konung, när han nu redan förut ej ville hålla sitt stillestånd.* Vidare beslöto de, *att belägringen för Stäket skulle med all makt fortsättas, slottet i grund nedrifvas och Trollen från sin syssla afsättas.* Då nu i följe häraf Trollen blef allt hårdare inspärrad på Stäket, så begärde han få komma till samtals med herr Sten. Den unge Gustaf Eriksson Wasa, som nyss kommit till herr Stens hof, skulle under tiden vara såsom gisslan på Stäket, och befallte erkebiskopen strängeligen, att, i händelse Sturens folk gjorde honom något förnär, skulle slottsfolket straxt upphänga Gustaf Wasa utanför på muren. Sturen med många rådsherrar kom emellertid på utsatt timma till det bestämda samtalet; men de fingo sitta i två timmar under häftigt regn utanför slottet och vänta på erkebiskopen. Slutligen kom icke han sjelf, utan hans fogde ned, och förkunnade, att erkebiskopen ej ännu på sex månader ville ingå någon dagtingan. Orsaken härtill var att Trollen hade fått höra, att en dansk flotta till hans hjelp vore just nu till förväntandes.

Härmed förhöll sig sålunda. Sedan konung Kristian hade borttagit herr Stens skepp och brutit stilleståndet, förstod han granneliga, att han ej nu mera skulle kunna genom underhandlingar och list erhålla Sverges krona. Han beslöt derföre söka i uppenbart krig eröfra henne. Erkebiskopen i Lund utfärdade en bannlysning öfver Sten Sture och svenska rådet, emedan de *våldfört erkebiskop Trolles rättigheter och icke ville emottaga sin rättmätiga herre och konung, Kristian af Danmark.* Denna bannlysning lät konungen öfversätta på svenska och öfverallt

kringsprida, och bifogade dervid sina egna bref, i hvilka han dels med hot, dels med löften sökte vinna folket. Både bref och bannlysning blefvo af svenskarne föraktade. Gudstjensten fortsattes som förut och folket bibehöll sin gamla kärlek och trohet för herr Sten. Men konung Kristian hade äfven utrustat en flotta med 4000 man, hvilka under anförande af den tappra sjöhjelten Severin Norrby och Joakim Trolle, erkebiskopens farbroder, anlände till Upplandsskären, hvarest danskarne började härja landet. Herr Sten slog dem snart tillbaka, och han sände nu för sista gången några rådsherrar till Trollen; *han bad och besvor honom att förbarma sig öfver det olyckliga fäderneslandet och icke längre gynna dess fiender.* Det var för döfva öron taladt; Gustaf Trolle tänkte på sin hämnd och sin höghet, icke på fosterlandets välfärd och ära. Emellertid hade danskarne ånyo landstigit vid Dufnäs, straxt utanför Stockholm. Sten Sture, åtföljd af den unge och tappre Gustaf Wasa samt en trogen krigshär, skyndade dit, och slog danskarne så, att de efter en stor förlust måste skynda sig ombord igen. De seglade tillbaka till Danmark; men efterlemnade elände och förstöring, emedan de flerestädes stränderna utefter landstego, härjade och brände land och städer.

Sten Sture sände några af de vid Dufnäs tagna danska fångarne till erkebiskopen för att underrätta honom om det olyckliga slutet på danska tåget. Då erbjöd sig Trollen *att öfverlemna slottet, allenast han finge fri och säker fara derifrån och tillträda sitt stift igen;* men herr Sten svarade, *att Gustaf Trolle hade bort göra detta anbud långt förut. Nu hade för hans skull så mycket blod flutit, att han vore att anse som en mandråpare och en till det heliga biskopsembetet ingalunda tjenlig man.* En riksdag sammankallades i Stockholm den 23 nov. Erkebiskopen kom dit på gifven lejd, men förde ett stolt högmodigt språk inför ständerna. *De voro,* sade *icke hans rätte domare. Han ville bevisa sin oskul för den heliga fadren i Rom, som anförtrott honom det andeliga och verldsliga svärdet, hvarmed ha-*

bibehålla den trohet de svurit det danska konungahuset. Den vore snarare en förrädare, som förledt dem derifrån, och de borde finna, att de allesammans voro slafvar under en gäsande yngling, som uppoffrade dem för sin egen ärelystnad. Öfver detta trotsiga tal förbittrades ständerna på det högsta. De uppsatte, undertecknade och beseglade en skrift, i hvilken de förklarade *Trollen för högförrädare, den der fört afvog sköld mot fäderneslandet. Han skulle från sin syssla afsättas och Stäke slott, som alltid varit af erkebiskoparne misbrukadt*) till rikets förderf skulle i grund nedrifvas. Mot danskarne skulle hvar och en vara färdig att vid första uppbåd våga lif och blod.* Menigheten var så förbittrad och framstötte så hårda och hotande ord, att ingen af Trollens närvarande vänner vågade säga ett enda ord till hans försvar, eller undandraga sig att deltaga i hans dom. Men då den sluge biskop Hans Brask i Linköping skulle sätta det stora vaxsigillet vid sitt namn, lade han oförmärkt derunder en liten sedel, på hvilken han skrifvit de orden; *detta gör jag nödd och tvungen.*

Trollen reste från riksdagen tillbaka till Stäket, men hans tjenare och anhängare, som fruktade för att än mera uppreta folket, tvingade honom att snart uppgifva detsamma. Då han nedfördes derifrån till svenska lägret, var det endast med möda Sturen förmådde rädda honom undan det uppretade folket, som i sin förbittring ville mörda den förhatade landsförrädaren. Han måste med en högtidlig ed afsäga sig erkebiskopsembetet, sattes i Westerås kloster, hvarifrån han ytterligare måste skrifva till Uppsala domkapitel, bekräfta sin afsägelse, och bedja dem välja en ny erkebiskop. Ändteligen erhöll han tillåtelse att fara hem till sin faders egendom, Ekholm, och der sedan förblifva. Sådant slut fick herr Gustaf Trolles stolthet den gången, och besannades sålunda det gamla ordspråket, *att högmod går för fall.* Men det starka Stäkets slott blef af den förbittrade allmogen straxt vid dess öfverlemnande uppbrändt och nedrifvet. Länge sågos de ödsliga lemningarna deraf på den lilla holme, som ligger

vid Almarestäksbro. Nu har tiden redan öfverdragit dem med mossa och mull; grönskande löfträd hafva öfverallt skjutit upp derutur och omgifva och betäcka hela holmen, så att vandraren nu mera knappt kan igenfinna några spår af den väldiga och bergfasta borg, der Sverges fordom så öfvermäktiga erkebiskopar herrskat.

FJERDE KAPITLET.

OM KRISTIAN TYRANNS UNGDOM.

Vi måste nu med vår berättelse vika något tillbaka för att kunna förtälja något om den ofta omtalade konung Kristians ungdom.

Redan af sin fader, konung Johan, hade han ett svårt lynne att ärfva, ty denne var ofta under de sednare åren besynnerlig till mods, ja stundom alldeles ursinnig. Om Kristians födelse berättades också underliga ting, att han nämligen kom till verlden med handen hårdt knuten och fylld med blod, och flere dylika sägner. Då amman en gång var ute, kom konungens apa och tog den späda prinsen, bar honom först högst upp på slottstaket och sedan tillbaka oskadad ned igen. Under hela sin barndom visade han ett härdt och grymt sinnelag. Konung Johan betalade i början för honom hos Hans bokbindare, en ansedd borgersman i staden, att prinsen skulle bo och äta der, medan en lärd kanik alla dagar gick dit och undervisade honom; men Hans bokbindare och dess hustru blefvo snart ledsna vid den elaka gossen och lemnade honom ifrån sig. Han skulle nu både bo och äta hos kaniken; denne kunde likväl med alla sina förmaningar och hårda bestraffningar aldrig få prinsen till lydnad och förstånd. I synnerhet visade Kristian en beständig å att klättra omkring på de högsta tak, murar och så Kaniken varnade honom, sägande *att den högt vill faller djupast ned.* Men Kristian svarade, *att låga passa blott för låga menniskor; höga åter för de*

Kaniken straffade honom hårdt; men så snart han var ute, började Kristian sitt klättrande som förut. Kaniken tordes slutligen ej lemna honom ensam hemma, utan tog honom med sig i kyrkan, ottesång och aftonsång, och lät prinsen der stå bland de andra barnen, som en korgosse. Detta kunde konung Johan ingalunda lida, utan införskref en kunnig tysk man, mäster Konrad. Af denne lärde prins Kristian väl mycket, så att han kunde förstå och skrifva sitt latin, hvilket icke var vanligt den tiden; men han visade ingen håg för studier, och när han blef något äldre, brydde han sig föga om mäster Konrad, utan lefde efter egen lust och böjelse, hvilken icke var god. Många voro också, som gerna deltogo med den blifvande konungen i hans utsväfningar, förförde honom till flera och hjelpte honom att dölja dem, för att derigenom komma i hans gunst och draga nytta deraf. Detta stallbrödralag mutade slottets portvaktare, så att de fingo vara ute ofta hela nätterna igenom. Då svärmade de omkring öfverallt i staden, inträngde här och der i husen och förehade många både våldsamma, lättsinniga och löjliga upptåg; men mest uppehöllo de sig på sådana ställen, der det bästa vin och de dägligaste qvinnor funnos, fördrifvande der tiden med hvarjehanda utsväfningar och oväsen. Utaf detta uppkom i staden mycket ondt tal om prinsen. Slutligen trängde det äfven till konung Johans öron. Han kallade junker Kristian till sig och gaf honom skarpa förebråelser och allvarsamma förmaningar, samt tuktade honom så eftertryckligt med piskan, att Kristian måste på knä bedja sin fader om förlåtelse och utlofvade att aldrig mera sådant företaga. Konung Johan litade dock icke mycket hvarken på dessa löften eller på prins Kristian, utan trodde alltid, att han skulle blifva en elak och vanartig menniska.

Under de häftiga tvisterna mellan konung Johan och gamle herr Sten, föll denne sednare på det rådet att uppväcka oroligheter i Norge mot den förra. Detta gick också lätt nog, ty den norrska adeln, som var förtryckt af danskarne, afundades den svenska adelns frihet och anseende samt lockades af svenskarnes framgång. Det

utbrast sålunda ett allvarsamt uppror. Då skickade Johan dit prins Kristian, som nu var en tjugu års yngling, på det att han skulle få någon sysselsättning för sitt häftiga och oroliga lynne, och tillika dämpa dessa rörelser. Kristian gjorde detta, dels med våld dels med list, och förfor dervid med både förstånd och raskhet, men tillika med så mycken grymhet, att han till större delen utrotade hela den mäktigare norrska adeln. Några få kommo undan och deras afkomlingar lefde obemärkta som bönder inne i landet; likväl bibehöllo de alltid sin höga börd i kärt minne, och ännu i denna dag får man understundom i de stora bondstugorna bland norrska fjellen se bondens hela slägtregister, härledt ända från Olof den Helige och Harald Hårfager, inskuret på de breda bjelkarne. — Det var jemväl under denna tiden som Kristian företog det grymma krigståget i Sverge, som vi redan förut sidan 197 omtalat; och hade han genom allt detta utspridt stor räddhåga och fruktan för sig öfver hela norden.

Under den tiden, som prins Kristian var i Norge, lefde i Bergen en qvinna af låg och ringa börd, råa och föraktliga seder, men ett listigt, dristigt och äregirigt sinne. Hennes namn var Sigbrit, och hennes fädernesland Holland, hvarest hon varit fruktmånglerska; i Norge blef hon krögerska. Hon hade fört med sig sin dotter, Dyvika, hvilken af alla beskrefs så utmärkt skön och intagande, att hennes like ej fanns i hela norden och ingen kunde se henne utan att blifva på det högsta intagen. Hon hade äfven ett mildt, ömt och godt hjerta, hennes seder voro rena och hennes rykte obefläckadt i hela staden. Erkebiskop Walkendorf i Trondhjem, hvilken tillika var prins Kristians kansler, såg och talade en gång med henne på gatan och blef alldeles hänryckt af hennes behag. Han beskref dem med så mycken förtjusning för prins Kristian, att denne natt och dag endast tänkte på den sköna ländskan. Slutligen beslöt han att fara den långa farliga vägen från Kristiania till Bergen, enkom för a se denna landskunniga skönhet. En bal tillställdes en afton; och alla stadens fruntimmer blefvo bjudne

Kristian blef straxt hänryckt af Dyvikas skönhet. För att ej förråda sig dansade han först med det fruntimmer, som satt bredvid Dyvika, och andra dansen med henne; men detta sista förnyade han flera gånger på aftonen, så att alla klarligen sågo, hvad han i början ville så noga dölja. Ifrån detta ögonblick var han för evigt fästad vid henne. Hon och Sigbrit måste följa efter honom till Kristiania, der han åt dem lät uppbygga ett präktigt hus, och gaf dem från sitt slott mycken betjening och allt hvad de önskade; och den annars så hårda och oböjliga Kristian kunde lätteligen af den sköna Dyvika och den sluga Sigbrit ledas, hvart de ville. Folket, som redan förut hade trott Sigbrit vara en elak trollpacka, påstod, att hon genom en kärleksdryck hade förhäxat Kristian och bundit honom för alltid vid Dyvika.

FEMTE KAPITLET.

OM KRISTIAN TYRANNS REGERING.

Vid ryktet om prins Kristians beslutsamhet och hårdhet började danska rådet tveka om de skulle våga taga honom till konung; ty de fruktade mycket, att han skulle blifva en sträng och sjelfrådig herre samt inskränka deras makt och anseende. Nästan i hela Europa måste konungarne på den tiden vid sin hyllning underskrifva en konungaförsäkran eller så kallad *handfästning*, hvari rådets, den högre adelns och presterskapets företrädesrättigheter bekräftades och ofta nog utvidgades, så att konungens makt var så godt som ingen; all rikedom och allt anseende hopades hos de höga herrarne och presterne, och bönderne voro endast de förras slafvar. Så var också förhållandet i Danmark; rådet fruktade likväl, att Kristian skulle göra slut derpå. Men de sista åren konung Johan lefde, var prins Kristian nere i Danmark, ställde sig ganska stilla och ödmjukt samt helt förändrad till sinnes; så att de bedragne rådsherrarne vid Johans död 1513 valde Kristian till

hans efterträdare; och denne underskref, utan ringaste invändning, den hårda handfästning, som förelades honom.

I början af sin regering visade Kristian intet af det grymma och hårda lynne, hvilket man så mycket hade fruktat; tvärtom vidtog han många goda och nyttiga författningar; ty han var en klok och driftig herre, så länge han förmådde tygla sin grymhet och häftighet. I sin själ tänkte han ideligen på, huru han skulle bryta rådets och de höga herrarnes makt. Efter flere andra konungars exempel på denna tiden sökte han vinna detta ändamål derigenom, att han lättade och förbättrade de förtryckta böndernas tillstånd, och vann sålunda deras kärlek; samt derigenom, att han uppbjelpte borgrarne och handelsståndet utur deras djupa förfall; och, då Luther började sin reformation, sökte han införa denna nya lära, för att derigenom krossa äfven presternas alltför stora makt. Härigenom retade han mot sig på en gång den mäktiga adeln, de rika hansestäderna, som förut egt all nordens handel, och det nu nästan allsmäktiga katolska presterskapet. Ingen vågade likväl sätta sig emot honom, ty han gick till väga med lika mycken klokhet som kraft. Han tycktes sålunda blifva en både god och förträfflig konung; men då han syntes arbeta för sitt folks och rikets väl, arbetade han endast för ett omåttligt herrskarebegär och sin egen ärelystnad. I djupet af hans hjerta bodde en ond och förvänd själ, hvilken ej gjorde någon skillnad mellan svek och redlighet, rätt och orätt, dygd och last; men ännu till någon tid förmildrades och tillbakahöllos dessa onda böjelser af hans varma och innerliga kärlek till den sköna Dyvika.

Så snart nämligen Kristian blifvit konung i Danmark, lät han straxt nedhemta Sigbrit och Dyvika från Norge till Köpenhamn, och fortsatte derstädes sitt umgänge med dessa qvinnor. För att stärka sin makt, gifte han sig väl 1515 med Isabella, syster till den så väldige kejsar Karl den femte, och skulle med henne få den stora summan af 300,000 gyllen i brudskatt. När giftermålet beslöts, måste väl också de danska herrarne lofva på Kristians vägnar,

att han skulle skilja Dyvika från sig. Men detta oaktadt, och ehuru Isabella sjelf var af en stor och sällsynt skönhet, af ett mildt och ädelt sinnelag, så behöll likväl Kristian qvar sin Dyvika likasom förut, till sin unga drottnings skymf och till rådets och hela rikets förargelse.

Men år 1517 dog Dyvika helt hastigt, och, såsom man sade, af gift; de fleste trodde genom rådets, andra åter genom Torbern Oxes tillställning. Djupt smärtades Kristian öfver förlusten af sin älskade, och med denna sorg upptände sig hos honom ett lågande begär att hämnas hennes död. Hans fordna grymhet och vildsinthet uppvaknade å nyo, och ingen förmådde nu mera styra eller stilla honom. Hans vrede vände sig först emot herr Torbern Oxe. Denne var en storättad, förnäm, skön och mycket ansedd man, öfvad i alla den tidens idrotter samt höfvidsman vid Köpenhamns slott. Han hade varit alldeles förtjusad öfver Dyvikas skönhet, och det sades också, att hon gynnat honom mycket. Af denna orsak var Kristian honom ständigt gramse, och anklagade honom nu för samma sak, såsom den der *besmittat Kristians konungsliga säng*. Rådet svarade, *att Isabella och icke Dyvika var Kristians gemål; och dessutom kunde ingenting herr Torbern bevisas och han sålunda till intet straff dömas.* Den rasande konungen vredgades högeligen häröfver. *Om*, sade han, *han sjelf haft så många vänner i rådet, som herr Torbern slägtingar, så hade väl domen blifvit annorlunda. Men*, svor han, *om också herr Torbern Oxe hade en hals så tjock som en oxe, så skulle han likafullt mista den.* Han lät nu införa från landet tolf bönder, ställande dem inom en spetsgård, förde dit herr Torbern och förnyade anklagelsen. Bönderna kunde å ena sidan ej inse herr Torberns brottslighet, men å den andra insågo de alltför väl konungens vrede och sin egen fara. I ångsten fällde de det utslag, *att icke de, utan Torberns gerningar, dömde honom.* Detta utslag var för den blodtörstige Kristian tillräckligt. Herr Torberns slägtingar kastade sig med tårar och böner knäböjande för konungens fötter. Det var förgäfves. Hela adelsståndet underteck-

nade och insände en skrift, hvari de bådo om nåd för den olycklige. Det var förgäfves. Den påfliga legaten Arcimboldus och hela rådet lade sig ut för honom. Det var förgäfves. De ädlaste och förnämsta qvinnorna i staden, anförda af sjelfva drottningen, gingo slutligen i en högtidlig och rörande procession upp till Kristian och bådo knäböjande om nåd och förskoning. Det var allt förgäfves. Dagen derpå blef den olycklige utan misskundsamhet halshuggen.

Från denna tid öfverlemnade Kristian sig allt mer åt sin grymhet och sina vilda böjelser. Han styrdes förnämligast af Sigbrit, hvilken, efter Dyvikas död, fick ännu mera inflytande hos konungen. Ingenting afgjordes utan att hon blef hörd, och hennes mening blef vanligtvis den gällande. Hon framdrog flere af ringare stånd i konungens ynnest, i synnerhet gynnade hon mycket Didrik Slaghök, en holländare, som förut varit barberaregesäll och var hennes slägting. Den höga adeln åter och rådet hatade hon bittert, och sökte på allt sätt förödmjuka dem. Ofta såg man vintertiden en myckenhet af herrar och konungens högsta embetsmän stå utanför Sigbrits hus och vänta på konungen, och ingen understod sig träda inom hennes portar och der söka skydd, ehuru de voro genomblötta af regn, eller måste klappa händerna samman och stampa med fötterna för att ej stelna af köld. Med sådana rådgifvare och sitt eget sinnelag utmärkte sig Kristian nu allt mer och mer för grymhet. Erkebiskop Walkendorf, som fordom gjort Kristian först uppmärksam på Dyvikas skönhet, hade sedan vågat göra honom allvarsamma föreställningar om att sända bort Dyvika efter sitt giftermål med Isabella. Detta kunde Sigbrit aldrig förlåta honom. Han förföljdes och förorättades på allt sätt af konungens fogdar, så att han slutligen måste rymma landet och dog i nöd och fattigdom i Rom. Kristian begärde Bornholm. Lunds erkebiskopsstol; erkebiskopen nekade och gick re i kloster. Kristian kastade då alla domherrarne stinkande fängelse och tvang dem så att afträda, icke er Bornholm utan mycket mer af erkebiskopsstolens tillh

heter. — Han anklagade den mäktige Knut Knutsson från Norge som förrädare. Denne frikändes af både norrska och danska rådet; men Kristian lät, sådant oaktadt, halshugga honom och slog alla hans gods under sig. — Den danska ädlingen Mogens Tomisson anklagades för att hafva handterat sina bönder för hårdt. Herr Mogens var väl redan död, men Kristian lät utan dom och ransakning uppgräfva den döda kroppen och hänga den i en galge, de andra adeliga herrarne till skräck och nesa. — Så framrasade han i sin vildhet. Ännu uppehölls han väl någon tid af det lägre folkets ynnest, ty dessa, äfven på sin sida obilliga, glädde sig åt sina afundade förtryckares ofärd, äfven fast den var orättvis. Men också deras hjertan vändes så småningom från den blodtörstige tyrannen; och endast fruktan och bäfvan för hans hämnd höll det uppretade och förolämpade folket ännu i tygeln.

SJETTE KAPITLET.

OM STEN STURE OCH KRISTIAN TYRANN.

Konung Kristian ämnade ingalunda uppgifva de anspråk på Sverges krona, som han ärft af sin far, och blef icke nedslagen genom striden vid Dufnäs och den olyckliga utgången af fälttågen 1517. Nu ämnade han sjelf göra det bättre och kom 1518 vid pingsttiden med en flotta till Stockholms-skären. Här och der gjorde han landstigningar och plundrade, men blef allestädes tillbakaslagen. Ändtligen förde han hela sin krigshär i land på Södermalm, upprättade der ett befästadt läger och började att beskjuta staden och det södra tornet, nämligen det vid Jerntorget. Härmed kunde han likväl ingenting uträtta mot svenskarne, utan fick sjelf ganska många af sitt folk både döda och sårade. Han erhöll emellertid underrättelse att herr Sten jemte en stor hop krigsfolk kom tågande mot honom i Södermanland. Konung Kristian beslöt då att hellre försöka sin lycka i ett öppet fält-

slag, än att låta sig innestängas mellan Sturens krigshär och staden, och tågade derföre ur sitt läger den förre till mötes. Båda härarne stötte mot hvarandra vid Brännkyrka. Danskarne ämnade den 23 juli tidigt om morgonen öfverraska svenskarne; men dessa förmärkte deras uppsåt och mottogo dem ganska kraftigt, så att det straxt kom till lifligt och skarpt handgemäng dem emellan. På svenskarnes sida bar den tappre Gustaf Wasa hufvudbaneret och herr Sten sjelf anförde och uppmuntrade sitt folk. Slutligen måste danskarne gripa till flykten. Somliga af dem blefvo dervid sittande i ett moras och togos till fånga, och många föllo för de förföljande svenskarnes vapen. Kristian drog sig tillbaka inom sitt läger, ämnande fortsätta Stockholms bestormning; men herr Sten tågade som segervinnare in deri. Han gjorde sedan derifrån det ena utfallet efter det andra och tillfogadé alltid konung Kristian någon skada och förlust. Emellertid började sommaren lida till slut; inga anhängare visade sig för konungen i landet; hans eget folk förminskades så småningom; maten började tryta, och ingenting kunde mot Stockholm uträttas. Så beslöt Kristian att segla hem igen. Han bröt upp från sitt läger för att draga till sina skepp, men herr Sten, som märkte hans uppsåt, gjorde med all makt ett häftigt utfall ur Stockholm efter de vikande danskarne. Dessas återtåg förvandlades då till en brusande flykt. De sprungo öfver buskar och gärdesgårdar undan till sina skepp; men icke alla förmådde komma dit. Många blefvo slagna under flykten; andra jagades af svenskarne i sjön och drunknade der; och trehundra togos till fånga och fördes af herr Sten i segertåg tillbaka in i Stockholm. Kristian betalade straxt lösen för dem, erhöll dem tillbaka på sina skepp, och längtade nu efter ingenting högre än att komma hem igen ifrån denna olyckliga färd.

Men ännu väntade honom svårare motgångar. stark och ihärdig motvind hindrade honom att komm skären, hans munförråder voro redan slut; och hun begynte infinna sig på hans flotta. Han gjorde en

modad landstigning, trängde ända fram till Uppsala, brände staden och kringliggande byar och drog med det rof, som han kunde få, hastigt tillbaka till skeppen. Men detta var otillräckligt för så många och blef snart förtärdt. Vinden var honom städse emot; snart felades återigen mat och hans förtviflade tjenare började fly från honom och öfvergå till herr Sten. Då tog han sin tillflykt till list. Han sände fredsunderhandlare tilll herr Sten, och försäkrade, *att han vore färdig att sluta en fast och evig fred och förlikning mellan båda rikena och begärde derföre ett stillestånd, samt att herr Sten ville komma till samtals med honom på flottan.* — Den ädelmodige herr Sten hörde dessa anbud med glädje; han önskade ingenting högre än att kunna förskaffa folket fred och ro. Han begagnade sig ej af Kristians olycka till att alldeles förstöra honom, utan tänkte i sin rena och storsinta själ att med ädelmod och godhet vinna sin fiende. Han skänkte honom derföre det begärda stilleståndet, och som han väl kände den stora hungersnöd, som danskarne ledo, så lät han föra till dem kreatur och allehanda munförråd, så att de återigen fingo allt hvad de behöfde. Han ville äfven resa ut på flottan till det begärda samtalet med Kristian, men hans vänner och rådet satte sig deremot, föreställande honom, huru föga det var att lita på konung Kristians löften. Den öppenhjertige, redlige herr Sten kunde likväl icke förmås att sätta tro till en sådan låghet, utan fortfor att vilja resa. Då förklarade rådet, *att, i händelse herr Sten fore till Kristian, så ämnade de straxt välja sig en ny riksföreståndare, ty de voro säkra om att aldrig få herr Sten mera tillbaka ur konungens händer.* Härvid besinnade han sig och stannade qvar i Stockholm. Konung Kristian erbjöd sig nu att i dess ställe sjelf komma till herr Sten, om han finge sex svenska herrar som gisslan till sig på flottan. Detta förslag blef antaget. Sex svenska ädlingar erbjödo sig sjelfmant, hvaribland voro Hemming Gadd, Gustaf Eriksson Wasa, Erik Ryning och Lars Siggesson Sparre. Några danska herrar skulle äfven lemnas tillbaka till Stockholm, och det var öfverens-

kommet, att utvexlingen af dessa gisslan skulle ske vid Kungshamn, en udde utanför Blockhusudden. Emellertid hade vinden vändt sig och med vinden äfven konung Kristians sinne. Munförråd hade han fått af herr Sten tillräckligt, vinden var gynnande, ock intet hindrade hans återresa. Men icke nog dermed, att han så trolöst afbröt de började fredsunderhandlingarna; han besvarade herr Stens ädelmod och förtroende med ett ännu nedrigare bedrägeri. Han sände nämligen en båt, bevärad med 100 man, till Kungshamn, der den lade sig gömd bakom udden eller några af de små öarne. Som nu den svenska båten kom dit, för att i all fredlighet vexla gisslan, rodde den danska båten fram, bemäktigade sig de svenska herrarne, och styrde med dem till danska flottan, der de straxt blefvo fängslade. Efter detta nidingsverk hissade konung Kristian glad sina segel och reste tillbaka till Danmark. Nu var hans nöd förbi, nu ville han ej mera höra talas om den fred han förut så ängsligt begärde. Han befallde sin amiral, Severin Norrby, att öfverallt härja på de svenska kusterna, och kriget med alla dess rysliga följder uppblossade återigen mellan de olyckliga folken.

SJUNDE KAPITLET.

OM AFLATSKRÄMAREN ARCIMBOLDUS.

Vid denna tiden var det som påfvarne drefvo som argast sitt aflatskrämeri. De påstodo, att de goda verk och gerningar, som ett helgon gjort, utöfver hvad som behöfdes för att blifva salig, voro alla påfvens tillhörighet, och han kunde efter sitt eget behag använda dem. När således någon hade fört en ond och elak vandel, så kunde han, sade de, af påfven köpa sådana goda verk o ningar och genom dem ändå blifva salig. Han erhöl från påfven eller dess ombud ett så kalladt aflatsl som lydde sålunda: *jag löser dig först från all kyrl näpst, som du kan hafva förtjent; sedan från alla*

och förseelser, som du hittills kan hafva begått, ehuru stora de vara må, och tillgifver dig allt det straff, du förtjent att lida i skärselden för dina synder. Jag gör dig åter delaktig i kyrkans sakramenter, sätter dig i samma oskyldighetstillstånd, som du var straxt efter dopet, så att helvetets portar skola varda för dig tillslutne, om du dör, och paradisets dörr stå dig öppen; o. s. v. Ofta såldes till och med aflat för alla framtida synder, och en gäckande röfvare mördade en gång och plundrade straxt den munk, af hvilken han nyss förut köpt en sådan aflat, försvarande sig derför med den invändning, att hans brott var honom redan förut förlåtet. Det råa och okunniga folket trodde emellertid, hvad påfven sagt, och var derföre högst begärligt efter denna aflat. Höga och låga, fattiga och rika, alla köpte så mycket de förmådde, tyckande sig ej kunna betala sin själs salighet för dyrt. Påfvarne åter, som af slöseri, praktlystnad eller girighet ständigt behöfde mycket penningar, begagnade denna folkets vidskepelse på det skamligaste. I början hölls aflaten dyr, så att blott de rika kunde på detta sätt blifva saliga; men de snåla aflatskrämarne nedsatte sedan dess pris efter hvars och ens fömögenhet, så att de skulle få plundra äfven det fattigare folket och kunna skrapa tillsammans så mycket mera penningar, och aldrig blef de slut på den skatt af goda verk, som den helige fadren egde. Redan förut hade sådana aflatskrämare varit i Sverge och derifrån utfört stora summor penningar. Utom detta drog påfven genom Peters-penningen, genom lösen för biskoparnes fullmakter, genom annaterna och mångfaldiga andra påhitt, ofantligt mycket guld och silfver ur riket. På detta sätt återtog Södern med list och slughet de omätliga rikedomar, som Norden under sina fordna vikingars plundringståg med våld röfvat till sig derifrån. — Men dessa skamlösa, orimliga och ogudaktiga aflatskrämerier voro till slutet de som föranledde påfvemaktens fall och förnedring.

Den dåvarande påfven Leo X var en herre, som älskade nöjen och prakt mycket, men ordning och spar-

samhet föga. Penningar voro alltså hans ständiga behof. Han skickade derföre sin legat Arcimboldus för att sälja aflat i norden. Då denne kom till Danmark, måste han till Kristian betala 1100 gyllen för rättigheten att få drifva sin handel: likväl sökte äfven Kristian att med stora löften vinna Arcimboldus för sitt parti, bad honom göra sig all hjelp i Sverge, och upptäckte för honom alla sina hemliga stämplingar derstädes. Arcimboldus började också att arbeta för Kristian i Sverge; men herr Sten Sture visste att snart bringa honom på andra tankar. Han mottog den stolta prelaten med vänlighet och ödmjukhet; han köpte af honon aflat för stora penningesummor, och de öfriga svenskarne, höga och låga, följde hans exempel; han skänkte honom dessutom ett helt bord af massivt silfver, samt erbjöd honom slutligen den lediga erkebiskopsstolen i Uppsala, hvilken Arcimboldus, om han så ville, kunde sköta genom en vikarius och sjelf vistas i de södra och mildare länderna. Den äre- och penningelystne prelaten, smickrad och mutad af allt detta, kunde ej längre tillsluta sina ögon för svenskarnes rättvisa sak. Han omtalade för rådet allt det han visste om Kristians stämplingar. På en herredag i Arboga i december 1518, då Gustaf Trolle ytterligare afsade sig erkebiskopsstolen, blef hela dennes process af Arcimboldus gillad och stadfästad. Han skref till påfven, försvarade svenskarne och sköt hela skulden till den oreda, som varit, på Gustaf Trolle och konung Kristian. Men detta allt var förgäfves. Kristian hade redan, förut vunnit påfven på sin sida. Han var den mäktige kejsar Karls svåger, och derföre tordes ej påfven göra honom något emot, utan bekräftade i allo den bannlysning, som Kristian genom sin erkebiskop låtit utfärda mot Sverge.

Arcimboldi resa fick ett ömkeligt slut. Han sände sin broder Antonello med en stor del af de erhållna s terna nedåt Rom, men denne blef qvarhållen och berö all sin rikedom i Danmark. Kristian hade nämligen nummit aflatskrämarens dubbelhet. Han lät derföre f taga och dränka en munk, som för dess räkning såld

på Gottland. Arcimboldus sjelf utmålade han så illa i Rom, att denne föll helt och hållet i påfvens onåd. Tillika ämnade han att fånga och grymmeligen straffa Arcimboldus sjelf under dess nedresa. Denne fick likväl veta det och smög sig hemligen undan till Lübeck. Derifrån sökte han att i långa och vidlyftiga bref rättfärdiga sig både hos påfven och konung Kristian, men det lyckades icke. Han måste betala ut alla sina skatter för att friköpa sin fångna broder och slutade så, plundrad och föraktad, denna sin resa.

ÅTTONDE KAPITLET.

OM STEN STURES DÖD.

Konung Kristian var ännu ingalunda sinnad att afstå från sina anspråk på Sverge; der hade han likväl eftertryckligen af sina båda fälttåg erfarit, att till dess eröfrande fordrades vida större makt, än han förut användt. Han började nu också en utrustning, som mycket öfverträffade alla de förra och var en af de största, som funnos på den tiden, och åtgick hela året 1519 till densamma. På allt sätt sökte han förskaffa sig penningar härtill. Kejsar Karl måste utbetala stora summor på hans gemåls brudskatt; Arcimboldi aflatspenningar blefvo en välkommen förökning derpå. Nya tryckande skatter lades på både Danmark och Norge; hvar och en, så väl lekman som klerk, skulle nämligen betala en tiondel af all sin egendom och af all sin inkomst, och dertill en särskild afgift för hvarje boskapsdjur, till och med för höns och gäss. Samma skatt, som fordom under Margareta, fick också nu af folket samma namn, nämligen *Rumpeskatten.* Mycket penningar erhöll han också derigenom, att han vid rättegångar tilldömde sig emot lag och gammal vana stora penningeböter, samt ofta slog under sig alla den anklagades egedomar. Allt detta användes till rustningar mot Sverge. Ej nog med, att han uppbådade kärnan af allt

Danmarks och Norges krigsfolk. Från sin bundsförvandt, konung Frans i Frankrike, fick han 2000 man fotfolk och sex kanoner under anförande af de Brèze och de la Valle. Hertig Fredrik i Holstein sände honom en stor skara af holsteinare och mecklenburgare. Sjelf värfvade han 4000 tyska knektar, samt dertill flere troppar preussiska och skottska krigare. De flesta af dessa voro tappra och vid krig vana stridsmän. Deras anförare voro krigserfarna och mycket namnkunniga herrar i hela Europa. De hade vid ryktet om Kristians stora rustning skyndat till honom, för att i detta fälttåg söka ära, lycka och rikedomar. Äfven genom förbund med främmande makter sökte han stärka sin sak; och hansestäderna måste lofva honom att på två år ej göra någon tillförsel till Sverge. För att gifva ytterligare kraft och tillika ett sken af rättvisa åt sitt företagande, lät han af påfven utnämna sig till den, som skulle utföra den bannlysning, hvilken var utfärdad mot Sten Sture och svenska regeringen. En sådan bannlysning innehöll, *att, tilldess riket blefve med påfven försonadt, skulle alla kyrkor tillslutas, ingen gudstjenst tillåtas, ingen utom klerkerna få höra den ljufliga messan; endast barn fingo döpas; men intet lik jordas, intet giftermål tillåtas, ingen döende tröstas och vederqvickas af de heliga sakramenten. Sjelfva luften vore oren och riket en förbannelse på jorden, ett utkastadt rof att inkräktas, af hvem som det ville.* Herr Sten Sture och hans anhängare blefvo särskildt förklarade för *halsstarriga kättare, hvilka borde med eld och svärd utrotas.* Så utrustad med både andelig och verldslig makt, började Kristian sitt krigståg mot det ensamma, öfvergifna Sverge. Han valde dertill vintertiden; de tillfrusna sjöarna och kärren skulle då öppna så mycket lättare vägar för honom in i det annars så otillgängliga landet; och 1520 i januari bröt hela danska hären in öfver småländsk[illegible] sen under anförande af herr Otto Krumpe.

Emot dessa stora tillrustningar kunde herr S[illegible] sätta något annat än de svenska bönderna, deras st[illegible] mod och tapperhet, deras hat mot utländskt våld

tryck, deras bergfasta trohet och brinnande tillgifvenhet för sin riksföreståndare och för frihetens och fosterlandets heliga sak. Och på dessa få men fasta pelare grundade äfven herr Sten sitt hopp och bäfvade ingalunda för den förfärliga fienden. I spetsen för 10,000 bönder tågade han ned mot gränsen, och allestädes, der han framgick, lät han upprifva broarna samt nedhugga stora bråtar vid de trånga passen, för att derigenom hindra danskarnes ytterligare framträngande. Slutligen mötte härarne hvarandra vid staden Bogesund, hvilken nu kallas Ulricehamn. Här uppställde herr Sten sin krigshär på sjön Åsunden, och lät på båda sidorna om sig upphugga isen samt vid stranden fälla bråtar, på det hans krigshär ej skulle kunna tagas i ryggen. Han satte sig upp på sin goda stridshäst, som var ljus till färgen, och öfvad att under slaget bita och slå omkring sig och dymedelst tillfoga fienden skada; derpå red han fram i spetsen af sin här, ordnade och uppmuntrade sina män och betraktade med uppmärksamhet, men utan fruktan, de antågande danskarne.

En af herr Stens tjenare hade emellertid gått öfver till fienderna och utvisade för dem, hvar hans fordna herre red, ty han var lätt att igenkänna på den ljusa hästen. Straxt lät Krumpe föra fram några falconeter och befallde skjuta med dem mot spetsen af svenska hären, der herr Sten var. Falconeterna framfördes, skjutningen begyntes och redan vid tredje skottet kom en kula, studsade mot isen och gick sedan igenom herr Stens lår och hans häst, samt störtade båda öfverända. Vid detta olyckliga skott sprungo några af svenskarne dit och drogo fram sin älskade höfding undan den döda hästen och förde honom ur trängseln och faran: men denna olycka nedslog svenskarnes hopp och mod. Tvänne gånger drefvo de väl tillbaka de angripande danskarne, men för tredje anfallet veko de undan och gåfvo sig på flykten. Ingen hade mod, ingen hade anseende nog att träda fram och som anförare samla dem tillhopa och föra dem mot fienden tillbaka. Hela hären, rådvill, nedslagen och höfdinglös, upplöstes och skingrades. Hvar och en skyndade hem till sitt, lemnande

fienden öppen väg inåt det fruktbara Westergötland. Herr Otto Krumpe begagnade också sin fördel och skyndade framåt, så mycket han förmådde. Redan den 1 februari stod han vid Ramundeboda på Tiveden, men der måste han stanna, ty svenskarne, som repat mod till sig, hade här besatt en stor bråte, som herr Sten förut låtit fälla, och tycktes de nu vilja göra fienden starkt motstånd. Krumpe beordrade de franska hjelptropparne att göra första anfallet, men de blefvo så hårdt emottagna, att en af deras höfvitsmän, den tappre Jakob de la Valle, och hälften af hela truppen blefvo nedhuggna och anfallet misslyckades. Då kom herr Erik Abrahamsson Lejonhufvud, förrådde sitt fädernesland och visade danskarne en annan väg omkring bråten. Svenskarne sågo sig oförmodadt omringade, ledo en stor förlust och måste fly undan och öppna vägen för de framträngande fienderna. Desse utbredde sig öfverallt i Nerike och Westmanland, uppslogo på kyrkdörrarne påfvens bannlysnings-bref, framforo i husen med mord, plundring och brand, och spridde harm, fasa och förskräckelse kring hela landet.

Herr Sten hade emellertid på en släda blifvit förd från det olyckliga slagfältet uppåt riket; men hans sår förvärrade sig allt mer och mer; benet svullnade och började hota med döden. Under all smärta var likväl bekymret för Sverges öde herr Stens största sorg. Han hade förut beställt om förhuggningen på Tiveden, och om det motstånd danskarne der mötte. Han fruktade äfven, att Gustaf Trolle med alla sina anhängare skulle öfvergå till fienderna, och sände derföre biskop Mattias i Strengnäs till Trollen för att göra en förlikning mellan dem båda. Erkebiskopen visade sig härtill ganska benägen, och lofvade, *att långt ifrån att biträda konung Kristian, skulle hans högsta omsorg vara att stå honom emot.* Glad öfver detta löfte, skyndade herr Sten till Stockholm för att vidtaga alla anstalter till dess försvar. Han des i en släda öfver den tillfrusna Mälaren från St näs till förbemälde stad, men under vägen dog den riddaren, lemnande efter sig hela riket i sorg, nedr

het och förvirring. Hans lik fördes till Stockholm, der hans gemål, fru Kristina Gyllenstierna, nu befann sig. Som danskarne redan innehade Westerås, hvarest hans fädernesgraf var, så lät fru Kristina jordfästa honom i Franciskanerklostret eller Riddarholmskyrkan, och må man väl säga, att hans ädla och ridderliga mod, hans redliga och obefläckade vandel, hans milda och kristliga väsende, hans kärlek och trohet i döden mot sitt fosterland, fullkomligt hade förtjenat åt honom ett hvilorum i detta tempel midt bland Sverges konungar och störste män.

NIONDE KAPITLET.

OM KRISTINA GYLLENSTIERNA.

Efter herr Stens död tycktes det som intet motstånd skulle möta danskarne. De höga herrarne kommo tillhopa än på det ena än på det andra stället för att välja en rikshöfvidsman. Herr Ture Jönsson Roos talade mycket om sig sjelf, såsom den der voro mest passande till detta höga embete; men hvarken herrarne eller allmogen kunde finna detsamma. Somliga ville väl strida för herr Stens son, men ett sexårigt barn dugde icke till hufvudman i slika tider. Slutligen församlade sig både bönder och herrar vid Elgsund i Södermanland för att mota danskarne; men, då dessa nalkades, uppkom en tvist mellan herrarne; de kunde icke förlikas om höfvidsmannaskapet och hela hären upplöstes och skingrades. Biskop Mattias Lilje i Strengnäs hade varit Sten Stures kansler, och var en mild och välmenande man, samt svenska saken uppriktigt tillgifven. Hos honom samlade sig alla herrarne natten derpå och beslöto förekomma all onödig blodsutgjutelse, emedan de svårligen skulle förmå göra danskarne något motstånd. Biskop Mattias sändes derföre af dem till Krumpe, samt afslöt med honom en vapenhvila på elfva dagar. En herredag hölls då i Uppsala, der Gustaf Trolle uppträdde som erkebiskop och öfvertalade herrarne att antaga

Kristian, hvaremot Krumpe på Kristians vägnar lofvade *fullkomlig glömska och förlåtelse för det förflutna, samt att bibehålla hvar och en vid dess privilegier och egendom;* och de afundsjuka och giriga herrarne, som likväl i all enfald trodde på Kristians löften, utdelade mellan sig alla rikets län och sysslor. Nu tycktes det som konung Kristian skulle hafva vunnet spel; likväl återstod mycket. Sändebuden, som till Stockholm öfverförde underrättelsen om förenämnde afhandling, återkommo med det svar, att fru Kristina ingalunda ville hylla konung Kristian. Gustaf Trolle drog förtörnad med 5000 man för att qväsa den förmätna qvinnan; men hans utsända underhandlare funno Norrbro uppbruten, staden väl befästad samt helsades med skarpa styckeskott från dess murar, så att Gustaf Trolle måste draga sig tillbaka igen med oförrättade ärender.

Sten Sture den yngres gemål hette Kristina Gyllenstierna, dotter af Nils Gyllenstierna till Fogelvik och Sigrid Banér. Hon var en klok och förståndig fru, och tillika driftig, oförskräckt och höghjertad, hvadan folket satte mycken tillit och förtröstan till henne. Hon ensam förlorade icke modet, då alla andra misströstade om Sverges sak. Vid underrättelsen om herr Stens död skyndade hon till Stockholm, och besörjde allt, hvad som hörde till dess försvar. Hon förlorade med detsamma en af sina späda söner, men denna dubbla sorg förmådde ej nedslå hennes starka själ. Fästningsverken förbättrades; skjutgevär och krut infördes; beväpnade fartyg lades omkring staden; krigsknektar besoldades och sattes under vissa anförare af borgrarne; alla uppmuntrades genom hennes tal och skänker, och hela borgerskapet lofvade henne med en helig ed att till sista man försvara sig mot fienden. Äfven hos främmande furstar och folk sökte den rådfulla qvinnan hjelp. Hon sände sin ena son i säkerhet Polen och underhandlade med detta rikes konung om derifrån få hjelptroppar. Från Lybeck skaffade hon sådana under anförande af en käck westfalare, St[illegible] Sasse. Till de inhemska herrarne skref hon de ömr[illegible]

och allvarligaste bref, förmanande dem till enighet, mod och beslutsamhet, och framför allt bad hon dem välja en tapper och dugtig herre till riksföreståndare. Så stod denna hjeltemodiga qvinna, ett kraftfullt stöd för det sjunkande riket, en obeveklig klippa mot alla fiendens försök. Af bedrägliga löften lät hon sig ej dåras, smicker föraktade hon, och våldet trotsade hon inom Stockholms välbefästade murar.

Hennes mod och hennes framgång ingöto nytt lif och ny kraft hos de nedslagna svenskarne. Då bönderna hörde, att Sturens enka så tappert försvarade sig i Stockholm, började de resa sig öfverallt. De samlade sig i stora hopar, valde de längsta och starkaste till sina anförare samt öfverföllo och nedhöggo danskarne, ehvar de träffade dem. Östgötarne belägrade biskop Brask, som hyllat Kristian. Nerikesboarne tillfångatogo den förrädiske Erik Lejonhufvud, westmanlänningarne fängslade biskop Otto Svinhufvud i Westerås, och gjorde ett stort nederlag på danskarne vid Badelundås; och södermanlänningarne oroade beständigt danskarne och biskop Mattias i Strengnäs. Men den hårdaste striden föreföll vid Uppsala. Dit församlade sig nämligen en stor hop bönder och angrep, långfredagen 1520, den danska hären, som låg utanför staden. Väderleken var på det högsta gynnande för bönderna, ty snö och isbark, förda af en stark storm, slogo danskarne i ögonen, så att de icke förmådde se eller begagna sina skjutgevär; och snön, som var kram, fastklibbade sig i tjocka klumpar under hästarnas hofvar, så att karl och häst störtade öfverända och hela rytteriet blef onyttigt. Bönderna med vinden på ryggen gjorde derföre med pilar, klubbor och pålyxor ett ganska stort nederlag på de danska, drefvo dem på flykten och skulle alldeles hafva förstört hela dess här, om de haft någon duglig anförare; en nu gick det, såsom det står i den gamla rimkrökan:

Bonda-örlig man icke kan prisa,
Ej om deras strid qväda storan visa.

Bönderna hade sins emellan ingen ordning, ingen krigstukt, ingen anförare, hvars bud de ville hörsamma. Så snart derföre danskarne voro drifna på flykten, skingrade sig bönderna för att plundra, och endast en mindre hop förföljde fienden. Då sprang en gammal dansk krigsman fram, ryckte fanan från den frusna och förskräckta fändriken, fastband henne vid ett träd, och ropade högt åt sina kamrater, *att de skulle försvara sitt banér*. Härvid hejdades danskarne i sin flykt, och en häftig strid begynte omkring trädet. Svenskarne, få och utan ordning, måste snart gifva vika. Danskarne, uppmuntrade af framgången och af Gustaf Trolle, samlade och ordnade sig och angrepo återigen svenskarne. Då gjorde de på dessa ett stort och ömkeligt nederlag; många blefvo nedhuggna, andra jagades i Fyrisån och drunknade; och en stor skara blef innebränd i en tegellada, så att bönderna här förlorade flera tusen man.

I maj månad kom konung Kristian med en stark flotta och inspärrade dermed Stockholm på sjösidan, men från landsidan belägrades det af tvänne härar, en på hvardera malmen. Lockelser förenades med makt. Kristian medförde mycket salt och sill, utdelade deraf åt de bönder som kommo till honom; och biskop Mattias for såsom danskarnes trognaste och trägnaste vän beständigt omkring i landet för att vända folkets hjertan till konungen. Men allt detta var förgäfves. Stockholm hade öfverflöd på allt ting, dess borgerskap var fru Kristina i döden tillgifvet och alla Kristians anfall återstudsade kraftlösa från fasta murar och trogna bröst. På landet ville bönderna alldeles icke stilla sig, de fortforo i sitt förödande småkrig med danskarne, och många adliga herrar, som voro Sturens vänner, repade häraf mod och hjelpte bönderna. Herr Johan Månsson Natt och Dag i Kalmar, biskop Arvid Kurk i Åbo, Nils Banér och Måns Jönsson på Westerås gj danskarne all den afbräck de förmådde. På detta förflöt sommaren, provianten förtärdes och ingenting kr vinnas. Kristian rasade af vrede. Det lyckades hc väl att öfverrumpla Westerås slott, men denna -

förmådde dock ej nedslå modet hos de svenska; han fick ännu ligga tvänne månader förgäfves utanför Stockholm. Han förbannade detta olyckliga krig, och skulle hafva vändt om, så framt ej blygd och hämndgirighet hållit honom qvar. Då fick han af någon det rådet att sända några svenska herrar in i Stockholm: de kände närmare folket samt hvars och ens tänkesätt och hade lättare för att öfvertala dem att gifva sig. Detta råd behagade Kristian. Han ditsände biskop Mattias, herr Erik Ryning och Hemming Gadd. Denne siste, Sturarnas fordne trofaste vän och svenskarnes försvarare, hade nu under sin tvååriga fångenskap öfvergått till danskarnes parti; den åttioårige svage gubben hade icke förmått motstå Kristians makt, slughet och frestelser. Dessa sändebud hördes med harm af det trogna borgerskapet, och föga felades, att icke Petter Fredag, en rask svensk höfvidsman, hade i sin förbittring ihjälslagit den gamle doktor Hemming. Det lyckades likväl sändebuden att draga några af adeln samt äfven några borgare på sin sida, och ökades detta parti så småningom. Då derföre fru Kristina förnam, att förräderi var inkommet i staden, insåg hon, huru svårt det skulle blifva att försvara den. Hon beslöt alltså att dagtinga med Kristian. I början af september slöts freden. Kristina och hennes parti *skulle erkänna Kristian som konung och öfverlemna åt honom Stockholm. Kristian deremot lofvade först i allmänhet glömska af det förflutna och af alla tvister. Den skada, som af Sturens parti blifvit tillfogad Trollen, Otto Svinhufvud med flera, skulle aldrig straffas, ej en gång omtalas. Sedan lofvade han särskildt, att alla klagomål, som han kunde hafva mot Sturarnes parti, skulle vara nedlagda. Kristina skulle få behålla sin mans egendomar och förläningar, och konungen blifva mot hela hennes slägt icke allenast en huld konung, utan en fader.* Dessa och många andra dylika löften bekräftade Kristian med sitt insegel och med de dyraste eder.

Nu ändtligen öppnades Stockholms portar för den väntande konungen. Den 7 sept., då allt inne i sta-

den var färdig till hans högtidliga emottagande, kommo båda borgmästarne ut till Kristian på Södermalm och öfverlemnade honom stadens nycklar. Omgifven af ettusen ryttare och tvåtusen fotknektar höll han sitt intåg. Först gick det till Storkyrkan, der konungen hörde messan och mottog välsignelsen, sedan till slottet, som öfverantvardades uti hans händer; slutligen fördes han till Gorius [1]) Holst, en mäkta rik och konung Kristian tillgifven borgare, hvilken hade åt honom tillagat ett stort och ganska härligt gästabud, och allt skulle vara endast fröjd och glädje i staden; men redan andra dagen sågo borgrarne med förskräckelse, huru Kristian lät uppresa tvänne galgar, en på Stortorget och en på Korntorget. Den tappre Måns Jönsson, befälhafvare på Westerås slott, blef straxt upphängd på Stortorget, och tillika på ett grymt och obarmhertigt sätt pinad och söndersliten. Han var dock inbegripen i den dagtingan, som fru Kristina hade ingått med Kristian, och svenskarne betraktade derföre med bäfvan detta det första tecknet till deras nya konungs grymhet och trolöshet. Mot alla andra var likväl konung Kristian ännu ganska mild och vänlig. Åt herrarne lofvade han alla de förlänigar de begärde, men i synnerhet lade han sig vinn om att få bönderna på sin sida. Han fortfor att med sill och salt muta dem, och talade för dem tidt och ofta, huru all oro och allt ondt i Sverige hade kommit ifrån de höga herrarnes ärelystnad, obändighet och sjelfsvåld. Genom detta tal, som väl icke var så osannt, ville han förbereda bönderna och liksom vinna deras bifall till det rysliga mord han ämnade anställa. Emellertid red biskop Mattias beständigt omkring i riket och arbetade för Kristian, och Hemming Gadd sändes till Finnland för samma orsak; men sjelf reste Kristian tillbaka till Danmark, för att öfverlägga med sina förtrognaste om hvad man nu borde företaga med Sverge, n[illegible] man hade det så i sina händer. Han ville för allti[illegible] det till ett lyd- och skattrike under Danmark, [illegible]

[1]) Han hette egentligen Gregorius.

Norge sedan blef; men härtill kunde den krigiska och stolta allmogen ingalunda tvingas, så länge den hade tillgång på lika krigiska och stolta ädlingar till anförare. Det blef derföre beslutadt, att för framtida säkerhet alla de förnämsta herrarne i Sverge, de måtte tillhöra hvilket parti som helst, skulle dödas och hela svenska adeln förtryckas, och med detta beslut kom Kristian den 20 oktober tillbaka till Sverge för att der fira sin kröning.

TIONDE KAPITLET.

STOCKHOLMS BLODBAD.

Till Stockholm sammankallades nu en allmän riksdag af alla stånd, för att bevista konungens kröning, som skedde den 4 november i Storkyrkan. Den förrättades af Gustaf Trolle, tillika med de andra svenska biskoparne; men till allas förvåning buros regalierna, icke af svenska utan af danska herrar. Herr Otto Krumpe bar nämligen kronan, Severin Norrby spiran, Henrik Göe äpplet och Jörgen Pogevisk svärdet. Kristian förnyade härvid sin konungaed och sina förra löften, och anammade nattvarden till bekräftelse derå. Efter kröningen steg han upp och satte sig på en stol framför högaltaret, och skulle nu efter gammal sedvana riddarslaget gå för sig. Men förgäfves väntade alla att se denna heder vederfaras några bland de svenska herrarne. Herr Otto Krumpe, herr Severin Norrby, herr Nils Lycke samt några andra danska män framkallades. De blefvo med all högtidlighet dubbade till riddare; men ingen enda svensk sågs bland dem. Då riddarslaget var slut, framträdde en härold och utropade, *att såsom Sverge vore med svärd vunnet, kunde ingen svensk nu hafva förtjent den ära att blifva riddare. Men framdeles ville konungen hafva dem i sitt minne, om de blefvo trogna och tappra.* Sedan reste konungen sig upp och stödde sig med ena armen mot högaltaret. Då trädde kejsar Karls sändebud, doktor Johan Suckot,

fram för honom, hängde kring hans hals en stor gyllene kedja, och höll dervid ett latinskt tal, hvari han på kejsarens vägnar förklarade Kristian för riddare af den kejserliga gylleneskinns-orden samt ledamot i det Burgundiska förbundet, och utlofvade dessa förbundsfurstars hjelp, enär det skulle påfordras. Efter dessa högtidligheters slut begåfvo sig alla till slottet, der ett ganska stort gästabud var tillagadt. Det räckte i tre dagar med mycken prakt och fröjd; ty konungen sjelf visade sig mycket glad, och var mild och nådig mot svenskarne, likasom han velat godtgöra deras förnedring under sjelfva kröningen.

Men under detta yttre skrymteri dolde han helt andra känslor än nåd och mildhet. Han gick till råds med sina förtrognaste vänner, Didrik Slaghök, Nils Lycke, Jöns Beldenack och flere. Det blef dem emellan straxt afgjordt, att man borde utrota hela den svenska adeln nu, emedan man hade dem nästan allesammans i sina händer; och biskop Otto Svinhufvud hade redan gifvit konungen en lista på alla dem, som borde falla. Men frågan blef sedan, under hvad förevändning detta skulle ske, ty Kristian ville sjelf synas oskyldig. Somliga föreslogo, att man borde tillställa ett upplopp och slagsmål mellan svenskarne och danskarne i staden, och sedan derför anklaga och aflifva de svenska herrarne; men det vore fara värdt, att det tillställda upploppet kunde blifva verkligt, ty borgerskapet älskade ingalunda Kristian och danskarne, fastän de hade vid kröningen skänkt honom ett förgylldt och konstigt arbetadt kredenz af 345 lods vigt med 60 ungerska gyllen uti, såsom vedermäle af deras glädje öfver den lyckliga händelsen. Andra rådde att lägga krut under slottet och anklaga svenskarne derför, såsom de der velat spränga konungen i luften; men denna list var alltför uppenbar. — Åter andra ville, att man skulle begagna sig af påfvens bannlysning och anklaga dem för deras förgrip mot erkebiskop Trolle; men konungens löfte om glöm af det förflutna, hans högtidliga och heliga ed derpå, ku ej gerna inför allas ögon så fräckt brytas. Dervid invä herr Didrik Slaghök, *att konungen väl gifvit förlåtel*

lofvat glömska för sin egen person; men på påfvens och kyrkans vägnar hade han hvarken gifvit eller kunnat gifva ett sådant löfte. Detta illistiga och nedriga påhitt begagnades med glädje. Det blef beslutadt, att Gustaf Trolle skulle anklaga det svenska rådet och herrarne för hvad de brutit mot honom och erkebiskopsvärdigheten, samt derföre begära rättvisa i följd af konungens ed att hålla alla sina undersåtare vid lag och rätt.

Detta beslut skulle utföras den 7 nov., eller dagen efter kröningshögtidligheterna, och blifva likasom en bekräftelse på dem. Denna dag blefvo derföre en mängd svenskar under allehanda förevändningar uppkallade på slottet. Der infördes de i en stor och rymlig sal, men sågo med förskräckelse att portarna bakom dem tillstängdes, så att ingen mer kunde komma ut, men väl in i slottet. När alla voro samlade, inträdde konung Kristian och satte sig på sin domarestol, och kring honom hans förnämsta herrar och råd. Då steg erkebiskop Gustaf Trolle fram och började anklaga unga herr Sten och svenska rådsherrarne m. m., såsom förut med konungens öfverenskommet var. Då sade Kristian: *Herr erkebiskop, lyster eder icke drifva denna sak med sämja och förlikning, efter hvad gode män kunna ransaka; eller viljen i hafva den efter lagen afdömd?* Erkebiskopen begärde, *att de anklagade, som voro närvarande, skulle häktas, och deras sak efter lag dömmas af påfven.* Men konungen sade, *att denna sak ej borde skjutas till påfven, utan här hemma i riket afgöras;* hvarmed äfven erkebiskopen förklarade sig nöjd. Somliga säga, att Gustaf Trolle var af konungen hårdeligen tvungen till denna stränga anklagelse; men orsaken, hvarföre Kristian ej ville att målet skulle hänskjutas till påfven, var den, att han ej då fått någon förevändning att mörda svenskarne.

Som nu anklagelsen först och förnämligast var ställd mot herr Sten, så måste hans enka, fru Kristina, som äfven var närvarande, träda fram och försvara sig och sin aflidne man. Hon sade då, *att det som blifvit brutet mot erkebiskopen, hade skett ej endast på herr Stens be-*

våg, utan med hela rådets och rikets bifall och beslut; och för att ytterligare styrka detta, uppvisade hon det stora pergamentsbref, som innehöll Trollens dom på riksdagen i Stockholm 1517. Kristian tog med begärlighet detta dokument; det skulle för honom blifva ett lagligt bevis mot de anklagade. Alla, som underskrifvit det, framkallades nu efter annan. Först kom biskop Hans Brask i Linköping. Han visade då den lilla sedeln med de orden: *härtill är jag nödd och tvungen,* hvilken han gömt under vaxsigillet [1]); och blef derföre frikänd. Derpå framkallades de andra biskoparne, och sedan rådsherrarne. Hvar och en sökte göra sin ursäkt; men ingen frikändes mer än biskop Otto. Konungen gick ut, men hans råd fortsatte undersökningen, som drog ut långt på mörka aftonen, så att ljus och facklor blefvo inburna. Slutligen kommo herr Severin Norrby och Klas Bille in. Före och efter dem gingo tjenare med svärd och bloss; och de vandrade så rundt omkring hela salen utväljande och gripande bland den förfärade myckenheten dem, som skulle fängslas. Då hjelpte det ej biskop Mattias, att han så ifrigt arbetat för konung Kristian; hans förra vänskap och trohet mot Sturen kunde ej förlåtas, och han blef fängslad; ännu mindre undslapp biskop Vincentius af Skara, hvilken alltid förblifvit Sturarnes vän och Kristians fiende; dock fördes båda biskoparne i ett bättre fängelse än de andra. De öfriga så kallade brottslingarne blefvo allesammans inkastade i tornet om hvarandra, rådsherrar, prelater, borgmästare, adelsmän, prester, borgare o. s. v. Häribland voro herr Erik Abrahamsson Lejonhufvud, som visat danskarne vägen öfver Tiveden, Erik Ryning, som jemte Hemming Gadd hade hjelpt Kristian in i Stockholm; deras fega eller förrädiska öfvergång båtade dem nu föga. Dessutom voro der Erik Johansson, Gustaf Wasas fader, Knut Kurk, Eskil Banér, Erik Gyllenstierna, Kristinas bror, Joakim Brahe, Gustaf Wasas svåger, m.

---

[1]) Se sid. 213.

[2]) Härvid undslapp dock en bland borgrarne, näml.

Den öfriga myckenheten, som var innestängd på slottet, släpptes ej heller ut, utan måste under bäfvan och ängslan derstädes tillbringa hela natten. Om morgonen derpå den 8 nov. kl. 9 på förmiddagen blefvo flere af de innestängda svenska presterne kallade till stora salen, der de, tillika med Jöns Beldenack, Gustaf Trolle, biskoparne Hans Brask och Otto Svinhufvud, skulle utgöra en andelig domstol. Jöns Beldenack framställde då till dem den frågan: *Om ej de, som sammansvurit sig mot påfven och den heliga romerska stolen borde anses som kättare.* Somliga af presterne voro öfverens med Kristian och svarade *Ja.* Andra insågo ej hvad härunder låg förborgadt, och svarade också *Ja.* Andra åter förstodo väl, hvaråt det syftade, men de fruktade för Kristians hämnd och svarade också *Ja.* Med detta utslag var konungen nöjd. Det öfriga af domen tillade han sjelf. De svenska herrarne hade nämligen satt sig emot påfven; de voro derföre enligt domstolens beslut kättare; de skulle ock derföre som kättare dö.

Hela dagen hade stadsportarna varit tillstängda, så att ingen kunde slippa ut. Redan tidigt på morgonen hade trumpetare ridit kring hela staden och utropat, *att ingen borgare finge vid lifstraff gå ut ur sitt hus, förrän det åter blefve tillåtet.* Stora hopar af beväpnade danskar uppställdes här och der på de förnämsta platserna, skarpt laddade fältstycken framdrogos på Stortorget och mynningarna vändes mot de största gatorna. Hela staden var i en hemsk och förskräcklig väntan.

Klockan 12 på dagen öppnades ändtligen slottets

Boye. Han var en ovanligt tjock och fet man. När han nu skulle kastas in i fängelset med de andra, var fängelsedörren för smal. Knektarne gåfvo sig ej tid med att tränga in honom, utan ställde honom i ett hörn af rummet så länge. Medan de nu höllo på med att innestänga de andra, smög Klavus Boye sig ut så sakta han kunde, och det lyckades honom att i slottet gömma sin stora kropp under de båda dagarna, som blodbadet påstod. Derefter kom han fram och blef då af Kristian förskonad.

portar. En väldig skara beväpnade knektar kommo först fram derutur och uppställde sig i tvänne långa rader från slottet till rådhuset[1]). Mellan dem framfördes de fångna svenska herrarne ända till Stortorget, der en stark spetsgård af danska soldater slöts omkring dem. Folket, som nu fått tillstånd att åter gå ut, strömmade dit och åskådade med bäfvan och ängslan dessa förskräckliga tillredelser. Då framträdde på rådhusets burspråk herr Nils Lycke, den nyss blifne riddaren, och ställde sitt tal till den församlade menigheten sålunda: *De gode män skulle icke undra öfver, hvad de här finge se för sina ögon. Desse framförde män voro allesammans arga kättare och olydiga mot den helige fadren i Rom; de hade lagt krut under slottet för att derigenom döda kanungen, likväl hade han ämnat skona dem, men erkebiskop Gustaf Trolle hade tre gånger gjort knäfall för honom och begärt att få rättvisa.* Nu afbröt honom biskop Vincentius nedifrån torget och ropade högt, *att allt detta vore endast drafvel och lögn; men Gud skulle en gång straffa Kristians grymhet och trolöshet.* Herr Anders Karlsson och Anders Rut, tvänne rådmän i Stockholm, ropade också högt på de andra svenskarne, bådo och förmanade dem, *att framdeles ej mer låta bedraga sig af falska löften, men att en gång hämnas detta rysliga våld och tyranni.* De danska krigsknektarne gjorde nu starkt buller, så att dessa tal icke skulle kunna höras, och på konungens befallning (det säges, att han från ett af rådhusets fönster betraktat alltsammans) skulle nu afrättningen taga sin början, och herr Klas Bille ställde sig der bredvid för att emottaga den gyllene riddarekedjan och ringen af hvar och en, innan han skulle afrättas. Då bådo fångarne, *att de åtminstone måtte få bikta sig först och anamma de heliga sakramenterna.* Men äfven detta nekades; och biskop Mattias leddes först fram. Då han nu stod på knä med sammanknä och upplyftade händer, kommo hans kansler, Olaus P och dess bror springande dit, och i detsamma h...

[1]) Rådhuset var då beläget der börsen nu är.

svärdet och den älskade biskopens hufvud rullade ned mot dem på marken. Utom sig af fasa ropade de, *at detta var en omensklig gerning.* Straxt rycktes de för sådana ord inom spetsgården och hade visserligen blifvit afrättade med de andra, om ej några tyskar räddat dem[1]. Sedan halshöggs biskop Vincentius och derefter kom ordningen till rådsherrarne: Erik Abrahamsson Lejonhufvud, Knut Kurk, Erik Johansson Wase, Erik Ryning, Erik Gyllenstierna, Eskil Banér, Joakim Brahe och tillsammans tretton herrar af rådet och ridderskapet. Derefter kommo stadens tre borgmästare och tretton rådmän samt slutligen femton af de mest ansedda borgrarne, hvilka, somliga utan att veta af det minsta, rycktes bort ur sina hus till döden. En borgare, Lars Hansson, stod och betraktade under tårar det förskräckliga uppträdet: soldaterne ryckte honom in i spetsgården och till straff för sitt medlidande måste han sjelf böja sitt hufvud under svärdet. Ändtligen slutades afrättningen den dagen; de halshuggnes hufvuden blefvo uppslagna på pålar, med undantag af biskop Mattias', åt hvilken, för hans stora förtjenster mot konungen, den nåd bevisades, att hans hufvnd ej spetsades, utan lades mellan hans fötter. Alla de döda fingo ligga qvar på torget till allmän förskräckelse. Ett häftigt regn kom och vanställde liken ännu mera och det blodblandade vattnet strömmade öfverallt från Stortorget ned åt gatorna, bärande ett blodigt budskap om hvad der uppe förevarit.

Andra dagen, fredagen d. 9, märkte Kristian, att många hållit sig undangömda, hvilka han gerna ville aflifva. Han lät då utropa, *att alla kunde trygge visa sig,*

---

[1] Dessa tvänne bröder hade nämligen studerat i Wittenberg i Tyskland. Evert Leuf, en af de tyska knektarne, som sett dem der, och trodde dem vara tyskar, sade derföre till sina kamrater, att som de icke voro svenskar, utan tyskar, så borde de skonas. Detta skäl hjelpte och bröderna kommo undan; men dessa voro just de som sedermera så mycket biträdde Gustaf Wasa vid att införa Lutherska läran i Sverge.

ty han ville inga flere straffa. Många läto bedraga sig häraf och kommo oförsigtigt fram. Straxt började blodbadet ånyo. Sex eller åtta blefvo på torget halshuggna. Galgarna voro beständigt fulla med döda kroppar, och de aflifvade herrarnes tjenare, hvilka, okunniga om hvad som skedt var, kommo till staden, ryckteș ofta dit med så mycken hast, att de, som kommo af hästen, med stöflar och sporrar hissades upp i galgen. Konungens drabanter och knektar ströfvade öfverallt omkring i husen, mördade männerne, våldförde qvinnorna och plundrade allt. Så mycket de kunde medföra borttogs; det syntes dem vara nog att lemna de tomma husen qvar åt enkorna och de faderlösa barnen.

Ännu ett dygn öfver fingo liken ligga på Stortorget. Med fasa och afsky såg folket, huru hundarna började sönderslita så mången ädel och oskyldig mans kropp, och, som det var dessutom varmt i luften ännu, så började en elak stank att kännas och man fruktade för pesten. Före sabbatens ingående skulle derföre kropparna bortföras. Då erinrade Jöns Beldenack, att de som kättare ej borde få åtnjuta riktig begrafning, utan vore skyldiga till att brännas. Så skedde ock. På Södermalm, just der nu Katarina kyrka står, uppfördes ett stort bål. Dit utkördes lasstals de bleka och vanställda kropparna och förbrändes till aska.

Kristian sjelf öfverlemnade sig i ett slags vansinnighet åt vrede och raseri. Han befallte, att Sten Sture den yngres lik skulle uppgräfvas utur kyrkogården på Riddarholmen, och det berättas, att han i sitt raseri bitit i den aflidnes halfmultnade lemningar. Likaledes lät han uppgräfva herr Stens och fru Kristinas unga, under belägringen aflidna, son. Han tillät äfven den hämndlystne Gustaf Trolle att uppgräfva den vördige fadren Mårten Jönssons kropp, emedan denne hade som sekreterare h–
Sten Sture, högeligen förtörnat erkebiskopen. Dessa lik blefvo också utförda till det stora bålet på Södern och med de andra förbrända. Qvarteren *Sturen st*
och *mindre* vid Katarina kyrka behålla ännu minnet d

Kristian lät tillkalla sig fru Kristina. Då hon

sorg och förtviflan hade trädt framför honom, bad ha henne välja, antingen hon ville brännas, dränkas eller lefvande begrafvas. Den ädla frun föll afdånad ned för hans fötter. De kringståendes böner, hennes egna tårar och stora rikedomar bevekte tyrannen; men hon måste lofva att kalla till sig från Danzig sin unga son, för att i Danmark uppfostras. Hennes moder, den gamla fru Sigrid Banér, som genom ett äldre gifte äfven var mormoder åt Gustaf Wasa, blef inknuten i en säck och kastad i strömmen; men några af de kringstående förmådde rädda henne genom att lofva åt Kristian hennes stora rikedomar; ty detta var det bästa sätt att beveka honom till mildhet. Fru Sigrid blef uppdragen, men både hon, hennes tvänne döttrar, fru Kristina samt fru Cecilia af Eka, och tvänne Gustaf Wasas systrar, samt flera ädla och förnämliga qvinnor bortfördes såsom gisslan till Köpenhamn och insattes i det rysliga fängelset Blå tornet. Der dogo Gustaf Wasas mor och tvänne systrar samt flera andra af svält, törst och köld; och de, som kommo med lifvet derifrån, hade derför att tacka endast drottning Isabellas mildhet, hvilken emot sin grymma gemåls vilja mildrade deras elände, så mycket hon förmådde.

Icke blott i Stockholm lät den blodtörstige konungen bödelssvärdet rasa mot svenskarne. Öfverallt i landsorterna befallde han, att det skulle ske på samma sätt. Sådan konung hade också tillsatt sådana fogdar, som hvarken blygdes eller ryste för att efterkomma en sådan befallning. Didrik Slaghök, som sattes till biskop efter Vincentius och tillika till ståthållare på Stockholms slott, Jöns Beldenack, som kom till Strengnäs efter Mattias, Anders Persson på Örebro, Jöran Mattson och junker Tomas i Finnland hade konungens högsta förtroende häri, och ingen bland dem drog i betänkande att låta det svenska blodet rinna. I alla landsorter rasade förföljelsen. Många af de svenska herrarne voro nog låga och nedriga att förråda hvarandra för danskarne, sökande derigenom en föraktlig och afskyvärd hämnd för enskilda och obetydliga tvister.

Några få dagar efter blodbadets slut fick Kristian tidning från Danmark, att hans drottning födt honom en dotter. Nu tillställde den usle smickraren Gorius Holst en stor högtidlighet. På rådhuset skulle alla samlas till en präktig måltid, till dans och andra lustbarheter, för att visa sin glädje öfver det fröjdefulla budskapet. Festen skulle ske på borgerskapets bekostnad, men nog kan en hvar veta, med huru mycket glädje borgrarne betalade sina penningar, och deras qvinnor dansade med sina blodiga förtryckare. Kristian utgaf sedan ett bref öfver hela riket. Han förklarade deruti: *Att de aflifvade herrarne hade varit kättare och blott med deras död hade riket kunnat befrias från påfvens bannlysning och fördömelse. Nu vore åter detta skedt, och han kunde få styra landet i fred och ro efter dess lagar och gamla sedvanor. Regeringen skulle i hans frånvaro skötas af erkebiskop Gustaf Trolle och dess fader herr Erik Trolle.* Som likväl konungen fruktade ett uppror, så upplifvade han det gamla beslutet från Linköpings kyrkomöte (se sid. 20) *att ingen bonde skulle få bära vapen*, och lät äfven på några ställen borttaga dem från bönderna. Det var ej litet förödmjukande och påkostande för svenskarne att stå stilla och se danskarne stolta och triumferande taga bort deras bössor, bågar och svärd. Då skall någon af svenskarne låtit de orden undfalla sig, *att jern och svärd icke skulle fattas så länge de till tyrannens straff finge behålla sina fötter att förfölja och sina händer att hämnas med.* Härpå svarade de öfvermodiga danskarne, *att en hand och en fot kunde väl på svenska bonden afhuggas; han förmådde nog ändå att med den andra handen och ett träben styra plogen.* Detta orimliga rykte utspriddes, troddes och förorsakade en stor förskräckelse, ty Kristians onaturliga grymhet hade gjort sjelfva det otroliga troligt.

I december begaf han sig ändtligen på återre till Danmark; uppresta galgar, stegel och blodiga afr ningar utmärkte hela hans väg. I Nyköping lät hänga sin egen gunstling Klas Holst. Julen tillbragte

i Linköping hos biskop Hans Brask. Denne förrådde åt konungen tvänne af Sturens trognaste tjenare, Sven Hök och Peder Smed; de blefvo båda skiftade i fyra delar och uppsatta på stegel. I Jönköping fick han herr Lindorm Ribbing; och lät halshugga honom och hans tjenare. Litet derefter ertappade han äfven herr Lindorms tvänne söner, den ena åtta, den andra sex år. Kristian, fruktande för deras hämnd i framtiden, beslöt att döda dem. Den äldsta gossen framleddes först och blef halshuggen. Den yngre såg på det rinnande blodet och sin broders rödfläckade kläder, utan att veta hvad det betydde; men då han framfördes, vände han sig med barnslig oskuld till bödeln och sade: »*Kära man, bloda icke ned min skjorta, som min broders, ty då får jag ris af mamma.*» Bödeln, upprörd, kastade ifrån sig svärdet, och ropade: »*Förr skall min egen skjorta blodas, än jag skall bloda din.*» Men den tigerhjertade konungen, som sjelf åskådade detta hjertskakande uppträde, bevektes icke deraf. I vildt raseri framkallade han en grymmare tjenare, som afslog det oskyldiga barnets och den mildsamma bödelns hufvud. Sedan for han till Nydala kloster och fortsatte der sina förfärliga grymheter. Dock, redan nog är berättadt om hans vildhet och raseri. Hjertat ryser vid att både höra och förtälja mera.

I denna afskyvärda samling af brott och grymhet är det en tröst att finna några ädelsinnade män, som vågade sätta sig emot en så förfärlig ström. Då kejsar Karls legat, doktor Suckot med alla sina varningar ej förmådde afhålla Kristian från Stockholms blodbad, reste han hastigt bort, yttrande öppet sin afsky. Herr Otto Krumpe öfvergaf Kristian straxt; han ville ej längre tjena en sådan herre. Danska ädlingarne afskydde och förbannade sin konungs trolöshet; och Severin Norrby beskyddade uppenbart de svenska herrar, som togo sin tillflykt till honom. De voro ej många. Döden eller förskräckelsen hade gömt dem undan, den förre i grafven, den sednare i de otillgängliga bergen. Hade de genom sin egennytta, äregirighet, trätlystnad och obändighet un-

der förra århundraden beredt sitt fädernesland så många olyckor och så mycket elände; så hade de nu ock sjelfva fått plikta derför med det hårdaste straff. Men Kristian, som var medlet dertill, kunna vi ej utan fasa betrakta i hans rysliga framfart, allt sedan han beslutat det gudlösa och oerhörda förräderiet. Icke medlidande, icke gudsfruktan, icke hans vänners råd, icke hans egen fördel mäktade mer hejda hans raseri. Han hade med fast beslut kastat sig in på lastens bana; blindt rusade han fram derpå, trampade rättvisa, menskligbet och alla dygder fräckt under fötterna, och störtade sig derigenom ännu hastigare i det djupa förderf, som redan länge väntat på den konungsliga missdådaren.

Tids-Tafla.

Stenkilska ätten.

1061 *Stenkil* gynnade kristendomen, krigade med Norge. Död 1066.

Håkan Röde gynnade kristendomen, fredlig. Död 1079.

Inge den äldre och *Halstan.* Inge ville med våld utrota hedendomen. Afsatt.

1100 Blot-Sven, hedningarnes konung. Inge mördade Blot-Sven. Blef åter konung. Krig med Norge. Dog 1112.

Filip och *Inge den yngre.* Filip dog 1118. Inge regerade fredligt och stilla; dog 1129.

Ragvald Knaphöfde och Magnus Nilsson stridde om kronan. Slaget vid Fotevig 1134.

Sverkerska och Erikska ätterna.

Sverker den gamle. Förut konung i Östergötland, fredlig. Danska infallet i Wärend. Dödad 1155.

Erik den helige. Mild, oegennyttig, lagstiftare. Omvände finnar. Dödad 1160.

Karl VII. Svea och Göta konung. Fördref Eriks mördare. Första erkebiskop i Sverge. Dödad 1168.

Knut. Orolig regering. Esterna plundra kusterna kring Mälaren. Knut upptog Sverker Karlsson till medhjelpare i regeringen. Dog 1199.

1200 *Sverker den unge.* Mördade Eriks barn på Elgarås 1205. Andeliga frälset infördes. Slagen vid Lena 1208, vid Gestilren 1210, der Sverker sjelf föll.

Erik, den första konung i Sverge som kröntes. Dog 1216.

Johan den fromme. Utvidgade andeliga frälset. Olyckligt tåg mot Estland. Dog 1222.
Erik läspe och *halte.* Folkungarnes uppror. Erik fördrifven 1229. Knut långe konung. Knut föll vid Sparrsätra 1234. Erik konung. Birger Jarl intar Österbotten. Erik dog 1250.

Folkunga-ätten.

Waldemar. Hans far, Birger Jarl, styrde riket, stiftade goda lagar, anlade Stockholm, dog 1266. Waldemar afsattt 1275.
Magnus Ladulås afsatte sin bror Waldemar. Förbättrade lagarna. Kufvade Folkungarne vid Gälaqvist. Adeliga rusttjensten införd. Förbud mot våldgästning. Dog 1290.
1300 *Birger.* Torkel Knutsson förmyndare till 1303, styrde väl, underkufvade Karelen. Torkel halshöggs 1306. Håtunaleken 1306. Riket delades. Nyköpingssveket 1317. Birger afsatt 1318.
Magnus Smek. Matts Kettilmundsson förmyndare. Skåne, Halland, Blekinge inlöstes. Magnus, svag konung. Tvistade med herrarne. Sonen *Erik* medregent från 1342 till 1359. Magnus bortgaf Skåne m. m. *Håkan* medregent 1362. Båda afsatta 1364.

Utländska konungar.

Albrekt. Gynnade tyskarne. Tvistade med herrarne. Bo Jonsson Grip mäktigare än konungen. Uppror. Slaget vid Falköping 1389. Afsatt.
Margareta, förut regentinna öfver Norge och mark. Upprättade Kalmar-Union 1397. Erik af Pommern till medregent. Gynnadskarne. Hade orättvisa fogdar. Dog 14

1400	*Erik XIII.* Olyckligt krig med Holstein. Förtryckte svenskarne med grymma fogdar. Dalkarlarnes uppror under Engelbrekt 1433. Engelbrekt mördad 1436. Erik afsatt 1439. Karl Knutsson riksföreståndare 1441.
	Kristofer, vällustig, slösare. Ny allmän lag 1442. Missväxt. Dog 1448.
	Karl VIII: Olyckligt tåg till Gottland. Räfst. Krig med Danmark. Erkebiskopens uppror. Afsatt 1457.
	Kristian I. Konung i Danmark och Norge. Girig. Fängslade erkebiskopen. Afsatt 1464.
	Karl VIII inkallades, men fördrefs åter 1465. Ingen ordentlig regering i landet till 1467.
	Karl VIII åter inkallad. Krig med Danmark. Dog 1470.
	Sten Sture den äldre riksföreståndare; regerade väl. Finska kriget. Herrarnes afund.
1500	*Johan,* konung 1497. Afsatt 1501.
	Sten Sture, riksföreståndare åter. Dog 1503.
	Svante Sture, riksföreståndare. Krig med Danmark. Dog 1512.
	Sten Sture den yngre, riksföreståndare. Tvist med Trollarne. Krig med Danmark. Slaget vid Dufvenäs 1517, vid Brännkyrka 1518. Skjuten vid Bogesund 1520.
1521	*Kristian Tyrann.* Kristina Gyllenstierna försvarade Stockholm. Upproret i riket. Kristians löften och kröning. Stockholms blodbad. Kristian afsatt 1521.

g. 1. m. Scrita Lack

Birger Brosa, g. m. Birgitta, Harald Gylles dotter.

Folke, g. m. Ulfhil[illegible] ter af Sun[illegible]

Filip Jarl. Folke Jarl. Knut Jarl. Inge g. m. Sver[illegible] dotter.

Magnus Brok, g. m. Sigrid, Knut Långes dott[illegible]

[illegible]grid, [illegible]. Magnus Brok.

Knut, dödad vid Herrevadsbro.

Birger Jarl, till Bjelbo, g. 1. m. Ingeborg, Er[illegible] X:s dotter. 2. m. Mekthild, drottning af Danmark.

[illegible]hild, [illegible]Härved Trolle.

1. Richissa, g. m. K. Håkan i Norrige.

1. *Waldemar*, g. 1. m. Sofia. 2. Kristina. 3. Katrina. 4. Lucrardis.

1. Erik. Erik, son af Juta.

[illegible]rsson.

Waldemar.

Katrina.

Slägten Lejonhufvud.

g. m[illegible]

konung, g. m. 1. Brita Bjelke. g. m.
2. Karin Karlsdotter. Natt och Dag.
3. Kristina.

Magdalena,
g. m. Ivar Tott.

Kristina,
g. m. Erik Gyllenstierna.

g. m. 1

Tord,
g. m. Cecilia Urne.

Adeliga ätten Bonde
till Stensholm,
utdöd 1705.

Karl,
g. 1. m. Beata Oxenstierna.
Sparre. Friherre 1652.

Gustaf,
Rikskattmästare, g. 1.
m. M. E. Ulfsparre.
2. A. C. Natt och
Dag.

Kri
g. 1. m
Lejon
2. Els

Karl,
g. 1. m. E. M. Brahe.
2. M. G. Gyllenstierna.
Grefve 1695.

Grefliga ätten Bonde
till Björnö.

Friherrliga ätten Bonde till Laihela,
utdöd 1712.